

Puku ya Morutiši

S.J. Makhalemele

M.K. Mpe

T.G. Mphela

Review Copy

Go kgahlanong le molao go gatiša matlakala go tšwa
pukung ye ntle le tumelelo yeo e ngwadilwego ya Bagatiši.

OXFORD

UNIVERSITY PRESS

SOUTHERN AFRICA

OXFORD
UNIVERSITY PRESS
Southern Africa

University Press Southern Africa (Pty) Ltd

Vasco Boulevard, Goodwood, Cape Town, Republic of South Africa
P O Box 12119, N1 City, 7463, Cape Town, Republic of South Africa

University Press Southern Africa (Pty) Ltd is a wholly-owned subsidiary of
University Press, Great Clarendon Street, OX2 6DP.

The Press, a department of the University of Oxford, furthers the University's objective of
excellence in research, scholarship, and education by publishing worldwide in

New York

Auckland Dar es Salaam Hong Kong Karachi
Kuala Lumpur Madrid Melbourne Mexico City Nairobi
New Delhi Shanghai Taipei Toronto

With offices in

Argentina Austria Brazil Chile Czech Republic France Greece
Guatemala Hungary Italy Japan Poland Portugal Singapore South Korea
Switzerland Turkey Ukraine Vietnam

is a registered trade mark of University Press
in the UK and in certain other countries

Published in South Africa
by University Press Southern Africa (Pty) Ltd, Cape Town

Oxford Lebone Kreiti ya 9 Puku ya Morutiši
ISBN PROM 195 99926 6

© University Press Southern Africa (Pty) Ltd 2012

The moral rights of the author have been asserted
Database right University Press Southern Africa (Pty) Ltd (maker)

First published 2012

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means,
without the prior permission in writing of University Press Southern Africa (Pty) Ltd,
or as expressly permitted by law, or under terms agreed with the appropriate
designated reprographics rights organization. Enquiries concerning reproduction
outside the scope of the above should be sent to the Rights Department,
University Press Southern Africa (Pty) Ltd, at the address above.

You must not circulate this book in any other binding or cover

Publisher: Mpho Motlhodiemang

Commissioning Editor: Betty Serage

Managing Editor: Malerato Matshiba
Project Manager: John Mamabolo
Submission Assistant: Jane Mabua
Designer: Samantha Rowles

Printed and bound by

Diteng

Matseno	6
Kotara ya 1	26
Kgaolo ya 1: Dikamano	27
Beke ya 1-2: Dikamano tša bana le batswadi	28
Go theeletša le go bolela	28
Kahlaahlo ya sehlopha	28
Go theeleletša kwešišo- Papatšo	29
Go bala le go bogela.....	30
Go bala le go bogelela kwešišo ditšweletšwa tša go bogelwa bjalo ka papatšo	30
Go bala le go bogela ka kwešišo ditšweletšwa tša go ngwalwa	30
Go ngwala le go hlagiša.....	31
Ngwala setšweletšwa sa tirišano-Phoustara	31
Beke ya 3-4: Dikamano tša segwera.....	32
Go theeletša le go bolela	32
Go theeletša setšweletšwa sa go balwa.....	32
Go bala le go bogela.....	33
Bala kanegelokopana ka kwešišo o tšweletše diponagalokgolo.....	33
Theto.....	34
Go bala le go bogela.....	35
Go bala le go bogela dibonwa tša setšweletšwa sa tirišontši	35
Go ngwala le go hlagiša	35
Ngwala lengwalo la go leboga thušo goba keletšo	35
Kgaolo ya 2: Tša mešomo.....	37
Beke ya 5-6: Bohlokwa bja mabokgoni a mošomo	38
Go theeletša le go bolela	38
Go theeletša kwešišo: Poledišano ya mogala gare ga moreki le phapoši ya taolo ya megala	38
Go theeletša le go bolela	38
Go diragatša papadikekiši magareng ga morekiši le moreki.....	38
Go bala le go bogela.....	39
Go bala tumelanelano gare ga morekiši le moreki	39
Go bala le go bogela.....	40
Theto.....	40
Go bala le go bogela.....	41
Go bala tumelanelano.....	41
Go ngwala le go hlagiša	42
Go ngwala pego.....	42
Beke ya 7-8: Go kgetha mošomo	43
Go theeletša le go bolela	43
Go theeleletša kwešišo-Poledišano.....	43

Go theeletša le go bolela	44
Polelo ya go se itokišetšwe	44
Go bala le go bogela.....	44
Setšweletšwa sa go swana le padi ya bafsa	44
Go bala le go bogela.....	45
Theto.....	45
Go bala le go bogela.....	45
Go balela kwešišo-Tekakwešišo	45
Go ngwala le go hlagiša.....	46
Go ngwala taodišotlhaloši.....	46
Kgaolo ya 3: Dikgetho.....	48
Beke ya 9-10: Dikgetho	49
Go theeletša le go bolela	49
Theeletša pego ya kuranta	49
Tlhagišo ya pego ya bomolomo.....	49
Go bala le go bogela.....	50
Go bala pego ya kuranta	50
Theto.....	50
Go ngwala le go hlagiša.....	51
Go ngwala setšweletšwa se setelele sa tirišano: bjalo ka pego.....	51
Kelo ya kotara	53
Kotara ya 2	55
Kgaolo ya 4: E ba bohlale!.....	56
Beke ya 1-2: Dira kgetho ya maleba	57
Go theeletša le go bolela	57
Go theeletša kanegelo.....	57
Go bala le go bogela.....	58
Tshekatsheko ya Kanegelokopana	58
Go bala le go bogela.....	59
Theto (Thetonyefolo)	59
Go bala le go bogela.....	59
Tokomane ya kabo ya lefa le bohlatse	59
Go ngwala le go hlagiša.....	60
Go ngwala pukutšatši	60
Beke ya 3-4: Kgonthišiša gore go a kgonega	61
Go theeletša le go bolela	61
Go theeleletša kwešišo.....	61
Go bala le go bogela.....	62
Go bala nonwane.....	62
Go bala le go bogela.....	63
Theto Sereto eletši)	63
Go bala le go bogela.....	64
Athikele ya kuranta	64
Go ngwala le go hlagiša.....	65
Go ngwala Tokumentari.....	65
Kgaolo ya 5: Ekonomi.....	67

Beke ya 7-8: Ekonomi ya Afrika Borwa	68
Go theeletša le go bolela	68
Theeletša setšweletšwa sa bomolomo bjalo ka go bolela kanegelo	68
Go bala le go bogela.....	69
Bala setšweletšwa- Nonwane	69
Go bala le go bogela.....	71
Theto.....	71
Go ngwala le go hlagiša.....	72
Setšweletšwa sa tirišano: tsebišo, lenaneokopana le metsotso.....	72
Beke ya 7-8: Maatla a tšhelete.....	73
Go theeletša le go bolela	73
Theeletša gore o rekhote papatšo go seyalemoya.....	73
Tlhagišo ya bomolomo- tshekatsheko ya papatšo	73
Kakaretšo.....	74
Kelo ya kotara	75
Kotara ya 3.....	77
Kgaolo ya 6: Masetlapelo a tlhago	78
Beke ya 1-2: mehuta ya masetlapelo a tlhago	79
Go theeletša le go bolela	79
Poledišano	79
Poledišano ka go kwešiša bohwa le setatamente sa go ngwalwa sa kabo ya dithoto	80
Go bala le go bogela.....	81
Go bala lengwalo	81
Theto.....	81
Go balela kwešišo le mekgwanakgwana ya go bala: Setšweletšwa sa go bonwa – khathune	82
Go ngwala le go hlagiša.....	82
Setšweletšwa sa tirišano: ngwala lengwalo la kabo ya dithoto le setatamente sa go ngwala sa taelo ya kabo ya dithoto ka morago ga lehu	82
Beke ya 3-4: Ditlamorago tša masetlapelo a tlhago	83
Go theeletša le go bolela	83
Theeletša polelotherišano.....	83
Ahlaahla boitsebišophelo bjalo ka se sengwe sa dinyakwa tša go thwalwa mošomong/Kamogelo	84
Go bala le go bogela.....	84
Bala setšweletšwa sa sengwalo	84
Theto.....	86
Tekatlhaologanyo ya go balwa (mekgwanakgwana).....	87
Go ngwala le go hlagiša.....	88

Setšweletšwa sa tirišano, mohlala: lengwalo la kgopelo ya mošomo le lenaneophelo	88
--	----

Kgaolo ya 7: Botho

Beka ya 7-8: Go thekgana	91
Go theeletša le go bolela	91
Go theeletša poledišano ya seyalemoyeng.....	91
Go theeletša le go bolela	92
Go tšea karolo ngangišanong.....	92
Go bala le go bogela.....	94
Go bala setšweletšwa sa sengwalo- kanegelotšhaba	94
Theto.....	95
Go bala le go bogela.....	95
Go balela /bogelega kwešišo	95
Go ngwala le go hlagiša.....	96
Go ngwala taodišokanegelo	96
Beke ya 7-8: Diatla di a hlatswana	97
Go theeletša le go bolela	97
Go theeletša polelo	97
Go theeletša le go bolela	98
Polelo ya go itokišetšwa	98
Go bala le go bogela.....	99
Go bala padi.....	99
Go bala le go bogela.....	99
Theto (sonete).....	99
Go ngwala le go hlagiša.....	101
Karata ya taletšo le kamogelo ya taletšo	101

Kgaolo ya 8: Kgotlelelano

Beke ya 9-10: Kgotlelelano	103
Go theeletša le go bolela	103
Go anega kanegelo	103
Poledišano: Bala papadi ya poledišano.....	104
Go bala le go bogela.....	104
Go bala setšweletšwa sa sengwalo go swana le papadi	104
Theto.....	105
Tekatlhaologanyo ya go balwa: Setšweletšwa go tswa go puku ya go balwa yeo e kgethilwego.....	105
Go ngwala le go hlagiša.....	105
Setšweletšwa sa tirišano- Poledišano	105
Kelo ya kotara	106

Kotara ya 4.....

Kgaolo ya 9: Dihla

Beke ya 1-2: Maemo a leratadima	109
Go theeletša le go bolela	110
Tekakwešišo ya go theeletšwa	110
Tshepedišo ya kopano.....	111
Go bala le go bogela.....	112
Setšweletšwa sa sengwalwa go swana le nonwane	112

Go bala le go bogela.....	113
Theto.....	113
Go bala le go bogela.....	114
Tekakwešišo ya go balwa.....	114
Go ngwala le go hlagiša.....	114
Setšweletšwa sa tirišano se setelele:	
Lengwalo la semmušo la go dira dikgopelo ..	114
Beke ya 3-4: Phetogo ya leratadima	115
Go theeletša le go bolela	115
Tekatlhaologanyo ya go gatišwa (šomiša	
poledišano ya go gatišwa)	115
Dikahlaahlo tša foramo	116
Go bala le go bogela.....	116
Setšweletšwa sa go swana le kanegelokopana .	116
Go bala le go bogela.....	116
Theto	116
Tekatlhaologanyo ya go bogelwa	117
Go ngwala le go hlagiša.....	117
Ditšweletša tša tirišano –e-meile	117
Kgaolo ya 10: Dinatla ka mafuri.....	118
Beke ya 5-6: Dinatla ka mafuri.....	119
Go theeletša le go bolela	119
Go bapala karolo ya maemo.....	119
Poledišano	119
Go bala le go bogela.....	120

Setšweletšwa sa dingwalo go swana le padi	
ya bafsa o šeditše magato a go bala.....	120
Theto.....	121
Tekatlhaologanyo ya go balwa-setšweletšwa	
sa go tšwa go puku ya go balwa yeo e	
kgethilwego.....	121
Go ngwala le go hlagiša.....	121
Setšweletšwa sa tirišano – karata ya taletšo	121
Ngwala tša bophelo bja mohu	122

Kgaolo ya 11: Poeletšo le boitokišetšo bja	
tlhahlobo	123

Beke ya 7-8: Poeletšo le boitokišetšo bja	
 ditlhahlobo	123
Go theeletša le go bolela	123
Go theeletša ditherišano.....	123
Go bala le go bogela.....	125
Go balela kwešišo.....	125
Dingwalo	125
Direto	125
Go ngwala le go hlagiša.....	125
Ditaodišo	125
Ditšweletšwa tša tirišano tše telele	125
Beke ya 9-10: Kelo ya kotara	127
Karolo ya C	132
Ditlabele tša kelo	132
Thulaganyo mo kreiting ya 9	143

MATSENO

KAROLO YA 1

Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo

Oxford Lebone Mphato wa 9 e hlamilwe go latela Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo (SEPHOLEKE). Tlhatlamano ya dipuku e theilwe go latela le go tšwetšapele maikemišetšo a lenaneothuto le maikemišetšo a thuto.

Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo

Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo se tla šomišwa legatong la Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba (NCS) Mephato ya R -12 go thoma ka Janaware/Pherekong 2012. Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo se tla bjalo ka tokomane e tee yeo e šomišwago legatong la Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba sa Mephato ya R -12, Lenaneotšhupetšo la Thuto le Lenaneotšhupetšo la Kelo Mephato ya R -12.

Setatamente sa Lenaneothuto la Setšhaba

KAROLO A - SEPHOLEKE

Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo (SEPHOLEKE)

Tlhatlamano e hlamilwe go latela dinyakwa tša lenaneothuto le lefsa tšeo di akaretšago:

Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba Mephato R – 12 (Janaware 2012)

- Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo Mephato R – 12 (Janaware 2012)
- Dikwano tša Bosetšhaba tša Kelo Mephato ya R – 12
- Government Gazette ya tšweletšo ya NCS Mephato ya R-12
- Tafola ye e bontšha ka mokgwa wo lenaneothuto le lefsa le emago legatong la ya go feta:

Pele ga Janaware 2012	Janaware 2012 le go tšwela pele
Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba Mephato ya R - 9 (2002) <i>Government Gazette No. 23406 of 31 May 2002</i> le Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba Mephato ya 10 - 12 (2004) <i>Government Gazettes, No. 25545 of 6 October 2003 and No. 27594 of 17 May 2005.</i>	Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba Mephato ya R – 12 (Janaware 2012).
Setatamente sa Lekala la go lthuta, Ditšhupatsela tša Lenaneo la go lthuta le Ditšhupatsela tša Lenaneo la Kelo Mephato ya R - 12.	Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo Mephato ya R – 12 (Janaware 2012).
Setifikeiti sa Setšhaba: Thuto ya Legato la 4 la NQF;	
Tlaleletšo go pholisi, Setifikeiti sa Setšhaba: Thuto ya Legato la 4 la NQF, yeo e akaretšago baithuti bao ba nago le dinyakwa tše ikgethago, e gatišitšwe go <i>Government Gazette, No.29466 of 11 December 2006.</i>	
Setatamente sa Lekala la go lthuta, Ditšhupatsela tša Lenaneo la go lthuta le Ditšhupatsela tša Lenaneo la Kelo Mephato ya R - 12.	Ditumelano tša Bosetšhaba tša Kelo Mephato ya R – 12
Tlaleletšo go pholisi, Setifikeiti sa Setšhaba: Thuto ya Legato la 4 la NQF, yeo e akaretšago Ditumelano tša Bosetšhaba tša Kelo Mephato ya R – 12, e gatišitšwe <i>Government Gazette, No. 29467 of 11 December 2006</i>	
Tlhahlo ya Dikolo tšeo di amogelago bohle (2010)	Tlhahlo ya Dikolo tšeo di amogelago bohle (2010)
Pholisi ya Polelo Dithutong (1997)	Pholisi ya Polelo Dithutong (1997)

Diphapano magareng ga NCS le SEPHOLEKE

Setatamente sa Kharikhulamo ya Setšhaba (NCS)	Setatamente sa Pholisi sa Leneneothuto le Kelo (SEPHOLEKE)
Mabokgoni a bohlokwa le a ntšhetšopele	Mabokgoni a bohlokwa le a ntšhetšopele ao a theilwego godimo ga dithuto
Mabokgoni a Thuto le Maemo a Kelo	Mabokgoni ao a theilwego godimo ga dithuto (a hlokomela tsebo ya dithuto le mekgwa ya kelo)
Lenaneo la go ithuta: Polelo ya Gae Polelo ya Tlaleletšo Dipalo Mabokgoni a Bophelo Disaense tša Ekonomi le Taolo Saense Theknolotši Bokgabo le Setšo	Dithuto: Polelo ya Gae Polelo ya Tlaleletšo Dipalo Saense Saense tša Leago Theknolotši Saense tša Ekonomi le Taolo Mabokgoni a bophelo Bokgabo
Tsepelelo: Tsebo le tšhomišo	Tsepelelo: Tsebo ya dithuto Tšhomišo goba tirišo Mekgwa le maitšhwaro Tswalano magareng ga magato a go ithuta

Maikemišetšo a SEPHOLEKE

Oxford Lebone Puku ya Morutiši e kgonthišiša maikemišetšo a SEPHOLEKE. Go akaretšwa:

- tokelo ya thuto ya go swana yeo e phošollago diphapano le kgethollo tša nakong ya go feta;
- kgonthišiša mekgwa ya go ruta yeo e akaretšago ya mahlahla le mohola, go phošolla mekgwa ye mengwe ya kgale ya go ruta;
- thuto ya maemo a godimo yeo e thatafalago go latelela maemo kgato ka kgato;
- thuto yeo e fago baithuti sebaka sa go phenkgišana le beng ka bona lefaseng ka bophara;

- thuto yeo e amogelago diphapano tša baithuti ebile e ba fa sebaka sa go lekana;
- thuto yeo e hlompago histori ya naga ya Afrika Borwa le Molaotheo.

Tebanyo ya Molaotheo

Molaotheo wa Afrika Borwa o akaretša molao wa thuto wo o hlokomelago ditokelo tša botho, go hloka kgethothologanyo, tlhokomelo ya tikologo le molaokakaretšo go godiša botho, tekatekano le tokologo.

Tswalano magareng ga *Oxford Lebone* le *SEPHOLEKE*

Tebanyo	<ul style="list-style-type: none">E šomiša dikamano tša selegae ebile e akaretša ditabakgolo tše bohlokwa lefasengE kgontšha baithuti go šomiša tsebo le bokgoni bja bona dikamanong tšeo di lego bohlokwa																												
Motheo	<ul style="list-style-type: none">Tlhatlamano ya dipuku e theilwe godimo ga motheo wa lenaneothuto go akaretšwa:Phetogo ya leagoThuto ya mahlahla le tshekatshekoTsebo le bokgoni tša maemo a godimoTšwelopele/tswalanoDitokelo tša botho, boakaretši, toka ya tikologo le leagoHlompha tsebo ya tša setšoPotego, boleng le bokgoni																												
Kabo ya Nako	<p>Nako yeo e abetšwego thuto ye nngwe le ye nngwe e akanywa ka šedi go latela <i>SEPHOLEKE</i>.</p> <table><thead><tr><th>THUTO</th><th>DIAWARA</th></tr></thead><tbody><tr><td>Polelo ya Gae</td><td>5</td></tr><tr><td>Polelo ya Tlaleletšo</td><td>4</td></tr><tr><td>Dipalo</td><td>4,5</td></tr><tr><td>Saense</td><td>3</td></tr><tr><td>Saense ya Leago</td><td>3</td></tr><tr><td>Theknolotši</td><td>2</td></tr><tr><td>Saense ya Ekonomi le Taolo</td><td>2</td></tr><tr><td>Mabokgoni a Bophelo</td><td>2</td></tr><tr><td>Bokgabo</td><td>2</td></tr><tr><td>Kakaretšo</td><td>27.5</td></tr></tbody></table> <p>Dinako tšeo di abilwego di theilwe godimo ga tšeo di beilwego go <i>SEPHOLEKE</i>, hlokomela dinako ka lepokising:</p>	THUTO	DIAWARA	Polelo ya Gae	5	Polelo ya Tlaleletšo	4	Dipalo	4,5	Saense	3	Saense ya Leago	3	Theknolotši	2	Saense ya Ekonomi le Taolo	2	Mabokgoni a Bophelo	2	Bokgabo	2	Kakaretšo	27.5						
THUTO	DIAWARA																												
Polelo ya Gae	5																												
Polelo ya Tlaleletšo	4																												
Dipalo	4,5																												
Saense	3																												
Saense ya Leago	3																												
Theknolotši	2																												
Saense ya Ekonomi le Taolo	2																												
Mabokgoni a Bophelo	2																												
Bokgabo	2																												
Kakaretšo	27.5																												
Magato	<p>Puku ya Moithuti le Pukutlhamlamorutiši di theilwe go latela magato a <i>SEPHOLEKE</i>.</p>																												
Kakaretšo ya Lenaneothuto	<p>Kakaretšo e nabile go akanya kabo ya nako go latela bokgoni, diteng tša thuto le maano a go ithuta le go ruta go latela <i>SEPHOLEKE</i>. Tše di kgontšha baithuti le barutiši go latela dinyakwa tša lenaneothuto le go kgonthišiša gore dithuto ka moka tša ngwaga di a fihlelelwa.</p>																												
	<p>Kabo ya nako ya Polelo ya Gae Magato a Gare Dinako tšeo di abilwego go ruta Polelo ya Gae.</p> <table><thead><tr><th>Tsebo</th><th colspan="3">Kabo ya nako ka dibeke tše pedi - beke (ka diiri)</th></tr><tr><th></th><th>Mphato wa 7</th><th>Mphato wa 8</th><th>Mphato wa 9</th></tr></thead><tbody><tr><td>Go theeletša le go bolela</td><td colspan="3">Diiri tše 2</td></tr><tr><td>Go bala le go bogela</td><td colspan="3">Diiri tše 3 (Awara le metsotso e masometharo go tekakwešišo le iri le metsotso e masometharo go dingwalwa)</td></tr><tr><td>Go ngwala le go hlagiša</td><td colspan="3">Diiri tše 2</td></tr><tr><td>Sebopego le Mekgwa ya Tšhomišo ya Polelo</td><td colspan="3">Iri e tee</td></tr><tr><td></td><td colspan="3">Sebopego le Mekgwa ya Tšhomišo ya Polelo di akareditšwe dithutong ka moka tša go ithuta polelo e lego go theeletša le go bolela, go bala le go bogela le go ngwala le go hlagiša. Go beilwe gape le nako ya go itlwaetša. Go nagana le go fa dikgopolo le gona go akareditšwe dithutong tše.</td></tr></tbody></table>	Tsebo	Kabo ya nako ka dibeke tše pedi - beke (ka diiri)				Mphato wa 7	Mphato wa 8	Mphato wa 9	Go theeletša le go bolela	Diiri tše 2			Go bala le go bogela	Diiri tše 3 (Awara le metsotso e masometharo go tekakwešišo le iri le metsotso e masometharo go dingwalwa)			Go ngwala le go hlagiša	Diiri tše 2			Sebopego le Mekgwa ya Tšhomišo ya Polelo	Iri e tee				Sebopego le Mekgwa ya Tšhomišo ya Polelo di akareditšwe dithutong ka moka tša go ithuta polelo e lego go theeletša le go bolela, go bala le go bogela le go ngwala le go hlagiša. Go beilwe gape le nako ya go itlwaetša. Go nagana le go fa dikgopolo le gona go akareditšwe dithutong tše.		
Tsebo	Kabo ya nako ka dibeke tše pedi - beke (ka diiri)																												
	Mphato wa 7	Mphato wa 8	Mphato wa 9																										
Go theeletša le go bolela	Diiri tše 2																												
Go bala le go bogela	Diiri tše 3 (Awara le metsotso e masometharo go tekakwešišo le iri le metsotso e masometharo go dingwalwa)																												
Go ngwala le go hlagiša	Diiri tše 2																												
Sebopego le Mekgwa ya Tšhomišo ya Polelo	Iri e tee																												
	Sebopego le Mekgwa ya Tšhomišo ya Polelo di akareditšwe dithutong ka moka tša go ithuta polelo e lego go theeletša le go bolela, go bala le go bogela le go ngwala le go hlagiša. Go beilwe gape le nako ya go itlwaetša. Go nagana le go fa dikgopolo le gona go akareditšwe dithutong tše.																												

KAROLO YA B – TLHATLAMANO YA DIPUKU E ŠOMA BJANG?

***Oxford Lebone* e šoma ka mokgwa wo**

Oxford Lebone e akaretša mekgwa ya go fapana ya go ruta le go ithuta. Mešomo ya go fapafapana e fa baithuti ba go ba le mabokgoni a go fapana sebaka sa go ithuta ka katlego. Tlhatlamano ya dipuku e lokišetša barutwana bophelo sekolong le morago ga sekolo. Di ruta barutwana go fihlelela mabokgoni a go bolela, go theeletša, go bala le go ngwala ao ba tlogo go a šomiša ge ba eya dithutong tša godimo, ba šoma le bophelong ka kakaretšo. Go rutwa le mabokgoni a go ithuta ao a nyakegago dithutong tše dingwe bjalo ka go nagana, go tsinkela tsebo, go botšološa, go ngwala dinoutse le go dira dinyakišišo.

Tlhatlamo ye e ikemešeditše go fa barutwana thuto ye ikgethago yeo a tlogo kgahla baithuti le go ba hlohleletša go tšea karolo. Mešomo ya tlaleletšo yona ke ya go thuša barutwana bao ba ratago mešomo ya go leka mabokgoni a bona. Moo go kgonegago tlhatlamano ya dipuku e tšweletša tsebo ya thekenolotši ya dipego le poledišano (*ICT*).

Ka mokgwa woo tlhatlamano ya *Oxford Lebone* e beakantšwego

Dipuku tša *Oxford Lebone* Mphato wa 9 di beakantšwe ka dikotara tšeo di tšweletšago dihlogotaba tša go fapana. Dikotara di hlokomela gore dikarolo ka moka tša polelo di a rutwa kgaolong ye nngwe le ye nngwe. Dikgaolo di arotšwe ka diripa tše pedi, tšeo di tswalanago le hlogotaba ya kotara. Se se kgontšha morutiši yo a šomišago *Oxford Lebone* Puku ya Morutiši tša Mphato wa 9 go lokologa ka ge a tla ba le bonnete bja go re o tla kgona go fetša lenaneothuto ka nako yeo e šišintšwego ke *SEPHOLEKE*.

Hlokomela gore ka mokgwa woo *Oxford Lebone* Puku ya Morutiši Mphato wa 9 e beakantšwego e hlahla morutiši gore a kgone go fihlelela dinyakwa tša legato la pele la lenaneothuto ge e latela puku letlakala ka letlakala. Tatelano ya dikgaolo le mešomo e akaretša lebaka la dibeke tše pedi go latela ka fao dithuto di beakantšwego lenaneothutong la *SEPHOLEKE*.

Ka mokgwa woo tlhatlamano ya dipuku e beakantšwego

Dipuku tša Mephato ya [7-9] di kgotsofatša maikemišetšo le dinyakwa ka moka tša Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo (*SEPHOLEKE*) sa Legato la Gare.

Tlhatlamano ya dipuku tša *Oxford Lebone* Sepedi di beakantše dikgaolo le mešomo e akaretša lebaka la dibeke tše pedi go latela ka fao dithuto di beakantšwego lenaneothutong la *SEPHOLEKE*.

Dihlogotaba tšeo di akareditšwego Mephatong ya 7, 8 le 9:

KOTARA 1			
	Mphato WA 7	Mphato WA 8	Mphato WA 9
Kgaolo 1	Segwera	Ke Moafrika	Dikamano
Dibeke 1 – 2	Go dira segwera	Ke nna Moafrika	Dikamano tša bana le batswadi
Dibeke 3 – 4	Bagwera ba go loka le ba go se loke	Dikarolo tšeo ke di ralokago setšabeng	Dikamano tša segwera
Kgaolo 2	Boithabišo le boitapološo	Dinamelwa	Tša mešomo
Dibeke 5- 6	Mmino	Dinamelwa tša sekgale	Bohlokwa bja mabokgoni
Dibeke 7-8	Dipapadi tša kgale le tša sebjalebja	Dinamelwa tša sebjalebja	Go kgetha mošomo
Kgaolo ya 3	Phela gabotse	Tikologo ke bohwa	Dikgetho
Dibeke 9-10	Phela gabotse	Tikologo ke bohwa	Dikgetho
Kelo	<p>Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Kelo ya go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Tihahlamorutiši</p> <p>Mošomo wa 3: Moleko 1 Kelo ya go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p>	<p>Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Kelo ya go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Tihahlamorutiši</p> <p>Mošomo wa 3: Moleko 1 Kelo ya go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p>	<p>Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Kelo ya go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Tihahlamorutiši</p> <p>Mošomo wa 3: Moleko 1 Tekakwešišo le sebopego le tšhomišo ya polelo</p>

KOTARA 2			
	Mphato WA 7	Mphato WA 8	Mphato WA 9
Kgaolo ya 4	Meaparo	Tšhomišompe ya diokobatši	E ba bohlale!
Dibeke 1-2	Meaparo ya go keteka menyanya	Khuetšo ya segwera diokobatšing	Dira kgetho ya maleba
Dibeke 3-4	Diaparo tša setšo	Kotsi ya diokobatši	Kgonthišiša gore go a kgonega!
Kgaolo ya 5	Thekenolotši	Diphoofolo	Ikonomi
Dibeke 5-6	Go panka	Diphoofolo tšeo di lego kotsing ya go timelela	Ikonomi ya Afrika Borwa
Dibeke 7-8	Selefoune	Mekgwa ya diphoofolo	Maatla a tšhelete
Dibeke 9-10	<p>Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Go bolelela/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwanai le Tihahlamorutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Go ngwala Dipotšišo tša go tswalana le Dingwalo</p>	<p>Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Go bolelela/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Tihahlamorutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Go ngwala Dipotšišo tša go tswalana le Dingwalo</p>	<p>Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Go bolelela/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Tihahlamorutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Go ngwala mešomo ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p>

	Mošomo wa 3: Moleko wa gare ga ngwaga Lephephe la 2: Tekakwešišo, Tšhomišo ya polelo le dingwalo Lephephe la 3: Go Ngwala: taodišo e tee le taodišo ya poledišano e tee	Mošomo wa 3: Moleko wa gare ga ngwaga Lephephe la 2: Tekakwešišo, Tšhomišo ya polelo le dingwalo Lephephe la 3: Go ngwala : taodišo e tee le taodišo ya poledišano e tee	Mošomo wa 3: Moleko wa gare ga ngwaga Lephephe la 1: Bomolomo/Orale/Go fa pego Lephephe la 2: Tekakwešišo, Lephephe la 3: Go ngwala: taodišo e tee le poledišano Lephephe la 4: Dingwalo
--	--	---	--

KOTARA YA 3			
	Mphato WA 7	Mphato WA 8	Mphato WA 9
Kgaolo ya 6	Setšo	Dipapadi	Masetlapelo a tlhago
Dibeke 1-2	Kgodišo ya bana	Mehuta ya dipapadi	Mehuta ya masetlapelo a tlhago
Dibeke 3-4	Tlhompho	Dinaledi tša dipapadi	Dipoelo tša go iphemela
Kgaolo ya 7	Ditokelo le maikarabelo	Ditoro	Botho
Dibeke 5-6	Ditokelo tša bana	Go ikemišetša	Go thekgana
Dibeke 7-8	Ditsela tša Maitshwano	Ditlhotlo	Motho ke motho ka batho
Kgaolo ya 8	Dipolotiki	Matete a hlago	Kgotlelelano
Dibeke 9-10	Dipolotiki	Matete a hlago	Kgotlelelano
Kelo	Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši Mošomo wa 2: Kelo ya go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši Mošomo wa 3: Moleko wa 1 Tekakwešišo goba dingwalwa	Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši Mošomo wa 2: Kelo ya go ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši Mošomo wa 3: Moleko wa 1 Tekakwešišo goba dingwalwa	Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši Mošomo wa 2: Kelo ya go ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši Mošomo wa 3: Moleko wa 1 Tekakwešišo goba dingwalwa

KOTARA YA 4			
	Mphato WA 7	Mphato WA 8	Mphato WA 9
Kgaolo ya 9	Kgokagano	Dijo	Dihla
Dibeke 1-2	Kgokagano mehleng ya kgale	Dijo tša setšo	Maemo a leratadima
Dibeke 3-4	Kgokagano mehleng ya lehono	Dijo tšeo di loketšego mmele	Phetogo ya leratadima
Kgaolo ya 10	Boikgethelo	Tša boeti	Dinatla ka mafuri
Dibeke 7-8	Boikgethelo	Tša boeti	Dinatla ka mafuri
Dibeke 9-10	Poeletšo	Poeletšo	Poeletšo
Kelo	<p>Mošomo wa 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Go ngwala Dipotšišo tša go tswalana le Dingwalo</p> <p>Mošomo wa 3: Moleko wa mafelelo a ngwaga Lephephe la 2: Tekakwešišo, Tšhomišo ya polelo le dingwalo Lephephe la 3: Go ngwala: taodišo e tee le taodišo ya poledišano e tee</p>	<p>Mošomo ya 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Go ngwala Dipotšišo tša go tswalana le Dingwalo</p> <p>Mošomo wa 3: Moleko wa mafelelo a ngwaga Lephephe la 2: Tekakwešišo, Tšhomišo ya polelo le dingwalo Lephephe la 3: Go ngwala: taodišo e tee le taodišo ya poledišano e tee</p>	<p>Mošomo 1: Kelo ya Bomolomo/Orale/Go fa pego le go Ngwala e tšwelela ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p> <p>Mošomo wa 2: Go ngwala Ngwala mešomo ka Pukung ya Morutwana le Puku ya Morutiši</p> <p>Mošomo wa 3: Moleko wa mafelelo a ngwaga Lephephe la 1: Bomolomo/Orale/Go fa pego Lephephe la 2: Tekakwešišo, Lephephe la 3: Go ngwala: taodišo e tee le poledišano Lephephe la 4: Dingwalo</p>

Dikarolo tša tlhatlamano ya dipuku

Mephatong ya 7-9, tlhatlamano ya dipuku tša *Oxford Lebone* di na le dikarolo tšeo di akaretšago:

Puku ya Morutwana

Puku ya Morutwana e na le ditšweletšwa le mešongwana ya go fapana yeo e lebelelago mabokgoni a go ithuta polelo a mane, yeo e thušago morutwana go ithuta go bala, go ngwala, go theeletša le go bolela. Mešomo yeo e lego ka dipukung e thuša le ka kelo ya semmušo le yeo e sego ya semmušo. Mehlala ya meleko ya semmušo le yeo e sego ya semmušo e akareditšwe ka dipukung lebaka e le go thuša go fa barutwana thekgo nakong ya ditlhallobo.

Dintlha tša bohlokwa ka Puku ya Morutwana

Dipuku tša barutwana di na le dintlha tša bohlokwa tšeo di boeletšwago mephatong ka moka.

Tlhalošontšu: mantšu ao a sego a tlwaelega a ngwalwa le ditlhalošo letlakaleng go thuša barutwana bao ba hloko tsebo le go godiša tlotlontšu ya barutwana ka kakaretšo.

Mapokisi a temošo: a šomišwa go bontšha karolo ya polelo yeo e rutwago.

Ditšhupo: go bontšha meleko le mešomo ya tlaleletšo.

Kgaolo ya 11 ya boitokišetšo bja tlhahlobo ya

Puku ya Morutwana e na le ditemošo tša go ngwala meleko le ditokišo tšeo morutwana a ka di dirago go kgonthišiša katlego.

Puku ya Morutiši

Puku ya go hlhla morutiši e thuša morutiši ka peakanyo yeo e nyakegago go kgonthišiša gore o ruta ka katlego le go mo fa thekgo ya mešomo ya kelo ya semmušo le yeo e sego ya semmušo. Tlhahlamorutiši e thekga puku ya Morutwana le Padišo.

Mokgwa wa go šomiša tlhahlamorutiši

- Puku ya tlhahlamorutiši e fa thekgo ya go beakanya dithuto le go kgonthišiša gore dinyakwa tša lenaneothuto di a kgotsofatša. Puku ye e fa morutiši thekgo ka mošomo wo mongwe le wo mongwe mola ebile o e fa le maele a go fetola

mešomo go latela tsebo le bokgoni bja barutwana. Morutiši o humana thekgo ya kgato ka kgato ya ka mokgwa wo a ka dirago mešomo le barutwana go fihlelela mabokgoni ao a šišinywago ke lenaneothuto. E thuša gape ka peakanyo ya dithuto tšatši ka tšatši. E bušeletša mešomo yeo e humanwago ka pukung ya morutwana le go fa dikarabo.

- E na le gape mešomo ya kelo ya semmušo le yeo e sego ya semmušo yeo e thušago go ela tsebo le maitemogelo a barutwana. Meloko yeo e le go gona e thuša go tlwaetša barutwana go ngwala meloko ya gare le mafelelo a ngwaga. Tlhahlamorutišie e thekga Puku ya Morutwana le Padišo.

Padišo

Puku ya padišo e na le ditemošo tša dingwalwa le dipotšišo. Yona e akaretša mehuta yeo e latelago ya dingwalo:

- Dinonwane
- Dikanegelokopana
- Papadi
- Direto
- Padi

Go ithuta Polelo Mephatong ya 7 – 9

Polelo e šomišwa go boledišana. Go ithuta polelo go kgontšha batho go humana tsebo, go boledišana le go hlagaša maikutlo. Diphapano tša ditšo le tšona di a tšwelela gona ge batho ba ithuta polelo.

Barutwana ba Mephato ya 7 – 9 ba ka ithuta polelo efe goba efa ya semmušo ya Afrika Borwa. Dipolelo tše di rutwa ka mekgwa ya go fapana bjalo ka Polelo ya Gae goba Polelo ya Tlaleletšo.

Polelo ya Gae

Polelo ya Gae gantši ke polelo yeo morutwana a tsebago go e bolela le go e kwešiša ge a thoma go tsena sekolo. Polelo ye e nyaka kgodišo le go nontšhwa gore moithuti a tle a kgone go atlega dithutong tša gagwe. Go latelelwa kudu dithuto tša go bala le go ngwala maphatong ya 7 – 9.

Mekgwa ya go ruta polelo ka katlego Mephatong ya 7 – 9

Setatamente sa Pholisi sa Lenaneothuto le Kelo se bolela ka mekgwa ye meraro ya go ruta polelo ya gae

Mephatong ya 7 – 9. Yona ke mekgwa ya go šomiša dipuku, mekgwa ya poledišano le mekgwa ya tšhomišo ya polelo kgato ka kgato.

Mokgwa wa go ruta polelo ka go e šomiša

Mokgwa wo o hlohleletša barutwana go tšweletša mešomo ya go bolelwa le go ngwalwa ka go latela magato a go fapana a go ithuta polelo, go hlokometswe babadi le batheeletši. Dipuku tše di na le mehlala ye mentši ya mokgwakgokagano wo. Dipuku tša barutwana di bušeletša mokgwa wo go kgonthišiša gore mafelelong barutwana ba kgona go hlagaša polelo goba dingwalwa tšeo di tlogo amogelwa ntle le bosodi.

Ka pukung ye mokgwa wo o tšwelela ge go rutwa mabokgoni a go theeletša, go bolela, go bala le go ngwala. Hlogotaba ya mošomo e laetša kgato yeo e rutwago.

Go fa mohlala:

Go theeletša

Pele ga go theeletša

Ke karolo yeo e tsebišago barutwana boemo bja go theeletša. Go ba dumelela go tsošološa tsebo ya bona ya pele ya sererwa gomme ba itokišetša go theeletša.

- Tsošološa tsebo ya boithekgo pele ga ge go ka theeletšwa
- Akanya gore setšweletšwa se ka ba se le mabapi le eng ge go lebeletšwe hlogotaba
- Ahlaahla tlotlontšu ye nngwe le nngwe ya motheo yeo barutwana ba bego ba sa e tsebe
- Morutiši a ka beakanya potšišo ya pele ga go theeletša ka nepo ya go goga šedi ya barutwana
- Barutwana ba swanetše go ba ba ikemišeditše ka sebele, go fa mohlala, ba be le phensele le letlakala la go ngwala dinoutse.

Nakong ya go theeletša

- go botšiša dipotšišo, go lemoga, go bapetša, go ngwala dinoutse, go hlatholla. Barutwana:
- sekaseka
- molaetša,
- seboledi le
- bohlatse bja seboledi.

Dira dikgokaganyo tša monagano.

- Hwetša tlhalošo.
- Botšiša dipotšišo
- Dira dikutollo le go amogela dikakanyo.

- Gadima morago le go ela.

Morago ga go theeletša

Ke mošomo wo o tlogo morago ga maitemogelo a go theeletša. Barutwana ba:

- Botšiša dipotšišo
- Bolela ka seo se boletšwego ke seboledi
- Lekodišiša dinoutse lefsa
- Dira kakaretšwana ya bomolomo ya tlhagišo
- Fetišetša tshedimošo go tloga go bomolomo go iša go mokgwa wa go ngwala, mohlala, diriša tshedimošo go
- leibola sethalwa
- Sekaseka le go ela seo ba se kwelego ka tsinkelo
- Tlemaganya tshedimošo ye mphsha le tsebo ya pele
- Tšea diphetho; ela karabo; fa kgopolo ya gago, iphetolela ka tsinkelo

Go bala

Pele ga go bala

Barutwana ba ka itokišetša setšweletšwa ka ditsela tše di fapanego go ya ka mohuta wa setšweletšwa le maemo a morutwana. E tsošološa ditswalano le tsebo ya pele.

- Barutwana ba hlohleletšwa go hlama ditetelo tše dingwe mabapi le setšweletšwa tše di theilwego godimo ga ditšhupo go tšwa go diswantšho, mohuta wa setšweletšwa, tlhamego, letlakala la hlogotaba, lenaneo la diteng, dikgaolo, tlhalošantšu, peakanyo ya tshedimošo go ya ka lenaneo, dintlathaleletšo mafelelong a puku, footnoute,
- Go sekima le go sekana diponagalo tša setšweletšwa: leina la puku, dihlogwana, mantšu a go ngwalwa ka godimo goba ka tlase go hlaloša seswantšho setšweletšweng, diswantšho, dikerafo, dipapetla, dithalwa, mongwalo wo mokoto, mongwalo wa italiki, dihlogo, dihlogwana, go nomora, mebepe, seka goba seswantšhwana sa go emela kgopolo ye bohlokwa, ditlhahli/ditšhupetšo tša khomphuthara, go nyaka mantšu a bohlokwa. Go sekima dikgopolokgolo le go fa dikgopolo tša gagwe go kahlaahlo ya pele ga go bala.

Nakong ya go bala

- Go hwetša tlhalošo ya mantšu le diswantšho tša go se tlwaelege ka go šomiša tsebo ya bona le dikarolo tša
- Mantšu le ditšhupo tše di lego dikamanong.

- Badišiša/lebeledišiša
- Go šomiša tshwantšhokakanyo/go swantšha ka monaganong
- Humana tlhalošo (dikamano, tlhamofoko, bj.bj.)
- Go botšiša dipotšišo
- Go ngwala dinoutse (dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo)
- Go akaretša dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka dintlha/temana go ya ka botelele bjo bo nyakegago.
- Hlalošiša diteng.
- Go tšea sephetho go ya ka dintlha tše di filwego.
- Hlaloša/lekola ditlhalošo le mafetšo a mongwadi.

Morago ga go bala

Araba dipotšišo tša go thoma ka tša maemo a fase go ya go tša maemo a godimo go tšwa go setšweletšwa

- Go tšea sephetho/kgopolo/kakanyo ya mong
- Lekola/ahlaahla ditlhathollo tša go fapana tša setšweletšwa
- Bapetša le go fapantšha
- Tlemaganyo ya mafoko/go ngwala kakaretšo
- Hlarolla setšweletšwa go ithuta thutapolelo le tlotlontšu, mohlala, go ngwalolla ka lebaka le lengwe
- Tšweletša mohuta wa sengwalo ka go ngwala sa bona (ge go le maleba)
- Temogo ya polelo ka tsinkelo
- Dintlha le dikakanyo
- Tlhalošo ye e lego pepeneneng le ye e iphihlilego
- Tlhalošo ya dika le ya pukuntšu (ntšu ka ntšu)
- Boithekgo bja selegae le dipolitiki le setšo tša setšweletšwa le mongwadi
- Khuetšo ya kgetho le tlogelo mo tlhalošong

Go ngwala

Go beakanya:

- Sekaseka sebopego, diponagalo tša polelo le retšistara ya mohuta wa setšweletšwa se se kgethilwego.
- Tšea sephetho ka morero le baamogedi ba tshedimošo ya setšweletšwa se se tlogo ngwalwa le/goba go hlangwa.
- Tšea sephetho ka dinyakwa tša tlhamego, setaele le ntlhatebelelo.
- Tšholla dikgopolo ka moka ntle le go di hlotla ka go šomiša, mohlala, mmepe wa monagano, mananeo a bubi bja segokgo, ditšhate tša go ela goba mananeo.

Go ngwala dingwalwakakanywa:

- Šomiša dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka bokgwari go tšwa go magato a peakanyo.
- Tšweletša sengwalwa sa mathomo sa go akanywa seo se tlogo akaretša morero le baamogedi ba tshedimošo,
- Sererwa le mohuta wa sengwalo.
- Dira kgetho ya mantšu ka go šomiša mantšu, mantšu a go hlaloša dikafoko, mebolelwana ya maleba, ya go
- Hlatholla le go hlotla, go dira gore go ngwala go kwagale
- Hlatha segalo le setaele tša go lemogega go di amantšha le polelo ye e lebanego le baamogedi ba tshedimošo le morero wa go ngwala.
- Morutwana a bontšha ntlhatebelelo ya gagwe ka go hlaloša meetlo, ditumelo le maitemogelo.
- Bala sengwalwakakanywa ka tsinkelo le go hwetša dipolelo go tšwa go ba bangwe (barutwana ka yena)
- Akaretša ditabataba tše bohlokwa tša setšweletšwa seo (šomiša ditsopolwa, tiišetša ba be ba fahlele ngangišano)
- Go boeletša, go hlokola, go phošolla le go hlagiša.
- Šomiša dikraetheria tše di beakantšwego tša kelokakaretšo go kaonafatša mošomo wa bona le ya ba bangwe.
- Kaonafatša kgetho ya mantšu, sebopego, mafoko le ditemana (tsentšha tshedimošo ye nngwe ka go šomiša mantšu a go tliša kwano a maleba)
- Tloša ditlhalošo tša go se kwešišege, go hloka mohola, go balabala, polelo ya mmileng le polelo ya go kgopiša (di se ke tša lokelwa ka go Lelemetlaleletšo la Pele)
- Lekola diteng, setaele le retšistara.
- Šomiša maswaodikga, mopeleto le thutapolelo ka nepagalo.
- Beakanya sengwalwa sa mafelelo go akaretšwa kalego, go fa mohlala, dihlogwana le difonte
- Hlagiša setšweletšwa.

Mokgwa wa go šomiša dipuku/dikgatišo

Mokgwa wo o šomiša dipuku/dikgatišo tša go fapana go humana tshedimošo go akaretšwa mehutahuta ya dingwalwa; dikgatišo tša diswantšho, dikgatišo tša thelebišene, bjalo bjalo. Dingwalwa tše di thuša barutwana go bogela, go bala, go sekaseka le go hlagiša maikutlo. Morago ga fao barutwana ba kgona go tšweletša dingwalwa tša go fapafapana tšeo di

lebešitšwego go batheeletši le babadi ba go fapana. [Mephato ya 7 – 9] e na le mehuta ya go fapana ya dingwalwa/ditemana le diswantšho le mešomo yeo e thušago barutwana go kwešiša le go sekaseka ka go lokologa.

Mokgwa wa poledišano

Mokgwa wo o hlohleletša tšhomišo ya polelo ka go bolela, go theeletša, go bala le go ngwala. Ditlhatlamano tša [Mephato 7 – 9], di fa baithuti makga a mantši a go ithuta le go bušetša mokgwa wo mešomong ya go fapana.

Mokgwa wa go tšweletša

Go tšweletša ke mokgwa wa tatelano ya dikgopolo, wo o theilwego godimo ga mehlala ya ditemogo/ditlhokomelo/ditlwaelo. Diphetho tšeo di tšewago di thuša go kwešiša melawana ya thutopolelo. Ke mokgwa wa tlhotlo woo morutiši a ka o tshepago. Mokgwa wo o thuša go itseba/go inyakolla le go ipotšiša dipotšišo. Morutiši o fa barutwana sengwalo/temana yeo e nago le thutopolelo gomme barutwana ba swanetše go nyakišiša gore ba kgone go araba dipotšišo. Barutwana ba tla ka megopolo le diphetho go latela melawana ya seripa sa popopolelo seo ba ithutago sona. Se se bolela gore ba ithuta seripa sa thutopolelo le tirišo ya polelo ka nako e tee. Tirišo le mošomo di latelwa ke mehlala go tšwa sengwalong.

Thutong ya Polelo ya Gae, polelo e a tsebega ebile e tlwaelegile, se se bolela gore barutwana ba kgona go aga mabokgoni a go tseenelela ge go šomišwa mokgwa wo. Barutwana ba swanetše go ithuta seripa sengwe sa polelo bjalo ka lekopanyi, morutiši a ka šomiša mokgwa wo go ba thuša go kwešiša melawana. Morutiši a ka šomiša dingwalwa tšeo di theilwego godimo ga ditiragalo tša nnete go gatelela thuto. Pukung ye re šomitše mokgwa wo, lebelela letlakala la Puku ya Morutwana.

Mokgwa wa kelo

Mokgwa wo o šomišwa go hlaloša le go lekola gomme o thekga go bala ka noši. Mokgwa o thuša ka go hlaloša thutopolelo le go fa mehlala, morago barutwana ba fiwa mešomo. Morutiši o fa barutwana dikarabo, morago a lekola kwešišo le tsebo ya bona. Mokgwa wo o šomiša mešomo yeo e lego ka pukung go ruta le go thuša kwešišo ya polelo. Tlhatlamanong ye ya dipuku, mokgwa wo o šomišwa kudu, (70%),

ka ge o thuša go ithuta ka noši. Lebelela letlakala 28, 36 la Puku ya Morutwana.

Mokgwa wa go ruta polelo ka go šomiša dingwalo

Dingwalo di rutwa go aga kwešišo ya mokgwa wo o ikgethago wa go šomiša polelo. Tšhomišo ye ya polelo e tla ka mekgwa ya go fapana ye e hlwekišitšwego. Dingwalo di a fapana gomme di šomišwa ka mekgwa ya go fapana go latela maikutlo le meholo. Dingwalo di a tšwelela ge di na le meholo go babadi. Go bohlokwa gore barutwana ba utollelwe goba ba bontšhwe mohola wa dingwalo maphelong a bona, dithutong le bokgabong. *Oxford Lebone* e fa barutwana tlhahlo ye kaone ya go ithuta polelo ka dingwalo, yeo e akaretšago maano a a latelago a go ruta:

- Kgonthišiša gore o bala sengwalo ka phapošing o sa kgaotše ka go dira mešomo ye mengwe. Se ga se a swanela go tšea lebaka la go feta dibeke tše pedi. Go bohlokwa gore barutwana ba be le kwešišo kakaretšo ya sengwalo. Go fetša nako ye ntši go balwa dingwalo go ka ba kotsi go kwešišeng kanegelo le sererwa. Barutwana ba bangwe ba ka ithuta ntle ga thekgo ye bjalo. Theto e sego direkto e swanetše go rutwa. Bala direkto tše ntši ka phapošing gomme o hlohleletše barutwana go ngwala/hlama direkto.
- Tshekatsheko ya dingwalo e bohlokwa kudu magatong a yunibesithi, efela ga go bohlokwa ga kaalo gore barutwana ba mphato woo ba ithute mekgwa ka moka ya go sekaseka dingwalo. Efela ba swanetše go tseba gore dingwalo di šomišetšwa go bontšha gore polelo ya gae e ka šomišwa ka bohlale, kelelo, bokgabo le ka mokgwa wo o ikgethago. Ba swanetše go kwešiša ka moo sengwalo se hlamilwego ka gona go tšweletša kgopolo ye e rilego. Go ka lebelelwa ka

mokgwa woo se ngwadilwego, go akaretša go ba gona ga dikapolelo goba tlhokego ya tšona, kgetho le tšhomišo ya mantšu, tšhomišo ya ditemana, tšhomišo ya maswaopolelo, tšhomišo ya modumo le mmala. Tše di ka rutwa ka go šomiša mokgwa wa go ruta polelo go šomišwa dipuku, efela go swanetše go hlokomelwa gore se ga se dirwe ka go sekaseka mothaladi wo mongwe le wo mongwe ka pukung.

- Go ithuta go ngwala dingwalo go swanetše go rutwa ka nako e tee le go ithuta dingwalo. Mešomo ya go ngwala e nyaka kwešišo ya dingwalo gomme dingwalo tšeo di balwago di ka thuša barutwana go kwešiša bokgabo. Poledišano ka phapošing le yona e ka thuša ge fela barutwana ka moka ba tšea karolo. Dipoleledišano tšeo di thušago go ngwala di bohlokwa ka go fetiša.
- Go bohlokwa go bontšha gore dingwalo ga se fela go humana karabo ya maleba: kgopolo ke go re sereto se ka bolela sengwe le sengwe ge fela mosekaseki a ka fahlela dintlha tša gagwe. Molaetša o humanwa pukung ka moka e sego diripeng tša yona. Mokgwa wo mobotse wa go bala puku o akaretša bokgabo, bomotho le ditlhalošo.
- Mokgwa wa go ntšha tsebo go latela mokgwa wa go nagana ka dilo tšeo di diregago o thuša gore morutwana a kwešiše melao ya popopolelo. Ke mokgwa wa tlhotlo yeo e tšwetšego pele gomme o thuša tsebo ya barutwana ya go dira dinyakišišo le boitsebo. Morutiši o fa barutwana temana yeo go yona go nago le popopolelo gomme barutwana ba swanetše go e nyakišiša gore ba tle ba kgone go araba dipotšišo. Ba ithuta go humana melao ya popopolelo le go itirela diphetho, se se bolela gore ba ithuta melao ya popopolelo le tšhomišo ya ka nako e tee.

KAROLO YA C – Go ruta Magatong a Gare (Mephato ya 7 –9)

Go laola phapoši

Go ruta bana ba bantši

Bana ba go feta palo yeo e ukangwago ka phapošing ke kgonthe yeo e ka se hlokomologwego Afrika - Borwa. Mathata a akaretša:

- Go kgona go laola barutwana;
- Mabokgoni a go fapana le lebelo la go fapana la go kwešiša dithuto;
- Go fa barutwana ka moka thekgo yeo e nyakegago;
- Go hloka dithuśathuto tša go fapana.

Tlhatlamanong ya *Oxford Lebone* Sepedi Polelo ya Gae Mphato wa 9 go filwe temošo ka mokgwa wo barutwana ba ka laolwago ka gona. Temošo e ka humanwa dinoutseng tša kakaretšo le maano a go laola le go hlokomela dithuto ge go beakanywa lenaneothuto.

Go šoma ka dihlopha ke mokgwa wo mongwe wo o ka thušago barutiši go laola phapoši ya barutwana ba bantši. Barutwana ba kgona go ithuta le go thuša ba bangwe mola wena morutiši o lekola tšwelepele ya barutwana le go ba thuša le go hlohleletša bao ba palelwago. Se se tla go thuša go lemoga barutwana bao ba nyakago thekgo ye e tseneletšego.

Mekgwa ya go šomiša go ithuta ka dihlopha:

- Dihlopha tša barutwana ba go ba le mabokgoni a go fapana, barutwana bao ba swarago ka pela ba tla thuša bao ba palelwago. Ka nako ya go bala o ka aba ba go swara le ba go palelwa gore ba tle ba kgone go thušana. Ba go kgona ba humana hlohleletšo mola ba go palelwa ba humana thekgo.
- Barutwana ba mabokgoni a go swana ba kgona go tšwelapele ka mošomo mola wena o thuša bao ba palelwago. Ge barutwana ba beilwe go ya ka tsebo ya bona o kgona go ba lekola go latela magato a tsebo yeo ba nago le yona gomme bao ba palelwago ga ba inyatše.
- Go kgetha balaodi ba dihlopha gore ba thuše bao ba palelwago.

Mekgwa ye e ka fapanywa goba ya hlakanywa ka phapošing e tee. Go fa mohlala, ge o lemogile gore

go na le moo barutwana ba bangwe ba hlaelelwago o ka ba fa thekgo ye e tseneletšego mola bao ba kgonago o ba fa mošomo wa ntšetšopele. Taolo ya phapoši e swanetše go dirwa ka mokgwa wa tumelano magareng ga moritiši le baithuti. Ditumelano di swanetše go akaretša nako ya go bolela, ya go theeletša, ya go fana sebaka le ya go dira mošomo ka setu. Balaodi ba dihlopha ba ka thuša ka go laola maloko le go aba le go amogela mešomo. Se se botse ke gore ge barutwana e le ba bantši o kgona go humana maitemogelo a go fapana ao a ka šomišwago ge go dirwa mešomo goba taolong ya phapoši, bj.bj.

Thuto ya go hloka kgethologanyo

Kakaretšo goba go se kgethologanye go hlaloša phapoši yeo go yona thuto e agwago go lebeletšwe morutwana ka boyena, tsebo le ditlhoko tša gagwe go sa kgathallege gore ke mokae, o tšwa kae, polelo, leloko, mphato, bong, tumelo, dikgatlhego le mekgwa ya go ithuta.

Mekgwa ya go ruta ntle le kgethologanyo

Diphapano

Go ka ba le baithuti bao ba sa kwego gabotse ka phapošing ya gago. Barutwana ba tla ba le mathata ge diboledi di lebelela lehlakore le lengwe, bolelela godimo goba ga nnyane. Se se tla hlola gore barutwana ba bjalo ba ka ba le mathata a go ithuta polelo, mopeleto le go bitša mantšu.

Go ka thuša ge barutwana ba bjalo ba ka dula mo pele moo ba ka kwago gabotse goba ba kgona go bala dipounama. Lebelela barutwana ba ge o bolela gomme mantšu a gago a kwagale gabotse. Ngwala ditšhupetšo letlapeng kudu ka nako ya dipoledišano gore le bona ba tle ba kgone go tšea karolo. Barutwana ba difoa ba swanetše go dumelelwa go bala dingwalwa tša go theeletšwa.

Barutwana ba bangwe ba koakoa ge ba bolela. Se ba gapeletše go bolela ka pele ga barutwana ba bangwe efela o swanetše go ba hlohleletša go bolela ka dihlopha. Se se ka tšea nako efela ba tla tlwaela, gape botša barutwana ba bangwe gore ba se ba sege.

- Šomiša tsebo ya barutwana go ba thekga dithutong o hlokomela dinyakwa tša bona ge o beakanya lenaneothuto.
- Gopola gore bjalo ka morutiši ke wena o thušago gore ba be le tsebo.

- Kgonthišiša gore dipuku le dithuto di bolela maitemogelo a barutwana.
- Kgonthišiša gore dithuto di ka magato ao barutwana ba kgonago go a latela gabonolo. Ditaelo e be tše di kopana tša go kwagala. Beakanya dithuto pele ga nako.
- Aroganya mešomo ya kelo go hlokomela mabokgoni a barutwana. Barutwana ba swanetše gore ba ithute ntle le kgatelelo.
- Lemoša barutwana bohlokwa bja go fapana le mohola wa go ba moswananoši.
- Hlohleletša barutwana go thušana.
- Dira dihlopha tša go fapana tša mabokgoni go fapana gore ba tle ba kgone go thušana. Ba bontšhe bohlokwa bja maitshwaro a mabotse le maikarabelo ge go dirwa mešomo ya dihlopha. Kgonthišiša gore mafelelong barutwana ka moka ba fiwa sebaka.
- Hlohleletša barutwana ka go ba reta. Ba hlohleletše go botšiša, go nagana, go kgona le go dira, go šomiša le go hlagiša dikakanyo le maikutlo.
- Tšea nako go kgonthišiša gore tsebo goba dithuto tše difsa di a kwešišega gomme ba kgona le go di šomiša mabakeng a go fapana. Go fa mohlala kgonthišiša gore barutwana ba ithuta goba ba tliša tsebo ya bona go tšwetšapele mabokgoni.
- Šomiša mekgwa ya go fapana ya go ruta go kgonthišiša gore barutwana ka moka ba humana thekgo ya maleba.

Mešomo ya thekgo

Dipukung tše go na le mešomo ya go thekga barutwana bao ba palelwago. Mešomo ye e thuša barutwana go fihlelela mabokgoni ao a nyakegago. O ka humana go na le barutwana bao ba palelwago le morago ga go dira mešongwana ye. Ba ba bjalo ba nyaka thekgo yeo e tseneletšego. Thekgo ya mohuta woo e thuša barutwana ka go ba hlohleletša le go ba fa thekgo ya saekholotši. E ka thuša barutwana go lemoga mathata a bona ge ba ithuta polelo. Tše latelago ke mathata a mangwe ao a ka lemogwago ka morago ga thekgo ye e tseneletšego. Dikolo tše dingwe di ka ba le ditirelo tša saekholotši moo barutwana ba ka romelwago gona, ge go se bjalo tše latelago di ka thuša.

Mešomo ya tlaleletšo

Mešomo ya tlaleletšo e ka thuša barutwana bao ba kgonago gore ba godiše tsebo ya bona goba ya thuša bao ba palelwago gore ba bušetše mešomo, lebaka e le go ba fa thekgo gore le bona ba tle ba fihlelele mabokgoni ao a nyakegago go tšwelela dihutong tša bona.

Go ruta go theeletša le go bolela

Mekgwanakgwana le magato a go theeletša

Go ruta go theeletša go akaretša magato a: pele ga go theeletša, nakong ya theeletša le ka morago ga go theeletša. Ke magato a mararo ao a thušago go kwa seo se bolelwago le go kwešiša dingwalwa tša go fapana. Magato a ka no se šome ka moka ka nako le nako. Go fa mohlala wa magato a go theeletša, pele ga go bala barutwana ba fiwa mošomo go kgonthišiša goba go lemoga tsebo ya bona mabapi le seo se tlogo bolelwa. Ka nako ya go bala ba hlohleletšwa go gopola tšeo ba di kwago. Morago ga go theeletša barutwana ba ka ahlaahla ka dihlopha tšeo ba di kwelelo. Mešomo ya tekakwišišo le yona e hlohleletša barutwana go theeletša ka tlhoko gobane morago ba swanetše go araba dipotšišo go kgonthišiša gore ba kwele seo se bego se bolelwa. Dipuku di thekga go theeletša ka mokgwa wo:

- Go theeletša le go bolela go hlokometšwe ka go puku ya tlhahlamorutiši. Barutwana le morutiši ba
- Fiwa tlhahlo ya go dira mešomo ya dihlopha.
- Magato a go ruta barutwana go lemoga dintlha tša bohlokwa a a tšwelela.
- Mabokgoni a go bolela a tšwelela ge barutwana ba rutwa go fa pego goba go bolela pele ga barutwana ba bangwe. Se se thuša baithuti go humana tlhahlo ye botse ya go bolela pele ga batho le go boledišana.
- Barutwana ba humana tlwaelo ya go boledišana.
- Go akaretšwa dingwalwa tša go fapana bjalo ka dikuranta, dikgatišobaka, bj.bj.
- Ditaodišophelo, dinonwane, dikanegelo le mehuta ye mengwe ya dingwalwa tšeo di le go ka dipukung di thuša go fa baithuti sebaka sa go theeletša.
- Barutwana ba ithuta mantšu a mafsa, se se ka ba hlohleletša go šomiša lego itirela dipukuntšu.

Botelele bja dingwalwa tša go theeletšwa

MOŠOMO	MPHATO WA 7	MPHATO WA 8	MPHATO WA 9
Ditekakwišišo tše ditelele mohlala dikanegelo, dipoledišano, dipapadi, madireng le dipego	150-200 / nako metsotso e 5	200-250 / nako metsotso e 5	250-300 / nako metsotso e 5
Ditekakwišišo tše dikopana mohlala ditsebišo, dingwalwa tša tsebišo le ditšhupetšo	Mantšu a 60-70 / metsotso e 1-2	Mantšu a 70-80 / metsotso e 1-2	Mantšu a 80-100 / metsotso e 1-2
Go bala, tekakwešišo go bala go go tseneletšego	Mantšu a 150-200	Mantšu a 200-250	Mantšu a 250-300

Go bala le go bogela

Oxford Lebone Sepedi Mphato wa 9 e thekga go bala ka mokgwa wo:

- Puku ya Morutwana le Padišo di ngwadilwe go kgonthišiša mabokgoni a go bala.
- Dingwalwa di ka thuša mabokgoni a barutwana a go bala ka mekgwa ya go fapana. Go balela godimo go bala ka setu, go sekana le go sekima. Dingwalwa di thuša gape ka gore barutwana ba kgona go bala ka nako ya bona gomme ba kgona go naganišiša ka seo ba se badilego. Padišo e akaretša dinonwane, dipapadi, dikanegelokopana le direto. Tšona di thuša go aga mabokgoni ao a latelago:
- Barutwana ba ithuta dikokwana tša dingwalwa tša go fapana.
- Kgodišo ya go bala diswantšho e a agwa.
- Barutwana ba ithuta mekgwa ya go bala yeo e fapanago.
- Barutwana ba ithuta mekgwa ya go bala bjalo ka go sekana le go sekima.
- Barutwana ba kgona go lemoga maswaodikga.
- Barutwana ba ithuta tebelelego ya dingwalwa.
- Maikemešetšo a mongwadi goba sengwalwa a a lemogwa.
- Thutapolelo goba popopolelo e a lemogwa.
- Peakanyo ya mafoko e a lemogwa.
- Kwešišo e a agega.

GO BALA GO GO TSENELETŠEGO

Puku ye e thekga go bala go go tseneletšego go tšwetšapele maikemišetšo a lenaneothuto. Mehuta ye e latelago ya go bala go go tseneletšego e a hlokomelwa:

- (a) Go bala go go tseneletšego ka go bala dingwalwa tše dikopana. Temogo ya mantšu.

Barutwana ba lemoga tšhomišo ya mantšu le go rarolla melaetša go latela tšhomišo.

- Tšhomišo ya dipukuntšu go humana ditlhalošo tša go fapana goba tše di tseneletšego.
- Go lemoga melaetša go latela tšhomišo.
- Tšhomišo ya maswaodikga go thuša kwešišo.
- Lemoga dika le diema.
- Lemoga tshwantshanyo le tshwantšhišo le dikapolelo tše dingwe.
- Lemoga tlhologo ya mantšu a maswa bjalo ka e-meili, bj.bj.
- Bona le go lemoga gore thuto ya polelo e thuša bjang. Lemoga gore thutapolelo e thuša go tšweletša dingwalwa tša go fapana tše di re fago tsebo le tshedimošo.

- (b) Go bala go go tseneletšego go ithuta mafoko le ditemana

Barutwana ba šomiša tsebo ya bona ya sebopego sa polelo go kwešiša ka mokgwa woo mafoko a beakantšwego ka gona go hlama ditemana. Dingwalwa di thuša go ruta mabokgoni a go ithuta polelo le sebopego.

- Go lemoga mohola wa sebopego sa polelo.
- Sebopego – hlokomela tše di latelago.
- Hlokomela tšhomišo ya go fapana ya sebopego sa polelo, (mohlala, ditlhalošo) go kgabaganya lenaneothuto. Phetogo ya mantšu. Hlokomela dingwalwa tše di akareditšwego.

- (c) Go bala go go tseneletšego go hlokometše dingwalwa ka botlalo barutwana ba šomiša tsebo ya bona ya dingwalwa go fihlelela melaetša ya dingwalwa.

- Tswalanya ditiragalo le maitemogelo a bona
- Lemoga maikemišetšo a sengwalwa
- Lemoga kemo le maikemišetšo a mongwadi
- Sekaseka sengwalwa go fihlelela ditemogo goba go humana molaetša wo o fihlilwego

- Go tla ka dikgopolo tša bona mabapi le sengwalo.
- (d) Go bala go go tseletšego ka maikemišetšo a go ngwala dintlhakgolo

Barutwana ba ngwala sengwalo ka mantšu a bona go latela ka fao ba se kwešišago. Hlokomela mekgwa ya go theletša ka godimo.

- Go sekima le go sekema kgopolokgolo le tšeo di e thekgago
- Go lemoga kgopolokgolo le tšeo di e thekgago
- Go ngwala ka mantšu a gago
- Go tswalanya sengwalo.

(e) Go bala go go tseletšego go lemoga thutapolelo

Barutwana ba lemoga maatla a polelo magareng ga mmadi le mongwadi. Ba hlokomela seemo sa mongwadi le tšhušumetšo.

- Lemoga le go bolela ka polelo ya go hlalefetša
- Lemoga le go bolela ka polelo ya kgethologanyo le go nyatša
- Lemoga le go bolela ka ditlwaelo
- Lemoga le go bolela ka molaetša woo o ukangwago
- Lemoga le go bolela ka tlogelo
- Lemoga seemo goba lehlakore la mongwadi.

(f) Go bala go go tseletšego ga dingwalo tša go fapana go akaretšwa le tša go bogelwa

(Dingwalo tša go swana le dikhathune, dipapatšo le tše dingwe tšeo di akaretšago go bolela le go bonwa)

Barutwana ba šomiša tsebo ya bona ya go lemoga dingwalo tšago bogela go ba thuša go kwešiša le go humana melaetša ya dingwalo. Go kwešiša le go sekaseka ditlhagišo tša go swana le difilimi tša thelebišene goba tša sinema go lebeletšwe polelo, dipapadi le dithušetlhagišo.

- Lemoga le go bolela ka fao diswantšho di thušago go tšweletša molaetša
- Lemoga le go bolela ka mebepe, ditšhupetšo le polelo ya gona yeo e ikgethago
- Lemoga le go bolela ka melaetša yeo e tšwelelago ditlhagišong tša go swana le dipapatšo
- Lemoga le go bolela ka tswalano magareng ga mebepe ya monagano, ditafola, dikerafo, diswantšho, bj.bj.
- Lemoga le go bolela ka thušo ya bokgabo bjalo ka dinepe, dithalwa, bj.bj.
- Lemoga le go bolela ka boithabišo bjo bo humanwago ditšweletšweng
- Lemoga le go bolela ka dithušetlhagišo bjalo ka porojeketa, postara, bj.bj.
- Thuto ya difilimi. Go lemoga tswalano magareng ga mantšu le ditiro le dithušetšweletšo.

Botelele bja dingwalwa tšeo di swanetšwego go balwa

Dingwalwa	MPHATO 7	MPHATO 8	MPHATO 9
Go balela godimo	Mafoko a 5-6 Ditemana tše 2	Mafoko a 5 – 8 Ditemana tše 2	Mafoko a 5-10 Ditemana tše 3
Tekakwišišo/go bala go go tseletšego	Mantšu a 350 - 400	Mantšu a 400 – 450	Mantšu a 450 - 500
Go bala ga go ikemela	Direto, Dikanegelokopana, Dinonwane, Padi le Papadi – go latela SEPHOLEKE – dingwalwa tša go ikgopolela	Direto, Dikanegelokopana, Dinonwane, Padi le Papadi – go latela SEPHOLEKE – dingwalwa tša go ikgopolela	Direto, Dikanegelokopana, Dinonwane, Padi le Papadi – go latela SEPHOLEKE – dingwalwa tša go ikgopolela
Kakaretšo	Mantšu a 70-80 go tšwa go sengwalo sa mantšu a 250	Mantšu a 70-80 go tšwa go sengwalo sa mantšu a 260	Mantšu a 70-80 go tšwa go sengwalo sa mantšu a 280

Go ngwala le go hlagiša

Go ngwala magatong a go swanetše go latela tsebo ya go ngwalwa yeo barutwana ba e humanego mephato ya ka fase. Morutiši a ka tšea sebaka nakong ya go bala go lemoga mabokgoni a barutwana a ngwala go latela dinyakwa tša SEPHOLEKE tša legato le.

Oxford Lebone Sepedi Mphato wa 9 e thekga go ngwala le go hlagiša ka tsela ye:

- Barutwana ba rutwa magato a go fapana a go ngwala goba go tšweletša sengwalo.
- Barutwana ba hloholetšwa go ngwala ditlhagišwa tša go fapana.
- Barutwana ba lemoga dikokwane tša dingwalo tša go fapana.

Magato a go ngwala

Puku ye ya Sepedi Mphato wa 9 ditaetšo tša barutwana ge ba ngwala ka bo bona:

Botelele bja dingwalwa tseo di swanetšego go hlagišwa ke barutwana			
MOŠOMO	MPHATO 7	MPHATO 8	MPHATO 9
Temana • Mantšu • Mafoko	Mantšu a 100- 200	Mantšu a 120 – 140	Mantšu a 140 – 160
	Mafoko a 8 – 10	Mafoko a 8 – 12	Mafoko a 8 -12
	Ditemana tše 4 – 6	Ditemana tše 5 – 8	Ditemana tše 5 – 8
Ditaodišo	Mantšu a 150 – 200 Ditemana tše 4 – 6	Mantšu a 200- 250 Ditemana tše 5 – 8	Mantšu a 250 – 300 Ditemana tše 5 – 8
Direto	Tematheto tše 2 – 3	Tematheto tše 3- 4	Tematheto tše
Dikanegelokopana, dinonwane	Letlakala le tee +/-6 ya ditemana	Matlakala a ma 2 +/-12 ya ditemana	Matlakala a ma 3 +/-24 ditemana
Poledišano	Letlakala le tee	Matlakala a ma 2	Matlakala a ma 3
Mangwalo	Mantšu a 120 – 140	Mantšu a 140 – 160	Mantšu a 160- 180
Dingwalwa tše dikopana	Mantšu a 80 – 90	Mantšu a 90 – 100	Mantšu a 100 – 110
Kakaretšo	Mantšu a 50 – 60 go tšwa go sengwalo sa mantšu a 240	Mantšu a 60 – 70 go tšwa go sengwalo sa mantšu a 260	Mantšu a 70 – 80 go tšwa go sengwalo sa mantšu a 280

Sebopego le Tšhomiso ya Polelo

Thutapolelo a akareditšwe le go tsenyeletšwa go ithuteng go theeletša, go bolela, go bala le go bolela. *Oxford Lebone* Sepedi Mphato wa 9 e thekga thutapolelo ka mokgwa wo:

- Barutwana ba lemoga melao ya polelo; thutapolelo; mantšu le mafoko go latela *SEPHOLEKE*.
- Polelo e akareditšwe go ithuteng go theeletša, go bolela, go bala le go bolela.
- Dithuto di rutwa ka mokgwa wa kgato ka kgato go kgonthišiša gore barutwana ka moka ba fihlelela mabokgoni ao a nyakegago.

Melao ya thuto ya Polelo

Melao ya thuto e latela dikwano tseo di lego gona go latela ditemogo le tšhomišo yeo e amogelelegago. Ke mokgwa woo o tsebišwago ke morutiši efela barutwana ba itemogela wona ge ba le gare ba ithuta. Morutiši o fa barutwana temana gomme a ba botšiša dipotšišo tseo di dirago gore ba lemoge tšhomišo le melao ya polelo. Barutwana ba itirela diphetho go latela seo ba se bonago ka mokgwa woo ba ithuta molao le tšhomišo ka nako ye tee.

Morero

Thero ye botse ya nako e bohlokwa go kgonthišiša kakaretšo ya lenaneothuto. Puku ya Morutwana ya *Oxford Lebone* Mphato wa 9 e beakantšwe ka sebaka sa beke tše pedi go latela lenaneothuto la *SEPHOLEKE*. Se se thuša morutiši go fihlelela dinywakwa ka moka tša lenaneothuto ka go šomiša ka Puku ya Morutwana.

Peakanyo ya go Ruta

Peakanyo ya go Ruta yeo e bego e tsebega ka la Šedule ya Mošomo nakong ya go feta, e bontšha ka bophara le go otlologa tseo di swanetšego go rutwa le go tsebja ka ngwaga. E swanetše go hlangwa ke morutiši efela gantši e hlangwa ke barutiši le dihlogo tša mafapa mathomong a mangwe le a mangwe a ngwaga. Peakanyo ya go Ruta ke morero wa ngwaga wo o ripagantšwego ka dikotara tseo le tšona di ripagantšwego ka sebaka sa dibeke tše pedi kotareng ye nngwe le ye nngwe. Mešongwana ya gae e ka akaretšwa go Peakanyo ya go Ruta gomme e swanetšwe go tšea lebaka la diiri tše tharo [3] ka beke [go akaretšwa le go bala]. Ka pukung ye mešomo e hlophilwe ka mookotaba, hlogo, tlhagišo, dingwalwa/ditemana goba mabokgoni. Tatelano, [e bonolo e bile e ka tla ka tsela tša go fapana go ya ka kgaolo goba mookotaba].

Peakanyo ya go Ruta ye e feleletšego ya ngwaga yeo e latelago lenaneo la *SEPHOLEKE* e filwe matlakaleng a 141 go fihla go 148 ka go ye ya Puku ye ya Morutiši.

Thulaganyo ya Thuto

Dithulaganyo tša Thuto pukung ye di ngwaletšwe go thuša barutiši ka mokgwa wa go ruta le go ithuta [sebakeng sa beke tše pedi] kotareng ye nngwe le ye nngwe.

Thulaganyo ya Thuto e akaretša tabakgolo, kotara le dibeke, tsebo yeo barutwana ba nago le yona, mabokgoni a polelo le mešomo di tšweleditšwe nakong ya dibeke tše pedi. Peakanyo ya Thuto e fa mekgwa goba maano a maleba a go ruta le dithušaathuto tša maleba. E fa mešomo ya tlaleletšo

go barutwana bao ba nyakago go itlwaetša mešomo le go itokišetša ditšhitišo/ditlhotlo. Thulaganyo ya Thuto e fa barutiši menyetla ya go akanya tšeo di diregilego nakong yeo e fetilego go thuša thulaganyong ya dithuto tšeo di tlogo. Mohlala wa Thulaganyo ya Thuto wo o latelago *SEPHOLEKE* o humanwa letlakaleng la 149 pukung ye. Mohlala wo o filwego o ka šomišwa ka mokgwa woo o lego ka gona goba wa fetošwa go latela dinyakwa tša morutiši.

Kelo

Kelo ke kakaretšo ya go ithuta le go ruta. Peakanyo ya go Ruta le go ithuta e swanetše go sepelelana le Peakanyo ya Kelo yeo e bontšhago mabokgoni le tšwelopele ya morutiši le barutwana.

Kelo yeo e sego ya semmušo

Kelo yeo e sego ya semmušo gape e tsebega bjalo ka kelo ya tšatši ka tšatši, ke karolo ya go ruta le go ithuta. Barutwana ka bobona, ka sethaka goba morutiši ba ka šomiša kelo yeo e sego ya semmušo. Mešomo ya ka phapošing le mešongwana ye mengwe e ka lekolwa ka kelo ye. Mešomo ya gae le yona e ka lekolwa ka kelo ye. Kelo e kgontšha barutwana go lekodišiša dikatlego le ditlhotlo tšeo ba kopanago natšo gomme ba kgona go hlagiša ditebanyo tšeo ba ratago go di fihlelela. Dipelo di thuša morutiši le barutwana bao ba nago le ditlhotlo go bona gore mathata a kae le go leka go rarolla mathata ao. Barutiši ba ka šomiša dipelo tša kelo ye go fa barutwana seemo sa thuto ya bona le go ba fa thekgo yeo e nyakegago. Kelo yeo e sego ya semmušo e ka thuša barutiši go lemoga mekgwa le maano a go ruta mo go nyakegago. Ga go hlokagale go rekhota dipelo ka ge di sa hlakanywe le tša go tšwelela pele ka dithuto goba go humana setifikeiti. Dikakanyo tša kelo yeo e sego ya semmušo sebakeng sa ngwaga di dirilwe tsebišong ya barutiši. Mohlala:

lebelela letlakala la 32, 60, 177 ka go Puku ya Morutwana.

Kelo ya Semmušo

Kelo ya semmušo e otloletšwe lenaneothutong la *SEPHOLEKE* gomme puku ye e latela dinyakwa ka botlalo.

Tshepetšo ya Kelo ya Semmušo e beakantšwe ka mokgwa wa maleba: karolo ya mošomo e a kgethwa gomme mokgwa wa go e lekola o a kgethwa. Kabo ya nako e latela dikotara go latela *SEPHOLEKE*.

Ga go hlokege gore barutiši ba swaye mešomo ka moka yeo e ngwadilwego goba e hlagišitšwego ke barutwana. Thulaganyong ya ngwaga *SEPHOLEKE* e bontšha mešongwana yeo e swanetšego go elwa semmušo mafelong a kotara ye nngwe le ye nngwe. Mešomo ye mengwe e ka elwa ka tsela yeo e sego ya semmušo ke morutiši, dithaka, sehlopha goba morutwana ka boyena.

Melekwana ya go itlwaetša yeo e lego ka gare ga puku e latela dinyakwa tša *SEPHOLEKE* tšeo di hlathollotšwego thulaganyong ya thuto. Dikarabo di filwe ka pukung ye. Teko yeo e laolwago le memorantamo le tšona di gona pukung ye. Diteko tša go itlwaetša di akaretša dinyakwa tša *SEPHOLEKE* le Setifikeiti sa thuto le tlhahlo.

Mehuta ye e fapanego ya mekgwa ya tekolo go hlhloba dinyakwa le mabokgoni a morutwana.

Tšhomišo ya mokgwa wa kelo e laelwa ke:

- Mošomo wo o dirwago
- Mokgwa woo mošomo o dirwago (go bolela, go ngwala goba ka ditšhupetšo)
- Tsebo le mabokgoni ao a lekwago
- Mabaka a teko
- Kelo e dirwa ke mang
- Kelo e tla dirwa neng.

Tafola/tšhupetšo e bontša lenaneo la Kelo ya Semmušo ya mareo a:

Kakanyo ya didirišwa tša kelo

Mokgwa wa kelo	Tlhalošo	Mokgwa wo mokaone
Memorantamo	Dikarabo tša molekwana le ditlhaloblo, o šupetša le kabo ya meputso.	Kelo ya semmušo
Rubriki	Dithušatshwayo goba mekgwa ya go lekola mošomo le go fa dipelo.	Kelo ya semmušo goba Kelo yeo e sego ya semmušo.
Sekala sa tekanyetšo goba phihlelelo	Mo go mokgwa wa go swaya moo dimaraka di tswalanago bokgoni le dipersente.	Kelo ya semmušo goba Kelo ya tšatši ka tšatši
Lenaneo la tekolo	Ditatamente tseo di hlalošago bokgoni bja moithuti go lebeletšwe mešomo. Mekgwa ya go swaya go lebeletšwe mabokgoni.	Tekolo ka noši, ka sethaka; kelo yeo e sego ya semmušo.

Mabokgoni

Mešomo yeo morutiši a e dirago e bile a e elago e swanetše goba ya maleba. Mešomo e swanetše go akaretša diteng tša Leleme la Gae le go akaretša diphihlelelo tša thuto. Di swanetše go akaretša tsebo le bokgoni bja baithuti.

MABOKGONI	MOŠOMO	DIPERESENTE
Tlhago (Legato la 1) Go beakanya (Legato la 2)	Dipotšišo tše di theilwego godimo ga tsebo yeo e lego ka pukung. <ul style="list-style-type: none"> Maina a dilo/baanegwa/mafelo Bolela dintlha/mabaka/ditšhupetšo/menagano Lemoga mabaka/baanegwa/ditiragalo Efa dintlha/mabaka/maina Hlaloša lefelo/maatho/mabaka. Hlaloša ditiragalo/kgalo/maitemogelo. Dipotšišo tše di theilwego godimo ga tsebo yeo e le go ka pukung. <ul style="list-style-type: none"> Ngwala ka mantšu a gago/dikgopolo/botse/bobe Tswalanya tša go swana/mabaka Bontšha ditshwano/diphapano Ngwala dintlhakgolo 	Legato 1 le la 2: 40%
Bohlatse (Legato la 3)	Dipotšišo tše di nyakago tshekatsheko ya morutwana le tswalanyo ya maitemogelo. <ul style="list-style-type: none"> Hlaloša tabakgolo Tswalanya dikgopolo/mekgwa/ditiro Maikemišetšo a mongwadi /mekgwa/tlhohleletšo/ mabaka Hlaloša tiragalo/ditlamorago Ditiragalo di bolela eng/hlaloša/boitshwano bja mongwadi/moanegi/moanegwa Hlalošadikapolelo/tshwantšhanyo/diswantšho/kwešišo O gopola eng ka mafetšo/ditiragalo/seemo 	Legato la 3: 40%
Dikgopolo (Legato la 4)	Dipotšišo di bontšha ntlhakemo, lehlakore, menagano le go dira dipheto. Diphetho di akaretša ditsebo tša peleng, nnete, dintlha, kamano, tshepo, ditokelo, dikwano, ditemogo, bj.bj. <ul style="list-style-type: none"> O gopola gore se se diragetšego ke nnete/se a kgonega Lehlakore la mongwadi le a kwagala/le na le nnete Ahlaahla/dira diphetho/fa lehlakore/mekgwa/dikakanyo/ ditlamorago. Na o a dumela/o dumelelana le setatamente/ditebego/ tshekatsheko. Ka tebego ya gago mongwadi/mofetoledi/moanegwa o na le nnete ya go/hlohleletša (karabo ya gago/E fa mabaka a karabo ya gago.) Boitshwano bja mmapadi/mekgwa/maikutlo le dikgopolo di a dumelelwa go ya ka wena? E fa mabaka a karabo ya gago. 	Legato la 4 le la 5: 20%

Lemoga bokgabo (Legato la 5)	<ul style="list-style-type: none"> • Boitshwara/mekgwa e laetša eng ka semelo sa mmapadi • Hlaloša goba e fa maikutlo ka dipheto tšeo di tšerwego. <p>Dipotšišo tše di leka go lekola seemo sa morutwana. Di thuša go lebelela maikutlo a barutwana. Gape di nyaka tšhomišo ye tseneletšego ya polelo bjalo ka kgetho ya mantšu, pebofatšo, bj.bj. Di nyaka le tsebo ya go sekaseka bjalo ka go fa semelo sa yo mongwe go lebeletšwe ditiro, mekgwa le maikutlo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • E fa maikutlo a gago/ka ditiragalo/mabaka/dithulano. • O kwela moanegwa bohloko? Ge e be e le wena o be o tla dira eng? • Ahlaahla/tšhomišo ya polelo • Hlaloša setaele sa mongwalo/o atlegile/ matseno/ pheletšo/tšhwantšhanyo/mothofatšo/tšhomišo ya dikapolelo tše dingwe. 	
---	---	--

Kelo

Mephato ya 7- 9 e akaretša: }

MPHATO WA 7	%	MPHATO WA 8	%	MPHATO WA 9	%
Lephephe la 1: Bomolomo/Orale/Go fa pego Go theeletša le go bolela (15) Go balela godimo (15)	30	Lephephe la 1: Bomolomo/Go bolelela/Go fa pego Go theeletša le go bolela (15) Go balela godimo (15)	30	Lephephe la 1: Bomolomo/Orale/Go fa pego Go theeletša le go bolela (15) Go balela godimo (15)	30
Lephephe la 2: Go ngwala Go bala tekakwešišo (15) Tšhomišo ya polelo (15) Dikarabo tša dingwalo (10)	40	Lephephe la 2:Go ngwala Go bala tekakwešišo (15) Tšhomišo ya polelo (15) Dikarabo tša dingwalo (10)	40	Lephephe la 2: Go ngwala Go bala tekakwešišo (15) Tšhomišo ya polelo (15) Kakaretšo (10) Reading (meputso ye 10 e fetolelwa go 5%)	30
Lephephe la 3: Go Ngwala Go ngwala taodišo (20) le dingwalo tša kgokagano (10)	30	Lephephe la 3:Go Ngwala Go ngwala taodišo (20) le dingwalo tša kgokagano (10)	30	Lephephe la 4: Dingwalo (10) Direto Dinonwane Dikanegelokopana Padi Papadi (meputso ye 20 go mehuta ye mehlano ya dingwalo e fetolwa 10%)	30 10

Go rekhota le go bega

Barutiši ba swanetše go rekhota meputso yeo barutwana ba e humanego ka tsela ya maleba. Raporotong ya morutwana go swanetše go laetšwe dipersente tša thuto ye nngwe le ye nngwe. Barutiši ba swanetše go šomiša tlhahlo ya *SEPHOLEKE* yeo e lego ka fase go hlaloša magato ao a fihleletšwego.

Khoutu le dipersente tša go fa pego le go rekhota

Khoutu ya tekanyetšo	Ditlhalošo	Diperesente
7	Bokgoni bjo bo botse kudukudu	80–100
6	Bokgoni bjo bo botse kudu	70–79
5	Bokgoni bja go	60–69

	kgotsofatša	
4	Bokgoni bjo bo lekanego	50–59
3	Bokgoni bja go išega	40–49
2	Bokgoni bja go hlaela kudu	30–39
1	Bokgoni bjo go hlaela kudukudu	0–29

Tekatekanyo ya Kelo

Go kgonthišiša gore kelo e be e le ya maleba, ya go tshepega ebile e amogelega, diteko di swanetše go dirwa. Diteko tša kelo di thuša go kgonthišiša maemo a go ruta le go ithuta. Dikolo di swanetše go rulaganyetša mekgwa ya go kgonthišiša maemo a go ruta le go ithuta. Go tlaleletša diteko tša kelo di swanetše go dirwa sedikotharong, profenseng le nageng ka bophara.

Review Copy

KOTARA YA

1

Kgaolo	Dibeke	Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela	Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
1	1-2	<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela Kahlaahlo ya sehlopha. Go theeletša kwešišo: papatšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Go bala/go bogelela go kwešišo. Magato a go bala Mekgwanakgwana ya go bala. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: Papatšo/ Phoustara Ngwala papatšo/ phoustara 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu Mopeleto le dipatrone ya mopeleto Maemo a mafoko. Tlotlontšu go kamano
1	3-4	<ul style="list-style-type: none"> Go theeletša setšweletšwa sa go Balwa. Go balela godimo ga go itokišetšwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Dingwalo tše bjalo ka padi/ Kanegelokopana. Theto Go bala/bogela dibonwa tša setšweletšwa sa tirišontši. 	<ul style="list-style-type: none"> Ngwala lengwalo la go leboga thušo/ keletšo yeo e hweditšwego. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu. Maemo a mafoko. Tšhomišo ya polelo ye e tseneletšego.
2	5-6	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša ditherišano/ poledišano ya mogala magareng ga phapoši ya taolo ya megala le moreki mabapi le ngongorego ka kwano ya kgwebo. 	<ul style="list-style-type: none"> Diragatša papadikekišo ya tirišano ya mantšu magareng ga morekiši le moreki le ngangišano. Tlhagišo. Bala tumelelano magareng ga morekiši le moreki. Theto. 	<ul style="list-style-type: none"> Pego ka tšeo di hweditšwego go dingongorego magareng ga morekiši le moreki. Ngwala pego go ya ka magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu Maemo a mafoko Tlhamego ya mafoko. Tlhalošo ya mantšu. Maswaodikga le mopeleto.
2	7-8	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša kwešišo (poledišano). Bomolomo: polelo ya go se e itokišetšwe. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa sengwalo bjalo ka kanegelokopana, padi ya baswa. Theto. Go balela kwešišo. 	<ul style="list-style-type: none"> Ngwala taodišo: taodišo kanegelo, taodišohlaloši, taodišotekolo Ngwala pego. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu. Maemo a mafoko. Tlhalošo ya mantšu. Maswaodikga le mopeleto.
3	9-10	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša pego ya kuranta. Ahlaahla tšeo di humanwego Hlagišo ya pego ya bomolomo 	<ul style="list-style-type: none"> Bala pego ya kuranta/makasine. Magato a go bala. Theto. Balela/bogela go kwešiša. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa se setelele sa tirišano: bjalo ka pego. Ngwala pego. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu le a mafoko. Tlhalošo ya mantšu. Maswaodikga le mopeleto.
Kelo ya Kotara ya 1					
Mošomo wa 1: Bomolomo		Mošomo wa 2: Go ngwala		Mošomo wa 3: Molekwana 1	
Go bala ga go itokišetšwa/Ditherišano		Taodišohlaloši/Taodišokanegi		Tekakwešišo le tšhomišo ya	

tša go itokišetšwa	Lengwalo la segwera/ tshekatsheko/ poledišano	polelo
--------------------	---	--------

KGAOLO YA

1

Dikamano

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 1-2: Dikamano tša bana le batswadi		
Go theeletša le go bolela		Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none">Mekgwanakgwana ya Go theeletša leGo bolelaKahlaahlo ya sehlopha.Go theeletša kwešišo: papatšo.		<ul style="list-style-type: none">Go bala/go bogelela go kwešišo (šomiša ditšweletšwa tša go ngwalwa/goba tša go bogelwa bjalo ka papatšo, phoustara, dikhathune/moseto).
Go ngwala le go hlagiša		Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none">Setšweletšwa sa tirisano: Papatso/phoustaraTsepelela go Magato a go ngwala.Ngwala papatšo/phoustara.		<ul style="list-style-type: none">Maemo a lentšu: Mopeleto le dipatrone ya mopeleto, khutsofatšo.Maemo a mafoko: Tlhamego ya lefoko, Maina, mahlaodi, mašala, makgokedi, .mafokonoloTlotlontšu go kamano
Beke ya 3-4: Dikamano tša segwera		
Go theeletša le go bolela		Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none">Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela.Go theeletša setšweletšwa sa go balwa.		<ul style="list-style-type: none">Dingwalo tše bjalo ka padi/Kanegelokopana.Theto.Go bala/bogela dibonwa tša setšweletšwa sa tirišontši/multimedia (mekgwanakgwana).
Go ngwala le go hlagiša		Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none">Ngwala lengwalo la go leboga thušo/goba keletšo yeo e hweditšwego.Tsepelela go Magato a go ngwala.		<ul style="list-style-type: none">Maemo a lentšu: Mopeleto le patrone ya mopeleto, khutsofatšo, medu, dihlogo, meselana, lefokontši le lefokonolo.Maemo a mafoko: Maina, mahlaodi, maswaodikga, Mabaka, tiro le tirwa, tlhamego ya mafoko le makgokedi.Tšhomišo ya polelo ye e tseneletšego: Dika le diema; le pebofatšo.Tlotlontšu go kamano
Mehuta ya ditemana	Methopo	Kgakollo ya morutiši
<ul style="list-style-type: none">Kahlaahlo ya sehlopha.Go theeletša kwešišo: papatšo.Setweletswa sa tirisano: Papatso/phoustaraTsepelela go Magato a go ngwala.Ngwala lengwalo la go leboga thušo/goba keletšo yeo e hweditšwegoGo bala/go bogelela go kwešišo (šomiša ditšweletšwa tša go ngwalwa/goba tša go bogelwa bjalo ka papatšo, phoustara, dikhathune/moseto).	<ul style="list-style-type: none">Puku ya MorutwanaPuku ya MorutišiPukuntšuDiswantšho	<ul style="list-style-type: none">Thuša barutwana go tšweletšeng dikgopolo tša go tsitsinkela, go naganišiša o fetleka ditaba, go lebelela morago le go tšea karolo.Tsebo e nyalelane le bophelo bja bana le bja kakaretšo.Ba hlalošetše mokgwa wa go šoma le go šomišana.Thoma mošomo wo mongwe le wo mongwe ka go hlaloša maikemišetšo a wona.Botšiša dipotšišo go kgonthišiša gore barutwana ba a kwešiša. Le gore ga se o ba timelele.Ge go nyakega arola barutwana ka dihlopa gore ba abelane dikgopolo le go eletšana.

	• Ba fe mehlala ya go fapafapana gore ba fihlelele mabokgoni a letetšwego. • Ela mešomo go ba thuša ka maele le go itekola ge wena o tšweletše.

Beke ya 1 - 2:

Dikamano tša bana le batswadi

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Kahlaahlo ya sehlopha letl. 8

Mokgwa wa go ruta

Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela

- Thuša barutwana go theeletša papatšo ye e tšweleditšwego ka dipukung tša bona gore ba tle ba kgone go tsenela dikahlaahlo.
- Pele le thoma ka mošomo tsošološa menagano ya barutwana ka gore ba fe mehuta ya dipapatšo le methopo yeo e di tšweleletšago ka go fapana. Di ngwale letlapeng.
- Ba botšiše gore papatšo e ka ama dikamano bjang gare ga batswadi le bana.

Ka nako ya go theeletša

- Laela barutwana go lebelela papatšo ye ngwetšweng dipukung tša bona ka go e tsitsinkela. Ba botše gore ba e ahlaahle ba ngwala dintlha tše ba tlo go di abelana le mphato.
- Ba laele go ahlaahla papatšo e ngwetšweng ka dihlopha gore ba tšweletše dintlha tšeo di ka fetošang kwano mokgatlo ga bafsa le batswadi le gore bafsa ba ka lebelela papatšo ka maikarabelo afe mme batswadi ba laetše thekgo efe.
- Ba laele go ahlaahla seswantšho sa papatšo ka dihlopha gore ba tšweletše dintlha tšeo di ka fetošang kwano mokgatlo ga bafsa le batswadi le gore bafsa ba ka laetša maikarabelo afe mme batswadi ba bontšha thekgo efe gore go be le kwano.

SEGAGEŠO LODGE!

Se fetwe! Lefelo la baeti la go ikgetha. Etle o heme moya wa go hlweka.

Itemogele ka noši, sepelasepela o bone nyeunyeu ka mehuta.

Itemogele mahube ge le hlaba, lepai la leratadima ge le diketse

Re hwetše dikhilometara tše lesome go tloga Maribe, mo madulo a rena a go fago khutšo go tšwa lešateng la toropo, feela go fihla toropong e se bothata. Re etele o ikwele maikhutšo a o ka se tsogego o a lebetše, o bone mabothakga a setšo. O tla bona bothakga bja tlhago ge mahwibi a letšatši a hlaba, nyeunyeu ya diphoofole e eme mantsara e lebeletše ge o feta ka koloi ya baeti. Re go abela ditirelo tše di latelago:

- Dintlwana tša kota tša go ikemela, tša go robala batho ba tshela ka go e tee.
- Lebenkele la direkwa tša dimpho.
- Lefelo la go jela le le apeago dijo tša merafo ka go fapana.
- Porai ya nama ya diphoofole tša naga e a hwetswa.
- Letamo la go rutha.
- Ditselana go dikologa lotše go bona naga.
- Ditefelo tša go se bite,
- Mmino wa setšo

Re sware mo: P. O Box 15 Maribe 1600 / 0881248
12 / www.segagelodge.com

Ka morago ga go theeletša

Amogela dikarabo tša go fapanafapana ge fela di kwagala go tšwa go barutwana.

Dikarabo tše šišintšwego.

1. Mafa Botique.
2. Go goketša bareki.
3. 50%, ba ka thopa tšhelete.
4. Bafsa.
5. Dikgopolo tša barutwana di tla amogelwa.
6. Barutwana bat la ntšha maikutlo a bona.
7. E hlolwa ke papatšo ya go lebelela bafsa feela. Bafsa ba kwana le papatšo. Batswadi ba bona e ba feletša tšhelete ka ge e goga mahlo a bafsa kudu.
8. Dikgopolo tsa barutwana
9. Kgopolo tša barutwana.
10. Bafsa ba gapeletša go reka. Ba reka dilo tša go se be le mohola. Mofsa yo a sa rekelweng a ka bona eka batswadi ga ba mo rate.

Boitekolo bja sehlopha

Potšišo	Gabotse kudukudu	Gabotse	Gabotsana	Ga ra kgona
1. Go se dumelelane ka dikgopolo ga se go lwa.				
2. Re kwešišiše maatla a papatšo, Mabotse le ditšhitiši tša tšona malokong a lapa.				
3. Re hweditše tshedimoš e mpsha ka papatšo le dikamano tša bafsa le batswadi.				
4. Re ahlaahlile dintlha ka go šielana.				
5. Re arabile ka botlalo maatla a papatšo malapeng.				

Mošongwana wa 2: Go theeletša kwešišo – Papatšo letl. 11**Mokgwa wa go ruta****Pele ga go theeletša**

- Barutwana ba tsentšhwa thutong ya dikamano tša batswadi le bana ka mekgwanakwana ya go fapana. Ba itokiša e le sehlopha ba dira e tee ya mešongwana ye e latelago:
 - Diragatša setšweletšwa sa thelebišene ka ditiragalo le dipoledišano tša ka lapeng pele go iwa mešomong le dikolong mesong.
 - Diragatša poledišano ya founa magareng ga motswadi le ngwana yo a tlogetšwego ka senamelwa a le moketeng wa matswalo a mogwera.
- Barutwana ba theeletša dipoledišano morago ba anega ka se ba se kwelego le go fa maikutlo le maele.

Ka nako ya go theeletša

- Hlalošetša barutwana gore ka nako ya go theeletša ba tla dira tše latelago ge morutiši a le gare a bala le morago ga go bala:
- Rekhota dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka go ngwala dinoutse., lenaneotekolo, kakaretšo, pharaforeisa le go anega gape go laetša kwešišo.
- Bala kanegelo go goga dikgopolo tša barutwana.
- Ba bogela seswantšho o fela o ba fa sebaka ka go ba fa dipotšišo go kgonthišiša gore ba kgona go bogela le go bala molaetša wa seswantšho le papatšo ya go ngwalwa.
- Ba hlohleletše go botšiša dipotšišo.
 - Go laetša kwešišo ba sekana dintlhakgolo le go sekima molaetša wa papatšo
 - Ba sekana le go sekima dintlhakgolo tša seswantšho.

Ka morago ga go theeletša

- Barutwana ba ka diragatša molaetša wa seswantšho go kgonthišiša kwešišo.
- Ba araba dipotšišo, Lekola dikarabo o oketša ka tše latelago.
 - Maloko a lapa a ka hwetša khutšo ya menagano le lethabo.
 - Go hwetšwa dilo tša go fapana tša go thabiša. Ga se kgole le toropo efela o phela lefelong la tlhago.
 - O hwetša madulo a go dula mmogo le a poraebete a go khutšisa monagano.
 - Segagešo lotše.
 - Matamo a go rutha, mabenkele a dimpho.
 - Ee, ka ge go se na lešata la toropo.
 - Tša kota tša go swara batho ba tšhela.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

- Maemo a mafoko: maina le mašala, tlhamego ya lefoko
- Morutiši a hlahle barutwana go lemoga le go šomiša maina mo lefokong. Ba hlalošetše ka mehuta ya maina: mainagohle, mainaina, mainakgoboko, mainamatšo, mainakgopolo.

Mehlala

Baeti ba dula mo lotšeng.	mainagohle
Segagešo lotše key a maemo a godimo.	mainaina
Sehlopa sa dilotše se kwana ka ditefelo.	mainakgoboko
Molefedi wa lotše o swere maina a rena.	Mainamatšo. Go tšwa go lediri - gopola
Maikhutšo a dikolo a oketša baeti.	mainakgopolo
Lotše e na le dikoloi tša go rwala baeti. Yona e na le tšona tša go rwala bona .	Mašala-ina

Dikarabo tše di šišintšwego

Tšohle

1. Bona, ba
2. Yena,
- Gagwe
3. Yena, se,
4. Yena, tše
5. Tše
6. Yena

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3. Go bala le go bogelela kwešišo ditšweletšwa tša go bogelwa bjalo ka papatšo letl. 14

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

- Botšisa barutwana gore ba bona eka lefelo le le bapatšwago ke la eng ba lebeletše hlogo.
- Ba hlohleletše go fahlela dikarabo tša bona.

Ka nako ya go bala

Ba lemoše gore ge re bala le go bogela seswantšho re šomiša kudu go monagano, mahlo le go akanya ka ge go se ditemana tšeo di re fang molaetša, ke rena bao re ka bopang ditemana ra bega seo se tšweletšwang ke diswantšho. Ba botšise ge e ka ba papatšo ye e tšweleditše molaetša gabotse na. Ba fetole ka go fa mehlala ya go fahlela dikarabo tša bona. Morago ga go bala seswantšho ba bale papatšo ya temana ba e ahlaahle.

Ka morago ga go bala

Ba araba dipotšišo ba lebeletše papatšo, dikarabo tše šišintšwego di a latela.

1. Go se kwane magareng ga bana le batswadi. Go ba le ditetelo tša go fapana. Go se amogele maemo a ngwana goba motswadi bj.bj.
2. Boledi.
3. O rata go thabiša batho.
4. O kgona go beakanya. Ke sethakga. O kgona go apea. O tseba kgopolo ya motho.
5. Maikhutšo le thušo ya se profešenale ya dikamano tša bana le batswadi.
6. Mathata le dintwa tše kwalago gore di direga ka malapeng.
7. Barutwana bat la tšweletša baanegwatlaleletšo bao b aba lemoga go ya ka go fapana.
8. 8.Dikgopolo tša barutwana di tla amogelwa.

9. Meoya ye e robegilego e a fola. Ditefelo di a fihlelelega.
10. Dikgopolo tša barutwana di tla amogelwa.
11. Boeti bo fa motho sebaka sa go khutšiša monagano.
12. Di tlišetša naga letseno le go hlola mešomo.
13. Madulo a mabotse a toropo le a hlago a go šireletšega.
14. Le na le thušo ya go khansela batho, ga se le sware tša boeti feela.

Mošongwana wa 4: Go bala le go bogela ka kwešišo ditšweletšwa tša go ngwalwa letl. 16

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

- Hlalosetša barutwana gore le tlo bala papadi le gore papadi e fapana le kanegelo ka gore yona e na le badiragatši goba batšeakaro bao ba šielanago ka go bolela, gona le dikarolo goba diripa tšeo di tšweletšago ke seširo le gore seširo se tšweletša ke moanegi o polelo ya gagwe e leng ka mašakaneng. E swana le kanegelo ka gore le yona e na le baanegwa le baanegwathwadi, tikologo le morero.
- Ba botšise gore Ntotšheng e ra go reng le gona e laetša semelo se se bjang.
- Ba laele go akanya ka seo ba gopolang gore se ka ba tabakgolo papading ye.

Ka nako ya go bala

- Gopotša barutwana ka diponagalokgolo tša setšweletšwa sa go balwa. Lemoša barutwana gore moanegwathwadi a ka lebana le dikgohlano tše bjalo ka tše latelago ka fa oba leke go nyakišiša gore mo kanegelong ye o lwantšhana le eng:
 - Moanegwathwadi le boyena.
 - Moanegwathwadi le sešthaba.
 - Moanegwathwadi le tlhago.
 - Moanegwathwadi le se sa tsebjego
- Ba balele kanegelo e le go ba hlahlala ka mošito, segalo le maswaodikga. Morago a ba bale ka bo bona ka mphato le dihlopha ba swayaswaya dintlhakgolo ge ba dutše ba bala.
 - Ba fe diripa tša go fapana gore ba di bale ka dihlopha.
 - Šomiša dipotšišo tša go swana le tše go ba hlahlala, go loutša menagano ya bona le go bona ge e ba bana le wena mo leetong le la go bala.

Gobaneng

- Dumelela barutwana go ba le boikgethelo bja go tšea karolo ya go gopolela gore go tla diregang ba lebeletše hlogo ya papadi. Se se thuša go ba lokolla go fa maikutlo.
- Ba dumelele nako ya go gopola ge o ba file dipotšišo tša go bulelga. Se leke go letefatša potšišo ka go ba fa yona ka lehlakore le lefsa. Se se ba thuša go šomiša dikgopolo tša bona.
- Ba dumelele go ngwala dintlha tšeo di tlogo ba thuša go sefa dikgopolelo tša bona ge mošomo wa go bala o dutše o tšwela pele.

Dipotšišo e ka ba tša go swana le tše:

- O kwana le go ganana le dikgopolelo dife tše o di tšweleditšeng mathomong?
- Go fihla mo re leng gona bjale kgopolelo ya gago ke efe, go yo diregang?
- O bona e ka pheletšo ya Ntotšheng e ka ba efe? Bjale, mmogo le bona balang papadi ye e lego ka dipukung tša barutwana ka go šomiša mekgwanakwana ya go bala. A go be le batšeakarolo mola ba bangwe ba tla theeletša gore le šielane ka go kgathatema.

Ka morago ga go bala

Ba araba dipotšišo. Dikarabo tše šišintšwego:

- Ntotšheng ke moanegwathwadi. Setšhaba le Hlompho ke baanegwa ba tlaleletšo.
- E hlola gore o rate go la ka batho ba bangwe. Ga o rate ba bangwe ba e ba le selo.
- Ge Ntotšheng a yo fihla pitša ya bohlale.
- Sejagobe se a bipelwa. Hlogotšhweu ga se na maano, maano a na le hlogontsho. Rutang bana ditaola le se ye natšo badimong.
- Ya segae kgalekgale ka nako ya dinonwane.
- Moya wa go duma go ba le tsebo.
- Batho ba swanetše go rutana le go abelana tsebo.
- Megabaru le go se hlabologe.

- Ga se age setšhaba se ditela tlhabologo.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Tlamego ya mafoko

Morutiši a šomiše mehlala ye e lego dipukung tša barutwana go ba lemoša ka **lefokonolo**, **lefokontši** le **lefokofokwana**. Bontšha tšhomišo ya makopanyi le dithabe tša lefoko. Lefokonolo le na le tiro e tee feela – Ntotšheng **o gana** ka tsebo. Lefokontši le na le madiri a mabedi – Ntotšheng **o gana** ka tsebo mola setšhaba **se nyaka** go tseba. Lefokofokwana le na le thabekutu e tee – **Setšhaba se kgobokane kgorong** ka ge Ntotšheng a tlo ba fa maele.

Dikarabo tše di šišintšwego

- Barutwana bat la ngwala mehlala ya mafoko gomme ba laetša mehuta ya go fapana ya mafoko.
- (a) Moh
(b) Mna
(c) bj.bj.
(d) letl

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 5: Ngwala setšweletšwa sa tirišano-Phoustara letl. 19

Mokgwa wa go ruta

- Morutiši a thuše barutwana go lemoga phapano gare ga setšweletšwa sa tirišano sa phoustara le papatšo ya mafoko feela mo mafokong.
- Morago o tla hlohletša barutwana go ngwala le go hlagiša phoustara ba itekole ka rubriki ge eba ba latetše magato a go ngwala.

Khraetheria	Ee	O a leka	Aowa
1. Beakanya sebopego le dintlha tša sengwalwa.			
2. Ngwala phoustara.			
3. Boeletša			
4. Hlokola			
5. Phošolla o hlagiše			

Rubriki ya melawana ya sengwalwa

Khraetheria	Ee	O a leka	Aowa
• Tšweletša lefoko la sererwa goba hlogo.			
• Šomiša mmepe wa monagano go rulaganya dikgopolo.			
• Sebopego sa papatšo se bontše tatelano ya dikgopolo.			
• Ntlhakgolo le dikgopolotlaleletšo di tšwelele.			
• Bopile mantšu ka diswantšho gore o fihlelele maikutlo a babadi. Polelo e nonnego.			

Diboepgo le melao ya tšhomišo ya polelo

Mahlaodi

- Tšweletša thuto ya tšhomišo ya mahlaodi go barutwana ka go ba hlohleletša go fa mafoko a makopana.
- Ngwala mafoko letlapeng.
- Ba botšiše dipotšišo tša go ba ele e bjang, e kaakang, kae, bj.bj. Ge mafoko a na le mahlaodi ba botšiše gore mantšu ao a šoma go dirang.
- Ba tla lemoga gore mahlaodi ke mantšu ao a hlaolago leina mo lefokong.

Dikarabo tše di šišintšwego

Barutwana ba tla ngwala temana ka ga dikamano tša bana le batswadi gomme mo go yo na ba laetše mahlaodi a maina ao ba a šomišitšego.

Beke ya 3 - 4:

Dikamano tša segwera

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 6: Go theeletša setšweletšwa sa go balwa letl. 20

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

- Barutwana ba nyaka tsebo e tseneletšego ka dikamano tša bana le batswadi. Ba etela websaete

le bokgobapuku, le go bala dikuranta le dimakasine tša go ba le dipego tše.

- Ba laele go kgoboketša dintlha tše bohlokwa. Ba šoma ka dihlopha ba lebeletše hlogo ya setšweletšwa dipukung tša bona. Mošomo wo o fa barutwana sebaka sa go itlwaetša go šomiša tlotlontšu ye mpsha le go ba thuša go dira dinyakišišo. Ba begela mphato dipoele ka dihlopha. Ba araba dipotšišo tše di tšwelelago pukung ka mphato.

Ka nako ya go theeletša

- Ba theeletša ge ba balelwa kanegelokopana go tšwa Pukung ya Morutwana gomme ba ngwale dintlha tša go goga šedi go ba kgontšha go araba dipotšišo tše di tlogo latela.
- Ba balele setšweletšwa sa Thibedi le Mokgadi o šomišana le bona gore o hwetše tsebo ya bona, mathata a bona le bokgoni bja bona bja go theeletša.
 - Ba ka šoma ka noši go ngwala dintlha tše di tšwelelago ge ba theeeditše. Morago ba di kopanya ka dihlopha go bopa mošomo o tee.

Balela barutwana setšweletšwa se se latelago morago ba boledišane ka bobedi gob aka dihlopha le go fa maikutlo ka seo o se kwelelago.

Bagwera

Thibedi le Mokgadi ke bagwera. Thibedi o kgopetše Mokgadi go ya le yena *matric dance*. “*Matric dance!*” gwa kgotsa Mokgadi. “Bomma ba ka se dumele le gatee. Ke sepele bošego!” Aowaowa! Thibedi a fetola ka go makala: “O re ba ka se dire

eng?” Kganthe le phela mengwagakgolong efe? Ge o nthata o tla loga leano. Ge o sa ye ke tla ya le Seemole, ke a tseba a ka se gane.” O ka no ba botša gore o yo bala Mmetse, a ke re ebile o go fa bothata?” Ka Mmetse lebala, ke rile ke re nkgakolle wa re o na le mošomo wo montši. Thibedi a re: “Kgetho ke ya gago”

Ka morago ga go theeletša

- Ka morago ga go theeletša barutwana ba kopana ka sehlopha gore bafe sehlopha dintlha tšeo ba di kwelego. Morutiši a fe mongwaledi wa sehlopha sebaka sa go ngwala dintlha tšhateng yeo e tlogo pharwa lebotong. Morago barutwana ba sepela ba hlehla le leboto go tlaleletša dintlha tše ba nago natšo ka tše di tšwelelang ditšhateng tša dihlopha tše dingwe.
- Ba arabe dipotšišo tše tšwelelang pukung tša bona. Dikarabo di tla fapana ka ge di ikeme godimo ga maikutlo a go fapana.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Maemo a lentšu –Khutsofatšo

Maemo a mafoko: Tlhamego ya mafoko

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Moh: Mohumagadi
Plk, Polokwane
Bjk: bjalo ka
bj.bj: balobjalo
2. Barutwana ba tla hlama mafoko ka mehuta ya mafoko gomme ba tšweletša tše di latelago:
 - (a) Lefoko leo dithabekutu di ka lokologana goba tša kopanywa ke makgokedi.
 - (b) Lefoko leo le nago le thabekutu e tee.
 - (c) Lefoko la go ba le dithabe tša go ikemela.
 - (d) Lefoko la go ba le lediri le tee.
 - (e) Lefoko la go ba le lediri le tee le ditlaleletšo tša lediri, leina le sedirwa.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 7: Bala kanegelokopana ka kwešišo o tšweletše diponagalokgolo letl. 21

Mokgwa wa go ruta

Ela šedi diponagalo tše di latelago tša kanegelokopana:

- Baanegwa, thulano, thulaganyo – matseno mmele phetšo, tikologo le morero

- Hlahla barutwana go bala kanegelokopana gore ba laetše diponagalokgolo. O ka ba bea ka bobedi, ka dihlopha goba ka o tee ka o tee ge nako e dumela.
- Ba fe ditaelo magatong ka moka a go bala mme o amogele dikgopolo tša go kwagala.

Pele ga go bala

Lebelela diswantšho tša dinamelwa tša sebjale me o arabe tše latelago:

1. Na o bona eka go ka seketša ge o šomiša senamelwa sa go sepela sefe?
2. Efa mabaka a go thekga le go se thekge tšhomišo ya dinamelwa tše laetšwang ka Pukung ya Morutwana.
3. Dikotsi tše ntši di tšwelela nako dife? Hlaloša.

Ka nako ya go bala

Bala pego ya kuranta go laetša barutwana mekgwanakgwana ya go bala ye e thušang gore batheeletši ba kwe se se balwago.

- Dumelela barutwana go ba le boikgethelo bja go tšea karolo ya go gopolela gore go tla diregang ba lebeletše hlogo ya athikele. Se se thuša go ba lokolla go fa maikutlo.
- Ba dumelele nako ya go gopola ge o ba file dipotšišo tša go bulelga. Se leke go letefatša potšišo ka go ba fa yona ka lehlakore le lefsa. Se se ba thuša go šomiša dikgopolo tša bona.
- Ba dumelele go ngwala dintlha tšeo di tlogo ba thuša go sefa dikgopolelo tša bona ge mošomo wa go bala o dutše o tšwela pele.

Dipotšišo e ka ba tša go swana le tše:

- O gopola gore go ka balwa ka ditaba dife o lebeletše hlogo ya kanegelo?
- O kwana le go ganana le dikgopolelo dife?
- Go fihla mo re leng gona bjale kgopolelo ya gago ke efe?
- O bona e ka pheletšo e ka ba efe?

Ka morago ga go bala

Ba fahlele dikarabo tša bona ka dintlha go tšwa kanegelong.

1. Go se theeletše ke kotsi
2. Bophelo bjo bo botse bjo bo letetšwego bo ka se sa ba gona.
3. Mokebe.
4. O a seleka, a ga theeletše e bile o a utswa.
5. Motseng le sekolong nakong ya bjale ge bosenyi bo ikepetše bafsenseng.

6. Tatago Mokebe Mna.Masipa, barutiši, barutwana le setšhaba.
7. O boekwa ke tše mpe tše o di dirago.
8. Tšhelete, dijo le diaparo.
9. Go ba kellasele - go sepela ka tsela fela o sa dire tše o di dirwago ke ba bangwe. Go lahla ngana fase – go lesetša gohlegohle go dira mošomo.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Ngwala medu ya mantšu a:
Mohlare> hlare Legong.> gong
2. Ngwala dikutu tša mantšu a:
Mosepedi> sepedi Seboledi.> boledi
3. Ngwala meselana ya mantšu a:
Šweufala>al Lapologa>olog

Mošongwana wa 8: Theto.

Diponagalokgolo letl. 24

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Barutwana ba lebelela hlogo ya sereto ba akanya gore go tla retwa eng, ba efa mabaka.

Morutiši a ga ba lemoše mehuta ya theto. Sereto sa go bolela ka maikutlo le khuduego gantši e ba se sekopana mola sa lethabo e ba se setelele. Methaladi e laolwa ke sereti.

Mehuta ya theto

- Thetogale. Ke direkto tša setšo, tša go reta bagale, magoši.
- Thetokanego .E anega ditaba dife kapa dife tše diregilego.
- Thetokopedi/ thetolehlologelwa e tšweletša megopolo le maikutlo a sereti ka ditiragalo tše itšeng.
- Thetokeletši e tšweletša molaetša wa go eletša.
- Sonete gantši ke theto ya Seisimane le Setareane, e na le methaladi ye menyane.

Diteng

Tšona di arogantšwe ka diripa:

Dikapolelo

1. Tshwantšhanyo . Ke papišo ya dilo tše pedi. E tsebja ka go šomiša mantswana a swang le: bjalo ka , nke, o ka re

Mehlala: Bjalo ka tlou ke a romoka.

2. Tshwantšhišo.Ke papišo ye khutilego.
Tshwantšhišo e bapetša thwii ka go fetola leina la selo. **Mohlala:** Pholo ye ke tau e a rora.

3. Mothofatšo. E bolela dilo tša go se phele nke di a phela. Bj.k. Lewatle la befelwa.
4. Pheteletšo.E šomišwa go gatelela polelo. Bj.k G a se a mmetha o mmolaile.
5. Tumelakganetši.Ke polelo ya dikgopolo tše pedi tše o di ganetšanago.
Morumokwano. Se ge dinoko tša mafelelo tša methaladi go ba mantšu di swana ka modumo.
Mohlala: Ba theeletša koša. Lerumo a le foša.
Tikologo le nako e ka ba sebjale, sekgale, tlaleng bjang?

Ka nako ya go bala

- Laela barutwana go bala sereto ba go šala nthago. Ba se lebale go ngwala dintlha.
- Ba botšiše dikgopolo le maikutlo a bona ka sereto ge se dutše se balwa.
- A ba hlaloše dintlha tše leotwana le di tšweletšang ge le itheta.
- A ba laetše dika le diema tše o ba di lemogang le gore di amana bjang le molaetša wa leotwana.
- Ba bala seretwana se gape ka setu, morago ka go hlaboša ka go ekiša segalo le lebelo le o le laeditšego ge o ba balela sona pele ba bala ka dihlopha le ka noši.
- Ba fe sebaka sa go botšiša dipotšišo.
- Ba ngwala dintlha tša bohlokwa tše ba di lemogang fase le go fa dikgopolo tše difsa go tlaleletša le go tloša dikgopolo tša mathomong tše ba fetotšego menagano ka tšona.
- Barutwana ba laetša kwešišo ya mašupi le mahlaodi a tšwelelang seretong.

Ka morago ga go bala

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Ga ke a tlela go dula.
2. Go tšwelela mphatong wa senyane ke kgopolokgolo. Dikgopolo tša tlaleletšo: go ithuta ka maatla. Go theeletša barutiši le batswadi.
3. Go ithuta. Go se dule thelebišeneng nako ye telele. Go ba le toro.
4. Ga se ba tšwelele ditlhahlobong.
5. Ka go tšwelela yunibesithing.
6. Ba dira tšohle go thuša barutwana dithutong.
7. Hlohleletšo - Di korotše malekelekeng a mphato wa lesomepedi
Tshepo – ka mo ke tla feta ka dihlora. Letšhogo - o ikepela lebitla

8. Kodumela moepathutse ga go lehumo le tšwang kgaufsi - Šoma ka maatla gore o tšwelele. Go tšeišana kgang – Go se dumelele selo gore se go fenye.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 9: Go bala le go bogela dibonwa tša setšweletšwa sa tirišontši letl. 26

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Goga dikgopolo tša barutwana ka go ba botšiša dipotšišo bj.k: maikutlo a barutwana mo seswantšhong a fapana bjang le gona seo se hlolwa ke eng?

Ka nako ya go bala

Barutwana ba bogela seswantšho go tšwa dipukung tša bona ka hloko morago ba dira tše latelago:

- Sekima seswantšho go tšweletša dintlha tša bohlokwa.
- Sekena seswantšho o laetše dikgopolotlaleletšo tša sona.
- Laetša ka polelo ya mmele maikutlo a barutwana.
- Akanya o hlaloše maikutlo a mehuta e mebedi ya barutwana mo seswantšhong.

Ka morago ga go bala

Laela barutwana go ngwala temana e tee ka noši go laetša kwešišo.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Maemo a mafoko: Mahlaodi: tiro, tirwa, mabaka
Tšweletša thuto ya mahlaodi, tiro, tirwa le mabaka pele ka go šomiša mehlala ye e lego dipukung tša barutwana le ye ba e fang.

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Barutwana ba tla tšweletša mafoko ao a nago le mahlaodi
2. Ba bopa mafoko ka tiro le tirwa
- 3.

Re yo mmona morago ga sekolo.> lebjale	Le a bolela.> lebjale
O be a sa lwale.> lefetile	Ba tla boa le wena.> letlago
Di be di le gona.>lefetile	Nka mmona?>lebjale

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 10: Ngwala lengwalo la go leboga thušo goba keletšo letl. 27

- Lengwalo la segwera le ngwalelwa batho bao ba lego kgauswi ka setswalle, mohlala: bagwera.
- Hlalošetša barutwana gore maikemišetšo a go ithuta go ngwala lengwalo la segwera ke gore o be le bokgoni bja tšeo di latelago:
 - Go beakanya sebopego le dintlha tša lengwalo
 - Go ngwala sengwalwakakanywa
 - Go hlokola
 - Go phošolla
 - Go hlagiša
- Ba lemoge gore lengwalo la segwera le na le diripa tše di latelago;hlogo, ditumedišo, mmele, phetho.
- Ba hlalošetše ka mokgwa wa go ngwala
 - Kgetha kgopolokgolo le dikgopolo tša tlaleletšo o lebeletše molaetša wo o tlogo tšweletšwa.
 - Arola molaetša ka ditemana tša go tsenelana.
 - Šomiša polelo ya bofefo e tlwaelegilego.
 - Šomiša maswaodikga go tšweletša molaetša le maikutlo.
 - Mafelelong emiša go ngwala ge o boletše tšohle tše o bego o rata go di bolela.
 - Mošito wa polelo o tšweletša maikutlo a ditiragalo bj.k tlhompho, bogale kgalefo,hlakahlakano bj.bj.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Maemo a lefoko: polelothwii, dika, diema le pebofatšo

Morutiši tla tsošološa tsebo ya barutwana ya tšhomišo ya polelothwii, polelotharedi, dika diema le pebofatšo boledišana le bona ka mehlala e tšwelelang ka dipukung tša bona le ka go ba hlohleletša go fa mehlala ya bona. O ka thoma thuto ka go ba fa mehlala ye e latelago:

Polelothwii	Polelotharedi
Pule a re, " Bafsa ba swanetše go šomišana le batswadi."	Pule o boletše a re bafsa ba swanetše go šomišana le batswadi.

Dika – go se lalwe ke kgang – go šoma ka maatla gore o se palelwe ke selo.

Diema – montshepetšabošego ke mo leboga bo sele.
– Ge ke tšweletše ke tla leboga motho wa go nthuša tseleng ya thuto.

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Barutwana ba tla tšweletša tšhomišo ya diema gomme ba fa le tlhalešo ya tšona.

Mohlala (a) Ragela leswiswi ntlong a re mafato a kgwale ke ge e sa le gosasa.

(b) Montshepetša bošego ke mo leboga bo sele.

(c) Go diega ga tšhwene ke go gadima morago.

(d) La fata ga le boe feela.

(e) Masogana ga a rwešane dihloro.

2. (a) Ikele badimong.

(b) Kudu bao ba bego ba sa tle sekolong ba **khoše**.

3. (a) agela legora >ela hloko.

(b) je nako> raloke ka nako.

Review Copy

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 5-6: Bohlokwa bja mabokgoni a mošomo

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Theeletša ditherišano/poledišano ya mogala magareng ga phapoši ya taolo ya megala le moreki mabapi le ngongorego ka kwano ya kgwebo. Diragatša papadikekišo ya tirišano ya mantšu magareng ga morekiši le moreki, go latele ngangišano ka lebaka la ge kwano ya bomolomo e sa sepele gabotse. Tlhagišo. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala tumelano magareng ga morekiši le moreki. Theto. Bala/lebelela tumelano gore o kwešiše (mekgwanakgwana).

Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: pego ka tšeo di hweditšwego go dingongorego magareng ga morekiši le moreki. Ngwala pego go ya ka magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu: Makopanyi Maemo a mafoko: Tlhamego ya mafoko; mehuta ya mafoko; tiro le tirwa, mabotšiši Tlhalošo ya mantšu: Dika le diema Maswaodikga le mopeleto: Patrone ya mopeleto; khutsofatšoinišialisime, akronimi, klipite/ka boripana, trankašion, aphisise, potemantu Tlotlontšu go kamano: Polelo ya ditumelano le ditokomane tša semolao.

Beke ya 7-8: Go kgetha mošomo

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela Theeleletša kwešišo (poledišano). Bomolomo: polelo ya go se e itokišetšwe. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa sengwalo bjalo ka kanegelokopana, padi ya baswa/padi. Theto. Go balela go kwešiša.
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Ngwala taodišo: taodišokanegelo, taodišohlaloši, taodišotekolo. Tsepelela go Magato a go ngwala. Ngwala pego go ya ka magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu: Madiri Maemo a mafoko: Tiro le tirwa Tlhalošo ya mantšu: Dika le diema Maswaodikga le mopeleto: Patrone ya mopeleto; khutsofatšo.

Mehuta ya ditemana	Methopo	Kgakollo ya morutiši
<ul style="list-style-type: none"> Go theeleletša /bogela papatšo le go e ahlaahla. go theeleletša kwešišo: papatšo, Go theeletša setšweletšwa sa go balwa, Go balela godimo ga go itokišetšwa. Go bala setšweletšwa sa Poustara Go ngwala Setšweletšwa sa tirišano: Papatšo/phoustara, Magato a go ngwala, Go ngwala lengwalo la go leboga thušo. 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Pukuntšu Diswantšho 	<ul style="list-style-type: none"> Hlaloša maikemišetšo a seo o se rutwago Hlalošetša barutwana ka seo se fihlelelwago morago ga thuto. Hlalošetša barutwana ka dinyakwa tša dingwalwa tšeo di dirišetšwego Botšiša barutwanabarutwana dipotšišo kgafetšakgafetša go lekola kwešišo Hlaloša mareo ao a dirišetšwego ka botlalo o fe mehlala ye mentši gore barutwana ba a kwišiše ka botlalo.

Beke ya 5 - 6:

Bohlokwa bja mabokgoni

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Go theeleletša kwešišo: Poledišano ya mogala gare ga moreki le phapoši ya taolo ya megala letl. 30

Mokgwa wa go ruta

Morutiši o tla ruta barutwana ka mekgwanakgwana ye e latelago ya go theeletša le go bolela

Pele ga go theeletša

- Ba tsebe hlogo ya setšweletšwa.
- Ba akanye diteng tša setšweletšwa.
- Ba tsošološe tsebo yeo elego gona.
- Ba lebedišiše maemo a go theeletša.
- Ba lemoge morero wa setšweletšwa.

Ka nako ya go theeletša

- Morutiši o tla hloheletša barutwana go dira tše di latelago:
- Go botšiša dipotšišo, lemoga tshedimošo yeo a e filwego gomme ba e bapetše le ya boikgopolelo,
- Go tšea dinoutse, ba sekaseke molaetša,
- Go sekaseka bohlatse bja mmoledi le mmoledišwa gomme ba dire tswalano ya megopolo,
- Go hwetša tlhalošo tša mantšu ao ba sa a kwišišego ka go diriša pukuntšu,
- Go laetša mabokgoni a go kwešiša lentšu go ya ka tlhalošo ya lona,
- Go tiišetša dikakanyo tša bona ka go fa mabaka ao a kgodišago, lebedišiša dikgopolo tšeo o di tšweleditšego gomme o di lekole.

Ka morago ga go theeletša

Botša barutwana gore ba dire tše di latelago:

- Go araba dipotšišo tšeo ba di fiwago ke morutiši.
- Go bolela ka seo mmoledi a se boletšego.
- Go akaretša tlhagišo, go lebedišiša dinoutse.
- Go sekaseka le go lekola seo ba se kwelego.
- Go fa dikakanyomong, go tswalanya diteng le maitemogelo a mong.
- Go lebedišiša tiragatšo.

Pele ga go theeletša

Botša barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago Pukung ya Morutwana gomme ba kgoboketše dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka sona gomme ba šomiše dipotšišo tša ka fase go ba hlahla.

Se utolla kgopolo ya gore moleletšwa o gopotšwa ka sekoloto ke motho yoo a swantšhitšwego seswantšhong. Se se šupa gore moleletšwa ga se a lefele sekoloto go ya ka moo ba kwanego le morekiši.

Ee, ge motho a tšere sekoloto lebenkeleng, a tshediša tefo o leletšwa mogala go gopotšwa ka tefo yeo. Barutwana ba tla tšweletša mabaka a go fapana.

Ka nako ya go theeletša

Balela barutwana poledišano yeo e latelago magareng ga moemedi wa phapoši ya taolo ya megala le moreki mabapi le ngongorego ka kwano ya tša kgwebo.

Mmoledi wa 1. Thobela, le bolela le Kgadi mo Relebone.

Mmoledi wa 2. Ga se ke kgone go lefa ka bakala mathata a selapa ke le leletšago mabapi le sekoloto sa lena. Mmoledi wa 1. Eupša nkabe le re lome **tsebe** gore re **tsebe**. Bjale le tla lefa neng? Mmoledi wa 2. Mafelelong a kgwedi ge ke gotše.

Ka morago ga go theeletša

Morutiši o tla laela barutwana go araba dipotšišo tša go tšwelela Pukung ya Morutwana ka bomolomo

Dikarabo tšeo di šišintšwego

1. Segalo sa fase.
2. Tsebe ya mathomo ke setho, ya bobedi ke lediri.
3. Ke go sedimoša/go lemoša.
4. Go bolela ka boleta le tlhompho, go se felele mmoledišwa pelo, go theeletša mmoledišwa ge a bolela, go šomiša polelo le retšistara ya maleba.

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 2: Go diragatša papadikekiši gare ga moreki le morekiši letl. 32

Mokgwa wa go ruta

Morutiši o tla kgopela barutwana go diragatša papadikekiši ye e latelago ka bobedi ka bobedi yo mongwe e be morekiši yo mongwe e be moreki gomme ka morago ba ngangišane ka ge kwano ya

bomolomo e sa sepela gabotse ge ba feditše ba hlagiše pele ga barutwana. O ba eletša gape go hlokomela tše di latelago pele ba hlagiša:

- Tšhomišo ya polelo,
- Segalo, polelo ya mmele le bonnete.

Khraetheria	Ee	O a leka	Aowa
O laetša kwešišo ya setšweletšwa			
Tirišo ya lentšu: O bolela ka thelelo Lebelo le sepelelana le temana O hlaboša lentšu			
O bolela ka go diriša dika tša ditho tša mmele			
O araba dipotšišo tša batheeletši le tlhathollo ya setšweletšwa			

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Morutiši o tla hlalošetša barutwana gore lekopanyi ke eng a be a fe mehlala ya makopanyi ka morago a šomiše mafoko ao a tšwelelago Pukung ya Morutwana ka morago a ba laele go araba dipotšišo tše di tšwelelago pukung tša bona.

Dikarabo tše di ššintšwego

1. Barutwana ba tla feleletša mafoko ka mantšu a bona:
 - Moreki o rata go lefa sekoloto eupša ga a na tšhelete.
 - Morekiši o leleditše moreki mogala gobane ga se a lefa sekoloto.
 - E tla re mola a seno hwetša tšhelete a lefa sekoloto.
2. Barutwana ba tla bopa mafoko ka makopanyi a a latelago:

Mola, fela, ge, gore, bjale
3. Mošomo wa lekopanyi ke go kgokaganya mafoko goba dikgopolo.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Go bala tumelano magareng ga morekiši le moreki letl. 34

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Morutiši o tla laela barutwana go lebelela seswantšho seo se tšwelelago pukung ya Morutwana gomme ba akanye ka kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.

Go hlagiša

Morutiši o tla fa barutwana sebaka sa go hlagiša papadikekiši ya bona pele ga barutwana ba bangwe, Ge ba le gare ba hlagiša ba tla šomiša kelo ye e latelago go lekola mabokgoni.

Ka nako ya go bala

Morutiši o tla laela barutwana go bala tumelano magareng ga morekiši le moreki gore ba tle ba kgone go araba dipotšišo ka yona.

Ka morago ga go bala

Morutiši o tla laela barutwana go araba dipotšišo tše di latelago ka botee:

1. Dinako ka moka ge dithoto di rekwa/di rekišwa go swanetše gore go be le kwano gare ga morekiši le moreki.
2. Tumelano ya go reka le go rekiša ke kwano magareng ga Morekiši le Moreki.
3. Kgato ka kgato hlaloša sebopego sa kwano ya morekiši le moreki.
 - Leina la serekišwa.
 - Maina a moreki le morekiši le di aterese tša bona.
 - Tefo ya semeetseng ya serekišwa
 - Tefo ya mokitlana ya setšweletšwa.
 - Tšhelete ya peeletšo/Boleng bja dithoto tše di neetšwego.
 - Tefo ya kgwedi ka kgwedi.
 - Tlhathollo ya serekišwa.
 - Letšatši leo moreki a fetšago sekoloto.
 - Magato ao a tlogo go tšewa ge moreki a palelwa ke sekoloto.
4. Barutwana ba tla fa mabaka a bona.
5. Ka serekišwa le tefo.
6. Ka ge e le bohlatse bja gore ba kwane ka go rekišetšana.
7. Go ya ka molao, ge moreki a palelwa ke go lefela sekoloto morekiši a ka tšea dithoto, fela o

swanetše go ngwalela moreki lengwalo la kgalemo pele a ka tšea thoto.

8. Boleng bja ditho bo laetšwa ka dilo tše di latelago:
 - Leswao la moswananoši la kgwebo.
 - Tlhalošo ya serekišwa.
 - Go tsopolela moreki mohlala wa serekišwa.
9. Ge moreki a reka ka sekoloto sa kgwedi ka kgwedi dithoto e ba tša gagwe ge a feditše sekoloto.
10. Barutwana ba tla tšweletša mabaka a go fapana.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Morutiši o tla hlalošetša barutwana mehuta ya mafoko gomme ka morago a ba laela go lebedišiša lefoko le le tšwelelago pukung tša bona gore ba kgone go ikgotšha ka tlhamego ya mafoko ka go le arola ka dikarolo tše tharo tšeo di tšweleditšwego

1. Morekiši le moreki ba boledišana ka melao

Mongfoko	Tiro	Sedirwa
Morekiši le moreki	Ba boledišana	Ka melao

2. (a) Lefokotee/nolo
- (b) Lefokontši
- (c) Lefokofokwana
- 3.

Thabe	Mohuta	Tswalano
1. A. Moreki o rekile dithoto ka sekoloto.	Thabekutu	Ke kgopolokgolo ya lefoko.
2. Moreki o swanetše go lefela	Thabekutu	Kgopolokgolo ya lefoko.
Dithoto.		
Tšeo a di rekilego	Thabehlaodi	E hlaola dithoto.
3. Morekiši o swanetše go kwana le moreki ka nako le lefelo.	Thabekutu	Kgopolokgolo ya lefoko.
Leo direkišwa di swanetšego go gorošwa go lona	Thabehlaodi	E hlaola lefelo.
E bile o swanetsše go hlalošetša moreki ka tefo.	Thabethaka	E tlaleletša thabekutu.

4. o lefa
5. Moreki o hlalošetšwa ka tefo ke morekiši.
6. Moreki o hlalošetšwa ka tefo ke morekiši?

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 4: Theto letl. 37

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Morutiši hlalošetša barutwana gore ba ka sekana le go sekima puku bjang ka morago o tla laela barutwana go lebelela bokantle bja puku yeo e swantšhitšwego gomme ba sekime ba be ba sekene diponagalo tša bokantle bja puku.

Go sekima diponagalo tša puku: Go bala ka go kitimiša mahlo go hwetša tshedimošo ya maleba.

Mohlala, leina la puku, seswantšho, sethalwa, difonte, bj.bj

Go sekana diripa tša puku: Go bala ka tsitsinkelo go hwetša kgopolokgolo, mohlala, hlogotaba, diteng tša sereto, tlhalošo tša mantšu, bj.bj.

O ba laela gape go sekima le go sekana bokantle bja puku ya bona ya direkto le go akanya ka kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.

Ka nako ya go bala

Morutiši o gopotšha barutwana ka diponagalo tša ka gare le tša ka ntle tša sereto tšeo a ithutilego tšona mphatong wa 8 pele ba bala sereto seo se tšwelelago ka pukung tša bona.

Sebopego

Se tšweletšwa ke methalotheto, ditematheto, morumokwano.

Diteng

Diteng tša sonete di arogantšwe ka diripa tše pedi Tshwantšho-Ke moo moreti a tšweletšago bothata gona. Mo go sonete ya Seisemane tshwantšho e tšwelela methalothetong ye lesomepedi (12), mola go ya Sentariane e tšwelela methalothetong ye seswai(8) ya mathomo.

Tirišo-Ke moo moreti a rarollago bothata gona. Yona e tšwelela methalothetong ye mebedi (2) ya mafelelo seretong sa sonete ya Seisemane, mola go ya Sentariane e tšwelela methalothetong ye tshela(6) ya mafelelo.

Morumokwano

O tšwelela ge methalotheto ya ditematheto e felela ka medumo ya go swana. Mehuta ya morumokwano: Morumokwanobedi o tšweletšwa ke ge methalotheto ye mebedi ya go latelana ya sereto e felela ka medumo ya go swana. **Mohlala:** Ba di badile dipuku bana ba **batho**

Ba di baletše gona go thuša **mantho**

Morumokwanoputla ke ge modumo wa motholadi wa mathomo o kwana le modumo wa mothalotheho wa boraro mola wa bobedi o kwana le wa bone.

Mohlala:

sona

ng

tšona

ng

Morumokwanokgaotši ke ge senoko se se tšwelelago mothalotheho wa pele se swana le sa mothalotheho wa bone go lebeletšwe tematheto e tee. **Mohlala:**

tše

ana

ng

tše

Mošito

Ke peakanyo ye e itšeng ya medumo ya mantšu mo methalotheho. O ka tšweletšwa ke kgatelelo ya dinoko, telefatšo, segalo, poeletšo.

Lebelo

Le tšweletšwa ke ge methalotheho ye mengwe e balwa ka go akgofiša ye mengwe e balwa ka go iketla ka baka la palo ya dinoko methalotheho e sa lekane. Ge dinoko e le tše ntši o swanetše go bala ka go akgofiša mola tše nnyane o bala ka go iketla.

Dikopolelo

1. Tshwantšhanyo-Ke papišo ya dilo tše pedi yeo e sego ya khuta, e bonala kudu ka tirišo ya mantšu a bjalo ka, nke, ka ka, wa, swana le.
2. Tshwantšhišo-Ke papišo yeo e khutilego, e tsebja ka tirišo ya lebopi la ke.
3. Mothofatšo-Ke sekapolelo se se dirišago dilo tše di sa phelego o ka re di a phela gore mmadi a utswewe maikutlo le kgopolo.
4. Pheteletšo –Ke sekapolelo seo go feteletšwago go gatelela tiro ye e itšeng.
5. Tumelokganetši-Ke moo go kopanywago dikgopolo/dilo tše pedi tše di ganetšanago/latolanago.bj.bj.

Ka morago ga go bala

Morutiši o tla laela barutwana go araba dipotšišo tše di tšwelelago Pukung ya Morutwana ka botee go laetša kwešišo.

Dikarabo tše di šišintšwego

1. O rata go ithuta.

2. Sekapolelo sa tshwantšhišo.
3. Batswadi le dithaka ba nyaka a ithutela seo a sa se nyakego.
4. Barutwana ba tla fa mabaka a go fapana.
5. Mmapelo o ja serati.
6. Molaotheo o re motho o na le tokelo ya go ikgethela.
7. Ke poeletšo ya dinoko tša mafelelo methalotheho.
8. Morumokwanokgaotši.
9. Kgoeletšo le poeletšo.
10. Thetosello.
11. Methalotheho ye 18 le ditematheto tše 3.
12. Meetse ke leina, gakwa ke lediri.
13. Mainagokwa.
14. Ngwanamantsho, tsebekgolo, montshepetša bošego
15. Kgoeletšo. ke lelahlelwa.
16. Barutwana ba tla fa tlhalošo go ya ka kwešišo ya bona.
17. Go širega.
18. Ke wa manyami le matshwenyego
19. Moreti o bontšha ka moo batswadi le bagwera ba hlalelago barutwana kgakanego ka gona ge go e tla go thuto. Barutwana ba bantši ba latela dikganyogo tša batswadi goba tša bagwera gomme ba fetša ba sa be le bokamoso bjo bokaone goba ba palelwa ke go tšweletša ditoro tša bona pele.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 5: Go bala tumelano letl. 39

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Laela barutwana gore ba sekime le go sekena seswantšho seo se tšwelelago pukung tša bona ba akanye ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tše di tšwelelago ba be ba arabe potšišo ya ka fase ga seswantšho

Karabo ye e šišintšwego

Pele moreki a ka saena tumelano ya go reka o swanetše go e bala pele a e kwešiša, a lebelele tefo yeo a swanetšego go e lefa gore ke yeo ba kwanego ka yona naa.

Ka nako ya go bala

Botša barutwana gore ba bale tumelalano gare ga morekiši le moreki yeo e tšwelelago Pukung ya Morutwana ka kwešišo.

Ka morago ga go bala

Ge barutwana ba badile tumelalano ba tla araba dipotšišo ka ga yona.

Dikarabo tšeo di šišintšwego

1. Paronimi a bopilwe go tšwa modung o tee.
2. Mongwalo wo mogolo o tšweletša hlogotaba mola wo monnyane o tšweletša molaetša wo monnyanenyane o a jabetša.
3. Ge setofo se ka senyega pele ga nako ya peelano moreki a ka belaela, ge moreki a ka se lefele sekoloto morekiši a ka belaela.
4. Ee, ka gore e dira gore motho a be le maikarabelo a go lefa sekoloto.
5. (a) Tšhelete yeo e lefšago ya thekese
(b) Mokgwa wa go šireletša phahlo/selo
(c) Ditseno tšeo motho a di hwetšago morago ga go rekiša selo.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana gore khutsofatšo e fapana bjang le akronimi gomme ba fe mehlala ye mentši go laetša kwešišo.

Dikarabo tšeo di šišintšwego

1. Morena
Value added tax
2. Morena ke khutsofatšo
VAT ke akronimi
3. SKS, SPLK

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 6: Go ngwala pego letl. 42

Mokgwa wa go ruta

Botša barutwana ba lebelele mohlala wa pego wo o tšwelelago Pukung ya Morutwana gore mafelelong ba be le boitemogelo bja go ngwala pego ba be ba tsepelele go magato a latelago gomme ba ngwale pego ka: **Leeto leo ba ilego ba le tšea.**

Pele ga go ngwala

Peakanyo

- Akanya ka hlogo
- Kgoboketša dintlha tšeo o tlogo go bolela ka tšona

- Dira dinyakišišo

Ka nako ya go ngwala

Sebopego

Sebopego sa pego se swanetše go tšweletša tše di latelago:

- Hlogo ya taba
- Dihlogwana di ngwalwe ka maletere a magolo
- Tšatšikgwedi
- Tšweletšo /mafuri
- Dinyakišišo/tharollo le ditšhišinyo
- Leina la boitsebišo la mmegi
- Pego e swanetše go laetša boithekgo/bokamorago.

Diteng

- Diteng di swanetše go laetša tše di latelago
- Diteng di lebane thwii le tabakgolo
- Di akaretše kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.
- E tšweletše matseno, mmele le mafetšo.
- E laetše kgodišo ya tatelano ya dikgopolo.
- Dintlha di ngwalwe ka tsela ya dintlha.
- E ngwalwe ka lebaka le le fetilego.
- E laetše ditšhišinyo.
- E laetše bohlatse bjo bo kgodišago bja dinyakisiso go akaretša. dipoledišano tšeo di swerwego.
- Polelo go šomišwe ya maleba.
- Retšistara le segalo e be tša semmušo.

Go boeletša

Ba eletše gape gore ba bale pego ya bona gape ba thumeletše polelo, mongwalelo, setaele le mokgwa wa go ngwala.

Go hlokola

Ge ba fetšago boeletša ba eletše gore ba tloše ka moka tšeo di sa nyakegego, ba šadiše dikgopolo tša go amana le morero le hlogo yeo ba e filwego

Ka morago ga go ngwala

- Ba phošolle mopeleto, maswaodikga le thulaganyo ya tšeo ba di tšweleditšego.
- Ba hlagiše sengwalwa go morutiši.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Eletša barutwana gore ba bale temana yeo e tšwelelago pukung tša bona gomme ba e phošolle moo e phošagetšego ba lebeletše maswaodikga le mopeleto.

Dikarabo tšeo di šišintšwego

Ge moreki a otarile phahla, o **romelwa** setlankana sa bohlatse **bja theko** ke morekiši. **Ge** dithoto di e ya

go tilibarwa, moreki o saena setlankana sa gore o amogetše phahla. Setlankana se sengwe se šala le bao ba tlišitšego diphahla. Se se **laetša** bohlatse bja gore ka **nnete** diphahla di išitšwe **lefelong** la maleba gomme tša amogelwa ke batho ba maleba.

Beke ya 7 - 8:

Go kgetha mošomo

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 7: Go theeletša kwešišo: Poledišano letl. 44

[guideline head]Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

Laela barutwana gore ba boledišane pele ka dihlopha ba ahlaahle dipotšišo tše di tšwelelago pukung tša bona go tsošološa tsebo yeo ba nago le yona.

Dikarabo tseo di šišintšwego

1. Morutwana wa mphato wa senyane a swanetše go tseba gore o nyaka go ithutela eng gore a

kgone go kgetha dithuto tša maleba mphatong wa lesome.

2. Barutwana ba tla bolela gore ba nyaka go ithutela eng ba fahlela ka mabaka.

Ka nako ya go theeletša

Balela barutwana poledišano magareng ga Kopano le Kagišo gomme ba dire tše di latelago:

- Ba botšiše dipotšišo, ba lemoge tshedimošo yeo ba e filwego gomme ba e bapetše le ya boikgopolelo.
- Ba tšee dinoutse, ba sekaseke molaetša.
- Ba sekaseke bohlatse bja mmoledi le mmoledišwa gomme o dire tswalano ya megopolo.
- Ba hwetše tlhalošo tša mantšu ao ba sa a kwišišego ka go diriša pukuntšu.
- Ba laetše mabokgoni a go kwešiša lentšu go ya ka tlhalošo ya lona.
- Ba tiišetše dikakanyo tša bona ka go fa mabaka ao a kgodišago, ba lebedišiše dikgopolo tseo o di tšweleditšego gomme ba di lekole.

(Tseleng sekolo se tswele, Kopano le Kagišo ba boledišana ka mošomo wo morutiši a ba filego wa go kgetha dithuto tseo ba tlogo go di latela mphatong wa lesome.)

- Kopano: Ai! Nna ga ke kwešiše, ke ka baka la eng ke swanetše go dira kgetho ya dithuto tša mphato wa lesome ke sa le mphatong wa senyane?
- Kagišo: Ke tshwanelo morwa, naa wena ge ba re tlogatloga e tloga kgale o re ba šupa go reng, gape o swanetše go tšea sephetho e sa le bjale, kgane ga o tsebe gore o nyaka go ithutela eng ge o fetša marematlou?
- Kopano: Monna ke a bona o hlakane bjaša, o bolela ka marematlou, o sa le kgole le go fihla go ona, ke a bona o nyaka ke go iša go bomatwete.
- Kagišo: Tlogela tša bomatwetwe re bolele ka go kgetha dithuto monna.
- Kopano: Bjale mpotše, ge ke se no kgetha dithuto go tlo direga eng?
- Kagišo: Mogwera o swanetše go netefatša gore o kgetha dithuto tše di tlogo go sepelelana le seo o nyakago go ithutela sona.
- Kopano: Kgetho, kgetho, kgetho.....gobaneng ke swanetše go dira kgetho ya dithuto, barutiši bona ba reng ba sa re kgethele? Ke tloga ke gakanega gobane ga ke na le tsebo ka kgetho ya dithuto le gona ga ke tsebe le fao nka hwetšago thušo gona.
- Kagišo: O tloga o nyaka tsebo yeo elego ya kgonthe gore o tle o dire kgetho ya maleba.
- Kopano: Go ipontšha go tšea kgetho e le maikarabelo a magolo. Bjale ke mang a tlogo go nthuša go e tšea?
- Kagišo: Tlogela go širela ka lebjang monna. Ye ga e nyake motho, e re wena wee...!
- Kopano: Ke tla thoma kae mogwera ? Ke tla tseba bjang gore ke dira kgetho ya maleba, ke ikwa ke le kgakanegong.
- Kagišo: O monna yo mobjang wa lefšega naa, goba o no ba monna ka ge o apere borokgo?
- Kopano: Ge nka dira phošo, goba ge bagwera ba ka ba ka kgetha dithuto tša go fapana le tša ka? Ruri, ye ke pharela ya taba, e šita phahla go ahlola.

Kagišo: Ke lemogile gore wena o phelela batho ga o iphelele, o tla tla o itshola morwa, go sele, e ya o gopodišiše ka taba ye, re tla bonana gosasa.

Dikarabo tše di šišintšwego

- Go kgetha dithuto
- (a) Thoma>fetša
(b) mogwera> lenaba
(c) lefšega>mogale
(d) mašilo> dihlalefi
- Barutwana ba tla fa dikarabo tša go fapana.
- Ka go etela mafelo ao barutwana ba fahlošwago ka kgetho ya dithuto le mešomo
- (a) Taba ya bothata
(b) Go dikologa taba
(c) Go gafa
- Modiša wa kgomo o tšwa natšo šakeng. Motho o swanetše go itokišetša modiro e sa le nako.
- Dingaka
- Barutwana ba tla fa mabaka a go fapana.
- Wa kgakanego.
- Segalo ke mokgwa wo mantšu a bitšwago ka gona.
- Matseno a tšweletšwa ke moanegi yoo a hlalošago tiragalo, mafetšo ke a taelano.

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 8: Polelo ya go se itokišetšwe letl. 46

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

Gopotša barutwana ka diponagalo tše di latelago tša polelo ya go se itokišetšwe:

- Ke polelo yeo e hlagošwago ntle le go itokiša pele ga nako.
- Ba šomiše sebopego sa go ba le matseno, mmele le mafetšo.
- Polelo ya bona e sepele le morero
- Ba šomiše segalo, tšweletšo ya lentšu, kopantšho ya mahlo, leemo le tšhepedišo ya ditho tša mmele.
- Ba šomiše retšistara le segalo sa maleba ba lebeletše baamogedi ba tshedimošo.
- Ba šomiše tlotlontšu ya maleba le dibopego tša polelo.
- Polelo e be ye kopana eupša e be ya go tsenelela.

Ka nako ya go theeletša

Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho sa go tšwelela pukung tša bona gomme ba se tswalanye le

polelo yeo e tla balwang ke yo mongwe wa barutwana gore ba be le maitemogelo a go aba polelo ya go se itokišetšwe. Ge ba dutše ba theeditše ba šomiše kelo ye e latelago go lekola mabokgoni.

Khraetheria	Ee	O a leka	Aowa
O laetša kwešišo ya setšweletšwa			
Tirišo ya lentšu: O bolela ka thelelo Lebelo le sepelelana le temana O hlaboša lentšu			
O bolela ka go diriša dika tša ditho tša mmele.			
Polelo e na le matseno, mmele le mafetšo			
Polelo e amana le morero			

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 9: Setšweletšwa sa go swana le padi ya bafsa letl. 47

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Gopotša barutwana ka diponagalo tša padi tšeo di tšwelelago pukung tša bona o be o ba kgopele gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago pukung tša bona ba se bapetše le puku yeo ba e balago gomme ba dire tše di latelago:

- Ba sekime le go sekene diponagalo tša setšweletšwa bjalo ka ka leina la puku, diswantšho, dihlogo le dihlogwana, difonte, dithalo
- Ba sekime ba be ba sekene diripa tša puku bjalo ka, leina la puku, diteng, dikgaolo, tlhalošo ya mantšu, batšekarolo.
- Ba sekime kgopolokgolo(go sekima ka go kitimiša mahlo go hwetša tshedimošo ya maleba.
- Ba sekene kgopolotlaleletšo ka go bala ka tsitsinkelo go hwetša kgopolokgolo.
- Akanye ka diteng.

Ka nako ya go bala

Ba eletše gore ba bale puku ya bona ya terama gomme ge ba dutše ba bala ba phethagatše ditaelo tše di latelago:

- Ba bale ka kwešišo.
- Ba sekime le go sekena kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.
- Ba sekaseke puku ya bona go ya ka diponagalo tše di tšwelelago pukung tša bona, ba hlatholle seo ba se balago, ba botšiše dipotšišo moo ba sa kwešišego.
- Ba hwetše tlhalošo ya mareo ao ba sa a kwešišego ka go šomiša pukuntšu.
- Ba ngwale dinoutse.
- Ba ele hloko tšhomišo ya polelo, dika, diema, dikapolelo.
- Ba ahlaahle diteng tša puku.
- Ba lemoge polelo ya go hlalefetša/ya go goketša/ya go kgetholla/ya go sekamela ka lehlakoreng le tee
- Ba kwešiše setšo, dipolotiki, maatla a bong, sedumedi
- Ba hwetše molaetša wa seo le se badilego, le tšweletše maikutlo.
- Ba kwešiše thumo ya mongwadi.
- Ka morago ga go bala

Lekola barutwanabarutwana ka go diriša dipotšišo tše di latelago go bona ge ba kwešišitse tshekatsheko ya puku le diteng.

1. Efa leina la puku yeo o e balago. Mongwadi wa yona ke mang e gatišitšwe ke mang ka ngwaga ofe?
2. Tsopola mehuta ya baanegwa ba ba latelago o be o bolele gore ke ka lebaka la eng o realo. Molwantšhwa, Molwantši, Mohlohleletši
3. Bapetša dimelo tša molwantšhwa le molwantšhi o bontšhe gore ba fapana bjang.
4. Re allele morero wa mongwadi ka padi yeo o e badilego ka methalo ye meraro.
5. Naa ditiragalo tša padi di hloga lefelong lefe?
6. Padi ye e ithekile godimo ga ditiragalo dife?
7. Kgato ka kgato laetša dithulano tše di tšwelelago ka gare go padi ye.
8. Sehloa sa padi ye se hloga ge go direga eng?
9. Naa mongwadi o rarollotše bjang bothata bja padi ye?
10. O kwešiša eng ka lereo le: **thulaganyo?**
11. Mohola wa poledišano gare ga baanegwa ke ofe?

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 10: Theto letl. 49

Mokgwa wa go ruta

Laelabarutwana gore ba bale sereto seo se tšwelelago pukung ya Morutwana gomme ba arabe dipotšišo tša go latela go laetša kwešišo.

Ka morago ga go bala

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Thuto e thuša batho gore ba phele bophelo bjo bobotse ka ge ba tlahe ba rutegile.
2. Bohlokwa bja thuto.
3. Tshwantšhišo, thuto e bapetšwa le seetša gomme papišo ya gona e khutile.
4. Barutwana ba tla tšweletša kgopolo tša bona.
5. Ngwanamagana go botšwa o wetše dikomeng a re dikoma ke tšabo.
6. abab,cdcd, efef, ghgh morumokwanoputla temathetong ya 1 le 2,3,4.
7. Ee mošito o tšweletšwa ke kgoeletšo le poeletšo ya dinoko le mantšu.
8. Mokgwa wa go tumiša ke sereto tumišo sa sebjale.
9. 16
10. Ka methalotheto ye mene ye mene.
11. Go swara ka go khuparetša
- Bontši
12. Go hloka molomo > go se be le polelo
- Go aparelwa ke leswiswi > go širega
13. Ke wa lethabo.
14. Ke go bontšha ka moo thuto e lego bohlokwa ka gona le ka moo e betlalago batho bokamoso bjo bokaone ka gona.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 11: Go balela kwešišo: Tekakwešišo letl. 51

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago pukung tša bona gomme ba tšweletše kgopolo yeo e tšweletšwago ke seswantšho, le maikutlo a bona mabapi le tiragalo yeo e tšwelelago seswantšhong.

Ka nako ya go bala

Laela barutwana gore ba bale tekakwešišo yeo e tšwelelago pukung tša bona ka kwešišo le tsenelelo gore ba tle ba kgone go tšweletša mabokgoni le maitemogelo a bona ka go araba dipotšišo le go bapetša ditiragalo tša tekakwešišo le tša bophelo bja bona, ba fapantšhe dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo go laetša kwešišo.

Ka morago ga go bala

Dikarabo tseo di šišintšwego

1. Ee ka moka di bolela kgetho ya dithuto.
2. Ge o le ka mphatong wa senyane gore o kgone go kgetha dithuto tša maleba.
3. Barutwana ba tla fa maikutlo Lenaneothuto.
- Moemedi wa molao.
4. O ithutetše seo a bego a sa se nyake.
5. Ntlha ke gore ke morutiši, kgopolo ke ya gore o a itshola ge a ithutetše borutiši.
6. Barutwana ba tla tšweletša dikgopolo tša bona.
7. E šomiše bjalo ka lethušo leo le thušanago le lediri bala.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

1. Bala lediri la tlhago, nyakišiša lediriši
2. Ka lebjale.
3. Ke lediri la leamanyi
- 4.

Lentšu	Modu	Kutu	Moselana
Bala	Bal-	Bala	-a
Nyakišiša	Nyak-	Nyakišiša	-išiš-(a)

5. Ga a rate
6. Borutiši ga bo ratwe ke morutiši
7. Pelo e rotha madi > pelo e bohloko
Lentšu la kgoši le agelwa lešaka > motho yo mogolo ge a boletše o phetha ka moo o laelwago.
8. Seema ke se setelele mola seka e le se se kopana.
Seka se theilwe godimo ga lediri, seema se theilwe godimo ga maina.
Seka se khutiša maroga mola seema se a tšweletša pepeneneng.

Go ngwala le go hlagaša

Mošongwana wa 12: Go ngwala taodišotlhaloši letl. 53

Mokgwa wa go ruta

Hlalošetša barutwana gore taodišotlhaloši ke taodišo ya mohuta mang, ba lemoše ka diponagalo tša yona, le ka moo ba swanetšego go beakanya mmepe wa monagano pele ba ka ngwala sengwalwakakanywa ka hlogo ye “**Mošomo wo ke nyakago go ithutela ona**” ba latele magato a a latelago ge ba ngwala:

Pele ga go ngwala

- Go beakanya
- Ba tsitsinkele dinyakwa tša taodišotlhaloši.
- Ba tsebe batho bao o ba ngwalelago, o šomiše retšistara ya maleba.
- Ba tšee sephetho ka dinyakwa tša tlhamego, setaele, ntlhatebelelo.
- Ba tšholle dikgopolo ka moka ntle le go di hlohla ka go šomiša, mohlala, mmepe wa monagano.
- Ba šomiše methopo ya maleba, kgetha tshedimošo ya maleba.

Go ngwala taodišo

- Ba šomiše dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka bokgwari go tšwa go magato a peakanyo.
- Ba tšweletše taodišo ya mathomo ya go akanya yeo e akaretšago morero, baamogedi ba tshedimošo, sererwa le mohuta wa sengwalo.
- Ba dire kgetho ya mantšu ka go šomiša mantšu a go hlaloša dikafoko, mebolelwana ya maleba, ya gohlatholla le go hlohla, go dira gore taodišo ya bona e kwagale
- Ba hlathe segalo le setaele tša go lemogega go di amantšha le polelo ye e lebanego le baamogedi ba tshedimošo le morero wa go ngwala.
- Ba bontšhe ntlhatebelelo ya bona ka go hlaloša meetlo, ditumelo le maitemogelo.
- Ba bale taodišo ka tsinkelo le go hwetša dipelo go tšwa go ba bangwe barutwana
- Ba akaretše ditabataba tše bohlokwa tša taodišo ka go šomiša ditsopolwa, go tiišetša ba be ba fahlele.

Ka morago ga go ngwala

- Ba kaonafatše kgetho ya mantšu, sebopego, mafoko le ditemana (tsentsha tshedimošo ye nngwe, šomiša mantšu a go tliša kwano a maleba).
- Ba tloše ditlhalošo tša go se kwešišege, go hloka mohola, go balabala, polelo ya mmileng le polelo ya go kgopiša.
- Ba lekole diteng, setaele le retšistara.
- Ba somiše maswaodikga, mopeleto le thutapolelo ka nepagalo.
- Ba beakanye sengwalwakakanywa sa mafelelo go akaretšwa kalego, go fa mohlala, dihlogwana le difonte
- Ba hlagiše setšweletšwa go morutiši

Dipolelo le melao ya tšhomišo ya polelo

- Botša barutwana gore ba phošolle lefoko leo le tšwelelago pukung tša bona mo le phošagetšego ka maswaodikga le mopeleto.
- Morutiši a bolela a re: “barutwana ba lehono ga ba šetše dithuto tša bona ebile ga ba na ponelopele.”

Diboepgo tša polelo le melawana nakong ya magato a go ngwala

Botša barutwana go dira tseo di latelago:

Retšistara, setaele le segalo

- Go šomiša retšistara ya maleba: ya semmušo, le yeo e sego ya semmušo poledišano le motho wa pele go polelo ya semmušo
- Go bolela thwii le mmadi ka tsela ya botee.
- Go somiša dintlhatebelelo tša go fapana ge go hlokega.

Kgetho ya mantšu

- Go fa dintlha le go bolela dikgopolo tša gagwe.
- Go bolela tlhalošothwii, ye e iphihlilego, ya go rarela/ tlhalošo go ya ka dikamano tša setšweletša.
- Go somiša polelo ya go tšoa maikutlo, ya go hlohleletša le ya go goketša.

- Go somiša methopo le dipukukgakollo go swana le dipukuntšu le thesorase tše di šomišwago go kgetha tlotlontšu ya maleba.

Popopolelo

- Go ngwala mehuta ya mafoko le mafoko a botelele bja go fapana.
- Go šomiša dikarolo tša polelo ka tshwanelo.
- Go šomiša mehuta ye e fapanego ya mafoko, mohlala, setatamente, dipotšišo, mafokonolo, mafokontši, mafokofokwana, mafokontši – fokwana.
- Go šomiša tatelano ya mantšu ya go nepagala mo mafokong go laetša kgahlego le kgatelelo.
- Go šomiša makgokedi ka nepagalo.

Go ngwala ditemana

- Go ngwala dikarolo tša go fapana tša temana: hlogotaba, dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo, matseno, mmele le mafelelo le lefoko la go tswalela ka bokgwari.
- Ba hlokomele temana ya go ruma: e se ke ya ba kakaretšo ya se se ngwadilwego. Temana ya go ruma e nyaka go tlogela mmadi ka kgopolo ye e tla dulago go yena ka morago ga ge botebo bja Polelo bo lebetšwe. Ka sewelo, kakaretšo e ka no dira se, le gona e lebalega gabonolo.

Melawana ya polelo (mopeleto le maswaodikga):

- Tšhomišo ya dihlakakgolo, difegelwana, maswao a go tsopola/ditsebjana, khutlopedi, go thalela, mongwalo wa italiki, sekakhutlo, lenalana, tlami, thaladi, mašakana
- Ba šomiše tsebo ya patrone ya mopeleto le melao ya go bitša mantšu ka nepagalo:
- Ba šomiše dipukuntšu le dilo tša go lekola mopeleto
- Ba šomiše dikagego tša dikhutsofatšo le diakronimi tša maleba go dimediya le baamogedi ba tshedimošo ba go fapana.

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 9-10: Dikgetho

Beke ya 9-10: Dikgetho		
Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela	
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya Go theeletša le go bolela Theeletša pego ya kuranta. Ahlaahla tšeo di humanwego Tlhagišo ya pego ya bomolomo. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala pego ya kuranta/makasine Mekgwanakgwana ya go bala. Magato a go bala. Theto. 	
Go ngwala le go hlagiša	Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo	
<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa se se telele sa tirišano: bjalo ka pego/potšišotherišano. Tsepelela go Magato a go ngwala. Ngwala pego go ya ka magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu: Modirišo- Modirišogore, modirišogo, modirišokgonogo, modirišopego, modirišopeelano. Maemo a mafoko: Lefokonolo, lefokontši, mafokofokwana; tiro le tirwa Tlhalošo ya mantšu: Dika le diema, tlhalošo ya lentšu ka lentšu le tlhalošo ya dika, poeletšo ya medumo ya ditlhaka, poeletšo ya medumo ya mantšu, mothofatšo. Maswaodikga le mopeleto: Patrone ya mopeleto; ditsebjana, aphostrofi. 	
Mehuta ya ditemana	Dithušathuto	Kgakollo go morutiši
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya Go theeletša le go bolela Theeletša pego ya kuranta. Ahlaahla tšeo di humanwego Tlhagišo ya pego ya bomolomo Setšweletšwa se se telele sa tirišano: bjalo ka pego/potšišotherišano. Tsepelela go Magato a go ngwala. Ngwala pego go ya ka magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Murutwana Puku ya Morutiši Pukuntšu 	<ul style="list-style-type: none"> Thuša barutwana go tšweletšeng dikgopolo tša go tsitsinkela, go naganišiša o fetleka ditaba, go lebelela morago le go tšea karolo. Tsebo e nyalelane le bophelo bja bana le bja kakaretšo. Ba hlalošetše mokgwa wa go šoma le go šomišana. Thoma mošomo wo mongwe le wo mongwe ka go hlaloša maikemišetšo a wona. Botsisa dipotšišo go kgonthišiša gore barutwana ba a kwešiša. Le gore ga se o ba timelele. Ge go nyakega arola barutwana ka dihlopha gore ba abelane dikgopolo le go eletšana. Ba fe mehlala ya go fapafapana gore ba fihlelele mabokgoni a letetšwego.

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Theeletša pego ya kuranta letl. 56

Mokgwa wa go ruta

Barutwana ba theeletša ge go balwa pego ya kuranta gomme morago o ahlaahle tšeo di humanwego.

Pele ga go theeletša

Barutwana ba nyaka tsebo ye e tseneletšego ka dikgetho tša 1994 tša mathomo tše kgolo tša Afrika Borwa go tšwa websaeteng le bokgobapukung. Ba laele go kgoboketša dintlha tše bohlokwa. Pele ba theeletša laela barutwana go šoma ka dihlopha ba lebeletše dintlha tše ba di kgobokeditšego go hwetša dintlha. Mošongwana wo o fa barutwana sebaka sa go itlwaetša go šomiša tlotlontšu ye mpsha le go ba thuša go dira dinyakišišo. Bangwaledi ba dihlopha ba ngwala dintlha tšhatheng ba e phara lebotong gore ba fe mphato pego.

Leina la kuranta: Bo Sele

Mohlagiši: Lekau Moswedi

Letšatšikgwedi: 7 Agostose 2010

Tšea karolo dikgethong

Gobaneng o swanetše go tšea karolo dikgethong. E ka ba tša selegae, tša sekolo goba tša bosetšhaba, tšea karolo. Tše ke tše dingwe tša dikarabo tse re kopanego le tšona ge re be re dira dinyakišišo re botšiša batho ba bagolo le ba bannyane.

Gobaneng ke tšea karolo dikgethong?

- Ke nyaka yo ke mo ratago a be setulong.
- Yo ke mo ratago o tla ntheeletša.
- Ke kgone go kgetha motho wa bohlale.
- Ke maikarabelo a ka gore thuto ya ka e sepetšwa bjang.
- Ke swanetše go ba le tshepo go motho yo a tlogo tšea diphetho ka bophelo le tšhireletšo ya ka.
- Ke nyaka motho wa go emela nnete.

Mabaka ao a mpaledišitšego go ya go kgetha

- Ke lebetše go ingwadišetša go kgetha.
- Ga ke na nako ke a bala.
- Ga ke tsebe bonkgetheng.
- Yo mongwe le yo mongwe o lokile.

- Bouti ya ka e ka se dire phapano.

Ka nako ya go theeletša

Balela barutwana pego ya kuranta ka dikgetho tša 1994. Ba ka šoma ka noši go ngwala dintlha tšeo di tšwelelago ge ba theeditše.

Ka morago ga go theeletša

- Ka morago ga go theeletša barutwana ba kopana ka sehlopha gore bafe sehlopha dintlha tšeo ba di kwelego. Morutiši a fe mongwaledi wa sehlopha sebaka sa go ngwala dintlha tšhateng yeo e tlogo pharwa lebotong.
- Ka morago ba sepela ba hlehla le leboto go tlaleletša dintlha tše ba nago natšo ka tše di tšwelelang ditšhateng tša dihlopha tše dingwe.
- Barutwana ba ahlaahla dikgetho tša 1994 le tše dingwe tše latetšego go lebeletšwe mafolofolo a batho le ditšhitiša.
- Ba arabe dipotšišo tše lego ka dipukung tša bona.

Mošongwana wa 2: Tlhagišo ya pego ya bomolomo letl. 57

Mokgwa wa go ruta

Go bolela

Pele ga go bolela

Ba lebelele seswantšho ka dipukung tša bona morago ba hlaloše gore go direga eng. Barutwana ba šomiša diathikele tša kuranta tšeo ba di kgobokeditšego pejana ge ba itokišetša go theeletša, go fa pego ya semolomo.

Ka nako ya go bolela

Ba hlagiša polelo ka ga athikele ya kuranta ba hlokometše dinyakwa tše di latelago:

- Rulaganya tshedimošo ka kgohlano.
- Go be le hlogo ya taba yeo go nyakwang dintlha ka yona.
- Go be le seboledi se tee ka nako.
- Dipolelo e be tše kopana di lebane thwii le hlogo ya taba.
- Go be le motsamaiši /modulasetulo wa go laola ditherišano.
- Tlotlontšu ya maleba e šomišwe.
- Tšweletšo ya maikutlo go ama batheeletši.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Medirišo

Thuša barutwana go lemoga le go šomiša medirišo ye e lego ka dipukung tša bona

- modirišogore, modirišo –go, modirišokgonego, modirišopego le modirišopeelano.
- Modirišogore – **Mohlala:** ke lefela ditirelo **gore** ke bontšhe maikarabelo.

Dipoelo di phatlaladitšwe **gore** batho ba tle ba kgotsofale.

- Modirišo-go

Mohlala:Go tseba mokhansela wa gago go lokile

- Modirišokgonego

Mohlala: Batho ba tla tla ka bontši go tlo kgetha.

Barutwana ba tla ntšha mafoko ao a bontšhago medirišo go tšwa temaneng ye e filwego ka dipukung tša bona.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Go bala pego ya kuranta letl. 58

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

- Hlohleletša barutwana go hlalosa seswantšho ka go bolela gore ke mo kae, go dirwa eng le gore ba tseba melao e fe e laolang lefelong le.
- Hlalošetša barutwana gore le tlo bala pego ya kuranta e nago le baanegwa le baanegwathwadi, tikologo le morero.
- Ba laele go akanya ka seo ba gopolang gore se ka ba tabakgolo papading ye.

Ka nako ya go bala

- Gopotša barutwana ka diponagalokgolo tša setšweletšwa sa go balwa.
- Ba balele kanegelo e le go ba hlhla ka mošito, segalo le maswaodikga. Morago a ba bale ka bobona ka mphato le dihlopha ba swayaswaya dintlhakgolo ge ba dutše ba bala.
 - Ba fe diripa tša go fapana gore ba di bale ka dihlopha.
 - Šomiša dipotšišo tša go swana le tše go ba hlhla, go loutša menagano ya bona le go bona ge e ba ba na le wena mo leetong le la go bala.
 - Gobaneng
- Dumelele barutwana go ba le boikgethelo bja go tšea karolo ya go gopolela gore go tla diregang ba lebeletše hlogo ya papadi. Se se thuša go ba lokolla go fa maikutlo.
- Ba dumelele nako ya go gopola ge o ba file dipotšišo tša go bulega. Se leke go letefatša

potšišo ka go ba fa yona ka lehlakore le lefsa. Se se ba thuša go šomiša dikgopolelo tša bona.

- Ba dumelele go ngwala dintlha tšeo di tlogo ba thuša go sefa dikgopolelo tša bona ge mošongwana wa go bala o dutše o tšwela pele.

Dipotšišo e ka ba tša go swana le tše:

1. kwana le go ganana le dikgopolelo dife tše o di tšweleditšeng mathomong?
 2. Go fihla mo re leng gona bjale kgopolelo ya gago ke efe, go yo diregang ?
 3. bona e ka mohola wa dikgetho ke ofe?
- Bjale, mmogo le bona balang pego ye e lego ka dipukung tša bona ka go šomiša mekgwanakgwana ya go bala.. A go be le batšeakarolo mola ba bangwe ba tla theeletša gore le šielane ka go kgathatema.

Mošongwana wa 4: Theto letl. 61

Mokgwa wa go ruta

Diponagalokgolo

Pele ga go bala

Barutwana ba lebelela hlogo ya sereto ba akanya gore go tla retwa eng , ba efa mabaka.

Morutiši a ba lemoše mehuta ya theto. Sereto sa go bolela ka maikutlo le khuduego gantši e ba se sekopana mola sa lethabo e ba se setelele. Methaladi e laolwa ke sereti.

Mehuta ya theto

1. Thetogale. Ke direkto tša setšo, tša go reta bagale, magoši.
2. Thetokanego. E anega ditaba dife kapa dife tše diregilego.
3. Thetokopedi/ thetolehlologelwa e štšweletša megopolelo le maikutlo a sereti ka diragalo tše itšeng.
4. Thetokeletši e tšweletša molaetša wa go eletsa.
5. Sonete gantši ke theto ya Seisimane le Senthareane, e na le methaladi ye menyane.

Diteng

Tšona di arogantšwe ka diripa:

Dikapolelo

1. Tshwantšhanyo: Ke papišo ya dilo tše pedi. E tsebja ka go šomiša mantswana a swang le: bjalo ka , nke, o ka re
Mehlala: Bjalo ka tlou ke a romoka.
2. Tshwantšhišo: Ke papišo ye e khutilego. Tshwantšhišo e bapetša thwii ka go fetola leina

la selo.

Mohlala: Pholo ye ke tau e a rora.

3. Mothofatšo: E bolela dilo tša go se phele nke di a phela. Bjk. Lewatle la befelwa.
4. Pheteletšo: E šomišwa go gatelela polelo. Bjk. Ga se a mmetha o mmolaile.
5. Tumelakganetši: Ke polelo ya dikgopolo tše pedi tše di ganetšanago. Morumokwano: Se ke ge dinoko tša mafelelo tša methaladi go ba mantšu di swana ka modumo.

Tikologo le nako e ka ba sebjale, sekgale, tlaleng, thuto le ya phelo.

Ka nako ya go bala

- Laela barutwana go bala sereto ba go šala nthago. Ba se lebale go ngwala dintlha.
- Ba botšiše dikgopolo le maikutlo a bona ka sereto ge se dutše se balwa..
- A ba hlaloše dintlha tše dikgetho di di tšweletšang ge di itheta.
- A ba laetše dika le diema tše ba di lemogang le gore di amana bjang le molaetša.
- Ba bala seretwana se gape ka setu, morago ka go hlaboša, ka go ekiša segalo le lebelo le o le laeditšego ge o ba balela sona pele ba bala ka dihlopha le ka noši.
- Ba fe sebaka sa go botšiša dipotšišo.
- Ba ngwala dintlha tša bohlokwa tše ba di lemogang fase le go fa dikgopolo tše difsa go tlaleletša le go tloša dikgopolo tša mathomong tše ba fetotšego menagano ka tšona.
- Barutwana ba laetša kwešišo ya mašupi le mahlaodi a tšwelelang seretong.

Ba araba dipotšišo mme dikarabo di sepelelane le molaetša wo o lego dipukung tša bona.

Amogela dipotšišo tša go kwagala. Dikarabo tše di ka oketšwa ke tša barutwana.

1. Dikgetho tša tokologo tša mathomo Afrika Borwa ke letšibogo la tokologo.
2. Ditšwaphatleng ya ba hoo – go šoma ka maatla gwa hlokega. Bagaditsong – manaba a rena.
3. Go foka moya wa lethabo ka tokologo le wa manyami ka bafsa ba go gana thuto ba lebeletše dikonteraka.
4. Ee ke mogwera ka ge e tlišitše tokologo. Madi a balwela tokologo ke nnete a wetše fase nakong ya ntwaga gore re lokologe.
5. Dipšhešamare – mediro ya go leša dihlong.

6. Ke lefokonolo ka ge le na le tiro e tee. Ke seka , se ra gore bafsa ba tšwile ka bontši go yo bouta.

Dibopego le tšhomišo ya polelo

Morutiši o thuša barutwana go ithuta le go šomiša diema, dika le dikapolelo ba šoma ka mehlala ye e tšwelelago ka Pukung ya Morutwana.

- Dikapolelo
 - Tshwantšhanyo
 - Tshwantšhišo
 - Mothofatšo
 - Pheteletšo
- Dika le ditlhalošo tša tšona
- -Lefokonolo, lefokontši

Lefokontši ke lefoko le le nago le madiri a mabedi goba go feta. Mafoko a a ka no ikema go bopa lefoko le tee goba a kopanywa ke makopanyi. **Mohlala:**

Ba ngwadišitše. Ba tla kgetha. Ba ngwadišitše ba tla kgetha.

Ba ngwadišitše gomme ba tla kgetha.

Tiro le tirwa

Bakgethi ba kgetha mokgatlo – (Tiro)

Mokgatlo o kgethwa ke bakgethi.- (Tirwa)

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 5: Go ngwala Setšweletšwa se setelele sa tirišano: bjalo ka pego letl. 63

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go ngwala

Botšiša barutwana gore ba bona e ka melao ye e tšweletšwa bjang palamenteng gomme o ngwale dikarabo letlapeng. Thuša barutwana go lemoga gore dikgetho ke setšweletšwa sa tirišano seo se šomišwang ke bohle bao ba nyakang ditirelo le go ba fa maatla pušong. Ba hlalošetše ka mehuta ya diphathi go ba mekgatlo ye e bopang pušo.

Ka nako ya go ngwala

Ahlaahlang mmepe wa monagano o tšweletša dintlha tša go bopa ditemana.

Ba gopotše ka magato a a go ngwala le go hlagiša le gore ba fe tlhalošo ya botlalo ka seo ba se dirang go legato le lengwe le le lengwe ge ba tšweletša pego:

- Go beakanya.
- Ngwala sengwalwakakanywa.

- Go boeletša.
- Hlokola.
- Go phošolla le go hlagiša.

Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo

Polelo ya seka le ya pepeneneng

Thuša barutwana go lemoga polelo ya seka le ya pepeneneng.bjk:

Ke tenega kudu ge batho ba raloka ka tokologo ba sa šomiše menyetla. Ke swiswala pelo ge batho ba raloka ka tokologo.

Review Copy

Kelo ya Kotara

KELO YA KOTARA YA 1

MEMORANTAMO

Potsišo ya 1: Go bala ga go itokišetšwa

Barutwana ba bala sengwalwana gomme morutiši o tla be a hlwaile tsebe go kwa gore ba bala ka mokgwa wa tshwanelo gomme o ba fa meputso. Hlokomela tše di latelago ge ba bala:

- Kwešišo ya temana/sengwalwa
- Go bala ka go lokologa
- Tlhabošo ya lentšu
- Segalo

Tšhomišo ye botse ya go khutša

Ela mošongwana wo ka go šomiša rubriki ya polelo ya go itokišetšwa gomme o ele tlhoko dintlha tše di filwego.

(10)

Mošomo wa 2: Go ngwala

Šomiša rubriki ya go ela dingwalwa tše kopana ge o ela mangwalo a barutwana gomme o hlokomele dintlha tše di šetšego di filwe. Tšona ke:

- Sebopego sa maleba
- Go ngwala dingwalwakakanywa
- Go boeletša
- Go hlokola
- Go phošolla
- Go hlagiša
- Polelo, retšistara le mareo a maleba
- Mafoko a a fapanego go laetša kwešišo
- Ditemana
- Mopeleto le maswaodikga

Lengwalo la segwera le ka lebelega bjalo ka le le latelago:

Box 1760
Lefalane
1820
28 Oktobere 2012

Dumela mogwera

Ke amogetše lengwalo la gago gomme go a swabiša ka tše o di ngwadilego.

Seo ke ratago go go botša sona ke gore motswalle ga o swane le motho wa ka ntle. Dintwa di phela di le gona efela leboga ge o na le yoo o ka dulago le yena. Gopola gore go na le bana ba bangwe bao ba se nago magae ebile ba se na meloko. Swara o tiitše gomme o tshephe thapelo. Ka tšatši le lengwe dilo di tlo fetoga gomme la boelana la sega bjalo ka bana ba motho.

Ke tshepha gore o nkwele ebile o nkwešišitše. Re tla bonana ka letšatši le lengwe.

Mogwera wa gago

Sello

O ka amogela ditaba tše dingwe tša go fapana le tše efela serewa e sa le sa go swana. Ela gomme o fe meputso ka tsela yeo e swanetšego. (20)

Mošomo wa 3: Tekakwešišo le tšhomišo ya polelo

1. Temana ye e bolela ka ga batho bao ba gapeletšago go apara diaparo tšeo di sa ba swanelego. (1)
2. Batho bao ba sa nyakego go fetwa ke dilo ešita e se nako ya bona. (2)
3. Diaparo di a re kgabiša, di re phemela kgahlanong le diphefo le letšatši. (3)
4. Pantsula, Hippee, bjalo, bjalo. (Mo potšišong ye amogela mohuta goba setaele seo o bonago o ka re barutwana ba tseba ka ga sona.) (2)
5. Mmele o a pipitlelana (diaparo tša gona di bala ditho) goba batho ba bona tša bopudi. (2)
6. Seriti, go bogega le go ba le boitshepho. (3)
7. Ke diaparo tša go pata goba tša go bala ditho tša mmele. (2)
8. Ee, batho ba tla senya tšhelete moo go swanetšego/Aowa batho ba swanetše go apara seo ba se nyakago go sa kgathalege gore se a ba swanela goba aowa. (3)
9. Hlaloša mantšu a go ya ka moo a šomišitšwego ka gona mo temaneng. (1)
10. Tlhahlampeš- go apara go feta tekano/go apara gwa bonagala gore motho o apere. (1)
11. Ge ba tla be ba sa kwane goba ba sa kgotsofale ka seo se swanetšego go rekwa goba se rekilwego. (2)
12. Batho ba swanetše go theeletša seo ba bangwe ba se bolelago goba ba ba eletšago ka sona e le ka maikemišetšo a go kgala gore batho ba apare ka tshwanelo. (2)
13. Maele ao o ka a fago bana le batswadi ge ba e ya go reka diaparo ke afe? Bana ba swanetše go theeletša batswadi ka ge ba ba eletša go tše botse/Bana ba swanetše go boledišana le go dumelelana le batswadi ba sa le ka gae ka seo ba yago go se reka. (2)

[25]

Potšišo ya 4: Dibopego le mealo ya polelo

1. Meaparo ya selehono e ikgethile. Lefokonolo. Le na le sererwa se tee le lediri le tee. (2)
2. Meleko; setu. (2)
3. Lehlaodi ke lentšu leo le šomišwago go fa tlhalošo ka botlalo go se go bolelwago ka sona, mohlala, kgetho ye ntši, mašelang a godimo. (2)
4. Arola mantšu a a latelago go ya ka tsela ye e laeditšwego

Lentšu	Hlogo	Kutu/modu	Moselana
Selemo	<u>Se-</u>	<u>lem</u>	<u>-o</u>

(3)

5. Ngwala mafoko a go ya ka tsela yeo e laeditšwego:

(a) Bana ba befelela batswadi.

Batswadi **ba befelelwa ke bana.**

(1)

(b) Diaparo tše di botse dikgethwa ke batswadi.

Batswadi **ba kgetha diaparo tše di botse.**

(1)

6. Latela lenaneo le le latelago ka go tlatša dikgoba tše di filwego:

Lebaka la bjale	Lebaka le le fetilego	Lebaka le le tlogo
Nyaka	<u>Nyakile</u>	Tlo nyaka
<u>Dira</u>	dirile	Tla dira
Gapeletša	Gapeleditše	<u>Tla gapeletša</u>

(3)

7. Hlaloša mebolelwana ye e latelago:

a) Go topa tša fase – go hlaka goba go se be le sa gago/go se ikgone.

(1)

[15]

PALOMOKA YA MEPUTSO: 70

KOTARA YA

2

Kgaolo	Dibeke	Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela	Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
4	1-2	<ul style="list-style-type: none"> Theeleletša gore o kwešiše. Theeleletša kanegelo. Foramo/kahlaahlo ka sehlopha. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala kanegelokpana Theto. Bala/bogela tokomane ya kabo ya lefa le bohlatse. Kakaretšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: ditseno tša pukutšatši . Ngwala ditseno tša pukutšatši le morero ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu. Maemo a mafoko. Tlhalošo ya mantšu. Maswaodikga le mopeleto.
4	3-4	<ul style="list-style-type: none"> Theeleletša taodišophelo. Papadikekišo. Go bala go go sego ga go itokišetšwa 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa dingwalo. Theto. Bala/bogela setšweletšwa go hwetša tshedimošo le go kwešiša setsopolwa go tšwa go pukukgakollo 	<ul style="list-style-type: none"> Tsepelela go Magato a go ngwala. Ngwala tshekatsheko/tokumentari ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu. Maemo a mafoko. Tlhalošo ya mantšu. Maswaodikga le mopeleto.
5	5-6	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša setšweletšwa sa bomolomo bjalo ka go bolela kanegelo. Kahlaahlo ya sehlopha. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa dingwalo. Theto. Balela le bogela gore o kwešiše. Boeletša tlhamego ya kakaretšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: tsebišo, lenaneokopano le metsotso. Ngwala tsebišo, lenaneo la kopano le metsotso ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu. Maemo a mafoko. Tlhalošo ya mantšu. Dika le diema Maswaodikga le mopeleto: Patrone ya mopeleto
5	7-8	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša gore o rekhote papatšo. Hlagišo ya bomolomo. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala/bogela setšweletšwa sa go bonwa, mohlala: krafo. Kakaretšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Tsepelela go Magato a go ngwala. Ngwala tshekatsheko ya papatšo ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu. Maemo a mafoko. Tlhalošo ya mantšu. Maswaodikga le mopeleto.
	9-10	Kelo ya Kotara ya 2			
Mošomo wa 1: Bomolomo		Mošomo wa 2: Go ngwala		Mošomo wa 3: Tlhlahlolo ya gare ga ngwaga	
Go bala ga go itokišetšwa/kahlaahlo tša foramo/sehlopha		Tshekatsheko/tokumentari/ tsebišo/lenaneokopano le metsotso		Lephephe la 1: Bomolomo Lephephe la 2: Tekakwešišo, Polelo (Iri tše 2) Lephephe la 3: Go ngwala (Iri ye 1) Lephephe la 4: Karabo go dingwalo (Iri ye 1 1/2)	

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 1-2: Dira kgetho ya maleba

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Theeleletša gore o kwešiše. Theeleletša kanegelo. Foramo/kahlaahlo ka sehlopha: setšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa sengwalo, mohlala: papadi, kanegelokopana/nonwane. Mekgwanakgwana ya go bala. Magato a go bala. Theto. Bala/bogela setšweletšwa go hwetša tshedimošo: tokomane ya kabo ya lefa le bohlatse. Kakaretšo.
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: ditseno tša pukutšatši/molaotheo le morero. Setšweletšwa sa tirišano: ditseno tša pukutšatši/molaotheo le morero. Ngwala ditseno tša pukutšatši/molaotheo le morero ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu: Medu, dihlogo, meselana, Mašala. Maemo a mafoko: Mehuta ya mafoko, kakaretšo, tiro le tirwa, mabaka. Hlalošo ya mantšu: Dika le diema, hlalošo ya lentšu ka lentšu, hlalošo ya dika. Maswaodikga le mopeleto: Ditsebjana, Patrone ya mopeleto, Dikhutsofatšo.

Beke ya 3-4: Kgonthišiša gore go a kgonega

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela. Theeleletša gore o kwešiše: taodišophelo/go rekhota polelo ya papadikekišo. Go bala go go sego ga go itokišetšwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa, mohlala: terama/kanegelokopana/nonwane. Magato a go bala. Theto.
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Tsepelela go Magato a go ngwala. Ngwala tshekatsheko/tokumentari ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu: Madiri (madiri ao a bopago maina a legoro la go-) Medu, dihlogo, meselana. Maemo a mafoko: Mafokontši, kakaretšo, tiro le tirwa. Hlalošo ya mantšu: Dika le diema. Maswaodikga le mopeleto: Ditsebjana, Patrone ya mopeleto, dikhutsofatšo.

Mehuta ya ditemana	Methopo	Kgakollo ya morutiši
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela, Go theeleletša kanegelo, kahlaahlo ya sehlopha ka setšo, Go theeleletša kwešišo kanegelophelo, Go bala go go sego gwa itokišetšwa. Go theeleletša kwešišo: Gobala kanegelokopana, magato a go bala, theto, go bala setšweletšwa sa tshedimošo: tokomane ya kabo ya lefa le bohlatse, Go bala setšweletšwa sa sengwalo sa terama, Magato a go bala, theto, go bala athikele ya kuranta go hwetša tshedimošo, kakaretšo ya setšweletšwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Pukuntšu Diswantšho 	<ul style="list-style-type: none"> Hlaloša maikemišetšo a seo o se rutwago. Hlalošetša barutwana ka seo se fihlelelwago morago ga thuto. Hlalošetša barutwana ka dinyakwa tsa dingwalwa tšeo di dirišitšwego. Botšiša barutwana dipotšišo kgafetšakgafetša go lekola kwešišo. Hlaloša mareo ao a dirišitšwego ka botlalo o fe mehlala ye mentši gore barutwana ba a kwešiše ka botlalo.

- Go ngwala setšweletšwa sa tirišano: Pukutšatši, magato a go ngwala, Go ngwala setšweletšwa sa tirišano: tokumentari, magato a go ngwala

Beke ya 1 le 2:

Dira kgetho ya maleba

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Go theeletša kanegelo letl. 69

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

- Laela barutwana gore ba dule ka dihlopha ba bale tshedimošo ye e tšwelelago pukung tša bona gomme ba arabe dipotšišo tša go latela.
- Eletša sehlopha se sengwe le se sengwe gore se kgethe o tee a tšweletše dikgopolo tša sehlopha sa gagwe ka bomolomo.
- Botšiša barutwana dipotšišo o lebeletše sererwa seo ba se badilego, ba eletše gape gore ba lokiše pene gore ba kgone go ngwala dinoutse le kakaretšo ya seo ba tla bego ba se theeditše.

Ka nako ya go theeletša

- Eletša barutwana gore ba sekaseke seo temana e bolelago ka sona, ba ngwale dinoutse le kakaretšo, ba hlaloše mantšu ao a sa tlwaelegago go ya ka tšhomišo, ba bapetše tshedimošo ya go ikgetha le yeo ba bego ba e theeditše, ba hwetše molaetša ka go tšweletša dikgopolokgolo, ba botšiše dipotšišo mabapi le moo ba sego ba kwešiša, ba dire dikakanyo mabapi le diteng tša temana, ba lebelele morago gomme ba lekole.
- Ba botše ka merero yeo ba tla bego ba e theeditše, tshedimošo ya go ikgetha, go sekaseka ka tsitsinkelo le tekolo le go theeletša kgahlego.
- Ba balele temana gore o tle o kgone go ba botšiša dipotšišo tšeo di tšwelelago pukung ya morutwana.

Letago ke mosetsana wa Mopedi yoo a tšwago motseng wa GaMolepo. Ke morutwana sekolong se se phagamego Setlakalane. Ke ngwana wa go šoma ka maatla, wa go ba le pšhišegelo gomme o dira mphato wa senyane. Ke ngwana wa maikemišetšo, o

dira mešomo ya sekolo ka tshwanelo, o raloka kgwelentlatlana ebile ke motšeakarolo dingangišanong tša sekolo.

Legae la gabo le kgole le sekolo ka ge a sepela dikhilometara tše tharo go tloga gae go ya sekolong. Se se šupa gore o swanetše go tsoga ka mahwibi a ye sekolong gomme a boa ka phirimane. Ka matšatsi a mangwe o hwetša go le boima go yena go tsenela dikopano tša dingangišano goba go ya dipapading tša kgwelentlatlana.

Tšatšana le lengwe tatagwe o ile a mmošša gore ngwaga ge o fela o swanetše go ya go ba tlhatswadirope legatong la sesiagwe ka ge a be a se na thari Gamasasane. Taba ye e ile ya tshwenya Letago a thoma go ja di sa welego ge a gopola go lesa sekolo a ye go ba tlhatswadirope. O ile a tshwenyega mogopolong ka ge a be a sa nyake go nyatša tatagwe mola ka thokong tše dingwe a be a ikemišeditše go tsena sekolo gore e tle e be ramolao.

Letago taba ye o ile a e dira khupamarama eupša mogwera wa gagwe o ile a bona gore Letago go na le seo se mo tshwenyago ka ge a be a le bodutwana ebile dipelo tša gagwe di se sa kgahliša. Morutiši wa gagwe le yena o ile a mo lemoga a mmiletša ka phapošing go yo mmoššiša gore bothata ke eng. Letago o ile a šipha ka megokgo a re go kgebiša pelo a tshwa sa mafahleng gomme morutiši a mo tshepiša gore o tla bolela le tatagwe.

Go se go ye kae sesi wa Letago a hlokofala. Letago a thoma go gopola gore bothata bja gagwe bo rarollogile kganthe dikgolo di sa etla. Tatagwe o ile a mmitša morago ga poloko a mmošša gore o tla swanela ke go ya seantlo ka ge sesi a gwe a ithobaletše. Letago tsebe sa le di ema le hlogo a se tsebe gore a fetole ka goreng. O ile a kgopela morutiši go yo bolela le tatagwe eupša gwa se mo tšwele mohola ka ge morutiši a tlogile a tšhaba le morago a sa lebelele ele ge a kitimišwa ke tatago Letago ka selepe. Letago o ile a tšhaba ka gae a thoma go dula mebileng. Ga bjale o lefelong leo go dulago bana ba ditshiwana ka ge a topile ke badirelaleago.

Ka morago ga go theeletša

Botsisa barutwana dipotšišo tšeo di tšwelelago pukung tša bona gomme o ba hlohleletše go etela dinoutse tša bona, go akaretša seo ba bego ba se

theeditse ka mokgwa wa go bolela, go fetolela seo ba bego ba se theeditse go ya go sengwalwa.

Dikarabo tseo di šišintšwego

1. Wa go ba le pšhišegelo, wa go šoma ka maatla, wa go ba le maikemišetšo, wa go rata thuto.
2. GaMolepo
3. Bja gore tatagwe o nyaka a tlogela sekolo a e ya go ba tlhatswadirope le go ya seantlo.
4. Aowa mmapelo o ja serati.
5. Ka go tšhaba ka gae a ya go dula mebileng.
6. Barutwana ba tla fa dikeletšo tša bona tša go fapana.
7. Barutwana ba tla fa maikutlo a go fapana.
8. Hlatswadirope seantlo
9. Khupamarama re hwa nayo. Tatagwe o be a nyaka gore a tlogele sekolo a yo ba tlhatswadirope legatong la sesiagwe ka ge a be a se na thari Gamasasane.
10. Letago>Leinaina
GaMolepo> leinafelo
Morutiši> leina la motheo
Badirelaleago>Mainagokwa

Laela barutwana gore ba boledišane ka sehlopha sa bohloano ka bohloano ba bolele gore setšo se reng mabapi le boikgethelo bja molekani ba be ba se bapetše le sebjalebja le molaotheo wa naga. Ge ba dutše ba ahlahlala ba dire tsše di latelago:

- Ba bolele ka go šielana.
- Ba bontše tema.
- Ba hlaloše dintlhakemo le go fihlelela kwano.
- Ba šomiše polelo, setaele le retšistara ya maleba.
- Ba hlagoše pele ga phapoši

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana ka magoro a maina ka go ba botšiša dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung tša bona. Ba fe mokgwa wo mokaone wa go dira gore ba a tsebe le ge ba robetše. Ba lemoše gape gore go na le maina ao a sa tšee go hlogo ya magoro a maina re lebeletse legoro la 1, 2, 9, 10. Ba hlohleletše go fa maina a bjalo.

Dikarabo

Leina	Legoro	Hlogo	Modu	Moselana
1. Morutiši	Mo	Mo-	-rut-	-iš-
2. Mose tsana	Mo	Mo-	- setsana	

3. Moithuti	Mo	Mo-(i)	-rut-	-i
4. Lefehlo	Le	Le-	-fehlo	-
5. Selepe	Se	Se-	-lepe	-
6. Mehlae	Me	Me-	-hlae	-
7. Dinko	Di	di-	-nko	-
8. Nko	N	n-	-nko	-

Gopotša barutwana gore lešala ke eng, mehuta ya mašala le gore a dirišwa bjang mafokong.

Dikarabo

Leina	Lešala	Legoro
1. Mohlala: Mosadi	Yena	1
2. Melao	yona	4
3. Lefahla	lona	5
4. Bolwetši	bjona	14
5. Marotho	ona	6
6. Bomalome	Bona	2
7. Merogo	yona	4

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 2: Tshekatsheko ya Kanegelokopana letl. 72

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Tsebiša barutwana ka diponagalo tša puku

- Leina la puku, dihlogo, dihlogwana, dithalwa, dikerafo, diswantšho, mongwalo wo o kotofaditšwego, mongwalo wa moseka, mantšu a bohlokwa bj.bj.
- Tsebiša barutwana ka dikarolo tša puku tše di latelago:
- Leina la puku, letlakala, dikagare, dikgaolo, tlhalošantšu, dimametletšo, bj.bj.

Ka nako ya go bala

Tsebiša barutwana ka tšeo ba swanetšego go di dira:

- Go sekima dikarolo tša puku gore ba hwetše dikgopolokgolo. Ba hlalošetše gore ge ba sekima ba bala ka go kitimiša mahlo gore ba hwetše tshedimošo ya maleba. Mohlala ka go no bala leina la puku o šetše o tseba gore puku e bolela ka eng.
- Go sekenadikarolo tša puku gore ba hwetša dikgopolo tša go thekga elego dikgopolotlaleletšo. Ba hlalošetše gore go sekima ke go bala ka tsinkelo gore o kgonene go hwetša kgopolokgolo. Go bala ka kwešišo.
- Botša barutwana gore ke mohuta ofe wa puku yeo ba swanetšego go e bala, ba hlalošetše diponagalo

tša kanegelokopana tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana.

Ka morago ga go bala

- Laela barutwana go araba dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana.
- Dikarabo.
- Morutiši o tla hlhla barutwana ka dikarabo tša dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana go ya le ka puku yeo ba e balago gomme ba e sekaseka mmogo.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Theto (Thetonyefolo) letl. 74

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Botša barutwana gore ba itswalanye le tlhalošo ya sereto nyefolo gore ba kwešiše gore ke sereto sa mohuta mang.

Ka nako ya go bala

Bala sereto seo se tšwelelago Pukung ya Morutwana gomme o ba eletše go hlokomela tše di latelago:

- Go kwešiša seo moreti a nyakago go se tšweletša.
- Tšhomišo ya dikapolelo.
- Mokgwa wa mafoko.
- Methalo ya ditemana le ditematheto tšeo di hlagišwago.
- Kgetho ya seswantšho, mošito, lebelo le modumo.
- Khuduego ya maikutlo.
- Go utolla tlhalošo ya setšweletšwa.

Ka morago ga go bala

Botša barutwana gore ba arabe dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana ka botee.

Dikarabo tšeo di šišintšwego

1. Ditematheto tše nne tša go ba le methalotheto ye mehlano, methalotheto ka moka ke 20
2. Poeletšo ya sekafoko.
3. Poeletšomodumo.
4. Morumokwanobedi.
5. Seretonyefolo. Moreti o goboša mabofokodi a motho, o leka go sola boitshwaro bjo bo sa lokago bja baswa go lebeletšwe tšhomišompe ya ditokelo.
6. Kgokanyi.
7. Poeletšo.

8. (a) Mellwane > magomo
(b) Ditšhitišo > mapheko
9. Tshwantšhokgopolo ke mokgwa woo moreti a tšweletšago dikgopolo tša gagwe ka seswantšho seo se sego sa tlwaelega. Moreti a ka šomiša dika, diema, dikapolelo, mošito, poeletšo, tlotlontšu ya go nona, bj.bj go tšweletša tshwantšhokgopolo.
10. Taelo
11. Go tšweletšša maikutlo
12. Manyami.
13. Ke go lemoša baswa gore ba na le gore ba na le ditokelo tšeo ba sa di kwešišego ba lebetše gore ditokelo di sepela le maikarabelo.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 4: Tokomane ya kabo ya lefa le bohlatse letl. 75

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Laela barutwana go lebelela seswantšho le tokomane yeo e tšwelelago Pukung ya morutwana ka šedi gomme ba arabe dipotšišo tša go latela ka fase ka nepo ya go tsošološa tsebo yeo ba nago le yona ka yona.

Dikarabo

1. Wili
2. Ke ya go aba lefa.
3. E šomišwa ke batswadi ge ba nyaka go aroganya lefa.

Ka nako ya go bala

- Hlalošetša barutwana ka botlalo gore wili ke eng, bohlokwa bja yona ke bofe, e dirwa kae bjang.
- Ba eletše gore ba hlokomela tše di latelago go tlaleletša tlhalošo yeo o e filego.
- Ka morago ba bale tshedimošo yeo e tšwelelago Pukung ya Morutwana ka wili gore ba tle ba kgone go araba dipotšišo tša go latela ka botee go laetša kwešišo.
- Wili ke yona e tšeago sephetho goba go laola seo se swanetšego go hlaga ka thoto ya motho le tšohle tšeo a bago le tšona ka morago ga lehu. E swanetše go ba le tše di latelago:
 - Maina a mong wa wili.
 - tšatšikgwedi yeo wili e dirilwego
 - tšhelete, dithoto tšeo a nago le tšona

- bomojalefa.
- Mohlapetši (mogwera, leloko la lapa, moemedi wa semolao).

Ka morago ga go bala

1. Ke ya go aba lefa.
2. Ge motho a hlokoletše.
3. E thuša gore lefa la motho le abe go ya ka tumo ya gagwe go se be le go baka.
4. Pankeng, go bo ramolao, dikhamphaneng tša diinsorensense.
5. Ya sebjale
6. Molaetša ke go lemoša batho gore ba beakanye mokgwa wa go aba dithoto ge ba sa phela go efoga bothata bja gore dithoto di abelwe bao di sa ba amego le go baka.
7. Barutwana ba tla akaretša ka go bontšha dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tša seo ba se badilego.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana ka phetleko ya lefokonolo ka go diriša mohlala woo o tšwelelago pukung tša bona, ka morago o ba laele go araba dipotšišo tša go latela go laetša kwešišo.

Dikarabo tše di šišintšwego

Tokomane ya kabo, e dirišetšwa go aba dithoto ge mongthoto a hlokoletše. Lefoko le ga go na phetogo.

Letlago: Tokomane yakabo e tla dirišetšwa go aba dithoto ge mongthoto a hlokoletše.

Lefetile: Tokomane ya kabo e dirišeditšwe go aba dithoto ge mongthoto a hlokoletše.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 5: Go ngwala pukutšatši letl. 77

Mokgwa wa go ruta

Hlalošetša barutwana gore pukutšatši ke setšweletšwa sa mohuta mang, o ba laetše le sebopego le diteng tša yona o lebeletše ditiragalo tša letšatši, tša beke le tša kgwedi. Ba laele gore ba ngwale pukutšatši ka tiragalo yeo e swantšhitšwego Pukung ya Morutwana. Ge ba ngwala ba laele gore ba latele magato ao a latelago a go ngwala.

Pele o ngwala

Peakanyo

- Ba akanye ka hlogo.

- Ba kgoboketše dintlha tšeo ba tlogo go bolela ka tšona.
- Ba dire dinyakišišo

Ka nako ya go ngwala

Ba gopotše ka diponagalo tša pukutšatši gore ba tle ba di latele ge ba ngwala ya bona.

Sebopego sa pukutšatši se tšweletše dintlha tše di latelago:

- Tšatšikgwedi
- Ngwaga
- Dinako tsa ditiragalo
- Lefelo
- Ditiragalo tša letšatši di laetšwa ka diiri
- Ditiragalo tša beke di laetšwa ka matšatši.
- Ditiragalo tša kgwedi di laetšwa ka dibeke.
- Ngwala ka motho wa pele.
- Polelo e be ya segwera.

Julae 2013	
Matšatši	Ditiragalo
Mošupologo	
Labobedi	
Laboraro	
Labone	
Labohlano	
Mokibelo	

Ka morago ga go ngwala

Go boeletša

Ba bale gape diteng tša pukutšatši ba thumeletše polelo, mongwalelo, setaele le mokgwa wa go ngwala

Go hlokola

Ba tloše ka moka tšeo di sa nyakegego, ba šadiše dikgopolo tša go amana le morero le hlogo yeo ba e filwego.

Go phošolla

Ba phošolle mopeleto, maswaodikga le thulaganyo ya tšeo ba di tšweleditšego.

Ba hlagiše sengwalwa go morutiši.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana ka tšhomišo ya maswao a ditsebjana le kgorwana, ba botse gore maswao a a šomišwa neng kae bjang ka morago ba iteke ka go araba potšišo yeo e tšwelelago Pukung ya Morutwana.

1. Mma o boletše a re: “Le lebelele dithuto le se išetšwe ke dithaka.”

2. Morutiši o ile a re: “Montshepetšabošego ke mo leboga bosele.”
3. Bagologolo ba boletše ba re: “Kodumela moepathutse ga go lehumo leo le tšwago kgauswi.”

Beke ya 3 - 4:

Kgonthišiša gore go a kgonega

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 6: Go theeletša kwešišo letl. 79

Mokgwa wa go ruta

Mekgwanakgwana ya pele ga go theeletša

Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago pukung ya morutwana ba akanye ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka seo ba se bonago seswantšhong, ka morago o dire tše di latelago:

- Tsebiša sererwa (taodišophelo)
- Tsošološa tsebo ya barutwana ka gore ba lebelela seswantšho seo se tšwelelago pukung tša bona o ba botšiše dipotšišo tša go latela:
- Naa tiragalo ye e hlago seswantšhong e malebana le tiragalo e feng?
- Gore o fihlelele maemo ao a swantšhitšwego o swanetše go dira eng?
- Wena o nyaka go ba eng ge o fetša dithuto tša marematlou? Fahlela ka go re botša gore ke ka baka la eng o nyaka go ithutela seo o se kgethilego.
- Lokiša pene gore o tle o kgone go ngwala kakaretšo ya seo o tlabego o se theeditše ge morutiši a go balela taodišophelo yeo e latelago.

Ka nako ya go theeletša (mekgwanakgwana ya ka nako ya go theeletša)

Laela barutwana gore ba dire tše di latelago ge o ba balela taodišophelo yeo e tšwelelago ka fase gore ba be le boitemogelo bja go ngwala taodišophelo.

- Ba sekaseke seo taodišophelo e bolelago ka sona.
- Ba tšee dinoutse le kakaretšo ge ba dutše ba theeditše.
- Ba hlaloše mantšu ao a sa tlwaelegago go ya ka tšhomišo.

- Ba tsebe gore ke tshedimošo efe yeo ba bego ba e theeditše.
- Ba hwetše molaetša ka go tsweletša dikgopolokgolo.
- Ba botšiše dipotšišo moo ba sa kwešišego.
- Ba dire dikakanyo mabapi le diteng tša taodišophelo.
- Ba lebelele morago gomme ba lekole

Moloko Sekgametse ke monna wa mengwaga ye 26 o belegwe ka 12 Setemere 1987. Motseng wa Phokoane. O **phethile** lengwalo la marematlou sekolong seo se phagamego sa Phatametsane ka ngwaga wa 1995. Ka baka la go hloka mašelang ngwageng wa go latela a leba Gauteng moo a ilego a šoma bjalo ka moletadikgoro lebenkeleng la Makro. O ile a hwetša ntlo ya RDP lokeišeneng la Katlegong nomorong ya 143 Moseliki *Section*.

O ile a **hlaelwa** ke dikebekwa tšatši le lengwe a e tšwa mošomong a lahlegelwa ke pukwana ya boitsebišo kgabagareng yeo mahlatse e ile ya topa ke mosamaria wa kgaogelo a e iša maphodiseng gomme ya kwalakwatšwa seyaemoyeng ka dinomoro tše di latelago 8709125866085.

Lehlaka Monare mogwera wa gagwe o ile a mo hlohleletsa gore a tšwetše dithuto tsa gagwe pele yunibesithing ka ge a be a filwe ka mabjokong. O ile a **ingwadiša** le Unisa go ithutela grata ya BSC Ka ge a be a dirile maleme a mararo Seisemane, Seafrokanse le Sepedi gammogo le *Maths, Physics, Agric le Biology*.

Di ile tša mo atla a hwetša dikiri yeo ka ngwaga wa 2000. Morago ga fao o ile a thwalwa *Edcon* ka ngwaga wa 2001. O ile a se hwe matwa a ingwadišetša gape MSC Yunibesithing ya Cambridge go la Amerika gomme a tšwelela ka dihloa ka ngwaga wa 2004. O nyetše mosadi ka ngwaga wa 2005 ba segofatšwa ka thorwana tše pedi mosetsana le mošemane.

Ga bjale o butše dikantoro tša gagwe Polokwane. Ge o nyaka go kwa tše ntši ka yena o ka **ikgokaganya** le yena E mailing ye Moloko @gmail.com goba wa leletša nomorong ye 071 234 7561. Bagwera ba gagwe ba humanega dinomorong tše di latelago D.J Lepogo 015 295 2240 le 015 618 2290 ke tša Hlogo ya Lefapa la Saense Unisa.

Ka morago ga go theeletša

- Eletša barutwana gore ba dule ka dihlopha gomme ba boledišane ka go thala papetla ya

Lenaneophelo la motho yo go boletšwego ka yena ba latele lenaneo leo le swantšhitšwego ka fase.

- Ba eletše gore ba hlokomele tše di latelago:
- Taodišophelo ke lengwalo leo le swerego dintlha tše bohlokwa tša bophelo bja motho. Bohlokwa bja yona ke go fa tshedimošo ka ga motho ge a kgopela sekgoa sa mošomo goba a memilwe go ba seboledi sa letšatši meletlong yeo e itšego go swana le monyanya wa dikapešo tša dialoga tša yunibesithing/kholetšeng. Sebopego sa taodišophelo se swanetše go laetša dintlha tše di latelago:
 - Hlogo ka maletere a magolo.
 - Dintlha tša mong ka boyena.
 - Tša thuto.
 - Maitemogelo a mošomo.
 - Ditiro le tšeo a di dirilego.
 - Dihlatse.

TAODIŠOPHELO YA

A. DINTLHA TŠA MONG KA BOYENA

Sefane:

Maina:

Nomoro ya boitsebišo:

Letšatši la matswalo:

Bong:

Maemo a lenyalo:

TŠHUPABODULO

Gae:

Mošomong:

Nomoro ya Mogala:

B. TŠA THUTO

Sekolo sa mafelelo:

Ngwaga wa dithuto:

Dithuto tša marematlou:

Dithuto kgolwane:

Ngwaga:

Boetapele:

Dikgahlego:

C. MAITEMOGELO A MOŠOMO

Lefelo:

Mošomo:

Maemo:

Mengwaga mošomong:

D. DIHLATSE

1.

2.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

1. Go bopa maitiri le mantiri ka mehlala ye e latelago:

Lediri	Leitiri	Lentiri
1. šoma	itšhoma	ntšhoma
2. hwetša	ikwetša	nkhwetša
3. hlohleletša	itlhohleletša	ntlhohleletša
4. nyaka	inyaka	nnyaka
5. kwa	ikwa	nkwa

2.

- (a) Phethile>lephethi
- (b) Hlaselwa>ledirwi
- (c) Ingwadiša>leitiri
- (d) Ikgokaganya>leitiri

3.

- (a) Seapei
- (b) Moroki
- (c) Moagi
- (d) Mmetli
- (e) Segole

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 7: Go bala nonwane letl. 82

Mokgwa wa go ruta

Gopotša barutwana ka diponagalo tša nonwane tšeo di tšwelelago Pukung tša bona gomme ba ntšhe puku ya bona ya nonwane ba dire tše di latelago:

- Ba sekime le go sekene diponagalo tša setšweletšwa bjalo ka ka leina la puku,diswantšho, dihlogo le dihlogwana,difonte,dithalo.
- Ba sekime ba be ba sekene diripa tša puku bjalo ka: leina la puku, diteng, dikgaolo, tlhalošo ya mantšu, batšekarolo.
- Ba sekime kgopolokgolo (go sekima ka go kitimiša mahlo go hwetša tshedimošo ya maleba.
- Ba sekene kgopolotlaleletšo ka go bala ka tsitsinkelo go hwetša kgopolokgolo.
- Ba akanye ka diteng.

Ka nako ya go bala

Ba eletše gore ba bale puku ya bona ya nonwane gomme ge ba dutše ba bala ba phethagatše ditaelo tše di latelago:

- Ba bale ka kwešišo.
- Ba sekime le go sekene kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.
- Ba sekaseke puku ya bona go ya ka diponagalo tšeo di tšwelelago Pukung tša bona, ba hlatholle

seo ba se balago,ba botšišo dipotšišo moo ba sa kwešišego.

- Ba hwetše tlhalošo ya mareo ao ba sa a kwišišego ka go šomiša pukuntšu.
- Ba ngwale dinoutse.
- Ba ele hloko tšhomišo ya polelo, dika, diema, dikapolelo.
- Ba ahlaahle diteng tša puku.
- Ba lemoge polelo ya go hlalefetša/ya go goketša/ya go kgetholla/ya go sekamela ka lehlakoreng le tee.
- Ba kwešišo setšo, dipolotiki, maatla a bong, sedumedi.
- Ba hwetše molaetša wa seo le se badilego, le tšweletše maikutlo.
- Ba kwešišo thumo ya mongwadi.

Ka morago ga go bala

Lekola barutwana ka go dirisa dipotšišo tše di latelago go bona ge ba kwešišo tšhekatsheko ya puku le diteng.

1. Ba laele go tsopola moanegwathwadi wa nonwane yeo ba e badilego o bolele gore ke ka baka la eng o re ke moanegwathwadi.
2. Ba laele go hlaloša gore nonwane ye e bolela ka eng.
3. Ba laele go laetsa ka moo mongwadi a hlokometsego ntlha ya mabapi le poledišano ya baanegwa.
4. Baithuti ba hlaloše kwešišo ya bona mabapi le lereo la **“thulaganyo.”**
5. Baithuti ba laetše kgato ka kgato ya dithulano tšeo di hlagago pukung ye ba be ba bolele gore di hlolwa ke eng.
6. Ba hlaloša gore ditiragalo tša nonwane ye di hloga lefelong lefe.
7. Pula le lehlake.
8. Dikarabo di tla fapana
9. a terama ye e ithekile nakong efe? Fahlela karabo ya gago.
10. Re alele morero wa mongwadi ka terama ya gagwe.
11. Laetša phapano gare ga mmoledi le mmoledišwa terameng.
12. Na o bona leina la puku le sepelelana le diteng tša yona? Fahlela karabo ya gago
13. Efa mogwera wa gago le bapetše dikarabo tšeo le di fiwago ke Morutišo o lekole gore o paletšwe ge o e tla kae.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana ka mehuta ya mafoko gomme ka morago o ba laele gore ba arabe dipotšišo tšeo di šwelelago Pukung ya Morutwana.

Dikarabo tše di akantšwego

1. Barutwana ba rata go raloka nakong ya dithuto > Thabekutu

Ba ka se tšwelele > Thabe thaka

2. Ba rata
3. Tirwa
 - (a) Moloko o phethile lengwalo la marematlou Phatametsane>Lengwalo la marematlou le phethilwe ke Moloko Phatametsane.
 - (b) Mogwera wa gagwe o ile a mo hlohleletša go tšwetša dithuto pele>O ile a hlohleletšwa ke mogwera wa gagwe go tšwetša dithuto pele.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 8: Theto (Sereto eletš) letl. 84

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

- Hlalošetša barutwana gore thetoeletši ke sereto sa mohuta mang gammogo le diponagalo tša sona.
- Ba laele gore ba dire tše di latelago pele ba bala sereto seo se tšwelelago.
- Pukung ya morutwana.
- Ba sekime ba be ba sekene diponagalo tša ka ntle tša sereto go swana le hlogo ya sereto, ditematheto, methalotheto, mohuta wa sereto, mongwalelo.
- Ba akanye ka diteng.

Ka nako ya go bala

Laela barutwana gore ba bale sereto seo se tšwelelago Pukung ya Morutwana gomme ba dire tše di latelago:

- Ba sekime ba be ba le sekene diponagalo tša ka gare ga sereto go swana le dikapolelo, tshwantšhokgopolo, morumokwano, mošito, tlhalošo ya seka, moya wo o fokago, morero le molaetša wa sereto.
- Ba hlaloše mantšu ao a sego a tlwaelegago.

Ka morago ga go bala

Laela barutwana gore ba arabe dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana ka botee.

Dikarabo tšeo akantšwego

1. Go sele.
2. Nako e fihlile.
3. Sekapolelo sa sekai.
4. Nako ya ditlhahlobo le nako ya go lema.
5. Aowa ga se a šomiša morumokwano ka gore mo gongwe o phošetše.
6. Poeletšo.
7. Tematheto tše 4 le methalotheto ye 28.
8.
 - (a) Gosasa.
 - (b) Modiidi/mohlaki.
 - (c) Pula.
9. Thetho eletši.
10. Tsogang, phakgamang.
11. Go palelwa ke selo.
12. Lethabo.
13. Ke go eletša barutwana gore ba itokiše ka ge nako ya ditlhahlobo e šetše e fihlile.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Laela barutwana gore ba bale sereto le temana yeo e tšwelelago Pukung ya Morutwana gape ba arabe dipotšišo ka diema le dika.

Dikarabo

1.
 - (a) Monna ke nku o llela teng.
 - (b) Mosadi ke tšhwene o lewa mabogo.
 - (c) Ngwana maganagobotšwa o wetše dikomeng a re dikoma ke tšabo.
 - (d) Alafa molwetši a re go fola a roge ngaka.
 - (e) Kgomo go tsošwa yeo e itekago.
2. Ditlhalošo tša dika tše di latelago bjalo ka ge di dirišitšwe seretong le temaneng ya ka godimo:
 - (a) Go wa ka mpa > go palelwa ke selo.
 - (b) Go ba le pelo > go ba le kgotlelelo.
 - (c) Go bolela ka pelo > go nagana kudu.
 - (d) Go wa pelo > Go kgotsofala.
 - (e) Go tšewa ke pelo > go tšewa ke maikutlo/go hlokošana.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 9: Athikele ya kuranta letl. 86

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Botša barutwana gore ba dire tše di latelago:

- Ba sekime ba be ba sekene seswantšho seo se tšwelelago pukung ya morutwana ba tšweletše dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tšeo di tšweletšwago ke seswantšho ba arabe dipotšišo ka bomolomo go tsošološa tsebo yeo ba nago le yona.

Ka nako ya go bala

Eletša barutwana gore ba bale mohlala wa athikele wo o tšwelelago Pukung ya Morutwana gomme ba hlocomele tše di latelago:

Sebopego sa athikele se tšweletše tše di latelago:

- Leina la kuranta, ke labokae, la kgwedi efe, letšatši la bokae le ngwaga di tšwelele pele.
- Hlogo e ngwalwe ka maletere a magolo, e bebele babadi ka seo se anegwago, e goge mahlo a babadi.
- O laetše gore pego e tla ka mang..

Diteng di tšweletše tše di latelago:

- Ditemana di tšweletšwe ka diripa tše tharo:
 - Matseno a tšweletše bothata.
 - Mmele o tšweletše kgodišo ya bothata.
 - Thumo e akaretše bothata gomme e tliše tharollo le ditšhišinyo.
- Diteng di tsošološe kgahlego ya mmadi.
- Polelo e be ya maleba, o šomiše mareo a go kwišišega.
- Segalo e be seo se fodilego.
- Retšistara e be ya maleba.
- Ditaba di kgodiše e be tša nnete.

Ka morago ga go bala

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Barutwana.
2. E le go leboga morutiši Lebea.
3. Ee o hlohletša barutwana go theeletša dikeletšo tša barutiši.

4. Barutwana ba tla fa dikgopolo tša go fapana.
5. Kgopolokgolo ke ya go leboga le go bontšha gore thuto e nyaka maikarabelo.
6. Barutwana ba tla fa maikutlo a go fapana.
7.
 - (a) Go ba le seabe
 - (b) Mesong
8. Montshepetša bošego ke mo leboga bo sele
9. Seboledi se leboga thekgo yeo se e hweditšego go tšwa go morutiši Lebea, se laetša gore ke seo elego sona ka baka la tlhohleletšo le lerato leo se le hweditšego go morutiši Lebea.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 10: Go ngwala Tokumentari letl. 88

Mokgwa wa go ruta

Laela barutwana gore ba ngwale tokumentari ka motho yoo a nago le khuetšo bophelong bja bona, e kaba ka dipapadi/mmimo/thuto bj.bj.

Pele o ngwala

- Botša barutwana gore ba hlocomele tše di latelago pele ba ngwala.
- Ba dire dinyakišišo tšeo di tseneletšego ka bophelo bja motho yo a itšego, Mohlala: nkgwete (dipapading, thutong, sedumeding), le pego ya tšeo di hweditšwego ka yena.
- Ba akaretše dintlhakgolo le dihlotlo tšeo motho yoo a kopanego le tšona pele a fihla ntlhorwaneng.
- Maina, mafelo, dinako, maemo le dintlha tšeo di nyakegago di swanetše go akaretšwa ka gare ga tokumentari ya bona.
- Ba thome ka dintlha tše bohlokwahlokwa, ka go araba dipotšišo tše mang, eng, bjang, neng, kae, ka baka la eng, go fihla kae.

Ka nako ya go ngwala

Lemoša barutwana gore ba latele magato ao a latelago ge ba ngwala:

Sebopego

Sebopego sa pego se swanetše go tšweletša tše di latelago:

- Maina a motho yoo go bolelwago ka yena.
- O belegwe neng, kae.
- Maemo a gagwe ke afe.

Diteng

Diteng di swanetše go laetša tše di latelago

- Diteng di lebane thwii le tabakgolo.
- Di akaretše kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.
- E tšweletše matseno, mmele le mafetšo
- E laetše kgodišo ya tatelano ya dikgopolo.
- E laetše bohlatse bjo bo kgodišago bja dinyakišišo go akaretša. dipoledišano tšeo di swerwego.
- Polelo go šomišwe ya maleba.
- Retšistara le segalo e be tša semmušo

Go boeletša

Ba bale gape dikumentari tša bona ba thumeletše polelo, mongwalelo, setaele le mokgwa wa go ngwala.

Go hlokola

Ba tloše ka moka tšeo di sa nyakegago, ba šadiše dikgopolo tša go amana le morero le hlogo yeo o e filwego.

Ka morago ga go ngwala

Go phošolla

- Ba phošolle mopeleto, maswaodikga le thulaganyo ya tšeo o di tšweleditšego.
- Ba hlagiše sengwalwa go morutiši.

Dibopego tša polelo le melawana nakong ya magato a go ngwala

Botša barutwana go dira tšeo di latelago:

Retšistara, setaele le segalo

- Go šomiša retšistara ya maleba: ya semmušo, le yeo e sego ya semmušo poledišano le motho wa pele go polelo ya semmušo.
- Go bolela thwii le mmadi ka tsela ya botee.
- Go šomiša dintlhatebelelo tša go fapana ge go hlokega.

Kgetho ya mantšu

- Go fa dintlha le go bolela dikgopolo tša gagwe.
- Go bolela tlhalošothwii, ye e iphihlilego, ya go rarela/ tlhalošo go ya ka dikamano tša setšweletša.
- Go šomiša polelo ya go tšoša maikutlo, ya go hlohleletša le ya go goketša.
- Go šomiša methopo le dipukukgakollo go swana le dipukuntšu le thesorase tše di šomišwago go kgetha tlotlontšu ya maleba.

Popopolelo

- Go ngwala mehuta ya mafoko le mafoko a botelele bja go fapana.

- Go šomiša dikarolo tša polelo ka tshwanelo.
- Go šomiša mehuta ye e fapanego ya mafoko, mohlala, setatamente, dipotšišo, mafokonolo, mafokontši, mafokofokwana, mafokontši - fokwana.

Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo

- Go šomiša tatelano ya mantšu ya go nepagala mo mafokong go laetša kgahlego le kgatelelo.
- Go šomiša makgokedi ka nepagalo.

Go ngwala ditemana

- Go ngwala dikarolo tša go fapana tša temana: hlogotaba, dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo, matseno, mmele le mafelelo le lefoko la go tswalela ka bokgwari.
- Ba hlokomele temana ya go ruma: e se ke ya ba kakaretšo ya se se ngwadilwego. Temana ya go ruma e nyaka go tlogela mmadi ka kgopolo ye e tla dulago go yena ka morago ga ge botebo bja Polelo bo lebetšwe. Ka sewelo, kakaretšo e ka no dira se, le gona e lebalega gabonolo.

Melawana ya polelo (mopeleto le maswaodikga):

- Tšhomišo ya ditlhakakgolo, difegelwana, maswao a go tsopola/ditsebjana, khutlopedi, go thalela, mongwalo wa italiki, sekakhutlo, lenalana, tlami, thaladi, mašakana.
- Ba šomiše tsebo ya patrone ya mopeleto le melao ya go bitša mantšu ka nepagalo:
- Ba šomiše dipukuntšu le dilo tša go lekola mopeleto
- Ba šomiše dikagego tša dikhutšofatšo le diakronimi tša maleba go dimediya le baamogedi ba tshedimošo ba go fapana

Dikarabo tše di šišintšwego

1. irutetse > ithutetše
Unibesithing > Yunibesithing
Ileboga > iteboga
Feditse > feditše
Tsa > tša
2. BSC
3. “Montshepetsabošego ke mo leboga bo sele.”

Review Copy

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 5-6: Ekonomi ya Afrika Borwa

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela Theeletša setšweletšwa sa bomolomo bjalo ka potšišotherišano/polelo/go bolela kanegelo ya tekakwešišo. Kahlaahlo ya sehlopha/Kahlaahlo ya foramo. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa, mohlala, nonwane. Theto. Ngwala tsebišo, lenaneo la kopano le metsotso ka go latela magato a go ngwala. Balela/bogela gore o kwešiša šomiša setšweletšwa sa go ngwalwa le sa go bonwa bjalo ka khathune. Boeletša tlhamego ya kakaretšo.
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: tsebišo, lenaneokopano le metsotso. Tsepelela go Magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu: Medu, dihlogo, meselana, mahlaodi, matlema le dikafoko. Maemo a mafoko: Temana ya go hlaloša; Temana ya matseno; Temana ya bofelo; Mabaka, tlhamego ya mafoko, mehuta ya mafoko. Tlhalošo ya mantšu: Dika le diema. Maswaodikga le mopeleto: Patrone ya mopeleto.

Beke ya 7-8: Maatla a tšhelete

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go theeletša le go bolela Theeletša gore o rekhote papatšo/papatšo go sealemoya. Tlhagišo ya bomolomo: tshekatsheko ya papatšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala/bogela setšweletšwa sa go bonwa, mohlala, papatšo, khathune, krafo. Kakaretšo.
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Tsepelela go Magato a go ngwala. Ngwala tshekatsheko papatšo ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu: Maina – mainaina le mainakgopolo, mafokofokwana le mafokontši; mašala, madiri- maitiri; maamanyi, mabotšiši Maemo a mafoko: Mabaka, ditemana, makgokedi, tlhamego ya mafoko, tiro le tirwa Tlhalošo ya mantšu: Paronimi, metonimi, neolotšisimi, mahlalošetšagotee, malatodi. Maswaodikga le mopeleto: Patrone ya mopeleto, dikhutsofatšo.

Mehuta ya ditemana	Dithušathuto	Kgakollo go morutiši
<ul style="list-style-type: none"> Theeletša setšweletšwa sa bomolomo bjalo ka go bolela kanegelo Bala setšweletšwa-Nonwane Theto Setšweletšwa sa tirišano: tsebišo, lenaneokopano le metsotso Theeletša gore o rekhote papatšo go sealemoya Tlhagišo ya bomolomo- tshekatsheko ya papatšo Kakaretšo 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Moithuti Puku ya Morutiši Pukuntšu Diswantšho 	<ul style="list-style-type: none"> Beakanya barutwana ka go ba botšiša dipotšišo mabapi le mekgwa ya go dira tšhelete goba go tliša letseno la tšhelete ka gae. Šomiša mehlala ya batho ba go tsamaya ba rekiša dilo tša go dirwa ka matsogo mo ditšeng. Leka go ba botšiša gore ba ikwa bjang ka batho bao. Hlola poledišano ka ga tšhelete yeo e kgoboketšwago: gore eba ye ntši goba aowa. Hlokomela gore baswa ba matšatši a ba rata tšhelete gomme ba bantši ba ka nagana gore ke maano a

		<p>mabotse go tšhaba sekolo ka lebaka la go dira tšhelete. Ba lemoše gore go na le mabaka a go gapeletša motho gore a dire tšhelete ya ka thoko.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mo dipotšišong, o ka fa barutwana sebaka sa go fa dikarabo tša go elana le tše di akantšwego efela ba nyaka tlhahlo le go fiwa sebaka sa go fahlela dikarabo tša bona. • Tshepedišo ya sengwalo (kanegelo) • Balela barutwana sengwalo gomme o fela o efa mehlala yeo e nepagetšego ya go sepetšana le sengwalwa seo.
--	--	--

Beke ya 1 - 2:

Ekonomi ya Afrika Borwa

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Theeletša setšweletšwa sa bomolomo bjalo ka go bolela kanegelo letl. 91

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Beakanya barutwana ka go ba botšiša dipotšišo mabapi le mekgwa ya go dira tšhelete goba go tliša letseno la tšhelete ka gae.
- Šomiša mehlala ya batho ba go tsamaya ba rekiša dilo tša go dirwa ka matsogo mo ditseleng. Leka go ba botšiša gore ba ikwa bjang ka batho bao.
- Hlola poledišano ka ga tšhelete yeo e kgoboketšwago: gore eba ye ntši goba aowa.
- Hlokomela gore baswa ba matšatši a ba rata tšhelete gomme ba bantši ba ka nagana gore ke maano a mabotse go tšhaba sekolo ka lebaka la go dira tšhelete. Ba lemoše gore go na le mabaka a go gapeletša motho gore a dire tšhelete ya ka thoko.
- Mo dipotšišong, o ka fa barutwana sebaka sa go fa dikarabo tša go elana le tše di akantšwego efela ba nyaka tlhahlo le go fiwa sebaka sa go fahlela dikarabo tša bona.
- Tshepedišo ya sengwalo (kanegelo)
- Balela barutwana sengwalo gomme o fela o efa mehlala yeo e nepagetšego ya go sepetšana le sengwalwa seo.

Pele ga go theeletša

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Lehumo ke boemo bja motho bjo a ka bago a ikwa a kgotsofetše bophelong, e ka ba ka tšhelete, lethabo, bagwera, efela mo kgaolong ye go gatelelwa kudu lehumo la tšhelete.
2. Borakgwebo le bahumi ba a swana le go lekana?
3. Ba a fapana, rakgwebo o šoma ka go rekiša efela a ka no hloka tšhelete ye ntši yeo e ka mo dirago mohumi. Mohumi a ka ba le tšhelete yeo a ka bego a sa e šomele ka thata go swana le rakgwebo efela rakgwebo a feleletša e le mohumi gomme mohumi e ka ba yena ka lebaka la kgwebo.
4. Maikutlo a gago ke afe mabapi le bohumi le bodiidi?
5. Ga go motho yoo a ka ikgethelago goba a swanetšego go ba modiidi efela bophelo le mathata ke tšona di re lahlelago bodiiding.
6. Motho o swanetše go dirang gore a be mohumi?
7. O swanetše go šoma ka maatla goba a hlokomele dilo tšeo di ka mo dirago gore e be mohumi.

Ka nako ya go theeletša

Hlokomela gore barutwana ba ela šedi go tšeo o di balago gomme ba ngwalangwala fase go ya ka ditaelo tša gago gore ba tle ba kgone go ahlaahla.

Ikonomi ya Afrika - Borwa e gotše ka diporesente tše 3.2 mo kotareng ya bone ya 2011 go tloga go ye ebego e bonwe pele ya 1.7 mo kotareng ya go feta ya boraro, ka kgwebo ya wholesale, diirekišwa le difatanaga, tša boapei le bodulo, e lego tšona tšeo di etelago pele.

Mo go GDP ye e beakantšwego ya ditheko le direkišwa mo kotareng ya bone ya 2011 go bonala

gore e godile ka perasente ya 3.2 ge go bapetšwa go ya 1.7... mo kotareng ya boraro. Go boletše molaodimogolo wa melato ye megolo kgorong ya distatisitiki ya Afrika Borwa (Stats SA).

Boraikonomi ba panka ya Nedbank ba bolela gore go lebeletšwe kgolo ye e nantšego ka 2012, moo go bonalago gore go tla ba le phuhlammo ya ditšweletšwa ka go tša temo, meepo le ditšweletšwa tša dilo

Go lebeletšwe gore bareki bat la thekga dithekišetšo tša ka mo nageng mola boleng bja mmušo ka kakaretšo, bjo bo kokomogilego ka potlako bo tla ba magareng ka mabaka a ditekatekanyetšo tša ditšhelete.

Go bolelwa gore Panka ya Standard e tla ba maamong a matee go ya ka Panka ya resefe go repo rate e bolela gore e ka se fetoge go tšwa go 5.5% mo ngwageng wa 2012.

Ka morago ga go theeletša

Efa barutwana sebaka sa go ahlaahla tšeo ba di kwelego.

Hlokomela gore ga go karabo yeo e sa amogelwego efela e swanetše go ba le mabaka ao a e thekgago.

Menyetla ye e okeditšwego

- Laela barutwana go thala seswantšho ka ditaba tše ba di kwelego.
- Barutwana ba ka itlhamela pego ya tša mašelang go ya le ka tsela yeo ba phelago ba e kwa ka gona.
- Efa barutwana matlakala a go tšwa kuranteng gomme ba ripe dingwalwana tšeo di bolelago ka tša ekonomi.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Bomolomo – barutwana ba araba dipotšišo - botee	Kelo yeo e sego ya semmušo	molomo

Dikarabo tšeo di akantšwego

Gopola go fa barutwana go fa dikarabo tše di fapanago le tše di akantšwego efela ba swanetše go šitlela ka mabaka.

Dipotšišo	Dikarabo
1. Na go bohlokwa go theeletša ditaba tša ekonomi?	1. Go bohlokwa go di theeletša gore motho a kgone go tseba gore o swanetše a beakanye ditaba tša gagwe tša mašelang
2. Go tla diragala eng ge rakgwebo a sa theeletše ditaba tša ekonomi?	2. A ka lahlegelwa ke tshedimošo e kgolo gomme
3. Go bohlokwa go ba	

le tšhelete ye ntši? Fahlela.	a lahlegelwa ke letseno ge a sa itlhokomele.
4. Go re motho ke mohumi re mmona ka eng?	3. Tšhelete ye ntši e na le kotsi efela motho o swanetše go ba le tšhelete yeo e ka kgonago go mo phediša (amogela dikarabo tše dingwe tša go fapana le ye)
5. Lebelela mo dinoutseng tša gago gomme o ntšhe dipharologanyo gare ga bohumi le borakgwebo.	4. Ge ana le sa gagwe ebile a kgona go itirela dilo tše ntši ntle le thušo ya batho ya mašelang
6. Ka dihlopha tša lena ahlaahlang pego ye le e filwego le lebeletše dintlha tše di latelago	5. Šetša tšeo barutwana ba di ngwadilego gomme o ba botšiše dipotšišo ka seo.
7. Lemogang gore ge le ahlaahla le swanetše go fana sebaka sa go bolela	6. Kgonthiša gore barutwana ba ahlaahla ba lebeletše dintlha tše di filwego.
8. Sengwalwa se o bego o se theeditše se agilwe ka ditemana efela ditemana tše di bopilwe ke mantšu. Na lentšu ke eng?	7. Kgonthiša gore barutwana ba dire se ba laetšwego.
	8. Lentšu ke karolo ye nngwe ya polelo gomme le hlalošega go ya ka mošomo woo le o phethagatšago lefokong. Lentšu le lengwe le le lengwe le bopša ka dinoko.

Dikarabo tše di akantšwego go diboego le melao ya tšhomišo ya polelo:

1. Lekola gore barutwana ba ntšhitše mantšu go tšwa go temana ebile ba kgonne go a arola go ya ka diripa tše di filwego gomme a nepagetše.
2. Mahlaodi:
 - (a) Go boletše molaodimogolo wa melato ye megolo kgorong.
 - Molaodimogolo wa melato (e araba **ofe?**)
 - Melato ye megolo (e araba **efe?**)
 - (b) Rakgwebo wa panka ya Resefe o tla fa polelo lehono.
 - Rakgwebo wa panka (e araba **ofe?**)
 - Panka ya resefe (e araba **efe?**)

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 2: Bala setšweletšwa-Nonwane letl. 92

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Hlalošetša barutwana ka ga bohlokwa bja nonwane, ke gore, e na le molaetša wo o itšego setšhabeng.

- Hlaloša goba anegela barutwana nonwane go ya ka diponagalo tša yona.
- Ruta mehuta ya dinonwane
- Tshepedišo ya sengwalo (nonwane)
- Balela barutwana nonwane

Pele ga go bala

Tsebagatša setšweletšwa gomme o laele barutwana go dira tše di latelago le go araba dipotšišo go tšošološa tsebo ya bona pele ga ge ba ka bala.

Dintlha tša go itokišetšwa e ka ba tše di latelago:

- Leina la puku. Leina la puku le ka kgona go eletša mmadi gore puku yeo ke ya mohuta mang ebile e ka be ebolela ka eng. Ka nako ye nngwe mongwadi a ka fa leina la go makatša, la go fapana le diteng tša puku efela ya re ge a lebile phethong leina lela la tšwelelela gomme babadi ya ba gona ba kwešišang gore ka ka lebaka la eng leina leo la puku le kgethilwe.
- Bokgabišo bja puku: Puku e ka kgabišwa go ya ka morero wa yona. Ka nako ye nngwe puku e ka kgabišwa ka mebala go sepetšanagole leina la yona. Diswantšho tšeo di šomišitšwego ka ntle ga puku di kgona go fa mmadi lesedi ka ga puku yeo.
- Diteng/sebopego: Diteng di thuša mmadi gore a ka ipshina ka puku yeo go fihla kae. Sebopego se bontšha gore sengwalwa seo e ka ba e le papadi, padi goba theto
- Kahlaahlo ya puku: Ka morago ga dipuku tše ntši go ba le kahlaahlo ya puku yeo ka motho yoo a šetšego a e badile. Kahlaahlo ye e bohlokwa kudu ka gore mmadi yo a latelago o setše a tseba gore o tsena ka mafolofolo a bjang go baleng ga setšweletšwa seo.

Ka nako ya go bala

Laela barutwana go bala nonwane gore ba kgone go phethagatša tše di latelago:

- Go sekima dikgopolokgolo le go fa dikgopolo tša bona go kahlaahlo ya pele ga go bala.
- Go sekema go nyaka dintlha tša go thekga.
- Go akanyetša ka go diriša tshedimošo ye e hweditšwego ge ba sekima le go sekema
- Bohlokwa bja go tsena sekolo.
- Ditlamorago tša go se tsene sekolo?
- Barutwana ba swanetše go thalela mantšu ao ba sa a tlwaelago gomme ba hwetše tlhalošo ya ona go ya le ka tsela yeo a šomišitšwego ka gona.

- Laela le go thuša barutwana go šomiša mabokgoni a go hwetša tlhalošo ya mantšu go ya ka moo a šomitšwego ka gona.
- Thuša barutwana go akaretša dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tše ba di lemogilego ge ba sekima le go sekema.
- Ba hlahle go tšea sephetho go ya le ka dintlha tše di filwego.
- Barutwana ba swanetše go lekola ditlhalošo le mafetšo a mongwadi.
- Laela barutwana go ngwala dinoutse.

Ka morago ga go bala

1. Mohuta wo wa sengwalwa o bitšwa eng? Fahlela.
Thušana le barutwana ka ga mohuta wo wa nonwane. Go tla ba le dingangišano efela mabaka a go kwagala ke ona a tla hlatselago mohuta wa nonwane
2. Wona o tsebega ka eng? Šomiša kahlaahlo ya ka godimo.
3. Eletša le go thuša barutwana go araba potšišo ye gomme ba šomiša diponagalo tšeo di ahlaahlilwego ka dipukung tša bona: Ka methaladi ye mehlano hlaloša kwešišo ya gago go sengwalwa se o lebeletše dintlha tše di latelago:
 - (a) thulaganyo le thulano
 - (b) tshwantšho ya baanegwa
 - (c) magomo
 - (d) bokamorago
 - (e) lefelo
 - (f) karolo ya moanegi
 - (g) morero
 - (h) bofelo le thumo.
4. O kwešiša eng ka lentšu le, makopanyi. Lekopanyi ke lentšu leo le kopantšhago mafoko a mabedi. Le ka šomišwa gape le mathomong a lefoko.
Ntšha mafoko a mahlano go tšwa temaneng ao a šomišitšego makopanyi.
Hlokomela go re lekopanyi le lengwe le le lengwe le le šomišitšwego mo temaneng le tšwelele gatee.

Mohlala: ka gore, gomme, gore, ka ge, efela, gape, bj.bj.

Menyetla ye e okeditšwego

Efa barutwana sebaka sa go fa dinonwane tša go sepelelana le hlogo ye goba sererwa se.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Botee/sethaka	Kelo yeo e sego ya semmušo	Dingwalwa tša go fapana – barutwana ba tla hlagiša seo ba se hweditšego go tšwa ranteng

Dikarabo tšeo di akantšwego

Dipotšišo	Dikarabo
1. Efa mo/baanegwathwadi mo nonwaneng ye.	1. Lesedi.
2. Na mošemane o be a kgona eng kudu?	2. Go bopa le go betla.
3. Ke eng seo se bego se dira gore a se rate go ya sekolong?	3. Go dula le go theeletša barutiši letšatši ka moka.
4. Na mošemane yo o be a tšwela bašemane ba bangwe mohola bjang?	4. O be a ba betlela dilo tšeo di bego di ba palela gomme di nyakega sekolong.
5. Na Lesedi o be a direla mešongwana ye ya gagwe kae?	5. Nokeng.
6. Ke ka lebaka la eng a be a šomela mowe?	6. O be a sa nyake gore ba mmone ka ge a tla be a tšhabile sekolo.
7. Ke ka lebaka la eng a be a sa nyake kokwa'gwe a tsebe?	7. O be a sa nyake gore a tle a mo omanyane ka ge a be a sa nyake a tšhaba sekolo.
8. Kokwa'gwe o tsebile bjang?	8. Morutiši o mongwe o tlile a tlo reka leho/lehuduo.
9. Sephetho sa sekolo sona se ka be e le se se kwagalago. Fahlela.	9. Ee, sephetho se se hola batho ka moka.
10. Na o kwana le sephetho se se tšerwego ke hlogo ya sekolo sa boLesedi? Fahlela.	10. Ee, barutwana le yena Lesedi ba tla hwetša thušo gomme Lesedi le yena o tla kgona go ya sekolong.
11. Ge o lebeletše o bona o ka re Lesedi o be tšere sephetho se se botse ka go gweba ditšweletšwa tša gagwe ka thuto.	11. Ee, ka gore tše ka moka di na le mohola. Le yena o nyaka go hologa.
12. Na o bona moanegwawa rena a tšwelela ka leano la gagwe la go rekiša ditšweletšwa tša matsogo ka thuto?	12. O šetše a tšweletše ka gore mogopolo wa gagwe o rategile sekolong.
13. Na ke mang yo a holelago magareng a morekiši le morekišetšwa.	13. Ka moka ba a hologa (o mongwe o hwetša thušo mola o mongwe a kgona go šomiša sedirišwa)
14. Ge o lebeletše mo sengwalweng se, bohlokwa bja tšhelete ke bofe?	14. Tšhelete e thuša batho gore ba fihlelele dinyakwa tša bona tšeo ba sa kgonego go di dira ka matsogo.
15. Hlaloša gore tikologo ye e lego ka mo sengwalweng se e fapana bjang le tikologo ya selehono.	15. Baswa ba lehono gab a sa nyaka go itirela, a tšhaba sekolo, ga go sa na go dula dinokeng.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Theto letl. 99

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Lemoša barutwana gore lentšu le ranta ga la emela fela boleng bja go lekana le se e se rekago efela le emela go bolela ka tšhelete ka kakaretšo.

- Thuša barutwana go sekina le go sekina sereto go hwetša dikgopolokgolo. Lebelela tlhalošo ya sekima le go sekina gomme le ahlaahle sereto seo.
- Mantšu a a sa tlwaelegago:
 - Bjaša – bjoko, monagano, hlogo – ge le šomišetšwe mo temaneng: O kgogile diokobatši gomme o hlakane bjaša.

Ka nako ya go bala

Thuša barutwana go lebelela **dikgopolokgolo, mohlala:**

- Karolo ye kgolo yeo e bapalwago ke tšhelete go lweša batho le go kopanya goba go bopa segwera le batho.
- bohlokwa bja tšhelete.
- tlhokego ya tšhelete.

Dikgopolotlaleletšo

Diboego tša go fapana tša tšhelete, **Mohlala:**

Tšhelete ya pampiri goba ya tšhipi mola ye nngwe e etla bjalo ka dimpho go batho.

Sephetho ka dintlha tše di filwego

Tšhelete e bohlokwa, e swanetše go hlokomelwa efela le yona e šoma go hlokomela batho le tše dingwe.

Go lekola ditlhalošo le mafetšo a moreti.

Moreti o fetša ka go tliša leswao la go makala ka ge a makatšwa ke tšeo tšhelete e di dirago.

Ka morago ga go bala

Araba dipotšišo tše di latelago ka botee/sehlopha.

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Na morero wa sereto se ke ofe?
Ke go lemoša batho gore le ge ba tseba tšhelete ebile ba na le yona, e ka ba kotsi goba ya tliša lethabo bathong.
2. Hlaloša mohuta wa sereto se se lego ka godimo, mohlala, thetosello, thetotumišo, bjalo, bjalo. – ke thetotumišo – ke nna..., ke... mantšu a a

laetša gore go na le seo se tumišwago.

Mo seretong se re hwetša gore sereti se tumiša bobotse bja go dirwa ke tšhelete gammogo le bobe bjo bo tlišwago ke yona.

3. Na sereto se se na le methaladi ye mekae.
Sona se ka be se wela ka go legoro lefe la direto. – methaladi ye 16. Leka go hwetša dikarabo go tšwa go barutwana gore sereto se se wela legorong lefe. Seo se tla be se bontšha gore ba kgona go fapantšha magareng ga direto.
4. Ntšha mehlala ya dikapolelo go tšwa seretong se, mohlala: tshwantšhišo, mothofatšo, bj. bj. Mothofatšo: Ka gare ga sereto se go foka moya wa mothofatšo. Sereti se re fa seswantšo sa tšhelete yeo e fiwago mediro ya motho, yoo e bago phehli goba moloki bathong.
5. Ge o lebeletše mo seretong se, sereti se fa seswantšho se segolo ka ga ranta. Hlaloša. Sereti se re fa seswantšho se segolo ka ranta ka ge e le yona e phedišago batho ebile batho ba hloka khutšo ka yona, - ge ba na le yona le ge ba se na le yona.
6. Na e ka ba ke nnete go mešomo ye mentši yeo e šongwago ke tšhelete? Fahlela. – Ee, tšhelete e a reka ebile e a rekwa, e hloma dikgwebo ebile e šomišwa go di godiša.
7. Tšweletša mehlala ya morumokwano go tšwa mo seretong o be o hlaloše mohola wa wona. Bjale ka morutiši o swanetše go ba le maitemogelo le bokgoni bja go balela le go tseba gore morumokwano o balelwa bjang. Lebelela mafelelo a mothalphetho wo mongwe le wo mongwe gomme o e ngwale (a) (b) (c) goba (d). Medumo yeo e swanago e tla fiwa maletere ao a swanago gomme ke ka tsela yeo morumokwano o bopiwago ka gona go fihla sereto se fela. Mohola wa morumokwano ke go tliša modumo wo o itšego ka gare ga sereto le go natefiša sereto.
8. Na ke mohuta ofe wa morumokwano wo o šomišitšwego.
Thuša barutwana ka go nyaka mohuta wa morumokwano ka morago ga ge le dirile mošomo wa go bopa morumokwano ka mo godimo.
9. Molaetša wo o hwetšwago mo seretong se ke ofe?
Molaetša wo mogolo ke gore motho yo mongwe, le yo mongwe o swanetše go hlokomela tšhelete.

10. Hlaloša moya wo o fokago seretong se. –

Ke moya wo o fodilego efela e le wa go eletša mmadi ka ga mešomo le bohlokwa bja tšhelete.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 4: Setšweletšwa sa tirišano: tsebišo, lenaneokopano le metsotso letl. 101

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Hlahla barutwana ka ga bohlokwa bja therišano, poledišano le kwano ka gare ga kopano ya batho. Ba eletše gore kopano le kwano ke yona e tla tlišago gore go be le kopano ya go latelana gomme ke seo se dirago gore go be le lenaneokopano.
- Hlalošetša barutwana bohlokwa bja lenaneokopano, gore ntle le lona kopano e ka se be le tšwelopele gomme ditaba di ka se fele, seo se tla dirago gore go se be le hlomphano ka gare ga yona kopano yeo.
- Gatelela bohlokwa bja go ba le metsotso gore batho ba se gakanega gore la mafelelo ba fihlile kae le gore batho ba se ithomele ditaba tša bona.
- Gatelela bohlokwa bja tšhomišo ya dika le diema.
- Tshepedišo ya sengwalo.
- Dingwalwana tše kopana.
- Tsebišo, lenaneokopano le metsotso.

Menyetla ye e okeditšwego

- Laela barutwana go ithomela mananeo, metsotso ka go šomiša mehlala wa nako ya morutiši ge a tšile ka phapošing go tla go ruta
- Barutwana ba ka ithomela lenaneokopano la monagano gomme ba thalathala tšeo ba di naganago

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Mošomo ka botee	Kelo yeo e sego ya semmušo	Dingwalwana tšeo barutwana bat la bego ba di dirile

Dikarabo tšeo di akantšwego

- Šomiša rubriki ya dingwalwa tše kopana go lebelela tšeo barutwana ba tla bego ba di ngwadile go araba mošongwana woo o ba filego wona.

- Hlokomela gore barutwana ba šomišitše magato a go ngwala ka tshwanelo

Beke ya 7 - 8:

Maatla a tšhelete

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 5: Theeletša gore o rekhote papatšo go seyalemoya letl. 104

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

Tshepedišo ya sengwalo (kanegelo/tiragatšo, bj.bj)

Pele ga go theeletša

- Akanya gore setšweletšwa se ka ba se le mabapi le eng o hlahlwa ke hlogotaba ya papatšo. – Setšweletšwa se mabapi le papatšo ya seyalemoya moo go bapatšwago tšhelete.
- Araba dipotšišo tše:
 1. Na go bohlokwa go dira dipeakanyetšo tša ditšhelete? – Go bohlokwa go dira dipeakanyetšo tša tšhelete gore o se tle wa hlaelelwa go dinyakwa tše dingwe.
 2. Ge motho a hloka tšhelete o dira eng? – O swanetše go šoma.

Ka nako ya go theeletša

- Eletša barutwana gore ba ithute go theeletša ka kwešišo gore ba se lebele ka seo ba se theeditšego. Se se tla ba thuša go araba dipotšišo ge di le gona.
- Thuša barutwana ka go fa mohlala wa papatšo yeo e tumilego ya seyalemoya. Ba botšiše gore ba dira ke eng gore ba e rate le gore maikutlo a bona ke eng ka yona.
- Šomiša lentšu la gago ka go fapana gore ba kwešiše le go hlaola leo le ka šomišwago go dira papatšo. Dira gore ba hlalose lentšu le lengwe le le lengwe leo o tla bego o le dirile gore le ka šomišetšwa eng, mohlala, go tšhoša, go kgothatša bjalo, bjalo.

Papatšo ya seyalemoya

Thobela batheeetši!

Na o lapišitšwe ke bohlaki?

Na o lapišitšwe ke go duma dithaka tša gago?

Mo ga World Traders re na le tharollo ya mathata a gago!

Re na le mašeleng ao a ka go kgotsofatšago gomme wa phela bophelo bja segoši.

E tla mo go rena o swere ditšhelete tšela tša kgale gomme re go phuthumetše ka bohumi.

O se tshwenyege wena motho wa batho.

Le sona sešupanako seo goba mangena ao a gauta a ka dira gore o lahlele bodiidi kua kgakala.

Tsena mo go World Traders gomme o bone gore o ka huma bjang.

O sa dutše! Batho ba fetša lehumo mo go World Traders.

Ka morago ga go theeletša

Barutwana ba swanetše go bontšhwa bohlokwa bja go theeletša le go ngwala gore ba kgone go ikgotpotša tšeo ba di theeditšego.

Menyetla ye e okeditšwego

- Laela barutwana go itlhamela dipapatšo tša bona. Ba hlahle gore ba lebelele se sengwe le se sengwe ka phapošing go nagana ka papatšo
- Barutwana ba ka laelwa go ya dikantorong tša kgauswi tša radio ya selegae (*Community radio Station*) gomme ba dire dinyakišišo ka ga tsela yeo papatšo ya seyalemoya e dirwago ka gona.
- Barutwana ba ka laelwa gore ba ye mabenkeleng a kgauswi gore ba nyakišiše gore borakgwebo ba ka nyaka go bapatša lebenkele goba dithoto tša bona bjang.

Dikarabo tšeo di akantšwego

Mošongwana wa 6: Tlhagišo ya bomolomo - tshekatsheko ya papatšo letl. 105

- Hlalošetša barutwana gore papatšo e swanetše go ba le maatlakgogedi gore motho a ikwe a nyaka go ba le seo se bapatšwago. Dikwi go papatšo go šoma mahlo gammogo le leleme ge go bapatšwa dijo.
- Morutiši o swanetše go hlahlwa barutwana go dikarabo tšeo ba di fago. Lebelela mohlala wa tšona mo go maele a morutiši gomme o ba bontšhe bohlokwa bja go fa dikarabo le mabaka.
- Seswantšho se se filwego se bonagala kudu ka morago ga ditaba, e ka ba tša seyalemoya goba tša thelebišene.

- Efa barutwana sebaka sa go tsebagatša mehuta ya go fapana ya ditšhelete, mohlala, 20c, 50c, R1.00 gammogo le tšhelete ya pampiri.
- Hlalošetša le go gatelela mekgwa ya go bala go swana le go sekima le go se sekana le mehola ya wona.

Mošongwana wa 7: Kakaretšo letl. 106

Mokgwa wa go ruta

Hlokomela gore ka gare ga kakaretšo go na le dintlha tša go ba le World Cup, dikgwebo, dipeakanyetšo, tšhelete, mašokotšo, go beeletša le ekonomi. O ka šomiša rubriki ya dingwalwa tše kopnana go ela kakaretšo ye.

Dikarabo tše di akantšwego go diboego le melao ya tšhomišo ya polelo:

Hlahla barutwana go hwetša dikarabo tša maleba.

Mašala

Dumelela barutwana go fa mehlala ya mašala go swana le yena, tšona, bona go ya ka magoro.

Barutwana ba swanetše go fa mabaka a mehlala yeo ba e fago gomme ba a šomiše mafokong a go kwagala.

Maitiri

A šomišwa go bontšha tiragalo yeo e boelago go sediri, mohlala, lokiša - itokiša, nagana – inagana, ngwala – ingwala bjalo, bjalo.

Maamanyi le makgokedi

Mehlala: Barutwana bao ba ngwalago

Diphoofolo tše di nwago meetse bjalo, bjalo

Gatelela ntlha ya gore leamanyi le tsamaelana le legoro la maina go sediri,

Mabotšiši

Hlahla barutwana ge ba efa mehlala ya mabotšiši gammogo le mehuta ya wona. Netefatša gore ba a šomiša gabotse mo mafokong go laetša gore ba a kwešiša.

Tiro le tirwa

Tiro	Tirwa
Koko o araba morutiši.	Morutiši o arabja ke koko.
Morutiši o bitša kopano.	Kopano e bitšwa ke morutiši.
Bana ba sekolo ba kgopetše Lesedi thušo.	Lesedi o kgopetšwe thušo ke bana ba sekolo.
Koko o leboga hlogo ya sekolo	Hlogo ya sekolo o tla lebogwa ke koko.

Kelo ya Kotara

KOTARA YA 2

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 100

MOŠOMO WA 1: BOMOLOMO

Potšišo ya 1: Kahlaahlo tša foramo (10)

Mošongwana wo o theilwe godimo ga bokgoni bja morutwana go theeletša seo a se balelwago maikemišetšo e le go ba loutša tsebe. Ge o ela mošongwana wo o swanetše o hlokomele tše di latelago:

- Kwešišo ya temana/sengwalwa
- Go bolela ka go lokologa
- Tlhabošo ya lentšu
- Segalo
- Tšhomišo ye botse ya go khutša

Ela barutwana go ya ka tsela yeo rubriki e bolelago ka gona mabapi le go bolela goba go balela godimo gomme o fe meputso ka tsela yeo e swanetšego.

Mošomo wa 2: Lenaneokopano le metsotso

Mo mošongwaneng wo, barutwana ba swanetše go elwa ka rubriki ya dingwalwa tše kopana gomme o lebelele kudu gore dintlha tša bona ke tša makgonthe na.

(15)

Tlhahlobo ya gare ga ngwaga

Lephephe la 1

Mošomo wa 1: Bomolomo: Go theeletša temana (10)

1. Tlhokego ya tšhelete/mašeleng. (1)
2. Ba nyaka gore ba bogege/ke setšo gore ka nako ya dikheresemose bana ba rekelwe diaparo tše di swa e le ge go itokišetšwa matswalo a Morena. (1)
3. Mahenyaenya ke dijo tše bose ka polelo ya sebjalebja. (1)
4. Tlhokego ya tšhelete e ama ekonomi ka gore ga go na tšhelete yeo e šomago seo se ra gore naga ga e hwetše letseno leo le ka dirago gore e gwebe ka yona tšhelete yeo go reka le go beeletša moše wa mawatle. (2)
5. Ke leano le le botse go boloka tšhelete gore mohla wa kgakanego motho a kgone go ipatolla a reke tšeo a di nyakago. (2)
6. Ke tswanelo gore ba bagolo le bona ba ithekele diaparo gore le bona ba bogege ba be le seriti. (1)
7. Go bohlokwa go reka diaparo tša go bitša mašeleng a godimo gore batho ba go hlomphe goba ge o na le tšhelete ya go lekana/Ga go bohlokwa go reka diaparo tša mašeleng a godimo ka gore le tšona di a hlakala gomme gwa bonala motho a sentše tšhelete. (2)
8. Ekonomi e bolela ka tšhelete le leruo le go gweba ka tšhelete le tše dingwe go swana le ditšwammung. (1)

[10]

Lephephe la 2: Tekakwešišo

1. Basetsana bao ba bego ba hloyane ke Mabjala le Mologadi. (2)
 2. Sebakwa ke go bolela ka batho ba bangwe. (1)
 3. Ga se nnete gore segwera se tlišwa ka dilo tša lefase efela se tlišwa ke boitshepho le go ba le nnete. (2)
 4. Segwera sa nnete ke ge bagwera ba amogela dikeletšo, ba sa lahletšane ebile ba hlompšana ba sa sebane ge ba na le batho ba bangwe. (2)
 5. Lehloyo la makgarebe a le fedišitšwe ke ge Mabjala a ile a ba kgalela lesebo gomme a ba eletša ka segwera sa nnete. (1)
 6. Dika tše pedi go tšwa mo temaneng le tlhalošo ya tšona.
 - Go kgokolla pudi – go bolela nnete.
 - Go fošana ka noga e phela – go fapana/go lwa ka mantšu.
 - Go tšhelana ka mae a go bola – go rogana goba go hlapaolana. (4)
 7. Maele go batho ba go rata go senya segwera sa bangwe ke gore yo mongwe leyo mongwe a lebelele mathata a gagwe a tlogele tša bangwe. (1)
 8. Go ya ka temana ye se bohlokwa ke tlhompho ka gore ke yona e fago motho seriti. (2)
- [15]

Lephephe la 3: go ngwala

Šomiša rubriki ya dingwalwa tše telele go ela mošongwana wo. Ela tlhoko dintlha tše di latelago:

- Efa tebelelo ye e sa tšee go lehlakore le go lekalekanela.
- Hlagiša dikgopolo tšeo di thulanago ka tsela ya go se tšee lehlakore.
- Lekalekanetša dingangišano tša lehlakore la go dumela le la kganetšo.
- Mongwalo e be wa go balega.
- Šomiša segalo seo se hlagišago maikutlo.
- Ruma ka go fa taetšo ya kgopolo e itšego. (20)

Lephephe la 4: Karabo go dingwalo

1. Moanegwathwadi mo kanegelokopaneng ye ke Mpho. (1)
2. Na sebakwa se segolo mo kanegelokopaneng ye ke gore mmame wa Mpho ga a nyake go amogela gore Mpho ke ngwana wa monna wa gagwe. (2)
3. Mpho le tatagwe ba be ba kwana e le ruri efela Mpho le mmagwe (mmangwane wa gagwe) ba be ba sa kwane efela lehloyo le be le bakwa ke yo mmangwane wa Mpho. (3)
4. Tshwarompe ya Mpho e be e le ya lerato leo Mpho a bego a le fiwa ke tatagwe. (2)
5. Mongwadi o šomiša mantšu a itšego go hlagiša seemo sa ditaba le gore mmadi a be le sebopego se se tletšego. Šomiša lefoko le go hlagiša boemo bja ditaba ka gare ga kanegelokopana: “Tatagwe o ile a swabana nko go feta molomo.” – Tatagwe o ile a nyama la mafelelo ka taba yeo a e bonego e diragala ka lapeng la gagwe. (3)
6. Hlaloša mebolelwana ye e latelago gomme o e amanye le kwešišo ya gago ya kanegelokopana ye ka botlalo: **‘O se ke wa iša pelo mafiša’** le **‘o be a eja marapo a hlogo.’** O se ke wa gopola kudu ka seo se diragetšego, o be a nagana kudu a homotše (4)
7. Moanegi o kgatha tema ye kgolo ka gare ga kanegelokopana. Ahlaahla lebaka le ka go tšweletša bokgoni bja gagwe ge a re alela ditaba tša bo Mpho kanegelokopaneng ye. **Mo potšišong ye bala dikarabo tša barutwana efela hlokomela gore ba lebanya ditaba thwii le hlogo.** (5)

[20]

KOTARA YA

3

Kgaolo	Dibeke	Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela	Go ngwala le go hlagiša	Diboepgo le melao ya tšhomišo ya polelo
6	1-2	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša ditherišano magareng ga batho ba babedi. Poledišano ka bohwa le setatamente sa kabo ya dithoto. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala lengwalo la bohwa le setatamente sa kabo ya dithoto ka morago ga lehu la mong wa dithoto tšeo; Theto. Go balela kwešišo setšweletšwa sa go bonwa – khathuni. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: ngwala lengwalo le setatamente sa kabo ya dithoto ka morago ga lehu. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu le a lefoko. Tlhalošo ya lentšu. Maswaodikga le mopeleto.
6	3-4	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša polelotherišano. Ahlaahla boitsebišophelo. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa sengwalo, mohlala: kanegelokopana. Tekatlhaologanyo ya go balwa, theto. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano: lengwalo la go sepedišana le la kgopelo ya mošomo le lenaneophelo. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu le a lefoko. Tlhalošo ya lentšu. Mopeleto.
7	5-6	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša poledišano seyalemoyeng. Tšea karolo dingangišanon. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala nonwane. Theto. Go balela kwešišo. Kakaretšo ya setšweletšwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Ngwala taodišo: kanegelo. Ngwala taodišo. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu le a lefoko. Tlhalošo ya lentšu.
7	7-8	<ul style="list-style-type: none"> Theeletša polelo ya go fiwa ke leloko leo le atlegilego. Polelo ya go itokišetšwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa sengwalo, mohlala: kanegelokopana. Theto. 	<ul style="list-style-type: none"> Hlama karata ya taletšo le ya go amogela taletšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu le a lefoko. Tlhalošo ya lentšu. Maswaodikg.
8	9-10	<ul style="list-style-type: none"> Go anega kanegelo. Poledišano: Bapala papadi. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa sengwalo go swana le papadi. Tekatlhaologanyo ya go balwa; theto. 	<ul style="list-style-type: none"> Poledišano. Ngwala lenaneotshepe dišo la kopano le metsotso. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu le a lefoko, tlhalošo ya lentšu.

Kelo ya Kotara ya 3

Mošomo wa 1: Bomolomo	Mošomo wa 2: Go ngwala	Mošomo wa 3: Molekwana wa 2
Polelo ya go itokišetšwa/ papadikekišo/ngangišano/kahlaahlo ya boitsebišophelo/ tokomane ya bohwa/ testamente.	<ul style="list-style-type: none"> Taodišotlhaloš/kanegelo/ kgadimo/ taodišongangišano Lengwalo la kgopelo ya mošomo le boitsebišophelo 	Tekakwešišo le tšhomišo ya polelo

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 1-2: Mehuta ya masetlapelo a tlhago

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> • Poledišano/ditherišano • Theeletša tiragalo ya ditherišano magareng ga batho ba babedi (poledišano) • Poledišano ka go kwešiša bohwa le setatamente sa go ngwalwa sa kabo ya dithoto. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bala lengwalo la bohwa le setatamente seo se ngwadilwego ka bokopana sa go laela ka fao dithoto di swanetšego go phatlalatšwa ka gona ka morago ga lehu la mong wa dithoto tšeo. • Magato a go Bala: • Theto. • Go balela kwešišo le mekgwanakwana ya go bala: setšweletšwa sa go bonwa –khathuni.

Go ngwala le go hlagiša	Diboepgo le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> • Setšweletšwa sa tirišano: ngwala lengwalo la kabo ya dithoto le setatamente sa go ngwalwa sa taelo ya kabo ya dithoto ka morago ga lehu. • Tsepelela go magato a go ngwala. • Ngwala lengwalo la kabo ya dithoto le setatamente sa go ngwalwa sa taelo ya kabo ya dithoto ka morago ga lehu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mošomo maemong a lentšu: Maina a tlhago le mainakgopolo, mahlaodi, makopanyi, • Mošomo maemong a lefoko: polelo, lebaka, mohuta wa lefoko, mohuta wa ditemana, lentšu, dithabe le dikafoko • Tihalošo ya lentšu: diparonimi, dipolisemi, dihomonimi, tumatshwano (mantšu ao a bitšwago go swana eupša a fapana ka tihalošo) • Maswaodikga le mopeleto: dipatrone tša mopeleto

Beke ya 3-4: Go Ditlamorago tša masetlapelo

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> • Mekgwanakwana ya go bolela le go theeletša. • Theeletša polelotherišano. • Ahlaahla boitsebišophelo bjalo ka se sengwe sa dinyakwa tša go thwalwa mošomong/Kamogelo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bala setšweletšwa sa sengwalo, mohlala: padi/padi ya baswa/kanegelokopana. • Magato a go Bala: • Theto. • Tekatlaologanyo ya go balwa (mekgwanakwana)
Go ngwala le go hlagiša	Diboepgo le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> • Setšweletšwa sa tirišano, mohl: lengwalo la go sepedišana le la kgopelo ya mošomo le lenaneophelo. • Nepiša go magato a go ngwala. • Ngwala lengwalo la go sepedišana le la kgopelo ya mošomo le lenaneophelo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mošomo maemong a lentšu: mahlaodi • Mošomo maemong a lefoko: polelo, lebaka, mohuta wa lefoko, mohuta wa ditemana, lentšu, dithabe le dikafoko. • Tihalošo ya lentšu: mahlalosešagotee, malatodi, ditumatshwano, dihomonimi, polisemi, • Maswaodikga le mopeleto: dipatrone tša mopeleto

Mehuta ya ditemana	Dithuśathuto	Kgakollo go morutiši
<ul style="list-style-type: none"> • Poledišano/ditherišano • Theeletša tiragalo ya ditherišano magareng ga batho ba babedi (poledišano) • Poledišano ka go kwešiša bohwa le setatamente sa go ngwalwa sa kabo ya dithoto. • Mekgwanakwana ya go bolela le go theeletša. • Theeletša polelotherišano. • Ahlaahla boitsebišophelo bjalo ka se sengwe sa dinyakwa tša go thwalwa mošomong/Kamogelo 	<ul style="list-style-type: none"> • Puku ya Morutwana • Puku ya Morutiši • Diswantšho 	<ul style="list-style-type: none"> • Go balela barutwana (bomolomo) go bohlokwa • Šomiša methopo go ya ka tshwanelo efela morutiši ga a ganetšwe go tšweletša tsebo ya gagwe go feta ka tsela ye a eletšwago ka gona mo pukung ye. • Ruta dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo go ya ka Sepholeke.

Beke ya 1 - 2:

Mehuta ya masetlapelo a tlhago

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Poledišano letl. 122

Methopo/Didirišwa
Puku ya Morutiši

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Tshepedišo ya sengwalo (poledišano)
- Balela barutwana poledišano yeo e theilwego godimo ga matlakadibe. Fela o hlaloša mantšu a mangwe ao a ka laetšago a tšere šedi go bona, mohlala, *tornado*

Pele ga go theeletša

Barutwana ba tla:

- Akanya gore setšweletšwa se ka ba se le mabapi le eng ba hlahlwa ke hlogotaba ya poledišano.

Matlakadibe

- Malesela: Ruri ke a go botša Pule monna wa gešo, ditaba ke tšona tšeo, ntle le peakanyo ya mohuta woo, o ka se loke
- Pule: Wa tseba ga ke kwešiše! O ra gore nna nka e hwetša tšhelete yeo?
- Malesela: Ke a go botša, gabotse e re ke go hlalošetše! O a gopola goile gwa ba le kotsi ya sefatanaga dikgwedi tše sešela tša go feta
- Pule: Ee, o ra yela sefatanaga sa gona se ile sa fetša se swele lorelore
- Malesela: Ke ra yona yeo, monna wola oile a lefelwa diranta tše milione tše tshela gomme le ge a sa le ka bookelong, o hwetša diranta tše... (*Pule o mo tsena ganong*)
- Pule: Ema pele, ke a le tseba lena gape barekiši, ga le ome mare ka ganong
- Malesela: Ga ke go radie monna Pule. E re ke tšwele pele, ka morago ga moo (o tšwetša tlhalošo ya gagwe pele go fihlela o ka re Pule o a kwešiša)
- Pule: Go lokile monna wa kgoro, bjaleo re ditlamorago tša boingwadišetšo bjo bja ka ke eng?
- Malesela: O se tshwenyega ka seo monna, gape khamphaniya rena e ngwadišitswe kua 'Stock Exchange' bjale re ka se tsoge re wele. Ga nke o bona lebitšo la rena le tšwelela ge ba bala tša moruo mo thelebišeneng?
- Pule: O re dimillione? Efela nna nka se ipshine ka yona tšhelete yeo ka gore ke tla be ke dutše godimo ga 'wheelchair'
- Malesela: O se e nagane ka mokgwa woo, wena gopola fela gore o tla be o sa kgone go šoma gomme mašeleng a tsena gomme o sa palelwe ke go ithuša ka seo o se nyakago
- Pule: Aowa di a kwagala, bjale o re ke tla lefela bokae ka kgwedi
- Malesela: Ebile o ka se e kwe le gore e gogilwe. E no ba mašelengnyana ao o ka se dirego selo ka wona efela a na le mohola kua mafelelong
- Pule: Bjale ge go tla diragala eng ge go ka se be le madimabe ao kamoka, nna bjale ke hwela kae?
- Malesela: Ga ke kwešiše!

- Ahlaahla tlotlontšu ye nngwe le nngwe ya motheo yeo ba sa e kwešišego le morutiši
- Itokišetše go theeletša ka go swara phensele le letlakala go re ba kgone go ngwala dinoutse mabapi le seo ba tla bego ba se theeditše.

Dikarabo tše di akantšwego

1. Dihla ke tše 4.
2. Dumelela barutwana go fa dikarabo tša go fapana efela ba botše gore ba fe mabaka a go re ke ka lebaka la eng ba rata dihla tšeo.

Ka nako ya go theeletša

1. Efa barutwana sebaka sa go fa mehlala ya matlakadibe gomme ba hlaloše gore ba ka iphemela bjang, **mohlala:**
 - (a) merwalela/meetsefula – ba ka epa melete gore meetse a tsamaye ka mahlakoreng a dintlo.
 - (b) madimo: batho ba ka itswalelela ka dintlong gomme ba dula felo gotee
 - (c) magadima: ba tloge kgauswi le mafasetere, meetse le dilo tša mohlagaše, bjalo, bjalo.
2. Matlakadibe a direga kudu selemo.

Ka morago ga go theeletša

1. Ga go ka tsela yeo o ka šireletšago ntlo kgahlanong le tlhago ye e tšhošago efela ke batho fela bao ba ka itšhireletšago.
2. Karabo ye e swana le yeo e filwego mo legatong la ka nako ya go theeletša efela morutiši a ka ba dumelela go fa dikarabo tše dingwe.
3. Ge e le dikotsi tše di šiišago go ka ba le mahu le go lahlegelwa ke dithoto.

Menyetla ye e okeditšwego

Morutiši a ka bontšha barutwana mehlala ya diswantšho tša go tlišwa ke matlakadibe.

Barutwana ba bontšhwa vidio ya masetlapelo a go sepelelana le poledišano yeo.

Barutwana ba ka kgopelwa go tlaleletša poledišano yeo ka go fa mantšu a bona.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Bomolomo	Kelo yeo e sego ya semmušo	bomolomo

Dikarabo tšeo di akantšwego

Dipotšišo	Dikarabo
1. Ka boripana hlaloša gore poledišano ye e bolela ka eng?	1. E bolela ka boitokišetšo bjoo bo swanetšego go ba gona kgahlanong le matlakadibe.
2. Ge o lebeletše, ke mang yo a tsebago ditaba tše go bolelwago ka tšona go feta yo mongwe? Fahlela.	2. Malesela, ke yena a fago tlhalošo go feta Pule.
3. Motho yo wa go ba le tsebo o nyaka yo mongwe a dira eng?	3. O nyaka gore a ingwadišetše pholisi ya go šireletša yena le dithoto tša gagwe mohla wa kotsi ya matlakadibe.
4. Efa mehlala ya matlakadibe ao a tšweletšwago mo poledišanong ye.	4. Tornado, ledimo le legolo.
5. Go ya ka poledišano ye matlakadibe a ba gona ka morago ga nako e kakaang?	5. Matlakadibe ga a na nako go ya ka poledišano ye, a diragala nako ye nngwe le ye nngwe ka gore dihla di a tsenelana.
6. Ge motho a wetšwe ke matlakadibe a ka dira eng?	6. A ka nyaka thušo ya kgauswi.
7. Ke eng seo motho a swanetšego go se dira go thibela matlakadibe?	7. Ga se gona ka gore ke ditiragalo tša hlago.
8. Malesela o re: "ga ke go radie monna Pule..." Na go radia ke go dira eng?	8. Go radia ke go jabetša motho gore a dire seo a naganago gore o a se kgolwa efela e se nnete. Boradia bo swana le go botša motho maaka.
9. Go ya ka Malesela ke eng seo ba se dirago ge motho a wetšwe ke masetlapelo ao?	9. Ba lebelela bothata bjo bo hlagilego gomme ba go thuše go ya ka tsela yeo o tla bego o ingwadišetšego go tšona
10. Go ya ka wena o bona o ka re Pule o kgotšwe seo se bolelwago ke Malesela? Fahlela.	10. Pule o kgotšwe ke ka lebaka leo a rego: 'Ke a bona, go lokile ke tla ingwadišetša gomme ka phela ke tseba gore ge go ka ba le madimabe a tlhago nna ke tla be ke bolokegile'
11. Tsopola seka se tee seo se šomišitšwego mo temaneng ye, gomme o fe le tlhalošo ya sona.	

Dikarabo tše di akantšwego go diboego le melao ya tšhomišo ya polelo:

Lebaka

Lebaka la bjale	Lebaka le le fetilego	Lebaka le le tlagogilego
Banna ba kwana ka ditaba	Banna ba kwane ka ditaba	Banna ba tla kwana ka ditaba
O thuša mogwera wa gagwe	O thušetše mogwera wa gagwe	O tla thuša mogwera wa gagwe
Meetsefula a fihla motseng	Meetsefula a fihlile motseng	Meetsefula a tla fihla motseng

Mainaina: thaba, motho, sekolo bjalo, bjalo

Leinakgopolo

Tlala, boroko, manyami, bjalo, bjalo

Mahlaodi: ledimo le legolo, moya o montši, nakong ye telele

Mošongwana wa 2: Poledišano ka go kwešiša bohwa le setatamente sa go ngwalwa sa kabo ya dithoto letl. 125

- Hlalošetša barutwana gore setatamente sa go ngwalwa sa kabo ya dithoto ka botlalo.
- Hlahla barutwana ge ba ahlaahla dintlha tše di latelago:
 - Tšhomišo ya polelo
 - Go jabetša
- Ba bontšhe bohlokwa bja go šielana karolo gore ke yona yeo e dirago gore ba se tsenane ganong gomme go dira gore poledišano e tšwelele gabotse

- Laetša barutwana gore ka morago ga ngangišano go swanetše gore go be le tharollo go bontšha gore go bile le kwešišano

Dikarabo tše di akantšwego go diboego le melao ya tšhomišo ya polelo:

mehlala e mengwe ya dipolisimi

boloka: ba ile go boloka mohu wa kotsi ya sefatanaga
Thipa ke lešaedi la go boloka tšhelete

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Go bala lengwalo letl. 126

Mokgwa wa go ruta

Bala lengwalo la bohwa le setatamete seo se ngwadilwego ka bokopana sa go laela ka fao dithoto di swanetšego go phatlalatšwa ka gona ka morago ga lehu la mong wa dithoto tšeo

Pele ga go bala

1. Dikarabo tše 1 – 3 di tšwa go barutwana.
2. Theeletša dikarabo tša barutwana mabapi le ka mokgwa woo ba itsebago ka gona gomme o ba hlahle gore ba ka itseba bjang.

Ka nako ya go bala

1. O ka tseba gore motho o go botša maaka ka taba ye e itšego ge o ka re a bolela le wena a sa go lebelele ka mahlong.
2. Go bohlokwa gore mong wa dithoto a di abe pele a hlokošana efela o ka fa barutwana sebaka sa go fahlela dikarabo tša bona.

Ka morago ga go bala

Ga go ka tsela yeo dimpho tša bofora di ka abelanwang pele ga batho ka gore go tla be go se na bohlatse bja seo se tla bego se dirwa.

Methopo/Didirišwa

Lengwalo la setatamete sa kabo ya dithoto

Maele go morutiši

Tshepedišo ya sengwalo (lengwalo la setatamete sa kabo ya dithoto)

Menyetla ye e okeditšwego

Barutwana ba ka bontšhwa tokomane ya nnete go tšwa go boramolao

Barutwana ba ka kgopelwa gore ba ngwale mangwalo a bona a go aba dithoto

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Bomolomo	Kelo yeo e sego ya semmušo	bomolomo

Dikarabo tšeo di akantšwego

- Batšeakarolo ke batho bao ba ngwadilwego ka gare ga lengwalo la setatamete sa kabo ya dithoto.
- Letšatšikgwedi e tla ba leo mongwadi a le ngwadilego ge a saena.
- Ke tšeo di ngwadilwego ka gare ga lengwalo.
- Bajalefa ke batho bao ba ngwadilwego ka gare ga setatamete gomme ke bona bao ba tlogo hwetša dithoto tšeo di abjwago.
- Polelo e swanetše go hleka efela e bontšhe gore e thadilwe semolao
- Ramolao ke yena a swanetšego a abe dithoto tšeo gore ntwala e se be gona ebile ke yena yoo a bego a le gona ge mohu a thata/ngwala setatamete seo.

Mošongwana wa 4: Theto letl. 128

- Pele ga go bala
- Ka nako ya go bala

Ka morago ga go bala

1. Ka methaladi ye mene hlalosa gore sereto se se bolela ka eng.
2. Go ya ka sereto se, leruwaruwa le hlolega neng? Fahlela.
3. Hlaloša ditiragalo tšeo di hlolegago ka nako ya leruwaruwa.
4. Efa mehlala ya pheteletšo yeo e filwego mo seretong se.
5. Na ke eng seo motho a swanetšego go se dira ge seemo se le bjale?
6. Ntšha mehlala ya tshwantšhanyo go tšwa seretong.
7. Hlaloša mantšwana a a latelago go ya ka mokgwa wo a šomišitšwego mo seretong:
 - (a) matonse
 - (b) sekgalela
 - (c) sentsokele
8. Na ke go reng gore: 'hlogo ye meetse e lotwa ke mong'

Mošongwana wa 5: Go balela kwešišo le mekgwanakgwana ya go bala: setšweletšwa sa go bonwa – khathune letl. 130

- Batho ba babedi bao ba sa naganego ka selo sa go swana.
- Kwešišo e tla ka mekgwa ya go fapana. Hlahla barutwana gore ba bolele ka seo ba se bonago, efela ba lemoše gore diswantšho di fa tlhalošo ya ka pela ge motho a na le kwešišo ya diswantšho.
- Mantšu a thuša go laetša tsela le go fahloša mmadi ge a šomišitšwe le diswantšho.
- Sebopego sa mathomo se laetša mantšu ao a bolelwago gomme seswantšho sa bobedi se hlagiša ka seo motho a se naganago.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 6: Setšweletšwa sa tirišano: ngwala lengwalo la kabo ya dithoto le setatamente sa go ngwala sa taelo ya kabo ya dithoto ka morago ga lehu letl. 131

Mokgwa wa go ruta

Mošongwana ka botee

Setatamente se ka elwa ka go šomiša kelo ya ditšweletšwa tša dingwalwa tše telele.

Baithuti ba ngwala lengwalo la kabo ya dithoto le setatamente sa go ngwalwa sa taelo ya kabo ya dithoto morago ga lehu. Ba hlokomele go ela hloko tše di latelago gammogo le mekgwanakgwana le magato a go ngwala mošomo wa bona ka nepagalo. Ela hloko go tše di latelago ge o ngwala:

- Sebopego sa go nepagala: Sebopego sa setatamente sa kabo se swanetše go fapana le dingwalwa tše dingwe go swana le lengwalo goba taodišo. Sebopego se swanetše go bontšha gore mongwadi o ngwala ka mokgwa wa dintlha gore le yo a balago a kgone go fapantšha tše di ngwadilwego.

- Maikemišetšo: Mongwadi o swanetše go hlagiša maikemišetšo a seo a se dirago. Le ge go le bjalo ga a gapeletšege go itlhaloša gore ke mabaka afe ao a dirago gore a abe dithoto ka mokgwa woo a abago ka gona.
- Dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo: Dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo di swanetše go bonala, mohlala, ge a beile seroto se se itšego bjalo ka kgopolokgolo, a ka no tlaleletša gore e etšwa kae gomme e ka dirišwa eng.
- Hlokomela go šomiša makopanyi ao a nepagetšego gore setatamente sa gago se kgone go balega le go kwešišega.
- Mafoko a swanetše a fapane go bontšha mmadi gore setatamente se bolele le yena, le gore mongwadi wa sona o se ngwadile a sa phelegile mmeleng le monaganong, ka fao o tseba polelo yeo a e šomišago.

Gopola gore bjalo ka mongwadi o swanetše go šomiša magato a bohlokwa a go ngwala go laetša gore go ngwala ga se tiragalo ya nakonyana.

Gopotša baithuti ka magato a a go ngwala:

- Go beakanya: ditaba tše di ngwalwago di swanetše go bontšha bohlatse bja gore di beakantšwe
- Sengwalwakakanywa: Thoma pele ka go ngwala sengwalwakakanywa seo go sona o lahlelago dikgopolo tše di tla phošollwa ka morago.
- Go boeletša: bjale ka ge go šetše go hlalositšwe gore go ngwala ga go hlage gatee, boeletša sengwalwa sa gago go netefatša gore seo a nyakago go se tšweletša se tšwelela ka tsela yeo o se nyakago ka gona
- Go hlokola: ge o boeeditše sengwalwa sag ago, hlokola dintlha tšeo di sa di nyakego ka gare ga sona.
- Go phošolla le go hlagiša: Le ke legato la mafelelo la go ngwala. Mongwadi o tla be a phošolla tše dingwe tša dingwalwa ka morago ga go hlokola gomme a itokišetša go tla go hlagiša sengwalwa sa gagwe bathong.

Beke ya 3 le 4:

Go Ditlamorago tša masetlapelo

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 7: Theeletša polelotherišano letl. 132

Mekgwanakgwana ya go bolela le go theeletša

Methopo/Didirišwa

Puku ya Morutiši

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Tshepedišo ya sengwalo (polelotherišano)

Ka nako ya go theeletša

Polelotherišano

(Papi o boledišana le Molatela ka ga Matlakadibe ao a wetšego motsana wa Nyakelang

Molatela: Monna Papi re kwa ba re o amogeditšwe sefoka sa go phološa bana bale ba nyakileng go kgamiwa ke meetse kua Nyakelang.)

Papi: Go bjalo mohlomphegi

Molatela: Etse o re go diregile eng?

Papi: Bana ba le ba be ba ralokela ka meetseng ba nagana gore pula e fetile. Bona ba be ba nagana gore ba hweditše lefelo la go rutha. Ka mantšu a mangwe meetse ale a ile a ba maatla go bona

Molatela: Gomme wena wa thuša bjang?

Papi: Ka maitemogelo a ka ke ile ka no itahlela ka mola meetseng gomme ya ba ke kgona go ba kgoromeletša ka ntle, ka o tee ka o tee.

Molatela: Gape go kwagala gore meetse ao a be a šutša o ka re lewatle

Papi: Go bjalo efela seo o swanetšego go se tseba ke gore ga wa swanela go tšhoša ke meetse ka gore o tlabo o lwela bophelo bja gago. Ke ntlha ya mathomo yeo

Molatela: Ka mantšu a mangwe ke gore ge o tšhogile o swanetše o lebelele mokgwa wa go phologa go feta go tšhoga?

Papi: Go bjalo gomme sa bobedi ke gore ga wa swanela go go hema goba go buša moya ka dinko gobane meetse a tla tsena ka dinkong gomme wa kgamega e sa le ka pela mola o tla be o tšhogile

Molatela: Tšwela pele ke theeditše!

Papi: Ke moka o swanetše go lebele lefelo leo go bonagalago meetse a mannyane gomme o tšhabele gona. O se ke wa lebala gore ka dinako ka moka o swanetše go phela o ntšhitše mahlo dinameng o buša moya ka go o seketša gore o se lapišwe ke meetse.

Molatela: Bjale ka gore meetse ao a tlabo a bilogile ebile a na le mabu o tla dira bjang?

Papi: Tšeo ga se tša swanela go go tshenya ka gore nepo e kgolo ke go phologa. Ka nnete ga go kgonagale gore o se fele o enwa goba go metša meetse ka baka la go utswa go buša moya ka bontši

Molatela: A na go na le mokgwa o mongwe woo o ka šomišwago gore motho a pheme meetsefuta ao ge a šetše a tlile motseng?

Papi: Se sengwe seo batho ba motes ba swanetšego go se dira ke go epa ditsela tšeo di tla dirago gore meetse a se kgobokane fela gotee. Moo go kgonegago ba a gapele ka mašemong gomme ba age mebotwana pele ga mafero gore meetse a se ba tsenele ka dintlong.

- Balela barutwana polelotherišano ye gomme o fele o efa mehlala ya nnete yeo o e tsebago, mohlala, meetsefuta le ditlamorago tša gona.
- O se lebele go šomiša polelo (lentšu) ya go nepagala le segalo sa nnete.

Menyetla ye e okeditšwego

Barutwana ba ka kgopelwa go thala diswantšho tša go bontšha ditlamorago tša meetsefuta le mehuta e mengwe ya merwalela.

Molatelatela:	Aowa di a kwagala bjale ge motho a šetše a nwele meetse ao a ditšhila go tla diragala eng?
Papi:	Le ge e le gore molaetša wog a o tšwe go Kgoro ya tša Maphelo ke nagana gore ge o sa emetše thušo ya pele, motho a ka nwa meetse a mantši a go hlweka gore a kgone go hlatswa ditwatši tšeo di ka tlogago kapela di fete le meetse ao.
Molatelatela:	Go tloga go tšhoša e le ruri. Bjale ka gore ga se bana še ba ba rata meetse, bona re reng go bona.
Papi:	Maele a ka go bana ke gore bat loge kgauswi le meetsa mantši ka gore a na le kotsi, kudu ge e le gore pula e san a ka gore magadima le wona ga a kwane le meetse gomme maphelo a bana a ka lahlegelwa. Batswadi le bona ba swanetše gore ba hlokomele bana ba bona ba se ralokele mafelong a go swana le meetse goba mollo
Molatelatela:	Ema pele, kgane o na le maitemogelo a tša mollo ge o le mo
Papi:	Ee, efela e re re se tsene go yeo gona bjale re ka tla ra hlakahlakanya ditaba tša rena. Seo nka se gatelelang ke gore bana ba ralokele kgole le mollo ka gore le won age o le bogale, o ka dira batho gore ba lahlegelwe ke dithoto goba maphelo a bona

Ka morago ga go theeletša

Dikarabo tšeo di akantšwego

1. Papi ke yena a nago le tshedimošo ka ditaba tše di bolelwago. Molatelatela o mmotšiša dipotšišo gomme yena o di araba ka botlalo le ka maitemogelo.
2. Mehlala ya polelo yeo e tšweleletšeng:
 - (a) Go bjalo
 - (b) Ka mantšu a mangwe
 - (c) Ee, efela...
3. Mehlala ya go bontšha gore batho ba ba a kwana.
 - (a) Tšwela pele...
 - (b) Aowa di a kwagala...

Mošongwana wa 8: Ahlaahla boitsebišophelo bjalo ka se sengwe sa dinyakwa tša go thwalwa mošomong/Kamogelo letl. 133

- Polelotherišano ye e bego e theeditšwe e tla thuša barutwana go itšhupa gore Papi o na le maitemogelo a seo a bolelago ka sona. Go itšhupa gore o na le tshedimošo ye ntši yeo a ka e alelago batho. Se ke se sengwe sa dikokokwane tša boitsebišophelo. Ge motho a nyaka go tsebega o swanetše a ntšhe tshedimošo ye e lekanego gore a tsebege.
- Se sengwe se se latelago ke gore a na tshedimošo goba go tsebega ga motho yoo go nyalana le seo batho goba mošomo woo o se nyakago. Tshedimošo yeo e fiwago e swanetše gore e be maleba le seo se nyakegago. Ahlaahla gore go tla

direga eng ge motho a sa fe tshedimošo ya maleba bathong.

- Motho yo mongwe le yo mongwe o swanetše gore a be le batho bao ba mo tsebago. Ke eng seo batho ba ka se hlatselago go bontšha gore motho o a tsebega? E ka ba o hlatselwa tša bofora gore a hwetše mošomo goba tšeo di bolelwago ke tša nnete. Ahlaahla gore go ka direga eng ge batho ba lemoga gore motho o hlatsetšwe ka bofora gomme o thoma go ntšha mekgwa le dimelo tša gagwe tša nnete.
- Tše di filwego ka godimo di bohlokwa ge di bontšhwa godimo ga lengwalo la kgopelo ya mošomo. Na go ka direga eng ge motho a sa ipege ka botlalo mo lengwalong gomme a tshepile gore o tla ya a itlhatsela pele ga bengmodiro.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 9: Bala setšweletšwa sa sengwalo- Padi letl. 134

Mokgwa wa go ruta

Gopotša barutwana gore mo dithutong tše di fetilego, ba ithutle ka padi le diponagalo tša yona. Le mo thutong ye ba sa tla go ahlaahla diponagalo tše dingwe tša padi, ba ikgakolle pele gore padi ke eng.

Padi ke sengwalwa seo se šomišwago go anega goba go laodiša taba ye telele gomme go dirišwa mafoko a matelele. Re hlaloša taba ya mafoko a matelele e le ge re e pharologanya le sereto. Gore mmadi a kwešiše padi o swanetše a lebelele diponagalo tše di latelago:

Thulaganyo: thulaganyo ke mokgwa woo mongwadi a o šomišago go beakanya ditaba tša gagwe ka gare ga padi. Mongwadi o latelanya ditiragalo tšeo a di fago mmadi gore mmadi a se ke a lahlegelwa ke ditaba tšeo. Mo re bolela ka lenaneo leo le tla holago mmadi ge a swere a itirela bohlatse bja seo a se balago gore a hwetše kgahlego. Thulaganyo e na le dikokokwane tše tharo, e lego: matseno, mmele le phetšo.

- **Matseno:** Mongwadi o re tsebiša moo padi e diragalago gona, le gore ke tikologo ya mohuta mang, o re fa gape le baanegwa bao ba tšeago karolo ka gare ga padi. Ge go kgonega, mongwadi a ka no re nyetlolela gore tabakgolo ya padi ke eng. Mongwadi o a kgona gore mola a re tsebišitše tikologo ye e itšego, a fetogele go ye nngwe gomme mmadi o swanetše gore a lemoge ka pela gore tikologo yeo e fetogile gore a tle a kgone go gata gabotse le padi. Mongwadi a ka šomiša gape ditikologo tša go fapafapana e le ge a nyaka go tšweletša molaetša wo o itšego. Baanegwa ba padi le bona ba kgona go hlaloša tikologo yeo ba lego go yona gore mmadi a kwešiše karolo yeo ba e bapalago, mohlala, ge mongwadi a tlišitše tikologo ya magae, a ka tliša diphoofolo tša go swana le dikgomo gore mmadi a kwešiše tikologo yeo. Go ka makatša ge mmadi a ka kwa go bolelwa ka dikgomo tikologong ya go swana le metsetoropong goba gona ka gare ga toropo.
- **Mmele:** Ke seripa se segolo seo padi e bonagalago go sona. Ditirago tše ka moka di hwetšwa mmeleng wa padi.
- **Phetšo:** Mongwadi o fa sebaka sa gore mmadi a bone gore pheletšo ya ditiragalo tša padi ke dife. Le ge go le bjalo go na le kgonagalo ya gore mongwadi a timelele mmadi ka go mo fega, efela seo ke sona se dirago gore mmadi a ipshine ebile a nyake go bala padi yeo gantši le gantši, maikemišetšo e le gona go hwetša gore mongwadi o be a gopotše bjang ka padi ya gagwe.

Tšweletšo ya bothata: Mongwadi o re ge a le gare a re alela ditaba tša gagwe go swana le baanegwa, a fele a lahlela ditaba tšeo di dirago gore go be le thulano ka gare ga padi. Mongwadi a ka se re phulele sekako gore bjalo bothata bo a thoma efela ditaba tšeo a di hlalošago di tla bontšha gore bothata bo thomile ebile sekako se a keka, se nyaka go phulega.

Tshwantšho ya baanegwa: Bjalo ka ge re šetše re hlalošitše, mongwadi a ka šomiša baanegwa ba gagwe go tšwetša thulaganyo ya gagwe pele. Tše di latelago di ka tšweletšwa.

- Baanegwa ba ka šomišwa go tšweletša thulano ka gare ga padi.
- Ba ka šomišwa go tšweletša dikgopolo tša mongwadi tšeo a sa nyakego go di tšweletša ka boyena.
- Baanegwa ba ka šomišwa go tšweletša tikologo ye e itšego go ya ka karolo yeo ba e kgathago.
- Baanegwa ba ka šomišwa go tšweletša maikutlo a bona goba a baanegwa ba bangwe ka gare ga padi.

Phekogogo: Mongwadi o re mola a be a re tsebiša le go re fahlološa ka ditaba tša ka gare ga padi, a tšweletša seemo seo se re bontšhago gore ditaba di tšea lemanoga le lengwe la ditaba. Ke mo a re bontšhago gore padi e gatela pele. Seemo seo se bitšwa phekgogo. Mmadi o thoma go lemoga gore maikemišetšo a mongwadi ga se go re hlalošetša fela ka baanegwa le tikologo, efela o thoma gore laetša gore o ngwaletše eng padi ya gagwe.

Karolo ya moanegi: Maikemišetšo a magolo a mongwadi ke go re fa ditaba ebile karolo e kgolo ya gagwe ke go anega ge re bapetša le terama. Tše di latelago ke dikarolo tšeo moanegi a ka di bapalago ka gare ga padi.

- A ka tšweletša tikologo le matseno tša padi;
- re hlalošetša tše dingwe tša dimelo tša baanegwa;
- re hlalošetša ditiragalo tše dingwe ka gare ga padi maikemišetšo e le go fokotša maikarabelo a baanegwa;
- O re fa matseno a ditiragalo tše dingwe ge a efa karolo ye itšego ya moanegwa, mohlala, mongwadi a ka re: Manene o tsene ka gae a lla ka ge ba mo utsweditše dipuku tša gagwe, gomme ditaba tša tšwela pele ka gae gomme mmadi a se makale ge mmago Manene a thoma ka go botšiša gore o llela eng.
- Mongwadi a ka re fa bonnyane bja tharollo ya mathata go dira gore dikarolo tše dingwe tša padi di kgone go ela ge di balwa.

Morero: Ge mongwadi a thoma go ngwala padi, go ra gore go na le seo se mo hlohleleditšego goba go mo šušumetša go ngwala. Morero woo e ka ba wa go kgala goba go reta selo seo se itšego mo maphelong a batho. Padi ye nngwe le ye nngwe e na le morero. Go a kgonagala gore mongwadi a be le morero wa gagwe ge a ngwala padi efela babadi le bona ba

kgona go hwetša merero ye mengwe ge ba bala le go sekakseka padi yeo.

Mafelelo: Go na le mafelelo a go fapafapana ka gare ga padi. Mafelelo e ka ba a mabotse goba a go se thabiše efela mmadi yena o swanetše gore a ikhweletše mafelelo ao a tla dirago gore padi ya gagwe e kwešišege. Ka fao go a kgonega gore mongwadi a fege mmadi wa gagwe ka go se mo fe mafelelo ao a bonalago.

O šetše a le tsebišitše padi yeo le e balago lenyaga. Le gona le šetše le badile dikgaolo tše itšeng go ya ka taelo ya gagwe. Morutiši o tla le laela gape go tšwela pele go bala dikgaolo tše dingwe le šetša dikokwane tša padi. Mo le sa kwešišego le ka botšiša dipotšišo. Balang dikgaolo tšeo ka tsenelelo go re le tle le arabe dipotšišo tšeo di amanago le dipadi yeo. Morutiši a ka le laela gore le bapetše ditaba tšeo le ithutilego tšona go dikgaolo tše le di badilego le maphelo a lena goba a ba bangwe

Pele ga go bala

- Barutwana ba sekima le go sekna dikgopolokgolo le go fa dikgopolo tšaboena go kahlaahlo
- Ba sekana go nyaka dintlha tša go thekga.
- Ba akanyetša ka go diriša tshedimošo ye e hweditšwego ge o sekima le go sekana

Ka nako ya go bala

- Barutwana ba lemoge diponagalo tša padi.
- Ba lemoge dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.
- Ba ngwala dinoutse.
- Ba ngwala mantšu a maswa o hwetše ditlhalošo tša ona.

Ka morago ga go bala

- Botšiša dipotšišo.
- Efa kakaretšo ya sengwalo.
- Bolela molaetša wo o o lemogilego.

Mošongwana wa botee

1. Barutwana ba bolela ka tikologo ya padi yeo o e balago, gomme o be o fahlele ka mabaka a go kgotsofatša go re ke ka lebaka la eng mongwadi a kgethile tikologo yeo.
2. Ba bolele ka thuto yeo ba ithutilego yona ge ba bala le go sekaseka ditaba tša dikgaolo tšeo
3. Go na le mehuta ya go fapana ya mafoko, ka gare ga dikgaolo tšeo ba di badilego. Barutwana ba ntšhe mehuta yeo ya mafoko, gomme ba be ba fe leina la mohuta wo mongwe le wo mongwe.

4. Ba hlaloše gore lehlaodi ke eng.

5. Ba tsopole mafoko a mararo ao go bonalago mahlaodi go ona ba be ba fe le leina la lehlaodi leo.

Mošongwana wa 10: Theto letl. 136

Gopotša barutwana ka diponagalo tša theto tše di latelago:

Theto ke mokgwa wo mongwe wa go ala ditiragalo ga tsela ya maatlakgogedi. Mongwadi wa sereto a ka nyaka go re alela ditaba e le tše a di bonego goba tše a di dirilego. Moreti a ka šomiša sereto sa gagwe go kgala, go sola se se diragalago goba go tumiša tše dingwe tša ditiragalo. Bjale ka ge re be re šetše re bapeditše sereto le padi ge go be go bolelwa ka padi, mo thutwaneng ye go gatelelwa tshedimošo ya gore sereto se re tlišetša ditaba tše ntši ka mokgwa wa methaladi. Ke gore, sereto se tšweletša ditaba tše ntši godimo ga methaladi ye mekopana, yeo e sego mafoko a go felelela go swana le padi. Sereti se kgona go dira se ka tšhomišo ya mantšu le mekgwanakgwana ye mengwe yeo o tlogo ithuta yona.

Mo thutišong ye e fetilego o ithutile diponagalo tša ka gare tša sereto go swana le dikapolelo, morumokwano le mošito. O ithutile gape diponagalo tša ka ntle go swana le mothalotheho, tematheto, kgetho ya mantšu, sebopego le tše dingwe. Mo thutong ye o tlile go gatelela tlhalošo ya dika, diema, mebolelwana, maikutlo, morero le molaetša.

Tlhalošo ya dika, diema le mebolelwana: Ka gare ga sereto go na le dika le mebolelwana yeo e šomišwago gore sereto se be le mošito. Gopola gore sereto se fapana le padi ka gore sona se bopilwe ka methalotheho. Sereti se swanetše go šomiša mantšu, mebolelwana le dika tšeo di logagantšwego ka bokgwari ka gare methaladi go tšweletša dikgopolo tša gagwe.

Lebelela tematheto ye e latelago.

“Onathile, o nku o rekwa mosela,

O ntlhwamakhura, boseatlantepeng ba go meletša mare,

O mothogohlokwa, bja gago botse bo *thiba letšatši* O phepheng o loma ka mosela, ga ba tsebe.”

Mantšu a a kotofadišwego a fa mmadi sebopego se se itšego ka ga motho yo go bolelwago ka yena. Sereti se šomišitše le dika le diema go bontšha gore motho yo ga se motho fela, efela o na le dimelo tšeo di nyakago gore mmadi a nyake go tseba kudu ka

yena. Mantšu ao a ngwadilwego ka moseka ke ao a laetšago dika le diema. Ge nka be e le padi mongwadi o be a tla be a šomišitše mantšu le methaladi ye mentši go fa sebopego sa motho yoo, efela mo temathetong ye, sereti se fa mantšu a makoto le a moseka, gore mmadi a kgone go ipopela seemo sa motho yoo.

Morero: Morero ke kokokwane ye kgolo ya sereto. Ke ntlha ye e bontšhago mabaka ao a hlohleleditšego sereti go kgetha hlogo goba mantšu a sereto se se itšego godimo ga mantšu le dihlogo tše dingwe. Sereti se šomiša gape mantšu a itšego go tšweletša morero wa sona. A ka botšiša dipotšišo tše ntši goba a šomiša mantšu a mantši a go reta go tšweletša morero wa gagwe. Sereti se ka šomiša gape poeletšo ya mantšu go gatelela seo a nyakago go se hlagiša le go se tšweletša babading ba gagwe

Moya wo o fokago: Sereti se tšweletša morero wa gagwe ka go šomiša moya wo o itšego mo seretong. Ge re bala sereto sa gagwe re kgona hwetša maikutlo a gagwe. Sereto se sengwe le se sengwe se šomiša moya wa sona go tšweletša molaetša wa moreti. Moya wo o fokago e ka ba wa manyami, wa ntwa, lerato goba tše dingwe.

Molaetša: Ke seo mongwadi a nyakago go re ruta sona ka sereto sa gagwe. Re sa boela mola go tšhomišo ya mantšu seretong. Tšhomišo ye ke yona e tla re sedimošago gore molaetša wa sereto ke ofe. Bjalo ka padi, go a kgonagala gore go be le melaetša ye e fapafapanego seretong go ya ka kwešišo ya babadi, efela melaetša yeo ga nke e fapana kgole le molaetša wa sereti.

Mošongwana ka sehlopha

Bjale balang sereto sa Tlhago e gakanegile go tšwa pukung ya lena ya go bala le kgone go lemoga diponagalo tše le ithutilego ka tšona. Di ngwaleng le efa mehlala go tšwa seretong.

Mošongwana wa 11: Tekatlhaologanyo ya go balwa (mekgwanakgwana) letl. 138

Methopo/Didirišwa

Puku ya morutwana le diswantšho tše dingwe

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Hlalošetša barutwana ka mohuta wo wa matlakadibe gomme o ba fahloše gore rena mo Afrika Borwa re mahlatse ka ge re ka se welwe ke bothata bja go swana le bjo
- Hlaloša phapano gare ga dikokwane tša go bala elego go sekana, go sekima, go bala go go tseneletšego bjalo, bjalo gore barutwana ba be le kwešišo ye e tseneletšego. Hlaloša go ya ka tsela yeo go ngwadilwego ka gare ga dipuku tša bona efela šitlela ka go ba fa mehlala ye mengwe.

Thuša barutwana ka go araba dipotšišo tše di latelago mabapi le dintlhakgolo le dintlhatlaleletšo.

Dintlhakgolo go tšwa seswantšhong

- Mollo wo mogolo wa go tšhoša, woo o kekago ebile o etšwa ka fase ga lefase.
- Legala leo le ka se šiego motho le bophelo ge le mo hweditše.

Dintlhatlaleletšo godimo ga seswantšho

- Ke kotsi ya tlhago.
- Go bothata go tima mollo woo.
- Go nyakega ditsebi tša lefase le ba go tseba ka tša mollo.

Ditlamorago

Se se tlogo direga ka morago ke gore batho ba tla swanelwa ke go tla go kgora legala leo, ka nako yeo e tla be e le leraga la go fola gore batho ba kgone go bona tsela gomme bao ba lahlegetšwego ba tla ikhomotša ka tše botse tšeo baratwa ba bona ba di tlogetšego.

Menyetla ye e okeditšwego

Barutwana ba ka laelwa go fa dikgopolo tša bona ka mehuta ye ya dikotsi tša hlago gomme ba fiwa mošomo go ya go dira dinyakišišo tše di tseneletšego.

Dikarabo tšeo di akantšwego (go tšwa go tekatlaologanyo)

Dipotšišo	Dikarabo
<ol style="list-style-type: none"> 1. Matlakadibe ke eng? 2. Efa mehuta ya go fapana ya matlakadibe yeo e filwego temaneng ye. 3. Go ya ka temaneng ye ke naga efe yeom e wetšwego ke masetlapelo a nakong ye e fetilego? 4. Ke ditlamorago dife tšeo di ka tlišwago ke matlakadibe? 5. Go ya bjang gore dinaga tše dingwe di welwe ke diphefo tše maatla bjalo ka <i>Hurricane</i>? 6. Rena mo Afrika Borwa re thibelwa ke eng go hwetša matlakadibe a go swana le ao a boletšwego? 7. Batho 88ob a thibela bjang masetlapelo a? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matlakadibe ke masetlapelo a a tlišwago ke tlhago, kudu ka dinakong tša go fiša kudu 88ob aka dinako tša dipula. 2. Hurricane Katrina, tšhišinyego ya lefase (earthquake), tšhologo ya motepa wa go fiša go tšwa ka fase ga lefase (volcano), dikgogolego tša lefase (<i>Tornado</i>), merwalela gape le mollo o mogolo woo o fetšago dithokgwa. 3. Haiti. 4. Mahu, tahlegelo ya dithoto le dintlo, tlala le malwetši. 5. Lebaka ke gore dinaga tšeo di dutše kudu kgauswi le lebopo la lewatle gomme ga di a dula godimo ga leswika le legolo go swana le Afrika Borwa. 6. Afrika Borwa e dutše leswikeng la go tia le le pepetla la go kgwahla gomme le thibela gore ditiragalo tše di be gona. 7. Ga go ka tsela yeo go ka thibelwago tlhago.

Mošongwana wa12 : Go ngwala le go hlagaša: Setšweletšwa sa tirišano, mohlala: lengwalo la go sepedišana le la kgopelo ya mošomo le lenaneophelo letl. 141

Methopo/Didirišwa
Puku ya morutwana

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Tshepedišo ya sengwalo (Setšweletšwa sa tirišano, mohlala: lengwalo la go sepedišana le la kgopelo ya mošomo le lenaneophelo)

- Gopola gore mo nakong ye barutwana ga ba sa na le nako ya go ngwala mangwalo ka lebaka la theknolotši yeo e thopilego lefase. Hlokomela gore ba hwetša tlhahlo ye e kwalago ka dintlha tša go ngwala lengwalo, go swana le sebopego gammogo le polelo ye e nyakegago ka gare ga lengwalo

Menyetla ye e okeditšwego

Efa barutwana mehlala ya mangwalo ao a šetšego a ngwadilwe gore ba a phošolle gore le bona ba kgone go ikela le go netefatša gore ba a kwešiša.

	Lengwalo	Lenaneophelo/boitsebišophelo
Sebopego	<ul style="list-style-type: none"> • Le swanetše gore e be la semmušo, le be le diaterese tše pedi, ditumedišo mmele le phetšo. • 	<ul style="list-style-type: none"> • Le ngwalwa ka mokgwa wa dintlha moo mongwadi a fago tshedimošo ka yena
Setaele	<ul style="list-style-type: none"> • Mongwadi o šomiša sebopego se se beilwego sa semmušo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mongwadi a ka šomiša ditaele tše di fapanego efela ka moka ga tšona di swanetše go fa tshedimošo ka moka
Baamogedi ba tshedimošo, maikemišetšo le dikamano	<ul style="list-style-type: none"> • Beng mošomo ke bona ba tla amogelago lengwalo leo gomme mongwadi o fa tshedimošo ye e tseneletšego gore a fe baamogedi seswantšho se se nepagetšego 	<ul style="list-style-type: none"> • Beng mošomo ke bona ba tla amogelago lengwalo le gomme mongwadi o fa tshedimošo ye e tseneletšego gore a fe baamogedi seswantšho se se nepagetšego
Kgetho ya mantšu, polelo ya dika, dikai, mmala	<ul style="list-style-type: none"> • Mokgopedi wa mošomo o swanetše a šomiše mantšu ao a nepagetšego, a setho gomme a se šomiše polelo ya tseleng ka ge a sa tsebe motho yoo a yago go amogela lengwalo la gagwe. Mo lengwalong dika le diema ga se di swanele go šomišwa. Mmala ofe goba 	<ul style="list-style-type: none"> • Mokgopedi wa mošomo o swanetše a šomiše mantšu ao a nepagetšego, a setho gomme a se šomiše polelo ya tseleng ka ge a sa tsebe motho yoo a yago go

	ofe ga wa swanelwa go šomišwa ka gare ga lengwalo	amogela lenaneophelo la gagwe. Polelo ya dika le diema ga e nyakege. Mongwadi a ka šomiša mebala efela e se be yeo e ka tlapelago mmadi.
Tlhamago ya lefoko, botelele le mohuta	<ul style="list-style-type: none"> Mafoko a lengwalo a swanetše gore a be a a feletšego ka ge a tšweletša kgopolo ye e feletšego. Mongwadi o swanetše a gopole gore lengwalo leo ke lona le mo emago legato ka fao tlhalošo e be ye e feletšego. Lengwalo le swanetše gore e be le le kopana, mongwadi a se ngwale le tšeo di sa nyakegego. 	<ul style="list-style-type: none"> Lenaneophelo le ngwalwa ka mokgwa wa dintlha ka fao mafoko a gona ke a makopana, gomme a tla ka mokgwa wa potšišo le karabo. Mongwadi o swanetše go ngwala dintlha ka moka ka ge e le tšeo di mo hlalošago seo a lego sona.
Kgetho ya dielemente tša go bonwa le tša go hlangwa	<ul style="list-style-type: none"> Mo lengwalong dinyakwa tše ga di bohlokwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Mongwadi a ka hlagašša sengwalwa sa gagwe ka mokgwa wa mapokisana goba a ka kgabiša dihlogo tša dikarolwana tša lenaneophelo ka mengwalo le bogolo bja go fapana efela a se dire gore di tlale mahlo a mmadi

Dintlha tše di filwego ka godimo ke tshedimošo ye e nyakegago gore mongwadi a fetše a hweditše boamogedi bja sengwalwa sa gagwe goba yona kgopedišo ya mošomo. Sengwalwa ga se sa felela ge magato a a latelago a go ngwala a se a phethagatšwa.

Magato a go ngwala

- Go beakanya: ditaba tše di ngwalwago di swanetše go bontšha bohlatse bja gore di beakantšwe
- Sengwalwakakanywa: Thoma pele ka go ngwala sengwalwakakanywa seo go sona o lahlelago dikgopolo tše di tla phošollwa ka morago..
- Go boeletša: bjale ka ge go šetše go hlalositšwe gore go ngwala ga go hlage gatee, boeletša sengwalwa sa gago go netefatša gore seo a

nyakago go se tšweletša se tšwelela ka tsela yeo o se nyakago ka gona

- Go hlokola: ge o boeleditše sengwalwa sag ago, hlokola dintlha tšeo di sa di nyakego ka gare ga sona.
- Go phošolla le go hlagašša: Le ke legato la mafelelo la go ngwala. Mongwadi o tla be a phošolla tše dingwe tša dingwalwa ka morago ga go hlokola gomme a itokišetša go tla go hlagašša sengwalwa sa gagwe bathong.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
barutwana ba ngwala lengwalo le taodišophelo	Kelo yeo e sego ya semmušo	Rubriki ya dingwalo tše kopana

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 5-6: Go thekgana

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Theeletša poledišano seyalemoyeng/ Thelebišeneng. Tšea karolo dingangišanong. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa sengwalo, mohl: padi/kanegelokopana/kanegelotšhaba, mohl: nonwane ya bagale, kakanyatlhalošo, dithai. Theto. Go balela/bogelela kwešišo. Kakaretšo ya setšweletšwa.
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Ngwala taodišo: kanegelo/kgadimo. Ngwala taodišo ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maemong a lentšu: makopanyi. Mošomo maemong a lefoko: polelo, mehuta ya mafoko, tlhamego ya mafoko, lentšu, lebaka la lefoko, mehuta ya ditemana. Tlhalošo ya lentšu: Tlhalošo ya ntšu ka ntšu tlhalošo ya dika, papadišantsu, poeletšo ya medumo ya dihlaka, poeletšo ya medumo ya mantšu, mothofatšo, onomatopoeia phane. Maswaodikga le mopeleto: dipatrone tša mopeleto.

Beke ya 7-8: Motho ke motho ka batho

Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Theeletša polelo ya go fiwa ke leloko leo le atlegilego la setšhaba. Polelo ya go itokisetšwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa sengwalo, mohl: padi/kanegelokopana/kanegelotšhaba, mohl: nonwane ya bagale, kakanyatlhalošo, dithai. Magato a go Bala. Theto. Go balela/bogelela kwešišo. Kakaretšo ya setšweletšwa.
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano, mohl: karata ya taletšo, kamogelo ya taletšo. Nepiša go magato a go ngwala. Hlama karata ya taletšo le ya go amogela taletšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maemong a lentšu: mahlaodi. Mošomo maemong a lefoko: temana ya go fa tlhalošo, temana ya go fa kgetho, temana ya go hlopha. Tlhalošo ya lentšu: Lentšu le tee sebakeng sa sekafoko. Maswaodikga le mopeleto: dipatrone tša mopeleto.

Mehuta ya ditemana	Methopo	Kgakollo ya morutiši
<ul style="list-style-type: none"> Go theeletša poledišano ya seyalemoyeng, go tšea karolongangišano, go theeletša polelo yeo e fiwago ke leloko leo le atlegilego la setšhaba, polelo ya go itokisetšwa. Go bala nonwane ya bagale, magato a go bala, go bala theto, mekgwanakgwana ya go balela kwešišo, kanegelokopana, magato a go bala, theto. Go ngwala taodišokgadimo, magato a go ngwala, go hlama karata ya taletšo le kamogelo ya taletšo, magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Pukuntšu Diswantšho 	<ul style="list-style-type: none"> Hlaloša maikemišetšo a seo o se rutwago Hlalošetša barutwana ka seo se fihlelwago morago ga thuto. Hlalošetša barutwana ka dinyakwa tša dingwalwa tšeo di dirišitšwego Botšiša barutwana dipotšišo kgafetšakgafetša go lekola kwešišo Hlaloša mareo ao a dirišitšwego ka botlalo o fe mehlala ye mentši gore barutwana ba a kwešišo ka botlalo.

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Go theeletša poledišano ya seyalemoyeng letl. 144

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago pukung ya morutwana gomme ba akanye ka dikgopolo tšeo di tšweletšwago gore ba tsošološe tsebo yeo ba nago le yona.

Ka nako ya go theeletša

Balela barutwana poledišano magareng ga mogaši wa lenaneo la: “A re boleleleng” go tšwa go Radio Thobela le Moruti Madiga S.K ka hlogo ya: “Botho ke eng” Ba eletše gore ba hlokomela tše di latelago ge ba le gare ba theeditše.

Hlogo: MOTHO KE MOTHO KA BATHO

- Thabo: Thobela batheletši ba thobela F.M yo a bolelago fa ke Thabo wa ga Maake, ke a le amogela lenaneong la rena. Lehono baeng ba rena ke Moruti Madiga S.K go tšwa kerekeng ya Lutere, Morena Kgomo J. Mohlankedi wa kgoro ya setšo le leago, le Seleme M moemedi wa liki ya baswa. Magagešo e reng ke tšee sebaka se ke le amogele semmušo mo kgašong ebile ke lahlele marapo go lena gore le tamise batheletši.
- Moruti: Ke a leboga monna wa ga Maake ebile ke dumediša batheletši ka moka ke re thobela.
- Kgomo: Madume šeao batheletši.
- Seleme: Ke a le dumediša batheletši go tšwa kgole le kgauswi.
- Thabo: Batheletši lehono re tlo boledišana ka hlogo ya “Botho ke eng” re lebeletše setšo, sedumedi le sebjale. Bjale ke tla thoma ka ba sedumedi gore ba re nyetlele ga nnyane gore ba kwešiša eng ka lereo le “botho”
- Moruti: Nna Thabo nka re lentšu le botho le nabile, lenabilego mang le mang a ka fa tlhalošo go ya ka moo a le kwešišago. Ke tla le hlaloša ke lebeletše gore pukukgethwa e reng. Puku ya Baroma 12 temana ya 9-21 e re fa tlhalšo ka botlalo ya gore botho ke eng. Ke tla tsopola ka gonnyane. E gatelela gore ge re phela mmogo re swanetše go kgathellana, re tlotlane, ge lenaba la gago le swerwe ke tlala le fe dijo, ge a nyorilwe mo fe seno ka go dira tše bjalo o laetša botho. Ge morena Jesu a botšišwa ka molao wo mogolo o re “rata wa geno bjale ka ge o ithata” ke bjona botho bjoo.
- Thabo: Wa tla wa re solela moruti, e reng re kwe ba setšo gore bona ba tla re ngwathela dife, Morena Kgomo šedio, tiang tša lena di lle re kwe gore setšo sona se reng.
- Kgomo: Rena ge re lebeletše ka setšo ke moo botho bo letsego gona ka ge seswana se re “motho ke motho ka batho.” Kgale go be go foka moya wa bo tee, re be re phela mmogo, re jela felo gotee, re ngwathagana hlogo ya tšie ka ge re le batee. Go laetša botho basadi le bana ge ba dumediša ba bagolo ba inama ge ba ba fa dijo ba kwatama fase ka dikhuru gomme mokgwa wo o feteletšwa go bao ba sa tlogo go ruta bana mekgwa le go phela le batho. Ka setšo ga go na tšhiwana le tšhiololo ka ge go be go na le moya wa

- Go šomiša dipotšišo, kgoketšo, go ngwala dinoutse, go akaretša mabokgoni a go theeletša.
- Go beakanya le go itokišetša ba be ba laetše nepo, tshedimošo ya boithekgo, kakaretšo, dipotšišo, nako le tikologo
- Go šomiša dikgato tša dithekniki tša polelotherišano:
 - Matseno (boitsebišo, bega morero)
 - Tswalano (go hlola tikologo ya go tshepana)
 - Dipotšišo (e be tša maleba, šomiša polelo ya go hlomphele le go goketša, go theeletša ka tsitsinkelo, go lekola dikarabo, go araba ka nepagalo, go diragatša tsebo)
 - Kakaretšo: (tšea dinoutse, akaretša beakanya dikarabo ka dintlha tše bohlokwa ka tatelano)
 - Tswalelo (leboga mmošišwa, tšweletša tshedimošo ya kgokagano)

Lenaneo: A re boleleleng

Thobela F.M

Polokwane

Mogaši: Thabo wa ga Maake

Letšatši: Mošupologo

Nako: Iri ya seswai

kabelano. Ge ngwana a tlogetšwe ke batswadi batswadi bao ba šetšego motseng ba šala ba mo hlokometše. Bapedi, Mazulu le Batswana le mehlobo ye mengwe ya bathobaso ba dumela go tšeo ke di boletšego.

Thabo: Wa tla wa bolela wa go tlatša seatla monna wa gešo, bjale a re kweng gore baswa ba reng.

Seleme: Batswadi ba ka nna bjale ka moswa ke nagana gore botho ke karolo ya bophelo yeo e ka se rutwego ka sekolong eupša e rutwa ka gae ge ngwana a godišwa. Botho bo tšwa batswading bja fetela baneng. Botho bo šupa go ba le tlhompho, kwelobohloko, kgwerano ye botse, go thušana, go ba le kwešišano bj.bj. Bjale ge ke lekola tšeo ke di hlagišitšego ke lemoga gore bontši bja tšona matšatsing a lehono di hlokega kudu basweng.

Thabo: Le di kwele batheeletši, bjale ke nako ya lena ya go tšweletša maikutlo ka seo se boletšwego fa, leletša 015 295 2000.

Ka morago ga go theeletša

Laela barutwana gore ba arabe dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana ka bo tee go laetša gore ba kwešišitše seo ba bego ba se balelwa.

1. Thabo go tšwa Thobela F.M, Moruti Madiga S.K, Morena Kgomo, Seleme M.
2. Ke a go fola.
3. Ba bolela ka go iketla goba go nanya.
4. Ka go dumediša le go amogela baeng.
5. Sedumedi, setšo, sebjalebja.
6. Go ruta baswa ka meetlo le setšo sa bo bona e sa le ba bannyane gore ba gole ba se tseba.
7. Go hlalošwa gore botho ke eng, bo ama bjang maphelo a rena go lebeletšwe sedumedi, setšo gammogo le sebjalebja. Sedumedi se gatelela gore batho ba swanetše go ratana, setšo se gatelela botee le gore motho ke motho ka batho mola sebjalebja motho yo mongwe le yo mongwe a iphelela a sa kgathale ka ba bangwe bao a phelago le bona.
8. Barutwana ba tla ahlaahla dikarabo tšeo ba di filego gomme o tee mo sehlopheng a fa pego gomme morutiši a ba hlahla ka dikarabo tšeo ba tla bego ba di fa.
9. O swanetše go phedišana gabotse le batho.
10. Ngwana wa go hloka batswadi.
11. Tlhalošo ke leina, hlaloša ke lediri. Barutwana bat la fa mantšu go laetša phapano.
12. Ke le fa sebaka sa go bolela.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana ka makopanyi, ba fe mošomo woo o tšwelelago ka pukung ya Morutwana gore ba o dire ka botee go bona ge e ba ba kwešišitše tšhomišo ya makopanyi mafokong.

Dikarabo

Lefoko	Mohuta wa Lekopanyi
1. Basadi le bana.	Lekopanyi la go kopanya maina.
2. Ge ba ba fa dijo ba kwatama fase ka dikhuru.	Lekopanyi la go thoma lefoko/ta.
3. Ka setšo ga go na tšhiwana le tšhiololo ka gobane go be go na le moya wa kwano le kabelano.	Lekopanyi la go kopanya mediro.
4. Ge ngwana a tlogetšwe ke batswadi, batswadi bao ba šetšego ba šala ba mo hlokometše.	Lekopanyi la go thoma lefoko.
5. Bapedi le Mazulu le Batswana ba dumela tseo di boletšwego.	Lekopanyi la go kopanya maina.

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 2: Go tšea karolo ngangišanong letl. 145

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago pukung ya Morutwana gore ba kgone go itswalanya le lefelo la ngangišano gomme o ba botšiše dipotšišo tšeo di tšwelelago ka fase ga seswantšho go lekola boitemogelo bja bona mabapi le ngangišano.

Dikarabo

- Diboleledi tše dingwe di dumelelana le hlogo mola tše dingwe di ganetšana le hlogo.
- Gore seboledi se sengwe se kgone go theeletša dintlha seo di tšweletšwago ke seboledi seo se bolelago ge go e tla nako ya sona se kgone go

hlasela dintlha tseo seboledi se di tšweleditšego ka go fahlela ka mabaka.

- Ke go tsebagatša hlogotaba le go fa boithekgo bja yona, go tsebiša diboledi, go hlokomela nako, go laola kahlaahlo le diboutu.

Ka nako ya go theeletša

Balela barutwana mohlala wa ngangišano magareng ga Mosima le Themo bao ba ngangišanang ka hlogo ye: “Batho ke go thušana dilong ka moka”. Mosima o kwana le kgopolo ye mola Themo a ganana le yona.

Mosima	Themo
<p>Modulasetulo ke leboga sebaka seo le mphilego sona gore le nna le tle ke tshwe sa mafahleng a ka ka hlogo yeo e filwego. Ke dumelelana le hlogo ye gobane ka setšo sa rena bathobaso re tlwaetše go ngwathelana hlogwana ya tsie. Setšo se bjala moyo wa botee.</p> <p>Kgale borakgolokhukhu le bo makgolo ba rena ba be ba rata go dula ka dihlopha, ba abelana tseo ba nago le tšona maruo, dijo tša go tšwa mašemong, modidi a sa bonagale, bana ba e ja mmogo go se na wa go bolawa ke tlala. Sedumedi le sona se gatelela bohlokwa bja kabelano le kwelobohloko. Pukung ya Baroma go gatelelwa taba ya go kwelana. Gothwe ge motho e le lenaba la gago a swerwe ke tlala goba lenyora mo fe tseo a di hlokago. Beibele e re “rata wa geno bjalo ka ge o ithata, gomme wa geno ga se leloko fela, yo mongwe le yo mongwe ke wa geno. Motho ke motho ka batho ebile go fa ke go fega. Ka ona a mannyane a, ke leboga ge le ile la nkadima ditsebe tša lena.</p>	<p>Modulasetulo gammogo le barutwana ka nna ke leboga sebaka seo ke se filwego. Nna ke ganetšana le seo hlogo e bolelago ka sona gobane mehla le mabaka di fetogile. Ga e sa le mola ga kgale moo batho ba phedišwago ke tša temo le lero. Matšatsi a lehomongwe le mongwe o ja mphufutso ya phatla ya gagwe ebile mo ja sa gagwe o a iphihla. Re phela nakong ya tlhabologo bana ba tlamega go tsena dikolo gore ba tle ba kgone go iphediša, kgale sekolo se be se sa elwe šedi ka ge se be se se bohlokwa. Didirišwa tša sebjale le tšona di bitša theko ya godimo ka go realo batho ba gapeletšega go itebelela ba nnoši ba sa kgathalele ba bangwe. Motho mang le mang o nyaka go ipona a phela bonananeng, o setša tša gagwe e seng tša batho ba bangwe. Ga go bonolo go hlokomela bana bao e sego ba gago, ke kete le kete bao ba dirago bjalo ka ge bontši bja batho bo sa kgone go fihlelela tse ntsi tša dinyakwa tša bona. Ke šaetša ke realo magagešo. Thobela.</p>

Ka morago ga go theeletša

Botša barutwana gore ba phethe ditaelo tše di latelago:

- Ba kgethe barutwana ba tshela ka phapošing ya bona ya boithutelo ba arogane ka dihlopha tše pedi tša boraro ka boraro.
- Sehlopha se sengwe se dumelelane le hlogo, se sengwe se ganetšane le hlogotaba.
- Seboledi se sengwe le se sengwe se fiwa metsotso ye meraro go bolela.
- Ditshepedišo di tla laola ke morutiši.
 - Yena o tla tsebagatša hlogotaba le go fa boithekgo bja yona.
 - O tla tsebiša seboledi se sengwe le se sengwe, a laola tshepedišo.
 - O tla hlokomela nako yeo e filwego diboledi.
 - O tla laola kahlaahlo ge batheetšiši ba tšea karolo, a laola diboutu.

Ka nako ya go ngangišana

Gopotša barutwana ka tshepedišo ya ngangišano.

- Modulasetulo o tsebagatša hlogotaba gomme o kgopela seboledi sa mathomo sehlopheng sa go thekga hlogotaba go tšweletša lehlakore la bona.
- Seboledi sa mathomo sa tšweletša mabaka a go thekga hlogo.
- Seboledi sa mathomo ka lehlakoreng la kganetšo se hlagiša mabaka ao a thulanago le hlogotaba, sa hlasela mabaka a seboledi sa mathomo.
- Seboledi sa bobedi sa go thekga hlogotaba sa aga mabaka godimo ga mahlare ao a setšego a tšweletše ka bobedi, sa oketša ka mabaka a maswa le go hlasela seboledi seo se sa tšwago go fetša go bolela.
- Seboledi sa bobedi lehlakoreng la kganetšo le sona sa dira bjalo.
- Hlogotaba e bulelwa batho ka moka gore e ahlaahlwe le go botsiša dipotšišo.
- Morago ga kahlaahlokakaretšo, sehlopha sa kganetšo se fiwa nako ya go fa kakaretšwana pele.

- Seboledi sa boraro se boeletša dintlhakgolo le go leka go hlohleletša batheeletši go bouta kgahlanong le hlogotaba ka go fahlela ka mabaka.
- Seboledi sa boraro sa go thekga hlogotaba le sona se dira ka mokgwa woo.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Ikgopotše ka makopanyi

1. Ke go kopanya dikgopolo
2. Barutwana ba tla ntša makopanyi setšweletšweng gomme bah lama mafoko.
3. A go kopanya maina, a go thoma lefoko, a go kopanya mediro, a go kopanya ditaba tseo di sa swanego.
4. Go tšwa ngangišanong yeo o bego o e theeditše Re hwetša polelo ye e latelago e hlaloše go laetša kwešišo:

Polelo	Tlhalošo
Go ngwathelana hlogwana ya tšie.	Go abagana.
Go ja mphufutšo wa phatla ya gagwe.	Go hwetša moputso wa seo o se šometšego.
Moja sa gagwe o a iphihla.	Motho ga a swanela go tšweletša tšeo e lego tša gagwe pepeneneng, o a khutiša.
Motho ke motho ka batho.	Motho o swanetše go amogela batho bao a phelago le bona.
Go fa ke go fega.	Ge o e fa motho selo le wena gosasa o tla fiwa.
Go phela bonananeng.	Go phela bophelo bja go kgahliša.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Go bala setšweletšwa sa sengwalo – Kanegelotšhaba letl. 148

Mokgwa wa go ruta

- Hlalošetša barutwana gore kanegelotšhaba ke eng le mehuta ya dikanegelotšhaba.
- Tsitsinkela kudu tlhalošo ya nonwane le sebopego sa yona o be o hlaloše le diponagalo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana ga mmogo le mehuta ya dinonwane.

Pele ga go bala

Laela barutwana gore ba ntšhe dipuku tša bona tša dinonwane gomme ba,

- Sekime ba be ba sekene diponagalo tša ka ntle ga puku tša go swana le, leina la puku, diswantsho,

dithalwa, mongwalo wa fonte ya go fapana, dimamatletšwa bj.bj.

- Sekima ba be ba sekene dikarolo tša puku bjalo ka, dihlogo le dihlogwana, dikgaolo, diteng, tlhalošontšu, bj.bj.
- Sekene ba be ba sekime dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.

Ka nako ya go bala

Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago pukung ya Morutwana ba se amantšhe le nonwane yeo e tlogo go balwa ba akanye ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.

Dikarabo

- Se utolla kgopolo ya segologolo ge bo koko ba be ba dula le bana /ditlogolo ba di anegela ka dinonwane bošego ge ba etišitše.
- Bošego ge go etišitšwe.
- E ruta bana setšo, e ba kgala gore ba se dire tiro tše mpe bjalo ka bohodu, e ba eletša gore ba theeletše dikeletšo tša batswadi bj.bj.
- Aowa, matšatšing a lehono go lebeletšwe theknolotši setšo ga se sa latelwa. Batho ba etiša ka go lebelela dithelebišene, bangwe ba letša mmimo, baswa ba lebeletše dillathekeng bj.bj.

Ka morago ga go bala

1. Mašilo, Nyamabule, Kgaetšedi ya Mašilo
2. Morotong moo go bollelwago gona, bodibeng moo go dulago Nyamabulele, motseng wa bo Mašilo.
3. Matseno a nonwane a thoma ka go tšweletša taba ya gore “ Mašilo Komeng”, Batheeletši ba araba ka gore Nkano Nkano.
4. Baanegwa ba nonwane ke batho, diphoofolo le dinyana, mola ba padi e ba batho fela.
5. Ge Mašilo a ganelela morotong.
6. Ge banna ba kgabetlela nyamabulele ba e bolaya.
7. Barutwana ba tla tšweletša dikgopolo tša bona.
8. Barutwana ba tla fa maikutlo a bona.
 - (a) Moo koma e hlagago gona.
 - (b) Mesong
 - (c) Dingaka
9. Barutwana ba tla tšweletša dikgopolo tša bona.
10. Barutwana ba tla bontšha gore mafoko a šomile bjang.
11. Barutwana ba tla laetša phapano ya mantšu a go ngwalwa ka moseka.

Mošongwana wa 4: Theto letl. 151

Mokgwa wa go ruta

Gopotša barutwana ka mehuta ya direto, bontšha phapano ya tšona o be o hlaloše diponagalo tša sereto tšeo di tswelago Pukung ya Morutwana ka morago o ba laele gore ba bale sereto seo se tšwelelago pukung ya bona gomme ka morago ba arabe dipotšišo tša go latela go lekola kwešišo ya bona mabapi le theto.

Pele ga go bala

Ba gopotše gore ba sekime ba be ba sekene diponagalo tša ka ntle tša sereto ba lebeletše hlogo ya sereto, methalotheto le ditematheto tša sereto.

Ka nako ya go bala

Ba eletše gore ba bale sereto ka go nanya, ba sekime ba be ba sekene dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo, ba tsitsinkele tlhalošo ya mantšu ao a sego a tlwaelega bj.bj.

Ka morago ga go bala

Laela barutwana gore ba arabe dipotšišo gore ba bontšhe kwešišo mabapi le sereto seo ba se badilego.

Dikarabo tšeo di šišintšwego

1. Ke sereto tumišo
2. Ke Mopresidete wa mathomo wa mothomoso nageng ya Afrika-Borwa, o lwetše tokologo ya naga ya Afrika-Borwa a tšea mengwaga ye 27 kgolegong e le ge a lwela bathobaso kgahlanong le pušo ya bašweu ya kgethologanyo.
3. Mothofatšo.
4. Wa bjala peu ya tokologo mabung ao a nonnego.
5. Morumokwanokgaotši le morumokwanobedi.
6. Poeletšo.
7. Methalotheto ye 16 le tematheto tše 4.
8. Bašweu.
9. Moetakapele le moetakapele.
10. Go ganetša gore selo se ka se phethagale.
11. Ke a lethabo.
12. Ke go bontšha ka moo Mandela a bilego le botho ka gona ka ge a ile a lwela tokologo ya bathobaso ka boikgafo.

Diboepo le melao ya tšhomišo ya polelo

1. Go dula setulong.
2. Go ba le phegelelo ya go fihlelela selo se se itšeng le ge motho a tlaišega.
3. Moetakapele le moetakapele ke papadišantšu ka ge go boeletšwa dinoko tše di itšeng tša mantšu.

4. Wa poeletšomodumo, bontšha le bophara ke poeletšo ya ditlhaka.
5. Ke sekapolelo seo elego gore dilo tšeo di sa phelego di boelwa o ka re di a phela di phetha mediro ya batho. Barutwana ba tla fa mehlala.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 5: Go balela/bogelela kwešišo letl. 154

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago Pukung ya Morutwana gomme ba bale le phoustara yeo e tšwelelago ka fase ba sekime ba be ba sekene dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo gomme ka morago ba arabe dipotšišo tša go latela.

Hlakodišang hle magagešo!

Ke mosetsana wa mengwaga ye lesomenne,
Batswadi ba ka ba ile moletemohlaelathupa,
Ke šetše le baratho ba babedi ka gae,
Re dula re nnoši, re hloka le pudi ya leleme le le tala,
Ge e le sekolo sona se padile,
Meloko le metswalle e re hlapa diatla,
Gobane batswadi ba rena ba llwe ke HIV AIDS,
Ga bjale nna le bana bešo re hloka botšhabelo,
Re fetogile lepatlelo la thobalano baagišaneng,
A, o gona yo a ka kgotlelelago bohloko bjo?
Hlakodišang hle ka kgopelo.

1. Ke a kwelobohloko/go kgwathega maikutlo/manyami.
2. Barutwanaba tla fa dikgopolo tša go fapana.
3. Barutwana ba tla fa dikgopolo tša bona.
4. (a) Go ba latola
(b) Go diila
5. A o gona yoo a ka kgotlelelago bohloko bjo, ke potšišo yeo motho a e botšišago a tseba karabo ya yona.
6. Barutwana ba tla tšweletša dikgopolo tša bona.
7. Bana ba tlogetšwe ke batswadi, ba hlaswa ke meloko ,baagišane ba a ba tlaiša, ba hloka tša go iphediša, ba kgopela thušo setšhabeng ka ge ba hloka botšhabelo ,mosetsana yo mogolo o tšere maikarabelo a botswadi, ba dula ba nnoši.
8. Pudi ya leleme le le tala.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

- Gopotša barutwana ka mehuta ya mafoko, hlaloša kudu mehuta ya dithabe, ba bontšhe ka moo lefokofokwana le hlophollwago ka gona ka go diriša mohlala woo o tswelago Pukung ya Morutwana, ka morago e be bona bao ba fago mafoko ao a nago le dithabe tša go fapana.
- Botša barutwana gore ba bale temana yeo e tswelago pukung ya Morutwana gomme ba arabe dipotšišo tša go latela ka yona.

Dikarabo tše di šišintšwego

Lefoko	Thabe	Lebaka
Setšhaba se aga meago.	Thabekutu.	Kgopolokgolo ya lefoko.
Yeo ditšhiwana le ditšhiololo di dulago go yona.	Thabehlaodi.	E hlaola meago.
Gore ba ikwe ba bolokegile.	Thabehlathi ya morero.	E hlatha morero wa go aga.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 6: Go ngwala taodišokanegelo letl. 156

Mokgwa wa go ruta

Hlahla barutwana ka magato a go ngwala taodišo le dintlha tseo ba swanetšego go di ela hloko, ka morago o ba botše gore ba tšee malebiši go mohlala wa taodišo yeo e tswelago pukung tša bona ba ngwale taodišo ka hlogo ye “**Motho yo ke mo tlotlago bophelong bja ka.**” Ba lemoše gape diponagalo tše di latelago tša taodišokanegelo.

Diponagalo tša taodišokanegelo

- Ba ngwale ka mokgwa wa go anega.
- Ba ngwale ka lebaka le le fetilego.
- Ba šomiše thulaganyo ya go kgodiša
- Temana ya matseno e be le maatlakgogedi.
- Mafetšo a kgotsofatše.

Pele ga go ngwala

Ba botše ba tsepelele magato ao a latelago ge ba ngwala taodišo ya bona:

Go beakanya

- Ba tsitsinkele dinyakwa tša taodišokanegelo.
- Ba tsebe batho bao ba ba ngwalelago, ba šomiše retšistara ya maleba.
- Ba tšee sephetho ka dinyakwa tša tlhamego, setaele, ntlhatebelelo.

- Ba tšholle dikgopolo ka moka ntle le go di hlohla ka go šomiša, mohlala, mmepe wa monagano.
- Ba šomiše methopo ya maleba, kgetha tshedimošo ya maleba.

Go ngwala taodišo

- Ba šomiše dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka bokgwari go tšwa go magato a peakanyo.
- Ba tšweletše taodišo ya mathomo ya go akanya yeo e akaretšago morero, baamogedi ba tshedimošo, sererwa le mohuta wa sengwalo.
- Ba dire kgetho ya mantšu ka go šomiša mantšu a go hlaloša dikafoko, mebolelwana ya maleba, ya go hlatholla le go hlohla, go dira gore taodišo ya gago e kwagale.
- Ba hlathe segalo le setaele tša go lemogega go di amantšha le polelo ye e lebanego le baamogedi ba tshedimošo le morero wa go ngwala.
- Ba bontšhe ntlhatebelelo ka go hlaloša meetlo, ditumelo le maitemogelo.
- Ba bale taodišo ka tsinkelo le go hwetša dipolelo go tšwa go ba bangwe barutwana.
- Ba akaretše ditabataba tše bohlokwa tša taodišo (šomiša ditsopolwa, tišetša o be o fahlele)

Ka morago ga go ngwala

- Ba kaonafatše kgetho ya mantšu, sebopego, mafoko le ditemana (tsentšha tshedimošo ye nngwe, šomiša mantšu a go tliša kwano a maleba).
- Ba tloše ditlhalošo tša go se kwešišege, go hloka mohola, go balabala, polelo ya mmileng le polelo ya go kgopiša.
- Ba lekole diteng, setaele le retšistara.
- Ba šomiše maswaodikga, mopeleto le thutapolelo ka nepagalo.
- Ba beakanye sengwalwakakanywa sa mafelelo go akaretšwa kalego, go fa mohlala, dihlogwana le difonte.
- Ba hlagiše setšweletšwa go morutiši.

Dipolelo le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana ka tšhomišo ya maswaodikga le mopeleto gomme o ba laele gore ba ngwallolle lefoko leo le tswelago pukung tša bona ba le phošolle moo le phošagetšego. Morena Tutu o boletše a re: “Motho ke motho ka batho.”

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 7: Go theeletša polelo letl. 159

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

Gopotša barutwana gore ba dire tše di latelago pele ba theeletša gomme ka morago o ba laele gore ba lebelele seswantšho sa motho yoo a swantšhitšwego Pukung ya Morutwana gomme ba se ahlale ka dihlopha ba tšweletše gore, **ke mang,ba mo tseba ka eng, maemo a gagwe ke a fe setšhabeng, o diretše naga ya Afrika Borwa eng ka morago ga ge Afrika Borwa e seno hwetša tokologo, o ile a fiwa eng ya go leboga seo a se diretšego setšhaba.**

- Ba tsebe hlogo ya setšweletšwa.
- Ba akanye diteng tša setšweletšwa.
- Ba tsošološe tsebo yeo elego gona.
- Ba lebedišše maemo a go theeletša.
- Ba lemoge morero wa setšweletšwa

Dikarabo tše di šišintšwego

- Desmond Tutu.
- E be ele Archbishop ya kereke ya Anglican.
- Ke Moruti o gaša efangedi.
- E be e le moetapele wa khomišene ya nnete le poelano.
- Noble peace prize / Sefoka sa khutšo.

Ka nako ya go theeletša

Balela barutwana mohlala wa polelo yeo e ilego ya abja ke Archbishop Desmond Tutu, ge a be a hlaloša gore “Botho ke eng.” Hloheletša barutwana go dira tše di latelago ge ba dutše ba theeditše.

- Go botšiša dipotšišo, lemoga tshedimošo yeo o e filwego gomme ba e bapetše le ya boikgopolelo.
- Go tšea dinoutse, ba sekaseke molaetša.
- Go sekaseka bohlatse bja mmoledi le mmoledišwa gomme ba dire tswalano ya megopolo.
- Go hwetša tlhalošo tša mantšu ao ba sa a kwešišego ka go dirišapukuntšu.
- Go laetša mabokgoni a go kwešiša lentšu go ya ka tlhalošo ya lona,

- Go tiisetša dikakanyo tša bona ka go fa mabaka ao a kgodišago, lebedišša dikgopolo tšeo o di tšweletšego gomme o di lekole.

Mohlala wa Polelo yeo e ilego ya abja ke Archbishop Desmond Tutu, ge a hlaloša gore “Botho” ke eng.

Ke rata go dumediša batho ka moka kgole le kgauswi ke sa lebele go leboga sebaka se ke se filwego gore le nna ke tšweletse kgopolo le maikutlo a ka mabapi le go hlaloša gore “Botho” ke eng.

Motho yoo a nago le botho ke yoo a bulegilego mafahla a tšweletša taba pepeneneng, wa go ba gona go batho ka dinako tšohle, wa go amogela batho ka moka a sa ba kgetholle go ya ka mmala, setšo, le bong. Ke motho wa go se tšhošetšwe ke ge ba bangwe ba atlega ebile ba lokile. Ke yoo a nyakago go kgonthišša gore ga go yoo a nyenyefatšwago ka ka baka la go tlaišwa goba go gobošwa goba ka baka la kgatelelo.

Ubuntu e bolela kudu ka gore motho a ka se phele a nnoši. Se se šupa gore ge o le motho o phelela batho ba bangwe ka ge o na le kgokagano le bona. Ge o na le botho o ka se phele o nnoši goba gona go iphelela. Taba ya “Ubuntu” e bolelwa kudu mo Afrika borwa go lebeletšwe gore motho ke motho ka batho. Motho wa go ba le botho o tsebe ka go loka ga gagwe go batho ka moka. Gantši rena batho re na le go ikgopolela re le noši, re sa naganele bao re phelago le bona mola re tswalane ebile re le moloko o tee. Se se šupa gore seo motho a se dirago se ama setšhaba ka kakaretšo. Ge o dira botse, botse bjoo bo a phatlalala bja aparela setšhaba ka moka, ge o dira bobele le gona go ba bjalo.

Go fapana ga batho ga se gore ba swanetše go kgaogana. Phapano e ra gore re swanetše go hlaologanya ka moo re hlokanago bophelong ka gona. Poelano ya batho ga e šupe go tšhelana phori mahlong eupša poelano ya nnete e utolla bobele goba bohloko ga mmogo le dinnete. Ka go dira bjalo e ka dira gore dikgakgano di fihle sehlweng eupša ke mokgwa wo mokaone wa go rarolla bothata.

Se segolo ga se go loka ga rena eupša ke go loka ga Modimo le lerato leo a nago le lona go rena ka moka. Ge re gatelela ba bangwe re feleletša re ikgatelela ka borena ebile re lebelela gore botho bja rena bo ithekile go bjoo re bo hwetšago go batho ba bangwe. Ge bašweu ba e tla Afrika ba be ba swere Beibele, gomme rena re e na le naga. Ba rile ge ba re:

“a re rapeleng” Ra tswalela mahlo ge re ponyologa ra hwetša re swere Beibele bona ba swere naga”.

Botho bo ra gore motho o swanetše go ba le kgwerano ye botse le batho. Ge o le motho o swanetše go hlomphe ba bangwe, o be le kwelobohloko le kwešišano gore le kgone go phedišana ka khutšo le lerato.

Ka morago ga go theeletša

Laela barutwana gore ba arabe dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana ka botee go laetša kwešišo ya seo ba bego ba se theeleditše.

1. Go Archbishop Desmond Tutu.
2. O hlaloša gore botho ke eng.
3. Ke Nelson Mandela.
4. O lwetše tokologo ya Afrika Borwa.
5. A hlomphe batho ba bangwe, a be le kwelobohloko, kwešišano, lerato, a phedišane le ba bangwe ka khutšo ntle le go ba gatelela, bjbj.
6. Se šupa gore motho o phelela batho ba bangwe.
7. Go foraforetšana/go se botšane dinnete.
8. Barutwana ba tla fa maikutlo a go fapana.
9. Le-: hlogo
-tho: Kutu
Legoro: 14
10. Bosadi, bonna
11. Go fora motho

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 8: Polelo ya go itokišetšwa letl. 160

Mokgwa wa go ruta

Laela barutwana gore ba dire dinyakišišo ka hlogo ye **“Thušo yeo e ka fiwago bana bao ba phelago ka twatši ya AIDS”** gomme ba ele hloko magato a bohlokwa a polelo ya boitokišetšo ao a tšwelelago ka fase:

Polelo ya go itokišetšwa ke polelo yeo motho a dulago fase a e beakanya gore e tle e theeletšwe ke batho. E swanetše go ba le morero wo o itšego, wo o lebanego batheeletši bao ba itšego. Polelo ye e swanetše go le matseno, mmele le mafetšo. Gantši polelo ye bjalo e fiwa dikopanong, makgotleng, dipalamenteng bjalo le bjalo.ba swanetše go ela hloko tše di latelago ge ba aba polelo ya boitokisetšo:

Go beakanya, go nyakisiša le go rulaganya.

- Ba šomiše lentšu, dikakanyo le maikutlo go ya ka baamogedi ba tshedimošo le morero.

- Ba diriše polelo ya maleba.
- Ba šomiše polelo ka hloko ba fe dintlha le dikgopolo ka polelo ya go khuta le ya pepeneneng.
- Ba utolle polelo ya lehlakore le tee, yeo e hlohleletšago ebile e na le maikutlo.
- Ba šomiše methopo ya go swana le pukuntšu, inthanete, dikuranta, le dikgatišobaka go oketša tsebo le tlotlontšu ya maleba.

Go itlwaetša le go hlagiša

Ba bolele thwii le batheeletši.

- Ba beakanye matseno ka mokgwa wa ditumedišo.
- Matseno le mafetšo a goge šedi ya motheeletši gore a fisegelwe go theeletša go tšwelapele,a beakanywe ka tshwanelo.
- Ba tšweletše maikemisetšo a polelo go tloga mathomong gore batheeletši ba kgone go akanya ka seo ba tlogo go ba botša sona.

DITENG

- Ba tšweletše molaetša wa polelo ya bona go diteng tša polelo ga mmogo le maikutlo go laetša gore ba tseba seo ba bolelang ka sona.
- Dintlha tšeo ba di tšweletšago di laetše kgokagano le tatelano ya maleba.
- Ba šomiše dibopego tša go rulaganya tša go swana le tša go bontšha dihlogo, lebaka le phetho, papetšo le phapantšho, bothata le tharollo tša go sedimoša le go hlohleletša.
- Ba šomiše mekgwa ya maleba ya go bitša batho ka maina ao a swanetšego maemo a bona a go fapana.
- Ba natefiše polelo ka dika, diema, dikapolelo, le diripa tše dingwe tša polelo gore dikgopolo tša bona di kgohlagane.
- Ba hlokomele sebopego sa polelo, tlhamo ya mafoko le ditemana, kgetho ya mantšu,go šomiša segalo le retšistara ya maleba.
- Ba akaretše seo ba bego ba se bolela.
- Ba leboge batheeletši.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana gore lehlaodi ke eng, mehuta ya mahlaodi ke efe gomme ka morago o re ba arabe dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana go laetša kwešišo.

1. (-be) Taba. ye mpe.....
2. (-bedi) Batho ba babedi.....
3. (-golo) Monna. Yo mogolo.....

4. (-šele) Puku. e šele.....
5. (-šoro) Mosadi. o šoro.....
6. (-koto) Legong. Le lekoto.....
7. (-šweu) Motho. Yo mošweu.....

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 9: Go bala padi/kanegelokopana letl. 161

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Laela barutwana gore ba lebelele bokantle le bokagare bja puku ya padi yeo ba e balago ba tšweletše ntlha tše di latelago:

- Ba sekime le go sekana diponagalo tša go swana le leina la puku, mongwadi, mantšu a go hlaloša diswantšho, dihlogo le dihlogwana, dithalwa tša tshedimošo, mebepe, dika, bj.bj
- Ba sekime le go sekana diripa tša puku tša go swana le leina la puku, diteng, dikgaolo, tlhalošo ya mantšu, dimamatletšo.
- Ba naganele pele ka tshedimošo yeo ba e hweditšego ge ba sekima le ge ba sekana.
- Hlaloša mareo ao ba sa a kwešišego.

Ka nako ya go bala

Botša barutwana gore ba ahlaahle diponagalo tše di tšwelelago pukung ya morutwana tša ka gare ga padi pele ba bala padi ya bona gore mafelelong ba tle le kgone go araba dipotšišo tša go latela. Ba eletše gape gore ba bale puku ya bona ya padi gomme ge ba dutše ba bala ba phethagatše ditaelo tše di latelago:

- Ba bale ka kwešišo.
- Ba sekime le go sekana kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.
- Ba sekaseke puku ya bona go ya ka diponagalo tše di tšwelelago pukung tša bona, ba hlatholle seo ba se balago, ba botšišo dipotšišo moo ba sa kwišišego.
- Ba hwetše tlhalošo ya mareo ao ba sa a kwišišego ka go šomiša pukuntšu.
- Ba ngwale dinoutse.
- Ba ele hloko tšhomišo ya polelo, dika, diema, dikapolelo.
- Ba ahlaahle diteng tša puku
- Ba lemoge polelo ya go hlalefetša/ya go goketša/ya go kgetholla/ya go sekamela ka lehlakoreng le tee.

- Ba kwešišo setšo, dipolotiki, maatla a bong, sedumedi.
- Ba hwetše molaetša wa seo le se badilego, le tšweletše maikutlo
- Ba kwešišo thumo ya mongwadi.

Ka morago ga go bala

Laela barutwana gore ba arabe dipotšišo tša go latela ka botee go laetša kwešišo

1. E fa leina la puku yeo o e balago.
2. Mongwadi wa yona ke mang e gatišitšwe ke mang ka ngwaga ofe?
3. Tsopola mehuta ya baanegwa ba ba latelago o be o bolele gore ke ka lebaka la eng o realo.
4. Bapetša dimelo tša molwantšhwa le molwantšhi o bontšhe gore ba fapana bjang.
5. Re allele morero wa mongwadi ka padi yeo o e badilego ka methalo ye meraro.
6. Naa ditiragalo tša padi di hlaga lefelong lefe?
7. Padi ye e ithekgile godimo ga ditiragalo dife?
8. Kgato ka kgato laetša dithulano tšeo di tšwelelago ka gare go padi ye.
9. Sehloa sa padi ye se hlaga ge go direga eng?
10. Naa mongwadi o rarollotše bjang bothata bja padi ye?
11. O kwešiša eng ka lereo le **thulaganyo**?

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 10: Theto (sonete) letl. 163

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Laela barutwana gore ba dule ka dihlophahlopha tša bohloano ka bohloano ba lebelele seswantšho se se tšwelelago Pukung ya Morutwana ba akanye ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tšeo di amanago le sona gomme ba arabe dipotšišo tša go latela ka sona go tsošološa tsebo.

Dikarabo tšeo di šišintšwego

- La Maphelo.
- Ka go ba fa thekgo, go ba hlokomela ka go ba apee/go ba hlapiša/go hlokomela gore ba nwa dihlare ka tlhokomelo/go ba hlatswetša/go hlwekiša moo ba dulago bj.bj.
- Setšhaba se ka thuša ka go bula senthara moo batho ba bjalo ba ka fiwago tshedimošo ya gore ba ka itlhokomela bjang, sa dira diprojeke tša go

bjala merogo,gwa ba le moo ba ka itšhidullelago gona bj.bj.

- AIDS Link South Africa e thuša ka go fa thuto le tshedimošo ka twatši ye, *Foo Gardens Foundation* e thuša batho go bjala merogo dirapeng,e fa tlhahlo go barutiši, *Child support grant* e tla fa tshedimošo ka tšhelete ya mphiwafela yeo e abelwago batho ba go ba le twatši ye ba sa šome bj.bj.
- Mmušo o ka thuša ka go aba dihlare tša maleba, wa fa mphiwafela go bao ba itlhokelago, wa fa thušo ka dijo le tlhahlo ya maleba go batho ba bjalo.

Ka nako ya go bala

- Tsošološa tsebo ya barutwana mabapi le diponagalo tša sonete tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana.
- O ba laele gore ba bale sereto sa diatla di a hlatswana gomme ba se sekaseke bjalo ka sereto sa sonete ba lebeletse diponagalo tša ka ntle tša sereto bjalo ka hlogo, methalotheto, ditematheto, morumokwano, ba lebelele gape le diponagalo tša ka gare ga sereto, ba hlaloše mantšu ao a sego a tlwaelega, ba lebelele tshwantšhokgopolo, mošito, papadišantšu, poeletso, bj.bj.

Ka morago ga go bala

Laela barutwana gore ba arabe dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana ka sereto seo ba se badilego.

Dikarabo tšeo di šišintšwego

1. Ke sonete ya Seisemane, ditematheto tša sona di beakantšwe ka tsela ye 4,4,4,2.
2. Se na le methalotheto ye 14, le ditematheto tše 4
3. 4,4,4,2.Tematheto tše tharo tša mathomo din a le methalotheto ye mene,ya bone di na le methalotheto ye mebedi.
4. Gore sereto sa gagwe se be le mošito.
5. E swere batho ba bantši bana ga ba sa na batswadi.
6. Mothofatšo
7. Temathetong ya pele morumokwanoputla,mothalotheto wa pele o felela ka senoko sa go swana le wa boraro mola wa bobedi le wa bone le ona o swana ka dinoko tša go swana.Morumokwano kgaotši

temathetong ya boraro,mothalotheto wa pele o felela go swana le wa bone,wa bobedi o felala go swana le wa boraro.

8. Poeletšo.
9. Ke a kwelobohloko/tlhohleletšo.
10. Go hlhohleletša batho gore ba hlokomele batho ba go swarwa ke Aids ba ba fe thekgo.
11. Poeletšo ya sekafoko Etang le, Ba loteng gobane, poeletšothomi, Ipopeng, Poeletšontšu
12. Ge o file motho thušo gosasa o tla thuša wena,
13. Morero wa moreti ke go fa batho tlhohleletšo ya gore ba ipope seboka go lwantšha twatši ya Aids,ba swere batho ba go bolawa ke Aids gabotse,ba ba fe thekgo yeo e swanetšego,ba sa lebelele go putswa ka ge moputso ba tla o fiwa ke Modimo.

Diboepo le melao ya tšhomišo ya polelo

Ruta barutwana mehuta yeo e latelago ya ditemana gomme o hlaloše gore botho ke eng o lebeletše mehuta ye meraro ya ditemana tšeo di latelago, ka morago ba fe lentšu le tee sebakeng sa mafoko ao a filwego ka fase.

1. Temana ya go fa tlhalošo ke temana yeo e hlalošago kgopolo ntle le go tšea lehlakore.
2. Temana ya go fa kgetho ke temana yeo o fago kgopolo go ya ka tumelo/kwešišo/kgopolo/maikutlo.
3. Temana ya go hlopha ke mohuta wa temana moo o hlophago dikgopolo go ya ka karoganyo/mohuta/lekana/nyalelana/ka go tswalana.

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Leitšibolo
2. Phejane
3. Tšhiwana
4. Tšhiololo
5. Segataborokgo
6. Segatamoroko
7. Mphatlalatšane
8. Mogoga
9. Mpshi
10. Mogopo
11. Legopo
12. Lešolopudi

Go ngwala le go hlagaša

Mošongwana wa 11: Karata ya taletso le kamogelo ya taletsoletl. 166

Mokgwa wa go ruta

- Laela barutwana gore ba ngwale taletso yeo go yona ba memago baswa ba motse go tla kopanong yeo go yona ba tlo ahlalhang mokgwa woo ba ka thušago bahloki ka gona motseng wa gabobona ba be ba ngwale le kamogelo ya taletso.
- Ba gopotše gape gore ba latele magato ao a latelago ge ba ngwala ba tšee malebiši go mohlala woo o filwego Pukung ya Morutwana.

Pele ga go ngwala

Peakanyo

- Ba akanye ka hlogo.
- Ba kgoboketše dintlha tšeo ba tlogo go bolela ka tšona.
- Ba dire dinyakišišo

Ka nako ya go ngwala

Ba latele sebopego se se latelago sa taletso Taletso e tšweletše:

- Leina/maina a baanengwa
- Tšatšikgwedi ya moletlo/kopano
- Nako
- Lefelo

Diteng di tšweletše tse di latelago

- Morero
- Retsisitara le polelo e be tša maleba
- E be ka gare ga lepokisana
- Fonte ya maleba.

Ka morago ga go ngwala

Go boeletša

Ba bale gape taletso ya bona ba thumeletše polelo, mongwalelo, setaele le mokgwa wa go ngwala.

Go hlokola

Ba tloše ka moka tšeo di sa nyakegego, ba šadiše dikgopolo tša go amana le morero le hlogo yeo o e filwego.

Go phošolla

- Ba phošolle mopeleto, maswaodikga le thulaganyo ya tšeo ba di tšweleditšego.
- Ge ba feditše ba hlagaše sengwalwa go morutiši.

Dibopego tša polelo le melawana nakong ya magato a go ngwala

Botša barutwana go dira tšeo di latelago:

Retšistara, setaele le segalo

- Go somiša retšistara ya maleba: ya semmušo, le yeo e sego ya semmušo poledišano le motho wa pele go polelo ya semmušo.
- Go bolela thwii le mmadi ka tsela ya botee.
- Go šomiša dintlhatebelelo tša go fapana ge go hlokega.

Kgetho ya mantšu

- Go fa dintlha le go bolela dikgopolo tša gagwe.
- Go bolela tlhalošothwii, ye e iphihlilego, ya go rarela/ tlhalošo go ya ka dikamano tša setšweletša.
- Go šomiša polelo ya go tšoša maikutlo, ya go hlohleletša le ya go goketša.
- Go šomiša methopo le dipukukgakollo go swana le dipukuntšu le thesorase tše di šomišwago go kgetha tlotlontšu ya maleba.

Popopolelo

- Go ngwala mehuta ya mafoko le mafoko a botelele bja go fapana.
- Go šomiša dikarolo tša polelo ka tshwanelo.
- Go šomiša mehuta ye e fapanego ya mafoko, mohlala, setatamete, dipotšišo, mafokonolo, mafokontši, mafokofokwana, mafokontši – fokwana.
- Go šomiša tatelano ya mantšu ya go nepagala mo mafokong go laetša kgahlego le kgatelelo.
- Go šomiša makgokedi ka nepagalo.

Go ngwala ditemana

- Go ngwala dikarolo tša go fapana tša temana: hlogotaba, dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo, matseno, mmele le mafelelo le lefoko la go tswalela ka bokgwari.
- Ba hlokomele temana ya go ruma: e se ke ya ba kakaretšo ya se se ngwadilwego. Temana ya go ruma e nyaka go tlogela mmadi ka kgopolo ye e tla dulago go yena ka morago ga ge botebo bja Polelo bo lebetšwe. Ka sewelo, kakaretšo e ka no dira se, le gona e lebagega gabonolo.

Melawana ya polelo (mopeleto le maswaodikga):

- Tšhomišo ya ditlhakakgolo, difegelwana, maswao a go tsopola/ditsebšana, khutlopedi, go thalela, mongwalo wa italiki, sekakhutlo, lenalana, tlami, thaladi, mašakana.

- Ba šomiše tsebo ya patrone ya mopeleto le melao ya go bitša mantšu ka nepagalo:
- Ba šomiše dipukuntšu le dilo tša go lekola mopeleto.
- Ba šomiše dikagego tša dikhutšofatšo le diakronimi tša maleba go dimediya le baamogedi ba tshedimošo ba go fapana.

Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo

Gopotša barutwana ka mopeleto gomme o ba laele gore ba arabe dipotšišo tšeo di tšwelelago Pukung ya Morutwana ka botee.

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Ngwala mantšu a a latelago ka mopeleto wa mmakgonthe.
N+bona > Mpona
I+ betha > Ipetha
2. Bopa maina ka madiri ao a latelago:
 - (a) Reta>moreti, sereto, theto
 - (b) Buna>puno, mmuni
 - (c) Reka>theko, morekisi, moreki
 - (d) Kwikiša > kwešišo
 - 9e) Hlahloba > tlhahlobo

Review Copy

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 9-10: Kgotlelelano

Beke ya 9-10: Kgotlelelano		
Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela	
<ul style="list-style-type: none"> Go anega kanegelo. Poledišano: Bapala papadi ya Poledišano. 	<ul style="list-style-type: none"> Bala setšweletšwa sa sengwalo go swana le papadi. Theto. Tekatlhaologanyo ya go balwa: setšweletšwa go tšwa go puku ya go balwa yeo e kgethlwego). 	
Go ngwala le go hlagiša	Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo	
<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano, mohl: Poledišano. Nepiša go magato a go ngwala. Ngwala lenaneotshepedišo la kopano le metsotso ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maemong a lentšu: Madiri, mabotšiši, lešalašupi, mašala Mošomo wa maemo: tshepediso, maemo go ya ka bohlokwa a lefoko, temana ya mafetšo. Tihalošo ya lentšu: Lentšu le tee sebakeng sa sekafoke. Maswaodikga le mopeleto: dipatrone tša mopeleto. 	
Mehuta ya ditemana	Dithušathuto	Kgakollo go morutiši
<ul style="list-style-type: none"> Go anega kanegelo. Poledišano: Bapala papadi ya Poledišano. Setšweletšwa sa tirišano, mohl: Poledišano. Nepiša go magato a go ngwala. Ngwala lenaneotshepedišo la kopano le metsotso ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Methopo/Didirišwa Puku ya Morutiši 	<ul style="list-style-type: none"> Tshepedišo ya sengwalo (kanegelo) Morutiši o tla fa barutwana hlogo ya kanegelo yeo ba swanetšeng go e ahlaahla pele ka dihlopha tša bona gomme, ba dire le dipeakanyo tša yona pele ba e hlagiša mo pele ga phapoši. Hlahla barutwana ka ga bohlokwa bja go anega kanegelo Bontšha barutwana bohlokwa bja papadi ka go ekiša ka tsela yeo ba bangwe ba barutiši ba bolelago ka gona. Bontšha bohlokwa bja mmapadi ka gare ga papadi gammogo le mehuta ya babapadi.

Beke ya 9 - 10:

Kgotlelelano

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Go anega kanegelo letl. 169

Methopo/Didirišwa

Puku ya Morutiši

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Tshepedišo ya sengwalo (kanegelo)
- Morutiši o tla fa barutwana hlogo ya kanegelo yeo ba swanetšeng go e ahlaahla pele ka dihlopha tša bona gomme, ba dire le dipeakanyo tša yona pele ba e hlagiša mo pele ga phapoši. Sehlopha se sengwe le se sengwe se kgethe moetapele yoo a tla sepetšago dikahlaahlo tša bona le go tlo hlagiša kanego ya bona. Go bohlokwa go re morutwana yo mongwe le yo mongwe a be le mabokgoni a go anega.

- Hlahla barutwana ka ga bohlokwa bja go anega kanegelo.

Ka nako ya go bala

Kanegelo

Thabo o ile a leboga ge a ekwa gore tatagwe o hweditše mašeleng a go mo tsenya sekolo. O ile a laela bagwera ba gagwe gore o tla ba bona ka morago ga dikgwedi tše seelago. Gape o be a tloga a faletše bophelo bja kua yunibesithi. O ile ge a fihla ka phapošing ya gagwe a hwetša go na le e mongwe. O ile a makala ka ge yena ba ile ba mmošša gore baithuti ba dula ba le noši ka phapošing. “Kei le go dira bjang gona mo” a ipotšiša. Gape o be a itseba gore o a rora ge a re o a gona bošego. O be a gona gore dimpša tša motse di lale di gobula bošego kamoka. Efela go be go se ka tsela e nngwe ka gore e be e le molao gore baithuti ba baswa yunibesithi ba dula ka bobedi ka phapošing.

E ile ge le thapama mogwera wa gagwe wa ka phapošing a tsena le makgarebe a mane gomme ba bonala le go kwagala ba bo tšhetše e le ruri. Ba tsena ba dumediša ba itahlela godimo ga mpete wa mošemane woo gomme ba tšwela pele ka magang, ao a bego a thiba le ditsebe. O mongwe wa basetsana o ile a kwagala a re o swerwe ke tlala gomme a re nano a leba tafoleng ya Thabo yeo e bego e na le dijo. Ntle le polelo mosetsana yoo a ipha dijo tša mošemane woo wa batho. Le gopoleng gore gab a tsebane ebile ga ba tsebišana. Thabo o dutše fao mpeteng wa gagwe a ikgonere a sa tsebe gore a dire eng, ebile a lewa ke dihlong. Batho bao ba dirile lešata go fihlela Thabo a le tlwaela a robala ka leihlo le tee, a tšhoga fela sepipimpi seo sa gagwe sa bošego.

Bontwadumela bao ba sepetše ge letšatši le le kgauswi le go hlaba. Ke gona moo tšhiwana ya batho e ilego ya kgona go hwetša khutšo ya go robala ka tokologo. E ile ge le hlaba, moagišane wa gagwe a tsogela go ya dithutong. Etse ga se a bolela selo le Thabo ka seo se diragetšego mantšiboa. Thabo le yena ka baka la go tseba mafokodi a gagwe, a ikhomolela a no re ke dibonwa. Le hlabile e bile le sobetše moretšhe wa moagišane a se a bonale phapošing. E ile ge e betha iri ya senyane a ikgaša le sehlopha se sengwe sa batho. Lehono gona ba be ba bile ba swere sa go lla gomme ba tsena le go se iša godimo. Selo sa batho Thabo o ile a tšwela ntle le ge a be a sa tsebe gore a ye kae. O be a ka se ye go bala ka gore dithuto e le gona di thoma. Gape moagišane

wo wa gawe o di tlwaetše ka gore o be a bušetša mphato

Le le latelago Thabo o ile a leletša tatagwe mogala a mmošša gore o nyaka go boa gae, o lapišitšwe ke go se robale ebile o opiwa ke hlogo. Ge tatagwe a nyakišiša gore molato ke eng Thabo o ile a hlalosa tšohle. Tatagwe o ile a mmošša gore a bolele le moagišane wa gagwe a se mo tšhabe mahlong ka gore o tšile go dula le yena ngwaga kamoka.

Dikarabo tšeo di akantšwego

Laetšana le barutwana diponagalo tša kanegelo go ya ka tsela yeo e bontšhitšwego ka Pukung ya Morutwana.

Mošongwana wa 2: Poledišano: Bapala papadi ya poledišano letl. 171

Gatelela lebaka la gore mmapadi o swanetšw a phele bophelo bjo bo laeditšwego gore babogedi ba kgone go kwešiša papadi, mohlala, ralebenkele a tšweletše semelo sa ralebenkele ka botshephegi.

Menyetla ye e okeditšwego

Barutwana ba ka fiwa sebaka sa go tšwetša pele poledišano gomme ba šomiša mantšu a bona go laetša kwešišo.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Bomolomo	Kelo yeo e sego ya semmušo	Dipene tša go saena

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Go bala setšweletšwa sa sengwalo go swana le papadi letl. 172

Methopo/Didirišwa

Puku ya Morutwana goba padi

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Bontšha barutwana bohlokwa bja papadi ka go ekiša ka tsela yeo ba bangwe ba barutiši ba bolelago ka gona. Ka tsela ye ba tla tanyega šedi gomme ba lemoga le gore papadi e sepelelana kudu le ditiragalo goba seo mmapadi a se dirago

ka go šomiša mmele goba ditho tša mmele go tšwetša pele tlhalošo yeo a e nyakago.

- Gatelela mehuta ya dipapadi gore barutwana ba kgone go bona phapano. O ka oketša tsebo goba go ba gopotša gore di fapana gape ka tshepedišo mabapi le nako ya go di bapala goba go di diragatša, mohlala, papadi ya seyalemoya e ka tšea metsotso e 10 – 30 gomme ya thelebišene 30 – 60 ya metsotso bjalo, bjalo.
- Bontšha bohlokwa bja mmapadi ka gare ga papadi gammogo le mehuta ya babapadi.
- Hlagaša diponagalo tša papadi

Mošongwana wa 4: Theto letl. 174

- Ge o tlo ruta theto, fela o ba gopotša ka phapano magareng a dingwalwa tšeo.
- Diponagalo tša theto di bohlokwa gammogo le mehuta ya direkto.

Tshepedišo ya sengwalo (kanegelo/tiragatšo, le theto)

Menyetla ye e okeditšwego

- Efa barutwana mošomo wa go ya bokgobapuku gomme ba hwetše tsebo ye e tseneletšego ka dipapadi le direkto.
- Barutwana ba ka fiwa sebaka sa go hlagaša maikutlo a bona ka go ngwala papadi goba sereto tšeo di sepelelanago le merero ye e rutwago.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Barutwana ba tla elwa ka go mokgwa wa go ngwala papadi goba sereto	Kelo yeo e sego ya semmušo/sehlopha	Rubriki ya dingwalwa tše kopana

Dikarabo tšeo di akantšwego

Šomiša tlhalošo ya gago go hwetša sebaka sa go gatelela tšeo di filwego ka gare ga Puku ya Morutwana.

Mošongwana wa 5:

Tekatlhaologanyo ya go balwa: Setšweletšwa go tšwa go puku ya go balwa yeo e kgethilwego letl. 176

Bala laela barutwana go balasetšweletšwa go tšwa go puku ya bona ya go bala gore ba tle ba kgone go araba dipotšišo.

Go ngwala le go hlagaša

Mošongwana wa 6: Go ngwala setšweletšwa sa tirišano, mohlala, poledišano letl. 176

Methopo/Didirišwa

Puku ya morutwana

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

Tshepedišo ya sengwalo (poledišano)

- Thoma ka go hlaloša gore poledišano ke eng le bohlokwa bja gona.
- Gatelela dintlha tša poledišano le diponagalo tša yona.
- Gatelela magato a go ngwala gore barutwana ba se lahlegelwe ke meputso goba bokgwari ge ba sa ngwale meleko.

Menyetla ye e okeditšwego

Dumelela barutwana go bapala ye nngwe ya dipapadi gore ba se ke ba timelelwa ke diponagalo tša tšona.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Mošomo wa go ngwala, ka botee	Kelo yeo e sego ya semmušo	PuPuku ya Morutwana

Dikarabo tšeo di akantšwego

Šomiša rubriki go ela lenaneotshepedišo la kopano le metsotso ya gona. Sengwalwa se se telele.

Dikarabo tše di akantšwego go diboego le melao ya tšhomišo ya polelo

Mehlala ye mengwe ya dipolisimi

Boloka: ba ile go boloka mohu wa kotsi ya sefatanaga.

Thipa ke lešaedi la go boloka tšhelete.

Madiri

Thuša barutwana go nyaka le go thalela madiri go tšwa go ditšweletšwa tšeo ba di badilego.

Kelo ya Kotara

KELO YA KOTARA YA 3

MEPUTSO: 70

MOŠOMO WA 1: BOMOLOMO

Potšišo ya 1: Polelo ya go itokišetšwa (10)

Ela barutwana ka rubriki ya kelo ya bomolomo ebile o hlokomela dintlha tše di latelago tša go bala:

- Kwešišo ya temana/sengwalwa
- Go bala ka go lokologa
- Tlhabošo ya lentšu
- Segalo
- Tšhomišo ye botse ya go khutša

Mošomo wa 2: Lengwalo la kgopelo ya mošomo le boitsebišophelo

Šomiša rubriki ya dingwalwa tše kopana go ela mošomo wo. Hlokomela gore tše di latelago di a phethagatšwa:

- Sebopego sa maleba
- Go ngwala dingwalwakakanywa
- Go boeletša
- Go hlokola
- Go phošolla
- Go hlagiša
- Polelo, retšistara le mareo a maleba
- Mafoko a a fapanego go laetša kwešišo
- Ditemana
- Mopeleto le maswaodikga

Mošomo wa 3: Molekwana wa 2: Tekakwešišo

1. Efa temana ye leina - Botho (amogela ye nngwe le ye nngwe yeo e sepelelanago le diteng tša sengwalwa se). (1)
2. Mmagane ke mosadi yoo a bego a wetšwe ke bolwetši bja go se tlawelege. (1)
3. Bolwetši bja Mmagane ke go ingwaya le go ruruga mmele. (2)
4. Molwetši yo o tsebile gore bolwetši bja gagwe ga bo na kalafi ka morago ga gore bookelong ba mmotše gore ga ba kgone go bona gore o bolawa ke eng gomme ba mmotša gore o nyaka dingaka tša mangwalo a ka godimo. (2)
5. Mmagane a be a phela a dutše ka ntlong ka ge a be a lewa ke dihlong tša bolwetši bjo bja gagwe. (2)
6. O hweditše thušo go tšwa go moagišane wa gawe yoo a ilego a ikgokaganya le ba mokgatlo wa “In Aid” gomme ba dumela go mo thuša. (2)
7. Mmagane ga a tsebane le motho yoo a mo thušitšego. (1)
8. Ga go a nyakega selo gore Mmagane a fetše a fodile. (2)
9. Mmagane ga a kgona go leboga thušo ye a e hweditšego ka ge motho yo a mo thušitšego a ile o nyaka go ba hlokaina. (1)
10. Ke nnete gore Mmagane o ile a thušwa ke mokgatlo wa ‘In Aid’. (1)
11. Ditaba tša thušo ya ‘In Aid’ di hwetšagetše kuranteng. (1)

12. Mosamaria wa kgaogelo ke go re motho yoo a kwelago ba bangwe bohloko gomme a ba thuša. (2)
 13. Go re motho ke hlokaina ke gore ga a nyake leina la gagwe le tsebega. (2)
 14. Se segolo seo se re bontšhago gore Mmagane o fodile ke ge a kgona go tšwela ntle a bolela le batho. (2)
 15. Ke tshwanelo ka magato ao hlokaina a a tšerego go thuša Mmagane ka gore motho yoo a nyakago thušo o swanetše go e fiwa, kudu ge ele gore motho yo a mo thušago a lokologa gomme a sa nyake go lefiwa ka morago. (3)
- [25]

Potšišo ya 4: Tšhomišo ya polelo

1. Leina le tee sebakeng sa tlhalošo ye e fiwago:
 - 1.1 Leina leo le fiwago motho ge a sa nyake gore a tsebege. – **hlokaina** (1)
 - 1.2 Leina leo le fiwago motho goba batho bao ba nago le tsebo ye e tsenetšego ka se sengwe. – **boramahlale/ditsebi** (1)
2. Ngwala lentšu le ka botlalo: **mna.** - **morena** (1)
3. Latela lenaneo le gomme o ngwale go ya ka tsela ye o laetšego ka gona.
 - 3.1 Mmagane o re: “ke lebogile thušo.”
Mmagane o re **o lebogile thušo** (1)
 - 3.2 Boreatseba ba re ba hweditše Mmagane a robetše. (1)
4. Boreatseba ba re **“re hweditše Mmagane a robetše.”** (2)
5. Mohlala o tee wa leinaina go tšwa temaneng ye gomme o hlaloše gore o le tseba bjang. – Mmagane – le tsebega ka gore ga le wele ka legorong la maina. (2)
6. Go hloka nko ye e tšwago lemina ke go reng? – Ga go kwagale goba go bonala selo. (2)
7. Ntšha makopanyi go tšwa lefokong le: Go na le motho yoo a mo hweleditšego kalafi ya maemo a godimo **ebile** motho yoo ga a nyake tefelo **ka ge** a ile a kgwathwa pelo ke seo a se kwelego ka yena le bolwetši bja gagwe. (2)
8. Ke mohuta ofe wa lefoko: **lefokonolo** : O tšwetše ntle motho wa batho. **Le na le lediri le tee.** (2)
9. Hlaloša gore lehlaodi le le thaletšwego mo lefokong le ke la mohuta mang: Bolwetši bjo bo **bogolo** bjo bego bo mo swere bo be bo makatša kudu. – **lehlaodi la sebopego** (1)

[15]

PALOMOKA: 70

KOTARA YA

4

Kgaolo	Dibeke	Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela	Go ngwala le go hlagiša	Diboepogo le melao ya tšhomišo ya polelo
9	1-2	<ul style="list-style-type: none"> Tekakwešišo ya go theeletšwa. Tshepedišo ya kopano. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa dingwalo go swana le padi. Theto. Tekakwešišo ya go balwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano se se telele, mohlala: lengwalo la go diradikgopelo (semmušo). 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu le a lefoko. Tlhalošo ya lentšu. Maswaodikga le mopeleto.
9	3-4	<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go bolela le go theeletša Tekatlhaologanyo ya go theeletšwa. Dikahlaahlo tša sehlopha. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa dingwalo: padi ya baswa. Theto. Tekatlhaologanyo ya go balwa/ bogelwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Ditšweletšwa tša tirišano, mohl: diE-meile. Ngwala E-meile ka go latela magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu. Mošomo maamong a lefoko. Tlhalošo ya lentšu. Maswaodikga le mopeleto.
10	5-6	<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go bolela le go theeletša Go bapala karolo ya maemo. Poledišano. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa dingwalo go swana le padi. Theto. Tekatlhaologanyo ya go balwa. Ngwala kakaretšo ka temana. 	<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano, mohl: tša bophelo bja mohu/karata ya taletšo. Ngwala tša bophelo bja mohu/ karata ya taletšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo maamong a lentšu. Mošomo maamong a lefoko. Tlhalošo ya lentšu. Maswaodikga le mopeleto.
11	7-8	<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go bolela le go theeletša Poeletšo 	<ul style="list-style-type: none"> Go bala le Go bogela: Poeletšo ya diponagalo tše bohlokwa, melawana le sebopego. 	<ul style="list-style-type: none"> Go ngwala: Poeletšo ya ditšweletšwa tša go ngwalwa Poeletšo ya magato a go ngwala. 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo wa maemo a lentšu: Poeletšo Mošomo wa maemo a lefoko: Poeletšo Tlhalošo ya lentšu: Lentšu le tee go emela sekafoko Maswaodikga le mopeleto.
	9-10	Mešomo ya kelo ya semmušo le mafelelo a ngwaga Kotara ya 4			
Ngangišano/potšišotherišano/poledišano/polelo ya go itokišetšwa/ polelo ya go se itokišetšwe/foramo/sehlopha/dikahlaahlo tša phanele go theletša tekakwešišo/ditšhepetšo tša kopano			<ul style="list-style-type: none"> Lephephe la 1: Bomolomo Lephephe la 2: Tekakwešišo, polelo (diri tše 2) Lephephe la 3: Go ngwala (1 iri) Lephephe la 4: Boikarabelo go dingwalo (iri ye 1 le metsotso ye 30) 		

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 1-2: Maemo a leratadima		
Go theeletša le go bolela		Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none">Tekakwešišo ya go theeletšwa.Tshepedišo ya kopano.		<ul style="list-style-type: none">Setšweletšwa sa dingwalo go swana le kanegelokopana, padi ya baswa/padi.Theto.Tekakwešišo ya go balwa: setšweletšwa go tšwa go puku ya go balwa yeo e kgethilwego).
Go ngwala le go hlagiša		Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none">Ditšweletšwa tša tirišano, mohl: die-meile.Ngwala E-meile ka go latela magato a go ngwala.		<ul style="list-style-type: none">Mošomo maamong a lentšu: MadiriMošomo maamong a lefoko: Polelotebanyi le polelotharedi, Polelotiriši le polelotirišwa.Tlhalošo ya lentšu: go se kwešišege, go hloka mohola, poeletšo ya go se nyakege, totolotši (poeletšo ya hlalošo ka go bušeletša mantšu a go fapana), polelo ya go bolelwa ke sehlopha se se šomago mošomo o itšeng.Maswaodikga le mopeleto: dipatrone tša mopeleto.
Beke ya 3-4: Phetogo ya leratadima		
Go theeletša le go bolela		Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none">Tekatlhaologanyo ya go theeletšwa (šomiša poledišano ya go gatišwa).Dikahlaahlo tša foramo/phanele/Sehlopha.		<ul style="list-style-type: none">Setšweletšwa sa dingwalo go swana le kanegelokopana, padi ya baswa/padi.Theto.Tekatlhaologanyo ya go balwa/bogelwa: (setšweletšwa sa go bonwa goba sa mahlakorentši go swana le diswantšho tša go thalwa goba papatšo).
Go ngwala le go hlagiša		Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo
<ul style="list-style-type: none">Ditšweletšwa tša tirišano, mohl: diE-meile.Ngwala E-meile ka go latela magato a go ngwala.		<ul style="list-style-type: none">Mošomo maamong a lentšuMošomo maamong a lefoko.Tlhalošo ya lentšu.Maswaodikga le mopeleto.
Mehuta ya ditemana	Dithušathuto	Kgakollo go morutiši
<ul style="list-style-type: none">Tekakwešišo ya go theeletšwa.Tshepedišo ya kopanoDitšweletšwa tša tirišano, mohl: die-meile.Ngwala E-meile ka go latela magato a go ngwala.Tekatlhaologanyo ya go theeletšwaDikahlaahlo tša foramo/phanele/Sehlopha	<ul style="list-style-type: none">Methopo/DidirišwaPuku ya MorutišiDiswantšho	<ul style="list-style-type: none">Ba hlalošetše mokgwa wa go šoma le go šomišana.Thoma mošomo wo mongwe le wo mongwe ka go hlaloša maikemišetššo a wona.Botššiša dipotšišo go kgonthišiša gore barutwana ba a kwešiša. Le gore ga se o ba timelele.Ge go nyakega arola barutwana ka dihlopha gore ba abelane dikgopolo le go eletšana.

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Tekakwešišo ya go theeletšwa letl. 185

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

- E ka ba re bolela ka eng ge re bolela ka boso? – Boso ke seemo seo lefase goba naga e tla bang le maitemogelo go ya ka phišo, go tonya goba phefo ya letšatši leo.
- Akanyang gore setšweletšwa se ka ba se le mabapi le eng ge go lebeletšwe hlogotaba.- Setšweletšwa se se bolela ka pego ya tša boso go ya ka matšatši a go fapana.
 - Ahlaahla tlotlontšu ye nngwe le nngwe ya motheo yeo le sa e tsebego Šiīši, matlorotloro (thušana le barutwana go nyaka tlotlontšu ye nngwe.

Ka nako ya go theeletša

- Sekaseka molaetša seboledi le bohlatse bja seboledi. – Molaetša ke wa gore go tsebje boemo bja boso gore batho ba kgone go itokišetša moaparo wa letšatši le le latelago. Seboledi se šomiša polelo yeo batho ba e kwešišago. Seboledi se tliša pego yeo batho ba e kwešišago gomme o fa bohlatse ka go bontšha diswantšho goba go gatelela seo a se balago.

Boso

- Boso bo laetša gore go sele bjang re lebeletše go hlaba ga letšatši, kapešo ya maru, go tonya le go fiša, go na ga pula le go foka ga phefo. Go fapana le Europa ya go tonya, re ipshina ka boso bja go ruthela mo Afrika Borwa. Seo se hlotše gore re be le baeti ngwaga ka moka. Maphelo a rena, temo, dijo, meaparo, boithabišo di laolwa ke dihla tša ngwaga. Limpopo e tumile ka dienywa tša selemo le go tsoma diphoofolo tša lešoka ga semmušo. Diphetogo tša thempheretsha, moya le pula di laolwa ke mawatlle le dikharente tseo di re dikologilego le sebopego sa godimo le sa tlase sa naga. Dihla tša ngwaga di arogantšwe go ya ka dikgwedi ka mokgwa wo:

- Seruthwane: Ke sehla se re ka rego ke sehla sa go thoma ngwaga wo mofsa. Bjale go tonya ga marega go a lebalwa ge naga e thoma go ruthufala. Ke nako ye mebele e hlwekang ka teng le ka ntle ka lebaka la moya wo mofsa. Sona se tšwelela dikgweding tše: Agostose/Nwato a bošego, Setemere/Phupu, le mathomong a Oktobere/Phato. Dihlare di a hloga, naga ya ikala ka matsoba le botala bja mehlare le bjang. Go thwe ge o rata go bona botse bja sehla se etela profense ya Kapa. Ke mahlokogedi a boeti fao batho lefaseng ka moka ba etelang go bona naga e ikadile ka matsoba a tlhago a naga. Batho ba thoma go kga merogwana yeo e hlogago ya hlago bjalo ka thepe le lerotho. Diphoofolo le dinonyane di thoma go duša. Diphoofolo tša go hudugela nageng tše dingwe ka dihla di boa mo nageng. Tša go khuta marega di a tšwelela.
- Selemo: Go bogolo bja naga, selemo ke setlha sa lethabo ka ge batho ba thomile go dula ka ntle ka lebaka la themperetšha tša go fiša le dipula tša dikgadima tša mathapama tša go khula ka pela. Se tla dikgweding tsa gare ga Oktobere/Phato, Nofemere/ Lewedi, Disemere/Dibatsela le mathomong a Febereware/ Dibokwane. Dipula tša medupi tša go na ka go iketla tša go se khule ka pela di na gore molemi a thabe ge temo e talafetše ka gare ga meetse. Ba go rotha dinala ga ba rate selemo. Setšong ditonki le dipholo di be di goga megoma, wa seroto a kobola dithaka ka letsepe le mogoma wa letsogo matšatšing a go huma wa go ba le terekere. Re hwetša themperetšha tša bo 27C bogareng bja naga le 45C go la PhalaBorwa, Messina le Lephalale. Re na le mafelo a pula le a komelelo.
- Lehlabula: Ke sehla sa boso bjo bo botse bja borutho bja go se fiše, pula ga se e kalo. Ke lehlabula, nako ya khora, ya semphe-ke-khoše. Kgogolammoko, pula ya go na morago ga go buna e laetša go tsena ga sehla sa marega ka ge mabele, marotse merogo, dinawa bj. bj. di tla be di thothelwa magae ka dikarikana le dinamelwa tše dingwe. Le dikgweding tša gare ga Febereware/Dibokwane mo mašemo a felelang go hlagolwa go kgewa merogo, Matšhe/Pherekong mo mabele a phathakgileng le go dira diako le Aporele/Hlakola yona kgwedi ya lehlabula la go felelela. Dipula tša medupi tša go na le lehlabuleng. Ba go dula ka diatla ba bolela nkabe.

- Marega: Dikgwedi tša Mei/Mopitlo, June/Moranang le Julae/Mosegamanye ke dikgwedi tša themperetšha tša fasefase ka boso bja go tonya ga go hlaba mesong, bošego bja go tonya go bile go omile. Ke nako ya go ja le go apara tša borutho. Merogo go lewa khusula gwa apewa thophi le dikgobe. Batsomi ba semolao ba tsoma marega ka ge nakong ya pula boya bja diphoofo bo ka senyega, le gore ke nako e gantši diphoofo di tlabe di sa antshe. Matlakala a thoma go hlohlorega. Mathokong a Foreistata, Kapa Bohlabana le Kapa Bodikela lehlwa le a wa mola bogareng bja naga meetse a hwa dikgepetla.

Ka morago ga go theeletša

- Hlahla barutwana ka ga tšeo ba swanetšego go di dira legatong le. Barutwana ba swanetše go bontšhwa karolo yeo e kgathwago ke seboledi le mmegelwa gammogo le go hwetša tshedimošo ye mpsha le go dira dinyakišišo tše mpsha.

Maele go morutiši

- Barutwana ba bantši ga ba na šedi go dipego tša leratadima, ba bontšhe bohlokwa ka go ba laela gore ba tle ba apere diaparo tša go fapana le pego yeo e tla bego e filwe mo seyalemoyeng goba thelebišeneng.
- Lemoša barutwana ka ga ditšwamobung tša di fapana ka ge sehla se sengwe le se sengwe se na le dikenywa le merogo ya tšona.
- Eta pele kahlaahlo ya phetogo ya leratadima gomme o kwe gore barutwana ba tseba eng ka yona. Tsebagatša le go botšiša barutwana ge ba tseba ka ga COP17 (phetogo ya tša leratadima) ya ngwaga wa go feta (2011) yeo e bego e swaretše motsemogolo wa Thekhwini. Ba lemoše gore le ngwaga wo kopano ye e sa tlo swara le gore mohola wa yona ke eng.
- Tšweletša dintlha tša bohlokwa tša kopano gammogo le polelo yeo e šomišwago ka nako ya ditherišano.
- Ruta barutwana dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo.
- Sebakeng se barutwana ba tseba bonnyane ka kanegelokopana, ba fe phapano magareng ga yona le padi (sengwalwa se setelele) le diponagalo tša yona gammogo le diponagalo tša sereto

- Phela o gatelela magato a go ngwala
- Tshepedišo ya sengwalo (pego)
- Hlokomela gore barutwana ba tlatša dikgoba tša maleba mo lenaneong la boitekolo.

Menyetla ye e okeditšwego

Laela barutwana gore ba dire dinyakišišo ka COP 17, bohlokwa bja yona le ditlamorago tša kopano ya gona.

Kelo

Ga go na le kelo ye e lebeletšwego mo mošongwaneng wo

Dikarabo tšeo di akantšwego

1. Hlaloša tlelaemete ya Limpopo.
2. Akanya gore boso bo re botša ka dilo dife?
3. Efa phapano ya digrata tša themphereitšha tša bogare bja naga le tša Musina, Lephalale le Phalaborwa.
4. Efa maina a dihla o di hlaloše ka bokopana di laola dilo dife?
5. Efa leina la Sepedi la kgwedi e tee.
6. Hlaloša diponagalo tša sehla sa marega, Pharologanyo lentšu le **bona** ka go le šomiša mo mafokong a mabedi go laetša phapano ka tlhalošo.
 - (a) Barutwana ba re **bona** ba bona bophelo bjo bo botse bja dipuku
7. Hlaloša dika tše:
 - (a) Go dula ka diatla – go se šome
 - (b) Go rotha dinala - go tšwafa
8. Ngwala maganetši a mantšu ao a tšweleditšwego ka boso.
9. Efa phapano gare ga mareo a mabedi a, **bjalo** le **bjale** o be o a šomiše mo mafokong o laetša go re o kwešiša phapano ya ona.

Mošongwana wa 2: Tshepedišo ya kopano letl. 186

Thušana le barutwana go tlatša dikgoba ka go tšea dikarabo go ditiragalo tšeo di ngwadilwego ka Pukung ya Morutwana. Hlokomela gore ditaba tšeo di hlatselwa ka go tsopolwa sengwalweng seo.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Setšweletšwa sa sengwalwa go swana le nonwane letl. 189

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Hlalošetša barutwana gomme o ba fe phapano magareng ga sekima le go sekana go ya ka tsela yeo di šetšego di hlalositšwe dithutwaneng tša ka godimo gomme o fe gape tlhalošo go tšwa go seo ba tla bego ba se bala.

Ka nako ya go bala

- Hlahla barutwana go hwetšeng ga tlhalošo ya mantšu le diswantšho tša go se tlaelege tšeo di ba thušago go kwešiša seo ba se balago.
- Netefatša gore barutwana ba kwešiša gore ge ba bala ba swanetše go bea menagano ya bona godimo ga se ba se balago ebile ba naganela pele go seo ba hutšago gore se tla diragala go ya ka kwešišo ya bona.

Ba thuše gape go hwetša le go kwešiša dintlha tše di latelago:

- Tshwantšhokakanyo/go swantšha ka monaganong.
- Dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo.
- Kakaretšo ya dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka dintlha/temana go ya ka botelele bjo bo nyakegago.
- Go tšea sephetho go ya ka dintlha tšeo di filwego.
- Go hlaloša/lekola ditlhalošo le mafetšo a mongwadi.

Dikarabo tšeo di akantšwego

Potšišo	Dikarabo
1. Moanegwathwadi ke mang kanegelong ya ka godimo?	1. Seruthwane
2. Ke ka lebaka la eng o re ke moanegwathwadi?	2. Ditaba tše ka moka di dikologa godimo ga gagwe.
3. Baanegwa ba bangwe ke bomang?	3. Selema, Marega, Lehlabula
4. Go foka moya ofe?	4. Go hloka kwano le go se hlokomelane.
5. E ka ba maano a Seruthwane a šomile?	5. Ee, a šomile.
6. Ahlaahla dimelo tša batšeakarolo.	6. Selema – se na le pelo e telele, se na le bophelo ka lebaka la matšoba, Marega a tsebega ka komelelo, seruthwane se na le pelo ye telele, marega o itira wa go hlalefa kudu.
7. Ditiro tše di direga tikologong efe?	7. Tikologo ke ya sekgale
8. Akaretša molaetša wo o badilwego.	8. Kwano le kwešišano ke maatla.
9. Laetša thulaganyo.	9. Dikgopolo tša barutwana di tla amogelwa.
10. Laetša thulano.	10. Barutwana ba tla laetša thulano go ya ka kwešišo ya bona.
11. O bona eka baanegwa ba tla feletša kae?	11. Ba fetša ba kwane ka ge ba fana maele ebile ba a thušana.
12. Diema	12. Moya mahlong a tau o ya a swere serumula – ge Marega a eya go Selema o swanetše gore a ye a swere se sengwe sa
13. Taba ye ya morwa wa Marega o bona eka e a direga mo maphelong a batho?	
14. O lemogile diphetogo dife ka dihla?	

Ka morago ga go bala

- Tšea sephetho mabapi le nonwane. – Thuša barutwana ba gago ka go leka go fa phetšo goba sephetho sa nonwane ye. Ba ka tla ka dikgopolo tša fo fapana efela di swanetše go tsamaelana le yona nonwane ye.
- Lekola/ahlaahla ditlathollo tša go fapana tša kanegelokopana. – ntlha ye e ka thuša gore barutwana ba fihlelele ntlha ya ka godimo gomme ba ka iša pele ka go naganela pele gore mongwadi o be a naganne eng ge a šala a ngwala sengwalwana sa go swana le se.
- Bapetša le go fapantšha. – ntlha ye e thuša kudu ge motho a šetše a badile dinonwane tše dingwe gomme a leka go hwetša gore di swana le go fapana kae. Efela le ge go le bjalo, barutwana ba ka šomiša ntlha ye ka go bapetša kwešišo ya bona ya mathomo ge ba bala nonwane le kwešišo ya bona ge ba e bala labobedi goba laboraro.
- Tlemaganyo ya mafoko/go ngwala kakaretšo. – Eletša barutwana gore ge go ngwalwa kakaretšo go ngwalwa fela dintlha tšeo di ka dirago gore mmadi wa yona kakaretšo yeo a kgone go kwešiša ebile a sa nyake tlhalošo ya motho yo mongwe ka morago ga go bala kakaretšo yeo.
- Hlarolla kanegelokopana go ithuta thutapolelo le tlotlontšu, mohlala, go ngwalolla ka lebaka le lengwe. – ntlha ya thutapolelo e šetše e hlalošitšwe ka godimo efela bjalo ka morutiši o swanetše go thuša barutwana ka ga bohlokwa bja go lemoga tlotlontšu yeo e dirago gore sengwalwa sa motho se kgahliše.

15. Efa maina a dinaledi le dipula tše di hlalošitšwego kanegelong.	<p>go phuphuta</p> <p>13. Lehodu la kgale le hwa le swere tsela – Marega o holofela gore a ka se felele lefelong le tee efela o tla ragaraga go fihlela</p> <p>Go nyatša kgoši ke go tloga - ge Marega a sa kwane le Selema o swanetše gore a mo hutelele gore letelele la gagwe le se bonale.</p> <p>Barutwana ba tla tšweletša dikgopolo tša bona go ya le ka moo ba kwešitšwego ka gona.</p> <p>15. Matla-ka- dibe le sefako, naka, Naledi ya dithomo</p>
---	--

Hlahla barutwana ka go hwetša thulaganyo le thulano ka go ntšha diponagalo tša tšona, ka mantšu a mangwe ke eng seo se bontšhago thulaganyo le thulano ka gare ga setšweletšwa se.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 4: Thetoletl. 191

Mokgwa wa go ruta

Methopo/Didirišwa

Puku ya Morutwana

Maele go morutiši

- Tsebagatša diponagalo tša theto, kudu ka gore o tlile go ruta morumokwano go ya ka tsela yeo o bontšhitšwego seretong.
- Bala sereto gabedi goba gararo gore barutwana ba kgone go kwa segalo sa maleba ebile ka tsela ye ba tla be ba kwešiša gore sereto se se bolela ka eng.
- Hlatholla dikgopolokgolo le dintlhatlaleletšo go tšwa seretong se, mohlala: Leruarua le madimo di hlola masetlapelo lefaseng gomme go na le dika tše ntši tšeo di diragalago gammogo le ditlamorago tša dipula tšeo go swana le mahu le dikgogolego tša lefase ka lebaka la meetse a mantši.
- Thuša barutwana go ahlaahla sereto go lebeletšwe sebopego sa ka ntle sa theto ya ka sereto seo ba se badilego go ya ka dintlha tše latelago: Hwetša thušo ya dintlha go tšwa dipukung tša bona efela bjalo ka morutiši ba fe tlhaloso yeo e tseneletšego.
 - (a) Methalotheto
 - (b) Mantšu
 - (c) Ditematheto
 - (d) Sebopego
 - (e) Tlhalošo ya dika
 - (f) Maikutlo
 - (g) Morero le molaetša
- Tshepedišo ya sengwalo (sereto)

- Bala sereto go ya ka methalotheto ya sona gomme o khutše pele o tsena go tematheto ye nngwe.
- Latela maswaodikga a go hwetšwa seretong gomme o bale ka segalo se se swanetšego.

Mošomo ka botee

Ela diretswana tša barutwana go ya ka tsela yeo di botšitšwego ka gona gomme o ba fe dintlha tše bohlokwa ge o ba hlahla. Šomiša rubriki ya go ela ditšweletšwa tše kopana.

Menyetla ye e okeditšwego

Barutwana ba ka romelwa go ya bokgobapuku go ya go dira dinyakišišo ka ga meetsefula, dipula tše kgolo le tše dingwe tše di hwetšwago seretong se se badilwego

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
Kelo ka botee	Kelo ya semmušo	Matlakala a diretswana , rubriki

Dikarabo tšeo di akantšwego

1. Sereto se se bolela ka eng? – Se bolela ka phetogo le go tsenelana ga dihla.
2. Efa kgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tša sereto se. - Hlatholla dikgopolokgolo le dintlhatlaleletšo go tšwa seretong se, mohlala: Leruarua le madimo di hlola masetlapelo lefaseng gomme go na le dika tše ntši tšeo di diragalago gammogo le ditlamorago tša dipula tšeo go swana le mahu le dikgogolego tša lefase ka lebaka la meetse a mantši.
3. Dihla di na le seabe sefe maphelong a batho? – Di thuša batho gore ba phele ba phelegile ka lebaka la diphetogo tšeo di hlolwago ke ditlaemete. Batho ba kgona go ba le dijo tša go fapana go ya ka dihla tša go fapana
4. Efa meholo ya sereto. – Go eletša, go kgala, go reta bjalo, bjalo.
5. Sereti se ikemišeditše go feletša bjang ka bophelo. – Ga go se a ka se dirago ntle le go

latela le go hlomphe seo Modimo a mo filego sona.

6. Barutwana ba tla tsopola dika le diema go tšwa seretong
7. Barutwana ba tla ahlaahla sebopego sa ka ntle sa theto ye ba e badilego go ya ka dintlha tše latelago:
 - (a) Methalotheto
 - (b) Mantšu
 - (c) Ditematheto
 - (d) Sebopego
 - (e) Tlhalošo ya dika
 - (f) Maikutlo
 - (g) Morero le molaetša

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 5: Tekakwešišo ya go balwa letl. 194

Dikarabo tšeo di akantšwego

1. Tsopola moanegwathwadi wa papadi/terama yeo o e badilego o bolele gore ke ka baka la eng o re ke moanegwathwadi.
2. Ka methaladi ye mebedi re botše gore papadi/terama ye e bolela ka eng.
3. Naa mongwadi o etše ntlha efe hloko mabapi le poledišano ya baanegwa.
4. O kwešiša eng ka lereo le **thulaganyo**.
5. Kgato ka kgato laetša dithulano tšeo di hlagago pukung ye o be o bolele gore di hlolwa ke eng.
6. Naa ditiragalo di hloga lefelong lefe?
7. Naa e ithekile nakong efe? Fahlela karabo ya gago.
8. Re alele morero wa mongwadi ka terama/papadi ye.
9. Na o bona leina la puku le sepelelana le diteng tša yona? Fahlela karabo ya gago.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 6: Setšweletšwa sa tirišano se setelele: Lengwalo la semmušo la go dira dikgopelo letl. 196

- Methopo/Didirišwa
- Puku ya Morutiši

- Puku ya Morutwana

Mokgwa wa go ruta

Maele go morutiši

- Gopola gore barutwana ba selehono gab a tsebe le go kwešiša lengwalo le mohola wa lona. Bjalo ka morutiši, netefatša gore o tanya šedi ya bona ka go ba fa bohlokwa bja go ngwala lengwalo gomme go šomiša mohlala wa lengwalo le go ba ruta ka lona ke mokgwa wo mokaone ka ge ba kgona go bona gore o lebantše kae ka thutwana ya gago.
- Šomiša mohlala wa lengwalo go ruta polelo yeo e šomišwago ka gare ga lengwalo la semmušo le gore e fapana bjang le ditaba tša segwera.
- Tshepedišo ya sengwalo (lengwalo la semmušo)
- Mohlala wa lengwalo o tla dira gore barutwana ba be le kgahlego go seo ba rutwago ka sona ka ge ba tšea lebala le letelele bas a bone lengwalo.

Menyetla ye e okeditšwego

- Barutwana bao ba kwešišago lengwalo ba ka fiwa mehuta ya mangwalo gomme bona ba a beakanya ka go fapana ga wona, ke gore a segwera le a semmušo gomme ba fa mabaka ka ga dipeakanyo tša bona.
- Barutwana ba ka laelwa gape gore ba ntšhe mantšu go tšwa mangwalong ao, ao a bontšhago gore go šomišitšwe polelo ya semmušo.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
tee	Kelo ya semmušo	Rubriki ya dingwalwa tše kopana

Dikarabo tšeo di akantšwego

- Latela kelo ya dingwalwa tše kopana go ela mošongwana wa lengwalo woo o o filego barutwana go hwetša tharollo ya mathata ao ba kopanago le ona mabapi le feme yeo e butšwego. Bjale ka ge go šetše go ngwadlilwe šetša gore barutwana ga ba rarele ka taba.

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 7:

Tekatlhaologanyo ya go theeletšwa (šomiša poledišano ya go gatišwa) letl. 197

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

- Setšweletšwa se ka ba se le mabapi le poledišano mabapi le pego ya tša boso/leratadima.
- Tlotlontšu ye nngwe le nngwe ya motheo yeo barutwana ba sa e tsebe go. – mehlala ya tlotlontšu inthaneteng, kopola.

Ka nako ya go theeletša

Gatelela dintlha tše latelago ge o hlalosa go theeletša ka kwešišo segatišing seo se fang molaetša wa tekatlhaologanyo.

- Theeletša poledišano.
- Ngwala dinoutse.
- Polelo le maatla.
- Theeletša ka hloko segalo seo se šomišwago.
- Moya wo o fokago.
- Matseno le mafelo.

Ka morago ga go theeletša

1. Tsopola moanegwathwadi wa tekatlhaologanyo yeo o e theeditšego o bolele gore ke
2. ka baka la eng o re ke moanegwathwadi. – Mohlomphegi ke yena moanegwathwadi ka ge e le yena a tsebago goba a nago le dikarabo tša dipotšišo tšeo di botšišwago
3. Ka methaladi ye mebedi re botše gore go bolelwa ka eng. – go bolelwa ka gape go ya tša boso/leratadima
4. Na mongwadi o etše ntlha efe hloko mabapi le poledišano ya baanegwa. - go bolela ka go šielana go bontšha kwano. Bjalo ka morutiši o ka theeletša dikarabo tša barutwana gomme wa amogela seo ba se bolelago, kudu ge ba efa mabaka a go kwagala.
5. Kgato ka kgato laetša dithulano tšeo di hlagago setšweletšweng se o be o bolele gore di hlolwa ke eng.- Mohlala wa dithulano ka gare ga

sengwalwa se ke: Pula yona ke e ntši ge re e kopola kua lefaufang efela ka lebaka la dihla tše tša go tsenelelana ga re sa na bonnete.

Nyaka mehlala ye mengwe

6. Na ditiragalo di hloga lefelong lefe? – lefaufang goba nageng yeo go phelago batho ba nama le madi
7. Na e ithekgile nakong efe? Fahlela karabo ya gago. – nakong ya sebjalebjae ya theknolotši ka gore go bolelwa ka metšhene ya go kopola tša boso.
8. Re alele morero wa mongwadi ka tekatlhaologanyo ye. – mongwadi o nyaka go re bontšha bohlokwa bja go theeletša ditaba le go sekegela tsebe gore tša boso di tla ba bjang gore batho ba tsoge ba ipeakanyeditše tša letšatši le go latea. O nyaka go re bontšha gape gore batho bao ba kopolago leratadima ga ba ithomele ditaba tše efela ba thekgwa ke metšhene yeo ba e šomišago
9. Na o bona leina la tekatlhaologanyo le sepelelana le diteng tša yona? Fahlela karabo ya gago. – Mo potšišong latela le go theeletša dintlha tšeo di fiwago ke barutwana. Amogela tšeo di nago le mohlodi ebile di na le mabaka ao a kwagalago.

Methopo/Didirišwa

- Puku ya Morutwana
- Puku ya Morutiši
- Seyalemoya
- Motšhene wa go kopola tša boso

Maele go morutiši

- Hlalošetša barutwana gore batho bao ba tsenelago poledišano ya foramo, phanele goba sehlopha ke bao ba nago le tsebo ye e tseneletšego gomme ba thušana go fa tshedimošo ya seo se botšišwago.
- Bušeletša le go gatelela mekgwa ya go bala, mehlala, go sekana le go sekima, kudu ka gore diripa tše di šetšego di theilwe godimo ga dingwalwa moo barutwana ba laelwago go šomiša mekgwa yeo ka gare ga mešongwana ya bona
- Gatelela bohlokwa bja COP 17 le phetogo ya klaemete.
- Tshepedišo ya sengwalo (dipapetla tša go bontšha dipego tša go fapana tša leratadima)

Mošongwana wa 8: Dikahlaahlo tša foramo letl. 198

- Hlalošetša barutwana dikgokagano tša foramo le tšhepedišo ya gona. Ba bontšhe bohlokwa bja gore ka gare ga dipoledišano go nale motho yoo a etelago dipoledišano pele. Ka go dira se go tla ba le go šielana le go otlologa ga dipoledišano.
- Lemoša barutwana gore le ge go bolelwa ka go otlologa ga poledišano, go a kgonega gore go be le dikgogakgogano le diphapano efela tše ka moka ke tšona di dirago gore go be le dikwano tše di tšwelelago ka morago.
- Hlahla barutwana ka ga dikgetho le diphetho tšeo di tšewago go thuša dihlopha go kwešiša sererwa sa letšatši

Menyetla ye e okeditšwego

Oketša nako ya foramo gore ba tšwetše pele dipoledišano ka sererwa seo se tsamaelanago le seo se bego se rutwa.

Kelo

Tsela ya go ela	Mohuta wa kelo	Didirišwa tša kelo
hlopha	Kelo yeo e sego ya semmušo	Bomolomo go lebeletšwe rubriki ya polelo

Dikarabo tšeo di akantšwego

- Thuša barutwana go pharologanya magareng ga go bolela o naganela batho le go bolela o itebetše gomme o gataka ditokelo tša batho.
- Gatelela bohlokwa bja polelo ye e kwalago ebile e bontšha seriti kudu ge e šomišwa pele ga batho ba bantši.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 9: Setšweletšwa sa sengwalwa go swana le kanegelokopana letl. 199

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

- Sekima dikgopolokgolo le go fa dikgopolo tša gago go kahlaahlo ya pele ga go bala. - COP 17 ye e lego mokgahlo wa dinagakopano wa ntwaga khalanong le *global warming* o ile wa swara kopano ya, *Earth Summit* yeo e lebeletšego phetogo ya leratadima,

- Sekena go nyaka dintlha tša go thekga – phišo ye e lego gona le dikakanyo tšeo di fiwago go fokotša khabontaoksaete le dimaene tše ntši tšeo di tlogo le dikotsi,
- Akanyetša ka go diriša tshedimošo ye o e hweditšego ge o sekima le go sekena – batho ba swanetše go hlokomela dipoledišano tša COP 17 gomme ba tšee maele ao a fiwago ka morago ga kopano ye,
- Akanya gore mantšu a mabedi a hlogo ya kanegelo a ka be a re lemoša ka eng? – leratadima ga le a ema ka tsela yeo batho le lefase ba le tlawetšego ka gona,

Ka nako ya go bala

Thušana le barutwana go hwetša dikakanyo tše dingwe tšeo di ka dirago gore batho ba lefase ba tlwaele le go latelela ditaba tšeo di ba amago. Dira se ka nako yeo o tla bego o bala le barutwana gomme se se tla kgona gore o eme gomme o hlaloše mantšu ao a ka bego a efa barutwana mathata ka go kwešiša.

Ka morago ga go bala

- Tšea sephetho go ya ka dintlha tšeo di filwego. – go oketša tsebo ka ga phetogo ya leratadima go dira gore batho ba rutege ba be ba kgone go eletšana gore ba hlomphe ebile ba hlokomele naga ya bona.
- Lekola ditlhalošo le mafetšo a mongwadi.
- Barutwana bat la fa dikarabo tsa dipotšiso tše di lego ka go Puku ya Morutwana.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 10: Theto letl. 201

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

- Sekima dikgopolokgolo le go fa dikgopolo tša gago mabapi le sereto. – Phetogo ya lafaufau e swarišitše batho bothata ešita le dihlafe, ke gore e fetogile pharela lefaseng.
- Sekena go nyaka dintlha tša go thekga – batho ba welwa ke dikotsi efela dinyakišišo di tšwela pele.

Ka nako ya go bala

Diponagalo tša sereto

Sebopego sa ka gare sa sereto

- Dikapolelo/tšhwantšhokgopolo,
- Morumokwano, mošito

Sebopego sa ka ntle sa sereto

Barutwana ba ka letšwa gore tlhalošo ya dika ke yona e dirago gore mmadi wa sereto a be le kwešišo ye e tseneletšego ka mareo, mantšu le go tseba lebaka leo le dirilego gore sereti se kgethe methalotheto yeo a e šomišitšego

Hlalošetša barutwana ka ga bohlokwa bja dikapolelo, gore di natefiša le go oketša tsebo go mmadi wa sereto mola morumokwano o šomišwa go gatelela ntlha ye e itšego ebile o ka šomišwa go kgabiša sereto.

Thuša barutwana go hlaola moya wo o fokago ka go ba botšiša gore sereto se se šomišwa go dira eng, go kgala, go reta goba go tumiša. Se ke sona se tla kgontšhago barutwana go tšea sephetho ka ga moya wo o fokago.

Ka morago ga go bala

Araba dipotšišo tša go latela.

1. Hlatholla morero wa sereto se. – Sereti se nyaka go re eletša ka ga phetogo ya klaemete yeo e lego tlhobaboroko lefaseng
2. O tseba eng ka COP 17. – Ke kopano ya mafase yeo e swarwago go eletšana ka seo se ka dirwago go thibela diphetogo tše tša leratadima
3. Go hlaba kgobe ka mootlwa ke go dira eng. – Ke go iketla mola ba bangwe batho ba emamema
4. Sehutamoya ke eng? – Go hloka moya/go pipitlelana,
5. Maikutlo a gago mabapi le sereto se ke afe? – Dumelela barutwana gore ba fe dikgopolo tša bona efela ba šitlele ka mabaka,
6. Ke sekapolelo sefe seo se šomišitšwego mo seretong se?
 - (a) Dikapolelo: Sereti se hlagiša tshwantšhokgopolo yeo e tlišwago ka mokgwa wa mantšu a magolo a go se tlwaelege gore mmadi a kgone go kwešiša gore se se bolelwago ka sona mo e tloga e le pharela

- (b) Tshwantšhanyo - wa šwahlela ka ka (bjalo ka) moloi wa bošego.

7. Moreti ge a re 'di se bonwe ka a nama' o bolela ka eng. – O hlaloša gore tšeo di diregago ke tšeo di gopolwago gomme motho a ka se kgone go di bona ka leihlo la nama.

Mošongwana wa 11:

Tekatlhaologanyo ya go bogelwa letl. 202

Hlalošetša barutwana gore mekgwa ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa e ka šomišwa gape ge go lebeletšwe diswantšho. Mmadi wa seswantšho a ka šomiša go sekana, go sekima le tše dingwe go hwetša dintlhakgolo go seo se tla bego se thadilwego.

Se se ngwadilwego se ka fapana le seo se naganwago ke batho ba ba babedi ebile le bona ba fapana ka menagano go seo go bolelwago ka sona le ge go le bjalo menagano ya batho e ka fetolwa fela ka go kwešišanwa gape le go theeletša seo se bolelwago.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 12: Ditšweletšwa tša tirišano – e-meile letl. 202

Mokgwa wa go ruta

Mošongwana wo ga o fapane le mešongwana ye mengwe ya go ngwala ka fao hlaosetša barutwana gore e-meile e nyakile go swana le melaetša ya go ngwalwa ka diselefoune efela yona e šomišwa ge motho a na le khomphuthara goba a na le selefoune ya maemo a godimonyana yeo e šomišago tirelo ya inthanete.

Eletša barutwana gore motho ga a swanela go phela a ngwala e-meile ka gore tše dingwe ditaba di nyaka batho ba babedi ba lebane mahlong. Gatelela ntlha ya gore e-meile le yona go no swana le lengwalo la segwera le sa mmušo, mongwadi o swanetše go tseba le go kwešiša gore o ngwalela mang e-meile gomme a itote polelong.

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 5-6: Dinatla ka mafuri		Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela
<ul style="list-style-type: none"> Go bapala karolo ya maemo Poledišano 		<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa dingwalwa go swana le kanegelokopana/padi ya bafsa o šetše magato a go bala. Theto Tekatlhaologanyo ya go balwa. Ngwala kakaretšo ka dintlha go ba temana. 	
Go ngwala le go hlagiša		Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo	
<ul style="list-style-type: none"> Setšweletšwa sa tirišano, mohl: tša bophelo bja mohu/karata ya taletšo. Ngwala tša bophelo bja mohu/ karata ya taletšo. 		<ul style="list-style-type: none"> Maemo a lentšu : madiri, maina Maemo a lefoko: Tlhalošo, Lebaka le phetho. Tlhalošo ya lentšu: go šuta ga hlalošo. Lentšu le tee sebakeng sa sekafoko. Maswaodikga le mopeleto: Patrone ya mopeleto. 	
Mehuta ya ditemana	Dithušathuto	Kgakollo go morutiši	
<ul style="list-style-type: none"> Go bapala karolo ya maemo Poledišano Setšweletšwa sa tirišano, mohl: tša bophelo bja mohu/karata ya taletšo. Ngwala tša bophelo bja mohu/ karata ya taletšo. 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Moithuti Puku ya Morutiši Pukuntšu Diswantšho 	<ul style="list-style-type: none"> Thuša barutwana go tšwešseng dikgopolo tša go tsitsinkela, go naganišiša o fetleka ditaba, go lebelela morago le go tšea karolo. Tsebo e nyalelane le bophelo bja bana le bja kakaretšo. Ba hlalošetše mokgwa wa go šoma le go šomišana. Thoma mošomo wo mongwe le wo mongwe ka go hlaloša maikemišetššo a wona. Botššiša dipotšišo go kgonthišiša gore barutwana ba a kwešiša. Le gore ga se o ba timelele. Ge go nyakega arola barutwana ka dihlopha gore ba abelane dikgopolo le go eletšana. Ba fe mehlala ya go fapafapana gore ba fihlelele mabokgoni a letetšwego. Ela mešomo go ba thuša ka maele le go itekola ge wena o tšweletše. 	

Beke ya 5 - 6:
Dinatla ka mafuri

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Go bapala karolo ya maemo letl. 205

Mokgwa wa go ruta

Mošomo wa sehlopha

- Thuša barutwana go theeletša kanegelokopana yeo e tšweleditšwego ka pukung ya morutiši gore ba tle ba kgone go bapala maemo a tšweleditšwego go laetša kwešišo.
- Pele le thoma ka mošongwana tsošološa menagano ya barutwana ka gore ba ahlaahle hlogo ya temana ba laetše gore e ra go reng le gore ba akanya gore go tlo bolelwa ka eng. Ba tla tšweletša dintlha ka go fapana la di ngwala tšhateng.
- Mošongwana wo o sedimoša barutwana ka bohlokwa bja tiragatšo le mokgwa wa go diragatša. Ba laela go fa mehlala ya ditiragatšo tšeo ba di ratang tša radio, sefala le thelebišene mme ba di hlaloše ka boripana. Boledišana le barutwana ka kgonagalo ya go diragatša kanegelokopana yeo le e badileng. Ba thuše go bapala ka sehlopha ba ekiša kanegelo ya Matheetšabohle ka go latela mohlala wo o filwego. Ba lemoge gore ge re diragatša re šomiša dikgopolo tšeo di tšwelelago kanegelong mme ra di oketša ka dikgopolo le mafoko a rena gore tiragatšo e hlamege. Bopa rubriki ya go thekga tšweletšo ya maleba yeo e tlogo ba thuša go itekola bokgoni le mafokodi a go diragatša.

Go hlagiša

Morutiši o tla fa barutwana sebaka sa go hlagiša tiragatšo ya bona pele ga barutwana ba bangwe ge ba le gare ba hlagiša ba tla šomiša kelo ye e latelago go lekola abokgoni

Khraetherea	Ee	O a leka	Aowa
O laetša kwešišo ya setšweletšwa			
Tirišo ya lentšu: O bolela ka thelelo O hlaboša lentšu			
O bolela ka go diriša dika tša ditho tša mmele			

O araba dipotšišo tsa batheletši le tlhathollo ya setšweletšwa			
Dintlhakgolo le dintlhatlaleletšo di a bonagala.			

Ba fe diripa tše fapaneng tša tiragatšo gore ba bapale maemo ao. Ba bapale maemo ka go šielana gore bohle ba fiwe sebaka.

Ka morago ga dipoledisano

Amogela dikarabo tša go fapanafapana ge fela di kwagala go tšwa go barutwana.

Dikarabo tše šišintšwego.

Boitekolo bja sehlopha

Ntliha	Ee	Aowa
Seemo se laeditšwe gabotse.		
Baanegwa ba fapantšhwa gabotse.		
Polelo e sepelelana le maemo ao a tšweleletšwego.		
Go bapala karolo go laetša kgonagalo ya tiragalo.		

Mošongwana wa 2. Poledišano letl. 206

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go theeletša

- Barutwana ba tsentšhwa thutong ya dikamano tša batswadi le bana ka mekgwanakgwana ya go fapana. Ba itokiša e le sehlopha ba dira e tee ya mešongwana e latelago:
 - Diragatša setšweletšwa sa thelebišene ka ditiragalo le dipoledišano tša ka lapeng pele go iwa mešomong le dikolong mesong.
 - Diragatša poledišano ya founa mokgatlo ga motswadi le ngwana yo a gaeletswego ka senamelwa a le moketeng wa matswalo a mogwera.
- Barutwana ba theeletša dipoledišano morago ba anega ka se ba se kwelego le go fa maikutlo le maele.

Ka nako ya go theeletša.

- Hlalošetša barutwana gore ka nako ya go theeletša ba tla dira tše latelago ge morutiši a le gare a bala le morago ga go bala:
 - rekhota dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka go ngwala dinoutse ,lenaneotekolo,kakaretšo, pharaforeisa le go anega gape go laetsa kwešišo.

- Bala kanegelo go goga dikgopolo tša barutwana.
- Ba bogela seswantšho o fela o ba fa sebaka ka go ba fa dipotšišo go kgonthišiša gore ba kgona go bogela le go bala molaetša wa seswantšho le papatšo ya go ngwalwa.

Ba hlohleletše go botšiša dipotšišo.

1. Go laetša kwešišo ba sekana dintlhakgolo le go sekima molaetša wa papatšo
2. Ba sekana le go sekima dintlhakgolo tsa seswantšho.

Ka morago ga go theeletša

Barutwana ba ka diragatša molaetša wa seswantšho go kgonthišiša kwešišo.

1. Ba araba dipotšišo, Lekola dikarabo o oketša ka tše latelago. Batšofadi ba a itšhidulla.
2. Ba hloka motho yo ba ka mo romang. Ba thoma go ba le malwetši a go se fele, ba utswetšwa thoto bjbj.
3. Go itšhidulla , go thaba le dijo
4. Gore ba ba rome le go thuša ge ba lwala.
5. Dikgopolo tšohle di lokile.
6. Ba fana maele, bafsa ba thuša batsofe go itšhidulla.
7. Dikgopolo tšohle di lokile.
8. Kgoro ya bobotlana le leago le tse dingwe.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Maemo a mafoko: **maina** le **madiri**.

Morutiši a hlalele barutwana go lemoga le go šomiša maina le madiri mo lefokong bj.k Batšofadi ba lapile – batšofadi ke leina. Lapile **ke lediri**. Šomiša mehlala ye e lego dipukung tša bona.

Dikarabo tše di šišintšwego

1. Barutwana batla ngwala mafoko a mahlano gomme ba laetša maina.
2. Barutwana batla ngwala mafoko a mahlano gomme ba laetša madiri.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Setšweletšwa sa dingwalwa go swana le padi ya bafsa o šeditše magato a go bala letl. 208

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

O tla šomiša setšwelet šwa se se lego ka pukung ya barutwana le dingwalwa go tšwa pukung ya bona ye e kgethilweng ya go bala.

Ka nako ya go bala

Ba balele kanegelo e le go ba hlalele ka mošito, segalo le maswaodikga. Ka morago a ba bale ka bobona ka mphato le dihlopha ba swayaswaya dintlhakgolo ge ba dutše ba bala.

Ka morago ga go bala

Ba ka anega sengwalwa go laetša kwešišo.

Amogela dikarabo tša go fapana ge fela di kwagala.

1. Maphefo.
2. O hlomile lesolo la go thuša bat šofadi gomme la t šwelela.
3. Barutwana, maphodisa, disenyi le batšofadi.
4. Barutwana le Maphefu ba be ba na le mekgwa ye mebotse mola bafsa ba disenyi ba be ba tlaiša botšofe.
5. O rekile dimpsheere gore batšofe ba ba bitše ka tšona ge ba nyaka thušo. O šomile le bafsa ka yena.
6. Maphefo o na le hlomphe le lerato, ba disenyi ga ba na tlomphe le lerato.
7. Magaeng bošego
8. Mofsa a ka dira diphetogo tše di botse setšhabeng go laetša maikarabelo.
9. Maphefo o lemogile tshotlego ya batšofe a šoma le bagwera le maphodisa gomme a tšwelela go fokotša bosenyi..

10. Ge Maphefo a tšea kgato ya go thuša mme a thoma go lwa le disenyi.
11. Ba ka itshola.
12. Mphiri o tee ga o lle ke gore maatla a ba gona ge le šoma mmogo.

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 4: Thetoletl. 209

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

Ahlaahla dintlha tša bohlokwa tša theto le barutwana. Bakanye gore hlogo ya sereto e fa molaetša ofe re lebeletše hlogo ya kgaolo.

Ka nako ya go bala

Lebakeng la ge morutiši a sekaseka sereto le barutwana a setše dintlha tše latelago:

- Diponagalo tša theto.
- Sebopego sa ka gare, dikapolelo, tshwantšhokgopolo, morumokwano le mošito.
- Sebopego.
- Tlhalošo ya dika.
- Maikutlo.

Ka morago ga go bala

Barutwana ba ngwale kakaretšo ya sereto go laetša kwešišo.

Ba araba dipotšišo. Dikarabo di tlaleletšwe ke tše latelago:

1. Moithaopi o bohlokwa
2. Bomma, bopapa le bafsa ba go ithaopa go direla ba bangwe.
3. Batsofe, bana le batho ka moka ba ba amogelang thušo go tšwa go mekgatlo ya baithaopi.
4. Le ge o ka e buela leopeng magokobu a a go bona. Batho ba lemoga mediro le ge mong a sa e phatlalatše. Madirao-ikhomoletše ke motho wa go šoma a sa hlabe lešata.
5. Ke nnete moithaopi o bohlokwa.
6. Go foka moya wa go thekga baithaopi le go leboga mešomo e mebotse ye ba e dirago ba se ba lebelele go retwa.
7. Dikgopolo tša barutwana.
8. Di phatlalatša ditlaišo le mešomo ya baithaopi.

Mošongwana wa 5:

Tekahlaologanyo ya go balwa - setšweletšwa sa go tšwa go puku ya go balwa yeo e kgethilwego letl. 211

Mokgwa wa go ruta

Pele ga go bala

O tla šomiša setšweletšwa se se lego ka pukung ya barutwana le dingwalwa go tšwa pukung ya bona ye e kgethilwego ya go bala.

Ka nako ya go bala

Ba balele kanegelo e le go ba hlahla ka mošito, segalo le maswaodikga. Morago a ba bale ka bo bona ka mphato le dihlopha ba swayaswaya dintlhakgolo ge ba dutše ba bala.

Ka morago ga go bala

Barutwana ba akaretša molaetša wa tekahlaologanyo. Ba araba dipitšišo mabapi le sengwalwa.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 6: Setšweletšwa sa tirišano - karata ya taletšo letl. 211

Mokgwa wa go ruta

Hlalošetša barutwana gore maikemišetšo a go ithuta go ngwala karata ya taletšo ke gore ba be le bokgoni bja tšeo di latelago:

- Go beakanya sebopego le dintlha tša taletšo.
- Go ngwala sengwalwakakanywa
- Go boeletša
- Go hlokola
- Go phošolla le go hlagiša

Ba lemoge dintlha tše di tšwelelago mo seswantšhong ka dipukung tša bona gore ge ba tlo ngwala taletšo ba se di lebele bj.k. Molaetša.

Baamogedi. Momemi. Sererwa. lefelo le letšatši.

Ba hlalošetše ka mokgwa wa go ngwala

- Kgetha kgopolokgolo le dikgopolo tša tlaleletšo o lebeletše molaetša wo o tlogo tšweletšwa.
- Arola molaetša ka ditemana tša go tsenelana.
- Šomiša polelo ya bofefo e tlwaelegilego.
- Šomiša maswaodikga go tšweletša molaetša le maikutlo.

- Mafelelong emiša go ngwala ge o boletše tšohle tše o bego o rata go di bolela.
- Mošito wa polelo o tšweletša maikutlo a ditiragalo bj.k tlhompho, bogale kgalefo,hlakahlakano bjbj.

Mošongwana wa 7: Tša bophelo bja mohu letl. 213

Barutwana ba ahlaahla le go ngwala tša bophelo bja mohu ba šomiša mohlala wa go tšweletša karata.

Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo

Lentšu le tee sebakeng sa sekafoko

Šomišang mehlala e leng Pukung ya barutwana le ye mengwe go tšweletša dikafoko le tlhalošo tša tšona bj.k; baithaopi ga ba rate motho wa go bolela waya waya - ga ba rate motho wa go bolela a sa fetše.

Review Copy

Kakaretšo ya kgaolo

Beke ya 7-8: Poeletšo le boitokišetšo bja tlhahlobo		
Go theeletša le go bolela	Go bala le go bogela	
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go bolela le go theeletša Poeletšo 	<ul style="list-style-type: none"> Go bala le Go bogela: Poeletšo ya diponagalo tše bohlokwa, melawana le sebopego. 	
Go ngwala le go hlagiša	Diboepo le tšhomišo ya polelo	
<ul style="list-style-type: none"> Go ngwala: Poeletšo ya ditšweletšwa tša go ngwalwa Poeletšo ya magato a go ngwala 	<ul style="list-style-type: none"> Mošomo wa maemo a lentšu: Mošomo wa poeletšo Mošomo wa maemo a lefoko: Mošomo wa poeletšo Tlhalošo ya lentšu: Lentšu le tee go emela sekafoko Maswaodikga le mopeleto: Dipatrone tša mopeleto. 	
Mehuta ya ditemana	Dithuśathuto	Kgakollo go morutiši
<ul style="list-style-type: none"> Mekgwanakgwana ya go bolela le go theeletša Poeletšo Poeletšo ya ditšweletšwa tša go ngwalwa Poeletšo ya magato a go ngwala Poeletšo ya diponagalo tše bohlokwa, melawana le sebopego. 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Moithuti Puku ya Morutiši Pukuntšu Diswantšho 	<ul style="list-style-type: none"> Hlaloša maikemišetšo a seo o se rutago. Hlalošetša barutwana ka seo se fihlelelwago morago ga thuto. Hlalošetša barutwana ka dinyakwa tša dingwalwa tšeo di dirišitšwego. Botšiša barutwana dipotšišo kgafetšakgafetša go lekola kwešišo. Hlaloša mareo ao a dirišitšwego ka botlalo o fe mehlala ye mentši gore barutwana ba a kwešiše ka botlalo.

Beke ya 7 le 8:

Poeletšo le boitokišetšo bja tlhahlobo

Go theeletša le go bolela

Mošongwana wa 1: Go theeletša ditherišano letl. 214

Pele ga go theeletša

Mokgwa wa go ruta

- Laela barutwana gore ba lebelele seswantšho seo se tšwelelago pukung tša bona gomme ba akanye ka seo se tšweletšwago ke seswantšho gomme ba

gopodišiše ka tiragalo yeo e tšweletšwago ke seswantšho ba e ahlahle ka sehlopha.

- Šomiša kelo yeo e latelago go lekola mabokgoni.

Go theeletša

Khraetherea	AOWA	KE A LEKA	EE
Go fapantšha ntlha le kgopolo			
Go kwešiša ditaello le ditšhupetšo			
Go lemoga kgopolokgolo le kgopolotlaleletšo			
Go ngwala dinoutse/kakaretšo			

Ka nako ya go theeletša

Balela barutwana polelotherišano yeo e latelago.

Hlogo: MOTHO KE MOTHO KA BATHO

- Thabo: Thobela batheeletši ba thobela F.M yo a bolelago fa ke Thabo wa ga Maake, ke a le amogela lenaneong la rena, Lehono baeng ba rena ke Moruti Madiga S.K go tšwa kerekeng ya Lutere, Morena Kgomo J.Mohlankedi wa kgoro ya setšo le leago ,le Seleme M moedidi wa liki ya baswa. Magagešo e reng ke tšee sebaka se ke le amogele semmušo mo kgasong ebile ke lahlele marapo go lena gore le tamiše batheeletši.
- Moruti: Ke a leboga monna wa ga Maake ebile ke dumediša batheeletši ka moka ke re thobela.
- Kgomo: Madume šiao batheeletši.
- Seleme: Ke a le dumediša batheeletši go tšwa kgole le kgauswi.
- Thabo: Batheeletši lehono re tlo boledišana ka hlogo ya “ Botho ke eng” re lebeletše setšo,sedumedi le sebjale.Bjale ke tla thoma ka ba sedumedi gore ba re nyetlele ga nnyane gore ba kwešiša eng ka lereo le “ botho”
- Moruti: Nna Thabo nka re lentšu le botho le nabile, le nabilego mang le mang a ka fa tlhalošo go ya ka moo a le kwešišago. Ke tla le hlaloša ke lebeletše gore pukukgethwa e reng. Puku ya Baroma 12 temana ya9-21 e re fa tlhalošo ka botlalo ya gore botho ke eng.Ke tla tsopola ka gonnyane. E gatelela gore ge re phela mmogo re swanetše go kgathellana, re tlotlane,ge lenaba la gago le swerwe ke tlala le fe dijo,ge a nyorilwe mo fe seno ka go dira tše bjalo o laetša botho. Ge morena Jesu a botšišwa ka molao o mogolo o re “rata wa geno bjale ka ge o ithata” ke bjona botho bjoo.
- Thabo: Wa tla wa re solela moruti ,ereng re kwe ba setšo gore bona ba tla re ngwathela dife, Morena Kgomo šedio, tiang tša lena re kwe.
- Kgomo: ena ge re lebeletše ka setšo ke moo botho bo letšego gona ka ge seswana se re : “ motho ke motho ka batho”. Kgale go be go foka moya wa botee, re be re phela mmogo, re jela felo go tee, re ngwathagana hlogo ya tšie ka ge re le batee. Go laetša botho basadi le bana ge ba dumediša ba bagolo ba inama ge ba ba fa dijo ba kwatama fase ka dikhuru gomme mokgwa wo o feteletšwa go bao ba sa tlogo go ruta bana mekgwa le go phela le batho. Ka setšo ga go na tšhiwana le tšhiololo ka ge go be go ena le moya wa kabelano. Ge ngwana a tlogetšwe ke batswadi, batswadi bao ba setšego motseng ba šala ba mo hlokometše. Bapedi, Mazulu le Batswana le mehlobo ye mengwe ya bathobaso ba dumela go tšeo ke di boletšego.
- Thabo: Wa tla wa bolela wa go tlatša seatla monna wa gešo, bjale a re kweng gore baswa ba reng.
- Seleme: Batswadi ba ka nna bjale ka moswa ke nagana gore botho ke karolo ya bophelo yeo e ka se rutwego ka sekolong eupša e rutwa ka gae ge ngwana a godišwa. Botho bo tšwa batswading bja fetela baneng. Botho bo šupa go ba le tlhompho, kwelobohloko, kgwerano ye botse, go thušana, go ba le kwešišano bj.bj.Bjale ge ke lekola tšeo ke di hlagošitšego ke lemoga gore bontši bja tšona matšatšing a lehono di hlokega kudu basweng.
- Thabo: Le di kwele batheeletši, bjale ke nako ya lena ya go tšweletša maikutlo ka seo se boletšwego fa, lelelatša 015 295 2000

Ka morago ga go theeletša

Dikarabo

1. Thabo go tšwa thobela F.M,Moruti Madiga S.K,Morena Kgomo,Seleme M.
2. Ke sa go fola
3. Ba bolela ka go iketla goba go nanya.
4. Ka go dumediša le go amogela baeng
5. S edumedi,setšo,sebjalebja
6. Go ruta baswa ka meetlo le setšo sa bo bona e sa le ba bannyane gore ba gole ba se tseba.
7. Go hlalošwa gore botho ke eng, bo ama bjang maphelo a rena go lebeletšwe sedumedi ,setšo gammogo le sebjalebja. Sedumedi se gatelela gore batho ba swanetše go ratana, setšo se gatelela botee le gore motho ke motho ka batho mola sebjalebja motho yo mongwe le yo

mongwe a iphelela a sa kgathale ka ba bangwe
bao a phelago le bona.

8. Baithuti ba tla ahlaahla dikarabo tšeo ba di
filegogo gomme o tee mo sehlopheng a fa pego
gomme morutiši a ba hlhla ka dikarabo tšeo ba
tla bego ba di fa.

Go balela kwešišo

Dikarabo

1. Ke monwana le lenala
2. O ile a hlokofoala
3. A lahlegile
4. Go ba le ponelopele le go rata Modimo
5. Ba be ba hlaka/diila.
6. Go tsena legatong la bokgarebe/bosogana.
7. Ke go ineela go Modimo le go ikgweranya le
dipuku.
8. Ba ile ba mo kodutla ,ba mo sega ebile ba mo
gegea.
9. Mosamaria wa kgaogelo
10. *Further Education Training*
11. Barutwana ba tla fa maikutlo
12. Montshepetšabosego ke mo leboga
bosela,Motho yoo a kilego a nthuša ke mo
leboga ge ke se no hwetša dipoelo tša seo a
nthušitšego ka sona.
13. Barutwana bat la tšweletšan dikgopolo tša bona
14. Laola le gaugela

Go bala le go bogela

Mošongwana wa 3: Go balela kwešišo letl. 216

Šomiša rubriki ya kelo ye e lego Karolong ya C.

Mošongwana wa 4: Dingwalo letl 217

Morutiši o tla fa dikarabo go ya ka pukung yeo e
balwago ke barutwana

Mošongwana wa 5: Direto letl. 218

1. A re yeng dikgethong.
2. Sereto se se na le methalotheto 14 le ditematheto
tše 4.
3. Sonete se na le methalotheto ye 14.
4. Poeletšo ya dinoko tša mafelelo tša mantšu
methalothetong ya sereto.
5. Tematheto ya bobedi morumokwanokgaotši, ya
boraro Morumokwanobedi.

6. Lethabo.
7. Bolela gore tše di latelago ke nnete goba maaka:
(a) Maaka
(b) Nnete
8.
(a) Mongwe le mongwe o swanetse go soma
gore a je
(b) Ga go buše batho ba babedi ka lapeng
9. Kodomela moepathutse ga go lehumo leo le
tšwago kgauswi.
10. Molaetša ke go hlohleletša batho go yo kgetha
moetapele yoo ba mo tshephago gore o na le
boitemogelo bja go buša.
11. A re yeng poeletšo ya sekafoko.

Go ngwala le go hlagiša

Mošongwana wa 6: Ditaodišo letl. 218

Šomiša kelo yeo e latelago go lekola mabokgoni

Mošongwana wa 7: Ditšweletšwa tša tirišano tše telele letl. 219

Šomiša kelo ye e latelago

Mošongwana wa 8: Ditšweletšwa tša tirišano tše kopana letl. 220

Šomiša kelo ye e latelago

Dibopegno le tšhomišo ya polelo

Mošongwana wa 9: Tšhomišo ya polelo letl. 220

1.

Lediri	Leitiri	Lentiri
1. rema	lthema	nthema
2. lota	ltota	ntota
3. bitša	ipitša	mpitša
4. bona	lpona	mpona
5. hlaba	lthaba	ntlhaba

2.

- Ledirani>ratana>-an-
- Lediregi> rutega>-eg-
- Ledirela > ngwalela>-el-
- Ledirisi>ngwadisa>-iš-
- Lephethi>lomile-ile
- Ledirolli>otlolla_-oll-

- Lediraki> gataka>-ak-

3.

- Motho wa go tseba go apea o bitšwa.**moapei.**
- Motho wa go tseba go roka o bitšwa...**moroki.**
- Motho wa go tseba go aga o bitšwa.**moagi.**
- Motho wa go tseba go betla o bitšwa....**mmetli.**
- Motho wa go golofala o bitšwa.....**segole..**

4.

- **Bona** ba thuša baithuti go kgetha dithuto.(leina/sediri)
- **Tšona** tša sekolong di boleta(leina/sedirwa)
- Morutisi o tla fa **bona** sebaka sa go ithuta.(Leina/sedirelwa)
- Mma o tla botša **vena** ka boemo bja boso gosasa.(leina/sedirwa)
- Dipuku tša **bona(lerui)**
- Re ya go **venaka** nako ya maikhutšo(lehlathifelo)
- O thala seswantšho ka **yona(lehlathimokgwa)**

5. Bana bao ba tlogetšwego ke batswadi ka baka la AIDS ba swanetše go hlokomelwa.Re ka ba abela diaparo goba dijo. Batho ba ka thuša bao ba lwalago ka go ba fa dihlae le go ba hlapiša.Setšhaba se ka bjala aga meago yeo ditšhiwana le ditšhiololo di dulago go yona gore ba ikwe ba bolokegile.

6. Lefokwana

Lefoko	Thabe	Lebaka
Setšhaba se aga meago	Thabekutu	Kgopolokgolo ya lefoko
Yeo ditšhiwana le ditšhiololo di dulago go yona	Thabehlaodi	E hlaola bana
Gore ba ikwe ba bolokegile	Thabehlathi ya morero	E hlatha morero wa go aga

7. Phošollo ya temana ka maswaodikga ao a nepagetše

Nakong ya lehlabula batho ba ke pshina ka mafela, merogo, magapu le dinyoba. Eupša marega a tonya la go hlomola moloï pelo. Ge e le seruthwane sona go foka moya wa go šiiisa tša go rutlomolla mengwako mola selemo go e na dipula tša matlakadibe tšeo di hlolago tshenyo setšhabeng.

Review Copy

Beke ya 9-10: Kelo ya Kotara

Kelo ya Kotara ya 4

Meputso: 100

Mošomo wa 1: Bomolomo: Poleloya go se itokišetšwe

Ela barutwana ka rubriki ya bomolomo gomme o latele dintlha tše dingwe tše di latelago:

- Go itebanya le batheeletši , gomme a bolela thwii.
- Tšhomišo ya ditho tša mmele go gatelela ntlha.
- Go šomiša polelo ya maleba.
- Retšistara, setaele le lentšu di bohlokwa polelong.
- Dintlha le go hlagiša dikakanyo.
- Go šomiša phetošo ya lentšu ka go nepagala.

Hlokomela gore polelo ya go se itokišetše e theilwe godimo ga lebelo leo morutwana a le tšeago go gopola ka ditaba tšeo a tlogo di bolela gammogo le peakanyo ya tšona. Go na le kgonagalo ya gore ka lebaka la letšhogo, morutwana a ka bolelela fase eupša a na le dintlha tše bohlokwa. Bjalo ka morutiši o swanetše go kgothatša le go ba lemoša ka ga ntlha ye gore ge ba sa iše lentšu godimo ba tla lahlegelwa ke meputso.

Mošomo wa 2: Tlhahlobo a mafelelong a ngwaga

Lephephe la 1: Bomolomo

Sereto se fapana kudu le kanegelokopana, kudu ge barutwana ba e theeditše. Hlokomela gore o šomisa lentšu le segalo sa maleba gomme mantšu a bitšwa gšbotse gore barutwana ba kgone go kwa seo se balwago ntle le tšhitišo go tšwa go morutiši ka ge se se tla ba kgontšha go araba dipotšišo.

1. Sereto se se bolela ka sehla sa selemo ge se thomile. (1)
2. Go bolelwa ka sehla sa selemo. (1)
3. Mehuta ya diruiwa tše go bolelwang ka tšona mo seretong se ke dinonyana, digwagwa le ditonki. (3)
4. Se se dirago gore naga e be ye tala ke dipula tšeo di nago gomme meetse ya ba a mantši? (1)
5. Megobe e tlatšwa ke meetse a dipula wa go falala? (1)
6. Hlaloša gore go tla be go direga eng ge ba re mašemong go tla be go lla sefepi le letšepe fela.
– Go tla be go lemiwa ka ditonki le dikgomo (1)
7. Sephedi seo se tsebjago ka ‘boboboooo! Tee!’ ke monang. (1)
8. Go ‘ikgwaphuhla’ ke go ingwaya ka maatla. (1)

[10]

Lephephe la 2: Tekakwešišo le polelo

1. Pula ya matlakadibe ke yeo e nago ka moya goba ka maatla a mantši gomme ya epolla mehlare goba ya wiša mengwako goba ya baka tshenyo ye ntši nageng. (1)
2. Bašemane ba lahlegetšwe ke tsela ka morago ga gore go be le moya wo montši gomme gwa ba le leswiswi. (2)
3. Ditlamorago tše pedi tša matlakadibe mo motseng wo: ditlhaka di fofile, mapai le mepete e thapile. (2)
4. Go ile gwa ntšhwa lesolo la gore ba ye go nyakwa. (2)
5. Lediri ke lentšu leo le re bontšhago gore go na le modiro lefokong. (Madiri ke a mantši mo temaneng ye gomme o swanetše go hlahlala barutwana go ya ka hlalošo yeo e filwego). (2)

6. Tlatša dikgoba ka go latela lenaneo le le latelago:

Lebjale	Lefetile	Letlago
šišinya	<u>Šišintše</u>	tla šišinya
thoma	<u>Thomile</u>	tla thoma
<u>Fetoga</u>	fetogile	<u>Tla fetoga</u>

(4)

7. Bontšha gore mantšu a a latelago a wela go magoro afe?

7.1 Polasitiki – (N)

(1)

7.2 Mekgotheng – ME

(1)

8. Mohlala o tee wa mainaina go tšwa mo temaneng ye.- **Lenong**

(1)

9. Ngwalolla mafoko a a latelago efela o a thome go ya ka tsela ye o laelwago ka gona:

9.1 Lenong o šišinya gore ba kgokelele kepisi mohlareng. –

Lenong o a šišinya: “kgokelelang kepisi mohlareng.”

(1)

9.2 Mokgalabje Tholo o re: “Ke tla le hlahla ka lesolo.”

Mokgalabje Tholo o re o tla hlahla ka lesolo.

(1)

10. Šomiša mokgwa wa trankhašene go kgaola mantšu a a latelago

10.1 Leratadima – **lerata/dima**

(1)

10.2 Kgaka – **kga/ka**

(1)

11. Ka polelong ya Sepedi go na le lentšu le: lebaka gomme mo lefokong le ka šomišwa bjalo: Ka **lebaka** la gore ba be ba le ka merithing ya mehlare ye megolo. Lentšu le le ka šomišwa gape mo lefokong ka sebopego se: Ka **baka** la gore ba be ba le ka merithing ya mehlare e megolo.

Lentšu le le fetogile sebopego efela ga la fetoga tlhalošo goba mošomo wa lona lefokong.

Ke mohuta mang wa mopeleto wo o šomišitšwego mo lentšung le? **Aphesise**

(1)

12. Khutšafatša lentšu le le latelago:

12.1 Mokgalabje - **mokg**

(1)

Lephephe la 3: Go ngwala

E-meile ke sengwalwa se se seswa go barutwana efela ba swanetše go e ngwala ka tsela yeo e napagetšego.

Hlokomela sebopego le polelo yeo e šomišitšwego gomme o ele barutwana go ya ka setšweletšwa sa dingwalwa tše kopana. Šomiša rubriki go ela.

Lephephe la 4: Karabo go dingwalo

- Semelo sa Mašilo: matšato, lesego, bohlale. (3)
- Batšeakarolo ba bangwe ntle le Mašilo mo temaneng ye ke badirelaleago le batšhelamotšhelo. (3)
- Re tseba ditaba tša Mašilo le ba bangwe ka ge moanegi a re hlalošetša bona. Se se bohlokwa ka gore ge moanegi a ka se re hlalošetše bona re tlo tšea nako ye ntši re sa ba tsebe gomme ra lahlegelwa ke thulaganyo ya kanegelo. (4)
- Se se dirago gore Mašilo a be le mafolofolo a go thuša bangwe ke matšato le hlohleletšo yeo a e hwetšago ka gae (2)
- Mekgwa e mengwe yeo mongwadi a ka re tsebišago batšeakarolo goba baanegwa ka gare ga kanegelokopana. Moanegi a ka re fa semelo sa moanegwa goba a re hlalošetša seo maonegawa a se dirago, baanegwa ba bangwe ba ka bolela ka moanegwa yo mongwe gomme ra kgona go tseba gore ke motho yo mobjang, ditiro tša moanegwa le tšona di ka re thuša go tseba kudu ka moanegwa yoo. (6)
- Mašilo a be a dula lefelong goba tikologong ya sebjalebja: go na le go itšhidolla, go bolelwa ka malwetši a selehono, go bolelwa ka bobadirelaleago. (3)
- Polelo e dira gore babadi ba kwešiše gore sengwalwa se bolela ka eng ebile babadi ba ka kgona go tseba gore sengwalwa seo se ngwadilwe ka nako efe. (2)

8. Akaretša morero wa temana ye. - Motho wa mafolofolo o phela a nyaka go fa ba bangwe thušo gomme a kgona go fihlelela tše dintši (Amogela dikarabo tše dingwe tša go tšwa go barutwana ge fela ba file mabaka a go kwagala) (2)
9. Ge o bala temana ye, ke eng seo se šušumeditšego mongwadi go ngwala temana ye? – Mongwadi o nyaka go re eletša gore re swanetše re sekegela batho tsebe ebile o nyaka go re eletša gore thušo ga nke e hlokega bathong. (3)
10. Ka morago ga go bala temana ye, molaetša go dithaka tša gago ke ofe? – Ba itswalanye le mafelo ao go hwetšwago thušo le tshedimošo gomme ba itirele se sengwe ka bophelo ba tlogele go ikgweranya le batho bao ba se nago le lesedi, bao ba kitimelago dilo tša phaku. (2)

[30]

PALOMOKA: 100

Review Copy

Šomiša rubiriki ye go bona gore morutwana o šomile bjang kgaolong ye. Netefatša gore o fa kelo ya potego gore o tle o kgone go ba thuša moo go nyakegago.

7	6	5	4	3	2	1					
Bokgoni bjo bobotse kudukudu 80 – 100%	Bokgoni bjo bobotse kudu 70 – 79%	Bokgoni bja go kgotsofatša 60 – 69%	Bokgoni bjo bo lekanego 50 – 59%	Bokgoni bja go amogelega 40 – 49%	Bokgoni bja go išega 30 – 39%	O hlolegile 0-29%					
LEINA LA MORUTWANA: LETŠATŠIKGWEDI: MOŠOMO KELO											
O kgonne go:					7	6	5	4	3	2	1
• šoma le dihlophana tše ke bego ke le mo go tšona gabotse, ntle le mathata.											
• araba dipotšišo tša mešongwana ye e ngwalwago mo phapošeng, tša swaiwa gape ke barutwanakanna ka phapošeng.											
• dira mešomo ya gae ke be ke iše go morutiši ka nako.											
• kwešiša tshedimošo ka moka yeo ke e filwego mo mešongwaneng ka moka ya kotareng ye.											
• araba dipotšišo tše di dirwago ka noši tšeo di filwego barutwana (tekakwešišo, dingwalo, pego, polelo ya go itokišetšwa le ya go se itokišetšwe, bjalobjalo).											
Moo ke sa šomago botse, ebile ke nyaka thušo ke:											
1.											
2.											
3.											
4.											
5.											
6.											
7.											

Ge o feditše go tlatša rubiriki ye, kgetha nako go e ahlaahla le morutwana, go lebeletšwe kudu moo a sa šomago gabotse ebile a nyaka thušo.

Mošomo wa kelo			
Mphato wa 9: Kotara ya 4			
Lenaneonetefatšo la mošomo wa kelo			
Leina:		Letšatšikgwedi:	
Na morutwana o kgona go:		Ee	Aowa
Go theeletša le go bolela	1. Go theeletša le bolela ka dikopano le ditshepetšo tša tšona, diretotumišo le go fa kanegelo go šeditšwe go beakanya, go nyakišiša, go rulaganya, go itlwaetša le go hlagiša diponagalo le melao ya setšweletšwa.		
	2. Go theeleletša kwešišo ya tshedimošo, tekolo, kgahlego le kgokagano le ba bangwe.		
Go bala le go bogela	1. Go balela kwešišo go šeditšwe tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa le mekgwanakgwana ya go bala ditšweletšwa tša go ngwalwa.		
	2. Go balela kwešišo go šeditšwe kgodišo ya tlotlontšu le sebopego sa lefoko.		
Go ngwala le go hlagiša	1. Go ngwala le go hlagiša ditšweletšwa tša tirišano le taodišo o šeditšego magato a go ngwala, dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo, tlhamego le diponagalo tša setšweletšwa se se kgethilwego.		
	2. Go ngwala le go hlagiša ditšweletšwa tša tirišano le ditokišetšo tša ditlhahlobo o šeditše go magato a go ngwala, dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo, tlhamego le setšweletšwa se se kgethilwego.		

Review Copy

KAROLO C

Ditlabelo tša kelo

Rubiriki ya go swaya poledišano yeo e sa itokišetšwago

Leina la sekolo:

Leina la morutwana:

Mphato:

Letšatšikgwedi:

Nako ye e filwego ya tlhagišo:

Kelo	Bokgoni ba morutwana	Meputso	Meputso ye e fihleletšwego ke morutwana
Bokgoni	Na morutwana o na le bokgoni ba go dira dinyakišišo le go beakanya dintlha tša gagwe.	2	
Boithamelolo	Na matseno, mmele le mafetšo ke ao a gokago šedi ya batheeletši. Hlokomela gore morutwana o lokilogile ebile o a itshepa ge a e fa polelo/a bolela.	3	
Diteng	Na morutwana o kwešiša hlogotaba/sehlogo le go tšweletša diteng/ditaba tša gagwe ntle le go dikadika.	3	
Mokgwa wa hlagiša	Na melawana ya polelo le tšhomišo di šomišitšwe ka mokgwa wa maleba. Hlokomela gore morutwana o šomiša polelo ya mmele le go lebelela batheeletši.	2	
	Palomoka	10	

Rubiriki ya go swaya poledišano yeo e itokišeditšwego

Leina la sekolo:

Leina la morutwana:

Mphato:

Letšatšikgwedi:

Nako ye e filwego ya tlhagišo:

Bokgoni	Meputso	Meputso yeo e fihleletšwego ke morutwana
Tšhomišo ya retšistara, segalo, mohola, tlotlontšu, tlhamo ya mafoko le mopeleto, maswaodikga tšhomišo ya polelo.	3	
Na morutwana o kgona go beakanyo le go rulaganyo dintlha tša poledišano. Na diteng di bontšha gore morutwana o kwešiša hlogotaba ebile o itlhametše.	3	
Na gona le bohlatse bja gore morutwana o dirile dinyakišišo methopong ya go fapana.	3	
Na morutwana o baekantše sebopego (matseno, mmele le mafelelo) ka mokgwa wa maleba ebile di goga šedi ya ba theeletši gomme ba bonala ba kgahlegele seo ba se kwago/theeleditšego.	3	
Tirišo ya makgonthe ya sebopego le melawana ya tšhomišo ya ya polelo di bontšha gore morutwana o dirile dinyakišišo gomme o kgona go goka šedi ya batheeletši. Na polelo ke ya maleba ebile e akaretša batheeletši ka moka.	3	
Na morutwana o šomiša dithušapolelo bjalo ka ditšhate, mebepe le tse dingwe tšeo di ka thušago polelo ya gagwe le go akaretša dintlha.	3	
Tirišo ya maleba ya retšistara, segalo, tlotlontšu, tlhamo ya mafoko le mopeleto, maswaodikga tšhomišo ya polelo le mantšu a maswa. Tšhomišo ya mafoko a go fapana ka botelele.	2	
Palomoka	20	
Meputso e fetoletlwe go	10	

Rubiriki ya go swaya pego yeo e sa itokišetšwago

Sekolo:

Morutwana:

Mphato:

Nako:

Hlogo:

Bokgoni	Meputso	Meputso ye e fihleletšwego ke morutwana
Polelo ya bothakga, botelele bjo lekanetšego, retšistara le setaele sa maleba.	3	
Na morutwana o kwšiša temana yeo a e balago, o tšama a kgaotša mantšu a goga moya moo go hlokegago.	2	
Na polelo ya morutwana e a kgotsofatša ebile e bontšha a bolela ka go itshepa a sa ipelaele.	2	
Na botelele ba temana yeo morutwana a e balang ke bjo bo lekanetšego goba bo sa lapišego batheeletši gomme e ba tlogelela thuto.	3	
Palomoka ya meputso ya poleleo	10	

Review Copy

Rubiriki ya go swaya polelotherišano

Sekolo:

Maina a barutwana:

Mphato:

Nako:

Hlogo/tabakgolo:

Bokgoni	Meputso	Meputso yeo e fihleletšwego ke barutwana
Na gona le seka sa poledišano magareng ga barutwana goba dihlopha. Na poledišano e thomile ebile e tšwela pele.	3	
Tšhomišo ya polelo le melwana e kgetha polelo gomme e thuša go fa sebaka sa go hlagiša dintlha ka botlalo.	3	
Na diboledi di a theeletšana goba go rerišana ebile di abelana sebaka sa go bolela le go bega dintlha goba di tsenana ganong ka mokgwa wo o sa amogelwego.	2	
Na tlhalošo ya dintlha e a kgodis'a le kabelano ya dikakanyo mmogo le maitemogelo le di bontšha kwešišo ya mantšu ao a somišitšwego goba a bontšha go hloka kwešišo.	2	
Palomoka ya meputso	10	

Review Copy

Rubiriki ya go swaya dingwalwa tše kopana tša tirišano.

Tša bophelo ba mohu, phatlalatšo, papatšo, phousetara, pukutšatši, lengwalo la semmušo, la segwera le lengwalolagoitsibiša (kharikhulumu bitae).

Kelo	Kemo/ khoutu 7	Kemo/ khoutu 6	Kemo/ khoutu 5	Kemo/ khoutu 4	Kemo/ khoutu 3	Kemo/ khoutu 2	Kemo/ khoutu 1
Meputso	11 – 12	9 – 10	7 – 8	5 – 6	4 – 5	2 – 3	0 – 2
Diteng, le sebopeg o. (meputso 12)	-tsebo ye e tseneletšego, ye e ikgethegileng ya dikokwane /diponagalo tša sengwalwa. -bontšha temogo ye e tseneletšego/ tibilego ya go dingwalwa. -go ngwala, morutwana o tsena tabeng thwii, o a kgona ebile o tseba seo a ngwalago. -tswalano ya diteng le dikgopolo, dihlahoso di filwe gomme diteng tšohle di thekga sehlogo/ hlogotaba. -peakanyo e bontšha sengwalwa se se kgotsofatšag o.	-tsebo ye e kgodišago ya dikokwane /diponagalo tša sengwalwa. -bontšha temogo ye botse ya dingwalwa tše dintši. - go ngwala, morutwana o tseba seo a se ngwalago. -tswalano ya diteng le dikgopolo, dihlahoso di filwe gomme diteng tšohle di thekga sehlogo/ hlogotaba. -peakanyo e bontšha sengwalwa se se kgotsofatšag o.	-tsebo ya dikokwane /diponagalo tša sengwalwa. -bontšha temogo ya go kgotsofatša ya dingwalwa. -go ngwala- morutwana o tšweletša maitemogelo ntle le ditšhitišo.. -tswalano ya diteng le dikgopolo e a kgotsofatša ebile e thekga sehlogo/ hlogotaba.	-tsebo ye e lekanego ya dikokwane /diponagalo tša sengwalwa. -bontšha temogo nngwe ya dingwalwa. Go ngwala, morutwana o a gakanega, ga a kwešiše tše dingwe tša tšeo a di ngwadilego. -tswalano ya diteng le dikgopolo e kaone ebile e thekga sehlogo/ hlogotaba. -sengwalwa ga se kgotsofatše.	-tsebo ya magareng ya dikokwane/ diponagalo tša sengwalwa. -bontšha hlaelo ya tsebo ya dingwalwa. -go ngwala, morutwana o a gakanega, ga a kwešiše tšeo a dingwadilego. -tswalano magareng ga diteng le dikgopolo ga e kgotsofatšeebi le ga e thekge sehlogo/ hlogotaba ka mokgwa wa maleba	-tsebo ye e hlaelago ya /diponagalo tša sengwalwa. -bontšha hlaelo ya tsebo ya dingwalwa. -go ngwala, morutwana o gakanegile, lesedi ga le bonale. -tswalano magareng ga diteng le dikgopolo e a hlobaela. Diteng ga di tsamaelane le sehlogo/hlogotaba -mošomo ga o maamong ao a kgotsofatšago ga go itšhupe morutwana a itokešitše goba a kwešiša.	-ga go tsebo ya dikokwane/ diponagalo tša sengwalwa. -bontšha go hloka tsebo ya dingwalwa. -go ngwala, morutwana ga a na tsebo. -tlhagišo e a fokola gano tswalano magareng ga diteng le dikgopolo.
	7 – 8	6	5	4	3	2 – 3	0 – 2
Polelo le setaele	-tšweletšo ya maemo a godimo ya melao le tšhomišo ya polelo e a bonala dingwalweng . -thutapolelo e nepagetše ebile e agegile bothakgo bjo bo makatšago. -tlotlontšu e humile, ke ya maleba ebile e sepelelana le maitemogelo	-tšweletšo ya maemo ya melao le tšhomišo ya polelo e a bonala dingwalweng . -sengwalwa tšwelela ka bothakga ebile se nepagete. -tlotlontšu ke ya maleba, ebile e sepelelana le maitemogelo a baamogedi. -setaele, segalo le	-tšweletšo ya go kgotsofatša ya melao le tšhomišo ya polelo e a bonala dingwalweng g.- sengwalwa se tšwelela botse ebile se balega ga bonolo. --tlotlontšu e nepagetše. -setaele, segalo le tšhomišo polelo gantši ke tša maleba.	- tšweletšo ya ya melao le tšhomišo ya polelo e a bonala dingwalwen g. -sengwalwa se tšwelela botse ebile se a balega. Diphošo tše di lego gona ga di thibele tswalano ya dikgopolo. -tlotlontšu e a amogelwa. -setaele, segalo le tšhomišo	- tšweletšo ya melao le tšhomišo ya polelo e a bonala le ge e fokola. -sengwalwa se a tšwelela. Diphošo tšeo di lego gona di tliša tšhitišo ya dikgopolo. -tlotlontšu e a hlaela ebile ga e sepelelane le maitemogelo a baamogedi. -setaele, segalo le tšhomišo polelo di a	- tšweletšo ya melao le tšhomišo ya polelo e a fokola ka maatlā. -sengwalwa ga se tšweletšwe gabotse ebile se hloka hlaologanyo. Go boima go latela melao le tšhomišo ya polelo. -tlotlontšu e nyaka go bušetšwa ebile ga e sepelelane le maitemogelo a baamogedi ba tshedimošo.	-melao le tšhomišo ya polelo ga e latelwe. -sengwalwa ga se se hlamege ebile go boima go se kwešiša. - tlotlontšu ga e šomišwe ka mokgwa wa maleba gomme e nyaka go bušetšwa ebile ga e sepelelane le maitemogelo

	a baamogedi ba tshedimošo. -setaele, segalo le tšhomišopole lo ke tša maleba ebile di a thabiša. -sengwalwa se hloka diphošo morago ga go balwa le go phošolwa. -botelele bo nepagetše.	tšhomišopole lo ke tša maleba. -sengwalwa ga se na diphošo. -botelele bo nepagetše.	-sengwalwa gamtši se hloka diphošo morago ga go balwa le go pošolwa. -botelele bo nepagetše.	polelo di a amogelega. - sengwalwa se sa na le diphošo morago ga go balwa le go pošolwa. -botelele bo nepagetše.	hlaelela. -sengwalwa se sa na le diphošo tše mmalwa morago ga go balwa le go pošolwa. -botelele bo nepagetše.	-setaele, segalo le tšhomišo polelo di a hlaelela kudu. -sengwalwa se na le diphošo tša go thiba letšatši. -botelele bo feteletše kudu. Go dingwalwa tše kopana.	a baamogedi. -setaele, segalo le tšhomišo polelo di a hlaelela ebile di hlakahlakan e.. Sengwalwa se na le diphošo tša go thiba letšatši ebile se hlakahlakan e.. -botelele bo feta tekanyo mo dingwalwa tše kopana.
--	---	--	---	--	--	---	--

Palomoka ya meputso ke 20, yona e fetoletse go lesome (10) mo sengwalwa se tlhoka lesome fela la meputso.

Review Copy

Rubiriki ya go lekanyetša memorantamo, resepi, karata ya taletšo le pego ya ditswantšho.(10)

	Kemo 7	Kemo 6	Kemo 5	Kemo 4	Kemo 3	Kemo 2	Kemo 1
Meputso go ya ka kelo	9 – 10	8 – 9	7 – 8	5 – 6	4 – 5	2 – 3	0 – 2
Morutwana	O kgonne go fihlelela ditekolo ka dinaledi	O fihleletše ditekolo ka mokgwa wa go thabiša	O fihleletše ditekolo ka mokgwa wa go kgotsofatša	O fihleletše ditekolo ka botlalo	O a leka	O a hlobaela	O nyaka thušo
Tšhomišo ya polelo	Tlotlontšu ya maemo a godimo	Tlotlontšu ya go thabiša, popego e lokile ebile e a kgotsofatša.	Tlotlontšu ke ya maleba e a kgotsofatša le tirišo e nepagetše	Tlotlontšu e a kgotsofatša le le tirišo e nepagetše.	Tlotlontšu e a leka le tirišo e nepagetše.	Morutwana o bontšha go thatafalelwa ke tlotlontšu le tirišo.	Morutwana o bontšha hlaelo ya tlotlontšu le tirišo. O sa nyaka thekgo.
Thulaganyo ya diteng	Morutwana o na le bokgoni ba maemo a godimo kudu a go rulaganya diteng.	Morutwana o na le bokgoni ja maemo a godimo a go rulaganya diteng.	Morutwana o na le bokgoni ba go thabiša ba go rulaganya diteng.	Morutwana o na le bokgoni ba go kgotsofatša.	Bokgoni ba go rulaganya bo gonanyana..	Bokgoni ba go rulaganya diteng bo a fokola.	Bokgoni ba go rulaganya diteng bo a hlaelela.
Go diragatša	Morutwana o kgona kgetha tshedimošo le go e diragatša ka mokgwa wa maemo a godimo.	Morutwana o kgona kgetha tshedimošo le go e diragatša ka mokgwa wa maemo.	Morutwana o kgona kgetha tshedimošo le go e diragatša ka mokgwa wa go thabiša	Morutwana o kgona kgetha tshedimošo le go e diragatša ka mokgwa wa go kgotsofatša.	Morutwana o kgona kgetha tshedimošo le go e diragatša ka mokgwa wa go leka.	Morutwana o leka go kgetha tshedimošo le go e diragatša efela o a palelwa.	Morutwana o ga a kgona kgetha tshedimošo le go e diragatša.
Kgetho ya mantšu	Morutwana o kgona go kgetha mantšu a maleba a nontšha polelo	Morutwana o kgona go kgetha mantšu a maleba.	Morutwana o kgona go kgetha mantšu a maleba ka mokgwa wa go thabiša.	Morutwana o kgona go kgetha mantšu a maleba. Ka mokgwa wa go kgotsofatša.	Morutwana o kgona go kgetha mantšu.	Morutwana o leka go kgetha mantšu a maleba efela ka dinako tše dingwe o a palelwa.	Morutwana o a hlaelelwa.

Rubiriki ya go swaya hlamo (20)

	Khoutu 7 Phihlelelo ka dinaledi 80 – 100%	Khoutu 6 Phihlelelo ya go thabiša 70 – 79%	Khoutu 5 Phihlelelo ya go kgotsofatša 60 – 69%	Khoutu 4 Phihlelelo ye e ngakegago 50 – 59%	Khoutu 3 Phihlelelo ye e lekanago 40 – 49%	Khoutu 2 Phihlelelo ya go hlobaetša 30 – 39%	Khoutu 1 Go se fihlelele 0 – 29
	10 ½ - 12	8 - 10	6 ½ - 8	6 – 6 ½	4 - 6	2 – 4	0 – 2
Diteng & Thulaganyo 10 meputso	-diteng tša maemo a godimo, boihlamelo tša maemo a godimo ba go kgahliša e le ruri. -dikgopolo di tibile, di bontšha boikgafo mošomong . -thulaganyo le tirišo ya dikgato tša go ngwala di tšweletša hlamo ya maemo ya go hlweka.	-diteng tša maemo, boihlamelo ba maemo tša go kgahliša. -dikgopolo di tibile, di bontšha maikemišetšo . -thulaganyo le tirišo ya dikgato tša go ngwala di tšweletša hlamo ya go thabiša ya go hlweka.	-diteng tša boihlamelo di a kgotsofatša e le ruri. -dikgopolo di tibile, di bontšha go leka ka maatla. -thulaganyo le tirišo ya dikgato tša go ngwala di tšweletša hlamo ya go kgotsofatša.	-diteng tša boihlamelo di a kgotsofatša. -dikgopolo di tibile, di bontšha go leka. -thulaganyo le tirišo ya dikgato tša go ngwala di tšweletša hlamo ya go kgotsofatša.	-diteng tša boihlamelo di a kgotsofatša gomme morutwana ga a šomiše dikapolelo. -dikgopolo ke tša magareng gomme di bontšha go leka. -thulaganyo le tirišo ya dikgato tša go ngwala di tšweletša hlamo ka mokgwa wo o lekanego ebile di a tswalana.	-diteng tša boihlamelo ga di kgotsofatše gomme ga di nyalelane le selo. -dikgopolo di a hlaelela morutwana o tsamaya a bušeletša dintlha. -thulaganyo le tirišo ya dikgato tša go ngwala ga di tšwelele ka mokgwa wo o lekanego ebile ga di tswalane.	-diteng tša boihlamelo ga di kgotsofatša gomme ga di nyalelane le selo. -dikgopolo di hlakahlakan e morutwana o tsamaya a bušeletša dintlha. -thulaganyo le tirišo ya dikgato tša go ngwala ga di tšwelele ka mokgwa wa malebao ebile ga di tswalane.
	5	3 ½ - 4	3 – 3 ½	2½ – 3	2 - 2 ½	1 - 2	0 – 1
Polelo, Setaele le Tswalano 05 meputso	-temogo ye e tibilego ya tirišo ya polelo. -maswao a polelo a šomišitšwe botse ka nepagalo -o šomišitše tshwantsh'an yo ka mokgwa wa maleba. -kgetho ya mantšu ke ya maemo a dinaledi. -retšisetara, setaele, segalo le tšhomišo ya polelo ke tša maleba ebile ke tša maemo a godimo.	Temogo ye e tseneletšego ya tirišo ya polelo. -maswao a polelo a šomišitšwe botse ka nepagalo -o šomišitše tshwantsh'an yo ka mokgwa wa maleba. -kgetho ya mantšu ke a maemo ya go thabiša -retšisetara, setaele, segalo le tšhomišo ya polelo ke tša maleba ebile ke tša maemo.	Temogo ye e tseneletšego ya tirišo ya polelo. -maswao a polelo a šomišitšwe botse ka nepagalo -o šomišitše tshwantsh'an yo ka mokgwa wa maleba. -kgetho ya mantšu e a kgotsofatša. -retšisetara, setaele, segalo le tšhomišo ya polelo ke tša maleba ebile di a kgotsofatša -sengwalwa	Temogo ya maleba ya tirišo ya polelo. -maswao a polelo a šomišitšwe botse ka nepagalo -o šomišitše tshwantshanyo ka mokgwa wa go kgotsofatša. -kgetho ya mantšu e a kgotsofatša. -retšisetara, setaele, segalo le tšhomišo ya polelo ke tša maleba. -sengwalwa se sa na le diphošo tše	Temogo ya tirišo ya polelo e gona. -maswao a polelo a šomišitšwe ka nepagalo -o šomišitše tshwantsh'an o ka mokgwa wa go iteka. -kgetho ya mantšu ga e kgotsofatše ga kaalo. -retšisetara, setaele, segalo le tšhomišo ya polelo di a hlaelela. -sengwalwa se na diphošo.	Temogo ya tirišo ya polelo e fošagetše. -maswao a polelo le ona a šomišitšwe bošaedi. -mafoko a mangwe ga a amane ebile ga a kwešišege. -kgetho ya mantšu e a hlaelela. -retšisetara, setaele, segalo le tšhomišo ya polelo di a hlaelela. -sengwalwa se na diphošo tše	Temogo ya tirišo ya polelo e fošagetše. -maswao a polelo le ona a šomišitšwe bošaedi. -mafoko a mangwe ga a amane ebile ga a kwešišege. -kgetho ya mantšu e a hlaelela. - retšisetara, setaele, segalo le tšhomišo ya polelo di a hlaelela ebile di hlakahlakan e.

	-sengwalwa ga se na diphošo	-sengwalwa ga se na diphošo morago ga go se bala gape le go phošolla.	ga se na diphošo morago ga go se bala gape le go phošolla.	mmalwa morago ga go se bala gape le go phošolla.		ntši.	-sengwalwa se na diphošo tša go šiiša.
	4 – 5	3½	3	2½	2	1½	0 – 1
Popego 05 meputso	-kago ya hlogo/ tabakgolo e a thabiša ebile le molaetša o tšwelela gabotse. Hlogo e a kwagala ebile e a hlalošega. -mafoko le ditemana di agilwe ka makgethe. - botelele bo nepagetše.	-kago ya hlogo/ tabakgolo e a thabiša ebile le molaetša o tšwelela gabotse. Hlogo e a kwagala ebile e a hlalošega. -mafoko le ditemana di agilwe ka mokgwa wa go thabiša. - botelele bo nepagetše.	-kago ya hlogo/ tabakgolo e a kgotsofatša ebile le molaetša o tšwelela gabotse. -mafoko le ditemana di agilwe ka mokgwa wa go kgotsofatša. - botelele bo nepagetše.	-kago ya hlogo/ tabakgolo e a kgotsofatša le molaetša o a kwagala.. -mafoko le ditemana di a kgotsofatša. - botelele bo nepagetše.	- dintlha tše di hlokegago di a bonala. -mafoko le ditemana di fošagetše fela tlhamo e a kwagala -botelele bo feta tekanyo.gob a ke tše dinnyane kudu.	-ka dinako tše dingwe hlogo e a tlogelwa gomme dintlha tša boeletšwa goba tša lahlega. -mafoko le ditemana di bopilwe ka mokgwa wa go se kgotsofatše. -botelele bo feta tekanyo.gob a ke tše dinnyane kudu.	-e fošagetše. -mafoko le ditemana di hlakahlakan e. Botelele bo feta tekanyo.gob a ke tše dinnyane kudu gomme molaetša o tšwelele gabotse..

Dinkatlapana tša Lenaneo la Kelo ya Semmušo

Mešomo ya kelo ya semmušo ya kotara ya 1		
Mošomo wa 1: bomolomo	Mošomo wa 2: go ngwala	Mošomo wa: molekwana
Go bala ga go itokišetšwa/ditherišano Tša go itokišetšwa	Taodišohlaloši/taodišokanegi Lengwalo la segwera/tshekatsheko/ Poledišano	Tekakwešišo le tšhomišo ya polelo
Mešomoya kelo ya semmušo ya kotara ya 2		
Mošomo wa 1: bomolomo	Mošomo wa 2: go ngwala	Mošomo wa 3: tlhahlobo
Go bala ga go itokišetšwa/kahlaahlo tša foramo/sehlopha	Tshekatsheko/tokumenthari/tsebišo/ Lenaneo la kopano le metsotso	Tlhahlobo ya gare ga ngwaga Lephephe la 1: bomolomo Lephephe la 2: tekakwešišo, Polelo (iri tše 2) Lephephe la 3: go ngwala (iri ye 1) Lephephe la 4: karabo go Dingwalo (iri ye 112)
Mešomo ya kelo ya semmušo ya kotara ya 3		
Mošomo wa 1: bomolomo	Mošomo wa 2: go ngwala	Mošomo wa 3: molekwana wa 3
Polelo ya go itokišetšwa/papadikekišo/ Ngangišano/kahlaahlo ya Boitsebišophelo/tokomane ya bohwa/ Testamente.	Lengwalo la kgopelo ya mošomo le Boitsebišophelo	Tekakwešišo le tšhomišo
Mešomo ya kelo ya semmušo ya kotara ya 4		
Mošomo wa 1: bomolomo	Mošomo wa 2: tlhahlobo	
Go balela godimo/ngangišano/kahlaahlo ya sehlopha/polelo Ya go itokišetšwa/polelo ya go se itokišetšwe	Tlhahlobo ya mafelelo a ngwaga Lephephe la 1: bomolomo Lephephe la 2: tekakwešišo, polelo (diri tše 2) Lephephe la 3: go ngwala (1 iri) Lephephe la 4: boikarabelo go dingwalo (iri ye 1 le metsotso ye 30)	

Tlhamegoya maphephe a tlhahlobo – Mephato ya 7-9

Tlhamego ya maphephe a tlhahlobo (ya gare ga ngwaga le ya mafelelong a ngwaga)					
Mphato 7	%	Mphato 8	%	Mphato 9	%
Lephephe 1: bomolomo: Go bala ka go tlhaboša lentšu, Go theeletša & go bolela	30	Lephephe 1: bomolomo: Go bala ka go tlhaboša lentšu, Go theeletša & go bolela	30	Lephephe 1: bomolomo: Go bala ka go tlhaboša lentšu, Go theeletša & go bolela	30
Lephephe 2: go ngwala Tekakwešišo ya go balwa (15) Polelo go ya ka kamano (15) Dikarabo tša dingwalo/dipuku (10)	40	Lephephe 2: go ngwala Tekakwešišo ya go balwa (15) Polelo go dikamano (15) Dikarabo tša dingwalo/dipuku (10)	40	Lephephe 2: go ngwala Tekakwešišo ya go balwa (10) Polelo go ya ka kamano (15) Dikarabo tša dingwalo/ Dipuku (meputso ye 10 yeo e Fetoletšwego go 5%)	30
Lephephe 3: go ngwalwa: Taodišo (20) le Ditšweletšwa tša tirišano (10)	30	Lephephe 3: go ngwala Go ngwalwa taodišo (20) le Ditšweletšwa tša tirišano (10)	30	Lephephe 3: go ngwala Go ngwalwa taodišo (20) le Ditšweletšwa tša tirišano (10)	30
				Lephephe 4: dikarabo tša Dingwalo/dipuku (10) • theto • dingwalotšhaba • kanegelokopana • padi • tiragatšo (ye nngwe le ye nngwe e Abetšwe meputso ye 20% yeo e Fetoletšwego go 10%)	10

Thulaganyo mo Kreiting ya 9

Thulaganyo ya thuto

Kotara ya 1

	Dibeke 1 – 2 Kgaolo ya 1	Dibeke 5 – 6 Kgaolo ya 2	Dibeke 9 – 10 Kgaolo ya 3
Hlogo	Dikamano	Tša mešomo	Dikgetho
Didirišwa	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Dikuranta Pukuntšu Kgatišobaka/Dimakasine 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Dikuranta Pukuntšu Puku ya Molaotheo Thelebišene Seyalemoya 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Dikuranta Pukuntšu Kgatišobaka/Dimakasine
Mohuta wa setšweletšwa	<ul style="list-style-type: none"> Go theeletša kwešišo Diponagalo tša ditšweletšwa tša dingwalo Lengwalo la boipelaetšo Ngangišano Go balela kwešišo Mehuta ya ditaodišo 	<ul style="list-style-type: none"> Go theeleletša kwešišo Dingwalo - dikokwane tša padi Athikele ya kuranta Go theeletša polelo ya go itokišetšwa le ya go se itokišetšwe Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa - dikhathuni Potšišotherišano Go ithuta dingwalo - theto 	<ul style="list-style-type: none"> Polelo ya go itokišetšwa Go bala kakaretšo, dingwalo Go ithuta dingwalo – tiragatšo Go fa poelo
Go theeletša le go bolela	Kahlaahlo ya sehlopha (PM letl. 8) Go theeletša kwešišo (PM letl. 11)	Go theeleletša kwešišo: Poledišano ya mogala (PM letl. 30) Go diragatša papadikekiši magareng ga morekiši le moreki (PM letl. 32)	Go theeletša pego ya kuranta (PM letl. 56) Tlhagišo ya bomolomo (PM letl. 57)
Go bala le go bogela	Go bala le go bogelela kwešišo ditšweletšwa tša go ngwalwa/goba tša go bogelwa bjalo ka papatšo,	Go bala tumelelano gare ga morekiši le moreki (PM letl. 34) Go bala tumelelano (PM letl. 39)	Go bala pego ya kuranta (PM letl. 58) Theto (PM letl. 61)
Go ngwala le go hlagiša	Go ngwala setšweletšwa sa tirišano - Phousetara	Go ngwala pego (PM letl. 42)	Go ngwala setšweletšwa se se telele sa tirišano (PM letl. 63)
Dibopegno le melao ya tšhomišo ya polelo	Kgutsofatšo (PM letl. 18) Mahlaodi, (PM letl. 19)	Makopanyi (PM letl. 33) Dithabe (PM letl. 36kwe)	Mediršo (PM letl. 58) Dikapolelo (PM letl. 62) Dika le ditlhalošo tša tšona (PM letl. 64)
	Dibeke 3 – 4	Dibeke 7 – 8	
Go theeletša le go bolela	Go theeletša setšweletšwa sa go balwa (PM letl. 20)	Go theeleletša kwešišo – Poledišano (PM letl. 44) Polelo ya go se itokišetšwe (PM letl. 46)	
Go bala le go bogela	Go bala kanegelokopana ka kwešišo o tšweletša diponagalokgolo (PM letl. 21)	Go bala setšweletšwa sa go swana le padi (PM letl. 47) Theto (PM letl. 49)	

	Go bala le go bogela dibonwa tša setšweletšwa sa tirišontši (PM letl. 26)	Go balela kwešišo – Tekakwešišo (PM letl. 51)	
Go ngwala le go hlagiša	Lengwalo la go leboga thušo goba keletšo (PM letl. 27)	Go ngwala taodišotlhaloši (PM letl. 53)	
Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo	Polelothwii le polelotharedi (PM letl. 29)	Mopeleto le maswaodikga (PM letl. 55)	
Kelo	Kelo ye e sego ya semmušo	Kelo ye e sego ya semmušo: Mošomo wa gae	Molekwana wa kotara Mošomo wa 1: Bomolomo – Go bala ga go itokišetšwao (PM letl. 65) Mošomo wa 2: Go ngwala (PM letl. 65) Mošomo wa 3 Tekakwešišo le tšhomišo ya polelo (PM letl. 66)
Boakaretši	Morutiši a thuše barutwana go tseba magato a go theeletša le go bolela a lebeletše bokgoni bja bona. A ka fela a bušeletša dikanegelo tseo ba di theeditšego go tiišetša se a se bolelago ge a bolela ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tša kanegelo.	Hlohleletša barutwana bao ba nago le mathata a polelo go šomiša dipolelo tše bohlokwa ge ba ngwala dipolelišano le ditemana tše dingwe.	Barutwana bohle ba swanetše go fihlelela katlego. Gopola ka menyetla ye e okeditšwego le thekgo go barutwana ka ge e le tše dingwe tša dintlha tše bohlokwa tša go ithuta le go ruta.

Kotara ya 2

	Dibeke 1– 2 Kgaolo ya 4	Dibeke 5 – 6 Kgaolo ya 5	Dibeke 9 – 10
Hlogo	E ba bohlale!	Ekonomi	Kelo ya semmušo
Didirišwa	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Dikuranta Thelebišene Seyalemoya 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Dikuranta Pukuntšu Pukukgakollo Thelebišene Seyalemoya 	<ul style="list-style-type: none"> Tlhahlobo ya gare ga ngwaga Lephephe la 1- Bomolomo Lephephe la 2 – Tekakwešišo Lephephe la 3 - Go ngwala Lephephe la 4 – Karabo go dingwalo
Mohuta wa setšweletšwa	<ul style="list-style-type: none"> Go theeletša poledišano Polelo ya ya go se itokišetšwe Potšišotherišano Go balela kwešišo Go ithuta dingwalo – thetotumišo Go ithuta dingwalo – theto Go fa polelo Taodišokahlaahlo 	<ul style="list-style-type: none"> Pego Athikele ya kuranta Ditšweletšwa tša go bonwa – diswantšho, khathuni Go ithuta dingwalo – tiragatšo Go balela kwešišo Go ithuta dingwalo – padi le kanegelokopana, poledišano ka gare ga padi Potšišotherišano 	
Go theeletša le go bolela	Go theeletša kanegelo (PM letl. 69)	Theeletša setšweletšwa sa bomolomo bjalo ka go bolela kanegelo (PM letl. 91)	
Go bala le go bogela	<p>Tshekatsheko ya kanegelokopana (PM letl. 72)</p> <p>Theto: Thetonyefolo (PM letl. 74)</p> <p>Tokomane ya kabo ya lefa le bohlatse (PM letl. 75)</p>	<p>Go bala setšweletšwa – Nonwane (PM letl. 92)</p> <p>Theto (PM letl. 99)</p>	
Go ngwala le go hlagiša	Go ngwala pukutšatši (PM letl. 77)	Setšweletšwa sa tirišano: tsebišo, lenaneo la kopano le metsotso (PM letl. 101)	
Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo	<p>Ikgopotše madiri (PM letl. 77)</p> <p>Mašala (PM letl. 78)</p>	<p>Lentšu (PM letl. 92)</p> <p>Maemo a mafoko (PM letl. 98)</p> <p>Dikafoko (PM letl. 100)</p> <p>Lebaka (PM letl. 103)</p>	
	Dibeke 3-4	Dibeke 7-8	
Go theeletša le go bolela	Go theeletša kwešišo (PM letl. 79)	<p>Theeletša gore o rekhote papatšo go seyalemoya (PM letl. 104)</p> <p>Tlhagišo ya bomolomo tshekatsheko ya papatšo (PM letl. 105)</p> <p>Kakaretšo (PM letl. 106)</p>	
Go bala le go	Go bala nonwane (PM letl. 82)	Go bala setšweletšwa sa	

bogela	Theto: Sereto eletši (PM letl. 84) Athikele ya kuranta (PM letl. 86)	dingwalo	
Go gwala le go hlagiša	Go ngwala Tokumentari (PM (PM letl. 88)	Sengwalo – Poeletšo (PM letl. 109)	
Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo	Mopeleto (PM letl. 89)	Tlhalošo ya mantšu (PM letl. 108) Maina (PM letl. 110)	
Kelo	Kelo ye e sego ya semmušo: Go fa polelo	Kelo ye e sego ya semmušo: Go ithuta dingwalo – tiragatšo Poledišano ye e sego ya semmušo	Kelo ya semmušo: Mošomo wa 5: Bomolomo/Orale – Polelo ya go itokišetšwa le ya go se itokišetšwe Mošomo wa 6: Dingwalo/Dipuku
Boakaretši	Morutiši a thuše barutwana go tseba magato a go theeletša le go bolela a lebeletše bokgoni bja bona. A ka fela a bušetša dikanegelo tseo ba di theeditšego go tiišetša se a se bolelago ge a bolela ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tša kanegelo.	Hlohleletša barutwana bao ba nago le mathata a polelo go šomiša dipolelo tše bohlokwa ge ba ngwala dipoleledišano le ditemana tše dingwe.	Barutwana bohle ba swanetše go fihlelela katlego. Gopola ka menyetla ye e okeditšwego le thekgo go barutwana ka ge e le tše dingwe tša dintlha tše bohlokwa tša go ithuta le go ruta.

Review Copy

Kotara ya 3

	Dibeke 1 –2 Kgaolo ya 6	Dibeke 5 – 6 Kgaolo ya 7	Dibeke 9 – 10 Kgaolo ya 8
Hlogo	Masetlapelo a tlhago	Botho	Kgotlelelano
Didirišwa	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Dikuranta Dikgatišobaka/Dimakasin e 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Folaga ya Afrika - Borwa Dikuranta Dikgatišobaka/Dimakasine 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Molaotheo Dikuranta Dikgatišobaka/Dimakasine
Mohuta wa setšweletšwa	<ul style="list-style-type: none"> Go fa kanegelo Go balela kwešišo Ditlabele tša theto Boitsebišophelo le lengwalo la go tlišetša kgopelo 	<ul style="list-style-type: none"> Polelo ya go se itokišetšwe Go balela kwešišo Go ngwala kakaretšo Polelo Poledišano Potšišotherišano 	<ul style="list-style-type: none"> Go balela kwešišo Go ithuta dingwalo – dingwalotšhaba, dinonwane Go ngwala kakaretšo Polelo
Go theeletša le go bolela	Poledišano (PM letl. 121) Poledišano ka go kwešiša bohwa le setatamente sa go ngwalwa sa kabo ya dithoto (PM letl. 124)	Go theeletša poledišano ya seyamoyeng (PM letl. 143) Go tšea karolo ngangisanong (PM letl. 144)	Go anega kanegelo (PM letl. 168)
Go bala le go bogela	Go bala lengwalo (PM letl. 125) Theto (PM letl. 127) Go balela kwešišo le mekgwana ya go bala; Setšweletšwa sa go bonwa – khathune (PM letl. 129)	Go bala setšweletšwa sa sengwalo – kaneglotšhaba (PM letl. 147) Theto (PM letl. 150) Go balela/bogelela kwešišo (PM letl. 153)	Go bala setšweletšwa sa sengwalo go swana le papadi (PM letl. 170)
Go ngwala le go hlagiša	Setšweletšwa sa tirišano: Go ngwala lengwalo la kabo ya dithoto le setatamente sa go ngwalwa sa taelo ya kabo ya dithotho ka morago ga lehu (PM letl. 130)	Go ngwala taodišokanegelo (PM letl. 155)	Setšweletšwa sa tirišano – poledišano (PM letl. 175)
Diponagalo le melao ya tšhomišo ya polelo	Lebaka (PM letl. 129) Lefoko (PM letl. 124) Diparonimi (PM letl. 131)	Makopanyi (PM letl. 144) Lefoko (PM letl. 155) Maswaodikga (PM letl. 157)	Madiri (PM letl. 170)
	Dibeke 3 - 4	Dibeke 7 - 8	
Go theeletša le go bolela	Go theeletša potšišotherišano (PM letl. 131) Theto (PM letl. 135)	Go theeletša polelo (PM letl. 158)	Kelo ya Kotara Mošomo wa 1: Bomolomo Mošomo wa 2: Lengwalo la la kgopelo ya mošomo le boitsebišophelo Mošomo wa 3: Tekakwešišo

Go bala le go bogela	Go bala setšweletšwa sa sengwalo – padi (PM letl. 133)	Go bala padi/kanegelokopana (PM letl. 160) Polelo ya go itokišetšwa (PM letl. 159) Theto: Sonete (PM letl. 162)	
Go ngwala le go hlagiša	Go ngwala setšweletšwa sa tirišano, mohlala: lengwalo la kgopelo ya mošomo le lenaneophelo (PM letl. 140)	Go ngwala karata ya taletšo le kamogelo ya taletšo (PM letl. 165)	
Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo	Mahlaodi (PM letl. 133) Lebaka (PM letl. 136) Mehuta ya mafoko (PM letl. 139) Mahlalošetšagotee (PM letl. 141)	Mahlaodi (PM letl. 160) Mehuta ya ditemana (PM letl. 165) Mopeleto (PM letl. 166)	
Kelo	Kelo ye e sego ya semmušo: Go balela kwešišo	Kelo ye e sego ya semmušo: Go ngwala kakaretšo	
Boakaretši	Morutiši a thuše barutwana go tseba magato a go theeletša le go bolela a lebeletše bokgoni bja bona. A ka fela a bušeletša dikanegelo tšeo ba di theeditšego go tiišetša se a se bolelago ge a bolela ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tša kanegelo.	Hlohleletša barutwana bao ba nago le mathata a polelo go šomiša dipolelo tše bohlokwa ge ba ngwala dipoledišano le ditemana tše dingwe.	

Kotara ya 4

	Dibeke 1 – 2 Kgaolo ya 9	Dibeke 5 – 6 Kgaolo ya 10
Hlogo	Dihla	Dinatla ka mafuri
Didirišwa	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Morutwana Puku ya Morutiši Dikuranta Pukuntšu Puku ya Molaotheo Thelebišene Seyalemoya 	<ul style="list-style-type: none"> Puku ya Molaotheo Thelebišene Pukukgakollo Seyalemoya Potšišotherišano Go balela kwešišo Go ithuta dingwalo – thetotumišo
Mohuta wa setšweletšwa	<ul style="list-style-type: none"> Go theeletša kwešišo Dingwalo - dikokwane tša padi Athikele ya kuranta Go theeletša polelo ya go itokišetšwa le ya go se itokišetšwe Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa - dikhathuni Potšišotherišano Go ithuta dingwalo - theto 	<ul style="list-style-type: none"> Dikuranta Pukuntšu Go ithuta dingwalo – thetotumišo Go ithuta dingwalo – theto Go fa polelo Taodišokahlaahlo
Go theeletša le go bolela	Tekakwešišo ya go theeletšwa (PM letl. 183)	Go bapala karolo ya maemo (PM letl. 204)
Go bala le go bogela	Setšweletšwa sa sengwalwa go swana le nonwane (PM letl. 187) Theto (PM letl. 189)	Setšweletšwa sa dingwalwa go swana le padi ya bafsa o šeditše magato a go bala (PM letl. 207) Theto (PM letl. 209)
Go ngwala le go hlagiša	Setšweletšwa sa tirišano se setelele: lengwalo la semmušo la go dira dikgopelo (PM letl. 194)	Setšweletšwa sa tirišano – karata ya taletšo (PM letl. 211)
Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo	Madiri, Mainaina (PM letl. 186) Mošomo maamong a lefoko (PM letl. 192) Polelotiriši le polelotirišwa (PM letl. 193)	Madiri, maina (PM letl. 207) Tlhalošo ya lentšu (PM letl. 213)
Kelo	Kelo ye e sego ya semmušo: Go fa polelo	Kelo ye e sego ya semmušo: Go ithuta dingwalo Poledišano ye e sego ya semmušo
Boakaretši	Morutiši a thuše barutwana go tseba magato a go theeletša le go bolela a lebeletše bokgoni bja bona. A ka fela a bušetša dikanegelo tšeo ba di theeditšego go tiišetša se a se bolelago ge a bolela ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tša kanegelo.	Hlohleletša barutwana bao ba nago le mathata a polelo go šomiša dipolelo tše bohlokwa ge ba ngwala dipolelišano le ditemana tše dingwe.
	Dibeke 3–4	Dibeke 7 – 8 Poeletšo le boitokišetšo bja tlhahlobo
Go theeletša le go bolela	Tekathaloganyo ya go theeletšwa (šomiša poledišano ya go gatišwa) (PM letl. 195)	Go theeletša ditherišano (PM letl. 213)
Go bala le go bogela	Setšweletšwa sa sengwalwa go swana le kanegelokopana (PM letl. 198) Theto (PM letl. 199)	Go bala go go sego gwa itokošetšwa Go balela kwešišo (PM letl. 216)
Go ngwala le go hlagiša	Ditšweletšwa tša tirišano – e-meile (PM letl. 201)	Dingwalo (PM letl. 217) Direto (PM letl. 218)

		Ditaodišo (PM letl. 218) Ditšweletšwa tša tirišano tše telele (PM letl. 219)
Diboego le melao ya tšhomišo ya polelo	Tlhalošo ya lentšu (PM letl. 197) Mopeleto (PM letl. 202)	Tšhomišo ya polelo (PM letl. 220)
Kelo		Dibeke 9 – 10
		Kelo ya semmušo
		Tliahlobo ya mafelelo a ngwaga Lephephe la 1: Bomolomo Lephephe la 2: Tekakwešišo le polelo Lephephe la 3: Go ngwala Lephephe la 4: Karabo go dingwalo
Boakaretši	Morutiši a thuše barutwana go tseba magato a go theeletša le go bolela a lebeletše bokgoni bja bona. A ka fela a bušeletša dikanegelo tšeo ba di theeditšego go tiišetša se a se bolelago ge a bolela ka dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tša kanegelo.	Hlohleletša barutwana bao ba nago le mathata a polelo go šomiša dipolelo tše bohlokwa ge ba ngwala dipoledišano le ditemana tše dingwe.

Review Copy

Mohlala wa peakanyetšo ya thutišo ya go ruta

KEREITI	9	THUTO	SEPEDI LELEME LA GAE	BEKE	5& 6	Hlogo	Go theeletša kwešišo: Poledišano ya mogala gare ga moreki le phapoši ya taolo ya megala
LETŠATŠI LA GO THOMA MOŠOMO :				LETŠATŠI LA GO FETŠA MOŠOMO:			
MAIKEMISETŠO A MOŠOMO		Diswantšho di lebelelwa ka tlhoko go re barutwana ba kgone go araba dipotšišo tše di tla latelago:					
MEŠONGWANA YA MORUTIŠI		MEŠONGWANA YA MORUTWANA		NAKO		METHOPO YE E NYAKEGAGO	
<p>1. Ngwala mekgwa ya maleba ye e lebanego thutišo ye.</p> <p>Magato a go theeletša:</p> <ul style="list-style-type: none">• Pele ga go theeletša• Ka nako ya go theeletša• Ka morago ga go theeletša <p>2. Beakanyetša thutišo gomme o ele šedi tšeo di latelago:</p> <p>2.1 Matseno</p> <p>Pele ga go theeletša</p> <p>Beakanyetša barutwana go theeletša setšweletša sa bomolomo. Botša barutwana go re ba ya go theeletša kgahlego. Ba laetše ka moo mabokgoni a a go theeletša a fapanago le mešongwana ye mengwe ya go theeletša ao ba ka bago ba a phethagaditše nakong ya go feta, mohlala, go theeletša tshedimošo goba go theeletša tshekatsheko ka tsinkelo.</p> <p>Ka nako ya go theeletša:</p> <p>Hwetša ditlhalošo tša mantšu ao o sa a kwešišego ka go diriša pukuntšu,</p> <p>Laetša mabokgoni a go kwešiša lentšu go ya ka tšhomišo ya lona,</p> <p>Tiišetša dikakanyo tša gago ka go fa mabaka ao a kgodišago, lebedišiša dikgopolo tšeo o di tšweleditšego gomme o di lekole.</p> <p>Ka morago ga go theeletša:</p> <p>Barutwana ba araba dipotšišo tše di latelago ka bomolomo.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Na segalo seo se šomišitšwego ke sa mohuta mang?2. Na mantšu ao a kotofaditšwego a fapana bjang?3. Go loma tsebe ke go dira eng?4. Ke melawana efe yeo morekiši a swanetšego go e ela tlhoko?		<p>Pele ga go theeletša:</p> <p>Morutwana a itswalanye le seswantšho sa go latela o kgoboketše dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo ka sona.</p> <ul style="list-style-type: none">• Tseba hlogo ya setšweletšwa.• Akanya diteng tša setšweletšwa.• Lemoga morero wa setšweletšwa. <p>Ka nako ya go theeletša:</p> <p>Barutwana ba theeletše ge morutiši a ba balela poledišano ya ka phapošeng ya taolo ya megala le moreki mabapi le ngongorego ka kwano ya tša kgwebo. Ge ba theeleditše poledišano ye morutiši a ba balelago yona, dirang tšeo di latelago:</p> <ul style="list-style-type: none">• Botšiša dipotšišo, lemoga tshedimošo yeo e filwego gomme a e bapetše le ya boikgopolelo,• Tšea dinoutse, a sekaseke molaetša,• Sekaseka bohlatse bja mmoledi le mmoledišwa gomme a dire tswalano ya megopolo,• Hwetša ditlhalošo tša mantšu ao o sa a kwešišego ka go diriša pukuntšu,• Laetša mabokgoni a go kwešiša lentšu go ya ka tšhomišo ya lona,• Tiišetša dikakanyo tša gago ka go fa mabaka ao a kgodišago, lebedišiša dikgopolo tšeo di tšweleditšwego gomme a di lekole. <p>Ka morago ga go theeletša:</p>		<p>Abela nako go mešongwana wo mongwe le wo mongwe. (Nako ya morutiši le ya barutwana)</p> <p>5 metsotso</p> <p>20 metsotso</p>		<p>Ngwala methopo ka moka ye e tlogo šomišwa.</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> • Arabe dipotšišo tšeo a di fiwago ke morutiši. • Bolele ka seo mmoledi a se boletšego. • Akaretše tlhagišo, a lebedišiša dinoutse. • Sekaseke le go lekola seo a se kwelego. • Afe dikakanyo go tswalanya diteng le maitemogelo a mong, • Lebedišiše tiragatšo. <p>Mošomo wa botee: Morutwana o araba dipotšišo tša seswantšho seo a se filwego</p>		
--	--	--	--

Leina la Morutiši: _____ Hlogo ya Lefapha _____ Letšatši: _____

Mosaeno: _____ Mosaeno: _____ Letšatši: _____

Bohlokwa bja peakanyo:

- Peakanyo e bohlokwa ebile e a hlokega.
- E swanetše go phethagatšwa bjalo ka maikarabelo go batswadi, ba mmušo le bao ba nago le kgahlego thutong
- Peakanyo ya go ruta ye botse ya ngwaga efa barutiši leano mabapi le diteng, methopo, kelo le go phethagatša mošomo.
- Peakanyo ya thutišo ye botse e swanetše go akaretša tše di latelago:
 - diteng/kakaretšo ya mabokgoni;
 - letšatši la go thoma le go fetša;
 - pukukgakollo/ methopo ye e šomišitšwego; le kelo.

Review Copy